



EUROPEAN CONFERENCE

Conference Proceedings



**The XIV International Science
Conference «THEORETICAL AND
PRACTICAL FOUNDATIONS OF SCIENCE»**

December 20 – 22, 2021

Rome, Italy

THEORETICAL AND PRACTICAL FOUNDATIONS OF SCIENCE

Abstracts of XIV International Scientific and Practical Conference

Rome, Italy

(December 20 – 22, 2021)

UDC 01.1

ISBN – 978-9-40363-348-0

The XIV International Science Conference «Theoretical and practical foundations of science», December 20 – 22, Rome, Italy. 300 p.

Text Copyright © 2021 by the European Conference (<https://eu-conf.com/>).

Illustrations © 2021 by the European Conference.

Cover design: European Conference (<https://eu-conf.com/>).

© Cover art: European Conference (<https://eu-conf.com/>).

© All rights reserved.

No part of this publication may be reproduced, distributed, or transmitted, in any form or by any means, or stored in a data base or retrieval system, without the prior written permission of the publisher. The content and reliability of the articles are the responsibility of the authors. When using and borrowing materials reference to the publication is required. Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine, Russia and from neighboring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

The recommended citation for this publication is: Borshch O.O., Nedashkivskyi V.M., Nedashkivska N.V. Influence of changes in dairy cows keeping on indoor temperatures // Theoretical and practical foundations of science. Abstracts of XIV International Scientific and Practical Conference. Rome, Italy 2021. Pp. 12-14.

URL: <https://eu-conf.com>

TABLE OF CONTENTS

AGRICULTURAL SCIENCES		
1.	Borshch O.O., Nedashkivskyi V.M., Nedashkivska N.V. INFLUENCE OF CHANGES IN DAIRY COWS KEEPING ON INDOOR TEMPERATURES	12
2.	Горбась С.М., Китайгора А.В., Ошкадъоров А.О. ОСОБЛИВОСТІ ЗАКЛАДАННЯ РОЗСАДНИКІВ	15
3.	Горбась С.М., Черненко С.І. ПОЖЕЖНА НЕБЕЗПЕКА В ЛІСІ	17
4.	Клименко С.В., Ланова Г.О., Литвиненко Т.В. СТРУКТУРА УКРАЇНСЬКОЇ ВЕРХОВОЇ ПОРОДИ КОНЕЙ	19
5.	Лемішко С.М., Черних С.А., Рапина Є.А. ВПЛИВ ФУНГЦИДНИХ ПРЕПАРАТІВ НА ЗНИЖЕННЯ УРАЖЕНОСТІ ЦИЛІНДРОСПОРІОЗОМ ТА ПРОДУКТИВНІСТЬ РІПАКУ ОЗИМОГО	22
ART HISTORY		
6.	Польська І.І. АНСАМБЛЬ ЯК ПРИНЦИП СТРУКТУРНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ КУЛЬТУРИ ТА МИСТЕЦТВА	24
7.	Стецюкович О.В. СУЧАСНІ СТИЛЬОВІ МЕТАМОРФОЗИ ТВОРЧОСТІ СТІНГА У ВОКАЛЬНОМУ ДУЕТІ З ШЕГГІ	26
CHEMICAL SCIENCES		
8.	Ревнюк С. РОЛЬ МАНІВСЬКИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ПОДОЛАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМИ	28
9.	Смолякова І.А. ВИКОРИСТАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПАЗЛІВ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ З ХІМІЇ	33

CULTUROLOGY		
10.	Столяр М.Б., Панзига О.М. ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО НІМЕЦЬКОГО ГУМОРУ В МЕЖАХ ЖАНРУ СТЕНДАП (КАВАРЕТТ)	35
ECONOMIC SCIENCES		
11.	Khan I.Yu. MUNICIPAL INFRASTRUCTURE BONDS: FOREIGN EXPERIENCE AND DEVELOPMENT PROSPECTS	41
12.	Arapbayeva Zh. Sh., Issayeva A.M., Beisenbayeva D.N. FEATURES OF DEVELOPMENT AND ANALYSIS OF THE GLOBAL IPO MARKET	47
13.	Гордєєва-Герасимова Л.Ю. ЩОДО ОЦІНКИ РІВНЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ	53
14.	Горобінська І.В., Горобінський А.В. РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ ЙОГО СТАЛОГО ТА ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ	56
15.	Маматкулов М.Ш., Мамаюнов Б.Р. ПРОБЛЕМЫ УЛУЧШЕНИЯ УЧЕТА ВНЕБЮДЖЕТНЫХ СРЕДСТВ БЮДЖЕТНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ	59
16.	Можайкіна Н.В., Білоконь Д.А. ПРИЧИНИ БІДНОСТІ ТА ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ В ЇЇ РЕГУЛЮВАННІ	63
17.	Москвіна А.О., Морозова А.Д. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ	66
18.	Райнова Л.Б. СОЦІАЛЬНІ ПОДАТКОВІ ВИТРАТИ В КРАЇНАХ ЄС: ПРИЧИНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ	70
19.	Рахман М.С., Чащина М.К. ДОСЛІДЖЕННЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ ТА ПОЗИЦІОНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ СФЕРИ ІТ-ПОСЛУГ	74

20.	Ткачук Н.М. МЕТОДИ ПРО БАНКІВ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ	78
LEGAL SCIENCES		
21.	Замула А.Ю. ДІЯЛЬНІСТЬ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ УСТАНОВ ООН ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЖІНОК	82
22.	Меирбекова Г.Б., Бакдаулетов М. АЗАМАТТЫҚ ПРОЦЕСТІК ҚҰҚЫҚ ҚАТЫНАСЫНЫҢ ПАЙДА БОЛУ НЕГІЗДЕРІ ЖӘНЕ ОНЫҢ ЭЛЕМЕНТТЕРІ	89
23.	Харитонов С.О., Володіна О.О., Малиновська Т.М. ПРОФІЛАКТИЧНІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ	93
24.	Чубинидзе А.А. PROSPECTS FOR THE IMPLEMENTATION OF TRANSITIONAL JUSTICE IN UKRAINE	96
MANAGEMENT, MARKETING		
25.	Голубева Є.А. ФРАНЧАЙЗИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ	99
26.	Прилипко О.Ю., Канцур І.Г. ОСОБЛИВОСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ НА МУНІЦИПАЛЬНОМУ РІВНІ	101
27.	Голубева Є.А. ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ НА РІВЕНЬ БЕЗРОБІТТЯ У СВІТІ	104
28.	Страшинська Л.В., Ткаченко В.В. КАДРОВА СТРАТЕГІЯ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА	107
29.	Шульгіна Б.А. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ СПОЖИВЧОЇ ПОВЕДІНКИ	110

30.	Григорчук Т.В. КРИЗОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГУ	114
MEDICAL SCIENCES		
31.	Івасенко І., Шмальцер В.В. ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАХОДІВ ПО НЕДОПУЩЕННЮ ПОШИРЕННЯ У ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ SARS-COV-2 (COVID-19)	118
32.	Бабич І. ПРОБЛЕМА ТУБЕРКУЛЬОЗУ У ЗС УКРАЇНИ У ЗВ'ЯЗКУ З ЕПІДЕМІЧНОЮ СИТУАЦІЄЮ З ТУБЕРКУЛЬОЗУ В УКРАЇНІ	120
33.	Безуса М.С., Демочко Г.Л. ВОЛОДИМИР ВОРОБІЙОВ – ВИДАТНИЙ ХАРКІВСЬКИЙ АНАТОМ	122
34.	Гладкий В.В., Шупер В.О. СУЧАСНЕ МЕДИКАМЕНТОЗНЕ ЛІКУВАННЯ ПАЦІЄНТІВ ІЗ ГОТРОЮ СЕРЦЕВОЮ НЕДОСТАТНІСТЮ	124
35.	Дідківська А.Р., Шупер В.О. СУЧАСНА КОМПЛЕКСНА ТЕРАПІЯ АРТЕРІАЛЬНОЇ ГІПЕРТЕНЗІЇ	127
36.	Заболотна І.І., Комлев А.А., Заболотний О.С. НОВИЙ СПОСІБ ВИМІРЮВАННЯ ГЛИБИНИ ПРИСІНКА ПОРОЖНИНИ РОТА	130
37.	Кашкалда Д.А., Сухова Л.Л. УРОВЕНЬ ВАЗОАКТИВНЫХ СОЕДИНЕНИЙ И КОМПОНЕНТОВ АНТИОКСИДАНТНОЙ СИСТЕМЫ У ПОДРОСТКОВ С НАРУШЕНИЯМИ СЕРДЕЧНО-СОСУДИСТОЙ СИСТЕМЫ ПРИ ЭНДОТЕЛИАЛЬНОЙ ДИСФУНКЦИИ	133
38.	Номеровська О.Є., Дієва Т.В., Дієв Є.В. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СТОМАТОЛОГІЧНОЇ ІМПЛАНТАЦІЇ І ПРОБЛЕМИ ЇЇ ПРАВОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ В УКРАЇНІ	137

39.	Потяженко М.М, Казаков Ю.М., Настрога Т.В. ОПТИМІЗАЦІЯ ЛІКУВАННЯ ПРИ МЕНЕДЖМЕНТІ ПОЄДНАНОЇ ПАТОЛОГІЇ - АРТЕРІАЛЬНОЇ ГІПЕРТЕНЗІЇ І ПОСТКОВІДНОГО СИНДРОМУ У ХВОРИХ ПОХИЛОГО ВІКУ	143
40.	Просол К.В. АНАТОМІЧНІ МЕДИЧНІ ТЕРМІНИ, ЯКІ ЗНАЙШЛИ ВІДОБРАЖЕННЯ В НАЗВІ МУЗИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ	145
41.	Страколист Г.М., Бессарабова О.В., Кузнецов А.О. ЗАСТОСУВАННЯ ЗВУКОВОЇ ГІМНАСТИКИ СЕРЕД ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ ІЗ ОЗНАКАМИ ДИСФУНКЦІЇ ДИХАЛЬНОЇ СИСТЕМИ	148
42.	Хахаміді А.П., Демочко Г.Л. ПЕРША ТРЕПАНАЦІЯ ЧЕРЕПА: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ	151
PEDAGOGICAL SCIENCES		
43.	Noncharenko V. ПРО ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ КУРСУ «ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА» ТА В ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	153
44.	Вишне夫斯基 А.А. ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРОБЛЕМНЫХ СИТУАЦИЙ НА ЗАНЯТИЯХ ПО ЧЕРЧЕНИЮ	158
45.	Козубовська І.В., Попадич О.О., Кулчар Е.І. МІЖКУЛЬТУРНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК УМОВА УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ В ПОЛКУЛЬТУРНОМУ РЕГІОНІ	162
46.	Криворучко Н.В. ОСОБЛИВОСТІ ВІДБОРУ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ ВЧИТЕЛЕМ ПІД ЧАС ПЛАНУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНОГО УРОКУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ	165
47.	Кінджибала О.С. КОРЕЙСЬКОМОВНА ЛІНГВОСОЦІОКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТІСТЬ У ГОВОРІННІ	170

48.	Огороднійчук І.А. ПОНЯТТЯ «МЕДІАГРАМОТНІСТЬ» ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ РІВНЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ	174
49.	Палкуш В.П. НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ В США	177
50.	Қамза А.Т. ЦИФРЛАНДЫРУ ЖАҒДАЙЫНДА ОҚЫТУДЫҢ ӨЗІНДІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	180
PHARMACEUTICAL SCIENCES		
51.	Korzh I.V., Tereshchenko L.V., Shanus Y.L. SOCIAL AND DEMOGRAPHIC SEGMENTATION OF CORONAVIRUS PATIENTS (COVID-19)	186
PHILOLOGICAL SCIENCES		
52.	Демченко І.В., Мартиненко Н.О., Харламова Л.С. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ АВІАФАХІВЦІВ В ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ФАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	189
53.	Демченко В.М. БІЛІНГВІЗМ Й ІДЕНТИФІКАЦІЯ	193
54.	Рожченко З.В. ХЛЫСТОВСКАЯ И СКОПЧЕСКАЯ СИМВОЛИКА В ПОЭЗИИ АННЫ РАДЛОВОЙ	196
55.	Утеубаев М.Т. ВЕЛИКИЙ КАЗАХСКИЙ ПОЭТ АБАЙ О СМЫСЛЕ ЖИЗНИ ЧЕЛОВЕКА	203
PHILOSOPHICAL SCIENCES		
56.	Козобродова Д. ЗНАЧЕННЯ КОНЦЕПТУ «BRAIN-PSYCHE-(MIND/CONSCIOUSNESS...)» В СОЦІАЛЬНІЙ ФІЛОСОФІЇ	207

PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES		
57.	Bambura O.V., Panchenko A.A. EXPERIMENTAL RESEARCH ON STRENGTH AND DEFORMATIVITY OF REINFORCED CONCRETE BEAMS	210
58.	Булгакова Г.Т., Киреев Т.Ф. ПОСТРОЕНИЕ ДИАГРАММЫ ВОРОНОГО С ОРАНИЧЕНИЯМИ НА ПЛОСКОСТИ	212
59.	Сутько А.А., Полещук М.И., Бойкачев П.В. СОГЛАСОВАНИЕ АНТЕННОГО УСТРОЙСТВА КАНАЛА УПРАВЛЕНИЯ И ПРИЕМО-ПЕРЕДАЮЩЕГО МОДЕМА БЕСПИЛОТНОГО ЛЕТАТЕЛЬНОГО АППАРАТА	215
POLITICAL SCIENCE		
60.	Панов А.В., Слободянюк А.О. КАРПАТСЬКИЙ ЄВРОРЕГІОН – ПЕРША МІЖНАРОДНА РЕГІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ НА КОРДОНАХ КОЛИШНЬОГО СРСР ТА КРАЇН ВАРШАВСЬКОГО ДОГОВОРУ: МИНУЛЕ І МАЙБУТНЄ	221
PSYCHOLOGICAL SCIENCES		
61.	Shcherbakova I.N. TOPICAL ISSUES OF MOTIVATIONAL MONITORING OF DEVELOPERS	223
62.	Бикова С.В. ОСОБЛИВОСТ МЕХАНІЗМІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ	226
63.	Комар Т.В., Криворучко І.Я. ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ-КОНСУЛЬТАНТІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	229
64.	Міщенко В.А. АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ ДО УМОВ ЗАКЛАДУ ОЗДОРОВЛЕННЯ ТА ВІДПОЧИНКУ	233

TECHNICAL SCIENCES		
65.	Babych A., Kernesh V., Bilous P. USE OF ELEMENTS OF COMBINATION AND TRANSFORMATION OF PAPER AS A METHOD OF FORMATION OF PRODUCTS OF THE FASHION INDUSTRY	237
66.	Voronko I., Shevchenko I. MODELING OF PROCESSES FOR MODERNIZATION OF INFORMATION AND DIAGNOSTIC SYSTEMS IN ELECTRICITY SUPPLY PROJECTS FOR TRANSPORT	241
67.	Kambarova Z.M., Baigenzhinov K.A., Zhusipov A.G. CELIAC DISEASE - THE CURRENT STATE OF THE PROBLEM	243
68.	Dmytrychenko M., Kulbovskiy I., Bogdanov I. THEORETICAL ASPECTS OF RISK MANAGEMENT STRATEGY IN TRANSPORT INFRASTRUCTURE PROJECTS	247
69.	Богданова Л.М., Слонь С.І. ВИВЧЕННЯ ПИТАННЯ РОБОТИ АСОЦІАТИВНИХ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ З БАЗОЮ ДАНИХ	249
70.	Володавчик В.С. ВИЗНАЧЕННЯ ВОЛОГОСТІ ТА ЦУКРУ В МЕДОВІ РЕФРАКТОМЕТРИЧНИМ МЕТОДОМ	254
71.	Гринкевич Г.О., Осипець О.А. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ УПРАВЛІННЯ ТА БЕЗПЕКИ В ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ МЕРЕЖАХ	256
72.	Долженко Н.А., Немеренко И.А. КРИТЕРИИ КАТЕГОРИЙНОСТИ АЭРОДРОМОВ	261
73.	Жарылқасын П.М., Раматуллаева Л.И., Мезиани С., Кенжалиева Г.Д., Кочеров Е.Н. МҰНАЙ ӨНДІРУ ҚАЛДЫҚТАРЫ - КҮКІРТТІ ҚОЛДАНА ОТЫРЫП РЕЗЕҢКЕ РЕЦЕПТУРАЛАРЫН ӨЗІРЛЕУ	265
74.	Жусипов А.Г., Есимова Ж.А., Байгенжинов К.А. ПРОБЛЕМА НАСЫЩЕННЫХ И ТРАНСЖИРНЫХ КИСЛОТ В МАСЛОЖИРОВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ	268

75.	Литовченко Д. МОДЕРНІЗАЦІЯ ПОЖЕЖНОЇ АВТОЦИСТЕРНИ	271
76.	Макулбекова Г.О., Кочеров Е.Н., Пивоваров А.А., Кенжалиева Г.Д., Казенова А.О., Мамитова А.Д. КЕРАМЗИТТИ БЕТОНДЫ ҚАБЫРҒАЛАРДЫҢ БУ СІЦІРГІШТІГІ	273
77.	Попов Є. НЕЩАСНІ ВИПАДКИ УЧАСНИКІВ ГАСІННЯ ПОЖЕЖІ	276
78.	Сухомлин В.І., Корх Б.С. ВПЛИВ ПАРАМЕТРІВ ДВОСТАДІЙНОГО ОХОЛОДЖЕННЯ НА РОЗМІР ФЕРИТНИХ ЗЕРЕН БУНТОВОГО ПРОКАТУ	278
79.	Қаршыға Ғ.О., Камбаров М.А., Маматов Ш.У. КЕРНЕУЛІ-ДЕФОРМАЦИЯЛАНҒАН ЖӘНЕ БЕРІКТІГІ МЕН ДЕФОРМАТИВТІЛІГІ БОЙЫНША КОРРОЗИЯДАН ЗАҚЫМДАЛҒАН ТЕМІРБЕТОНДЫ ИЛҰ ЭЛЕМЕНТТЕРІН ЗЕРТТЕУ	283
80.	Қаршыға Ғ.О., Сақтаганова Н.А., Ерболат А.А. МОДУЛЬДІК ТЕЗ САЛЫНАТЫН ҒИМАРАТТАР ҚҰРЫЛЫСЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	289
TOURISM		
81.	Галасюк С.С. ДОСВІД СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ ГЛЕМПІНГІВ ЯК БІЗНЕС- ІДЕЇ	292
82.	Назарчук А.О., Люлька О.М., Губеня В.О. БЕНЧМАРКІНГ У СФЕРІ НОРЕСА	298

INFLUENCE OF CHANGES IN DAIRY COWS KEEPING ON INDOOR TEMPERATURES

Borshch Oleksandr Oleksandrovych

PhD, docent, Department of Milk
and Meat Production Technology,
Bila Tserkva National Agrarian University

Nedashkivskyi Volodymyr Mykhailovych

Professor, Department of Food
Technologies and Technologies
of Animal Products Processing,
Bila Tserkva National Agrarian University

Nedashkivska Nataliia Volodimirivna

PhD, docent, Department of Food
Technologies and Technologies
of Animal Products Processing,
Bila Tserkva National Agrarian University

The body of ruminants has the ability to regulate physiological processes independently while maintaining the internal environment within constant limits. The use of dairy cattle in an unusual environment (change of climatic zone or method of keeping) largely depends on the level of compliance of new housing conditions with hereditary traits and the level of adaptation to conditions (technologies) of keeping, feeding and milking [1]. For dairy cattle, the area of distribution can be expanded by creating conditions for keeping and feeding close to natural [2]. The efficiency of production activities of industrial dairy complexes depends largely on how the current technology meets the biological needs of animals. The adaptive capabilities of dairy cattle bodies are influenced by the complex influence of environmental factors, which determine up to $\frac{2}{3}$ the volume of products obtained from animals. At the same time, along with the level of feeding and genetic traits, the technology of keeping and milking of animals is important [3]. Our aim was to analyze the productivity and quality of milk of cows of different ages in the process of adapting them to new conditions of keeping and milking.

When changing the life environment (keeping) for representatives of the species *Bos taurus* often the adaptive fluctuations appear associated with productive and ethological characteristics, which occur due to changes in average temperatures of the environment in which the animals were kept [4]. It has been found that the change in

average annual temperatures by more than 5 °C in adult cows leads to a decrease of productivity during subsequent lactations by 12-15% [5].

Changing the option of keeping at a dairy farm (location: 49°48'45"N 30° 18'56"E) from the capital premises to the prefabricated ones has significantly affected the dynamics of the annual indoor temperature. In winter months, the temperature decreased by 3.91-7.00 times (or 4.8-7.0 °C) compared to the indicators in the capital premises. Similar values were observed during the third and eleventh months: the difference of 5.6 and 5.9 °C compared to the capital premises. During the period from the 4th till the 10th month, the deviation of the indicators from the average monthly temperatures to changes in keeping constituted $\pm 0.3-1.4$ °C

One of the criteria for the well-being of dairy cattle conditions is the number of thermoneutral days (with a temperature in the range from -5 to +25 °C) per year. To realize the productive potential of cattle it should be at least 300 days with thermo-neutral temperature per year. Continuation of the thermoneutral period for cattle is one of the fundamental tasks for scientists in the field of dairy [7]. Along with the means of mechanization (fans, air irrigation systems) and planning decisions (walking areas with canopies), the option of premises for animals keeping has a significant influence. Our aim was to study the effect of changing variants of cows keeping on the duration of the thermo-neutral period.

The change in housing conditions from capital premises to prefabricated ones at the farm significantly affected the number of days with low temperatures. Low-temperature days under keeping conditions in capital premises were not observed. But after the change of conditions there were 18 such days. The number of days with thermo-neutral temperature decreased by 23 days accordingly.

In winter and autumn-spring periods, the change in average monthly temperatures exceeded the critical limit for adult dairy cattle at 5 °C. Analyzing the number of thermo-neutral days after the change of housing conditions, it was found that according to this indicator, the value at the farm corresponded to the established minimum amount of 300 days. When transferring animals from capital premises to prefabricated ones, the number of thermo-neutral days decreased significantly (by 23 days) and the number of days with low-temperature load increased significantly.

References

1. Borshch, A.A., Ruban, S., Borshch, A.V., & Babenko, O.I. 2019. Effect of three bedding materials on the microclimate conditions, cows behavior and milk yield. *Polish Journal of Natural Science*, 34 (1), P. 19–31.
2. Borshch, O.O., Gutyj, B.V., Sobolev, O.I., Borshch, O.V., Ruban, S.Yu., Bilkevich, V.V., Dutka, V.R., Chernenko, O. M., Zhelavskiy, M. M., & Nahirniak, T. 2020. Adaptation strategy of different cow genotypes to the voluntary milking system. *Ukrainian Journal of Ecology*, 10(1), P. 145–150. doi: https://doi.org/10.15421/2020_23.
3. Borshch, O.O., Ruban S.Yu., Gutyj, B.V., Borshch, O.V., Sobolev, O.I., Kosior, L.T., Fedorchenko, M.M., Kirii, A.A., Pivtorak, Y.I., Salamakha, I.Yu., Hordiichuk, N.M., Hordiichuk, L.M., Kamratska, O.I., & Denkovich, B.S. 2020. Comfort and cow

- behavior during periods of intense precipitation. *Ukrainian Journal of Ecology*, 10(6), P. 98–102. doi: https://doi.org/10.15421/2020_265
4. Borshch, O.O., Borshch, O.V., Sobolev, O.I., Nadtochii, V.M., Slusar, M.V., Gutyj, B.V., Polishchuk, S.A., Malina, V.V., Korol, A.P., Korol-Bezpala, L.P., Bezpalyi, I.F., & Cherniavskiy, O.O. 2021. Wind speed in easily assembled premises with different design constructions for side curtains in winter. *Ukrainian Journal of Ecology*. 11(1), P.325–328. https://doi.org/10.15421/2021_49
5. Borshch, O.O., Ruban, S.Yu., & Borshch, O.V. 2021. The influence of genotypic and phenotypic factors on the comfort and welfare rates of cows during the period of global climate changes. *Agraarteadus*, 1, P. 25–34. doi: <https://doi.org/10.15159/jas.21.12>
6. Ruban, S., Borshch, O.O., Borshch, O.V., Orischuk, O., Balatskiy, Y., Fedorchenko, M., Kachan, A., & Zlochevskiy, M. 2020. The impact of high temperatures on respiration rate, breathing condition and productivity of dairy cows in different production systems. *Animal Science Papers and Reports*, 38(1), 61–72.
7. Ruban, S.Yu., Borshch, O.V., & Borshch, O.O. (2017). Suchasni tekhnolohiyi vyrobnytstva moloka. (osoblyvosti ekspluatatsiyi, tekhnolohichni rishennya, eskizni proekty) [Modern milk production technologies. (peculiarities of operation, technological decisions, sketch designs)]. Kharkiv: STYLIZDAT (in Ukrainian).

ОСОБЛИВОСТІ ЗАКЛАДАННЯ РОЗСАДНИКІВ

Горбась Сергій Миколайович

к. с-г. н. доцент кафедри садово-паркового та лісового господарства
Сумського Національного Аграрного Університету
зав. навчальною лабораторією садівництва та виноградарства
Сумського Національного Аграрного Університету

Китайгора Антон Васильович

майстер виробничого навчання лабораторії садівництва та виноградарства
Сумського Національного Аграрного Університету

Ошкадъоров Антон Олександрович

студент спеціальності захист рослин
Сумського Національного Аграрного Університету

Важливою умовою, що забезпечує одержання високоякісного садивного матеріалу, є правильний вибір місця під постійний розсадник. Розсадник закладають поблизу населеного пункту, по можливості у центрі об'єктів заліснення, де є джерела водопостачання та зручні під'їзні шляхи. Рельєф ділянки має бути рівним або з кутом нахилу, що не перевищує 2-3° це уможливіє полив і повну механізацію робіт.

Особливі вимоги ставляться до ґрунтових умов. Ґрунти повинні бути достатньо родючими, глибокими, структурними, добре дренованими. На Поліссі кращими ґрунтами для закладання розсадника є слабоопідзолені супіщані і легкі суглинки; у розсадниках Лісостепу - легкосуглинкові, супіщані і суглинкові темно-сірі, глибокі та опідзолені чорноземи. Не можна використовувати під лісорозсадник ділянки, схильні до заболочування та застійного зволоження, з близьким 1 м і менше рівнем залягання підґрунтових вод. Оптимальна глибина їх залягання для піщаних ґрунтів - 1-1,5 м, супіщаних - 2,5, суглинкових - до 4 м. Забороняється закладка розсадників на кам'янистих ґрунтах та в морозобійних місцях.

Організація території розсадника повинна передбачати оптимальне розташування продуктивних і допоміжних частин розсадника. Продуктивні відділення розсадника розміщують з урахуванням особливостей вирощування окремих видів садивного матеріалу та їх вимогливості до умов середовища.

Під посівне відділення відводять кращі - в ґрунтовому і гідрологічному плані ділянки розсадника, захищені від вітрів, з рівним рельєфом і найсприятливішими експозиціями схилів. Плодову школу закладають на помірно зволоженому родючому ґрунті з товстим гумусовим горизонтом і заляганням ґрунтових вод на глибині 2-2,5 м від поверхні. Понижені місця з близьким заляганням підґрунтових вод відводять під маточні плантації. Решту площі відводять під деревну шкілку та інші господарські частини.

Після очистки території, відведеної під розсадник, його площу мережею основних та допоміжних доріг за допомогою теодоліту ділять на відділення і поля у вигляді прямокутників із співвідношенням сторін (ширини до довжини) як 1 до 2-3-4. Розміри поля повинні сприяти найефективнішому використанню машин та знарядь в процесі виробництва. У великих та базисних розсадниках довжина поля повинна бути не меншою від 250 м.

Мережа доріг в розсаднику забезпечує під'їзд машин та агрегатів до кожного поля. Основні дороги призначені для проїзду та розвороту тракторів з агрегатованим знаряддям, ширина їх - 8-10 м. Другорядні дороги прокладають паралельно довгим сторонам полів. Вони служать для проїзду агрегатів в одному напрямку і мають ширину 3-4 м. Дороги в зрошуваних розсадниках потрібно ув'язувати із зрошувальною мережею.

У степових та лісостепових районах, а також при організації розсадника у незахищеному лісом місці створюють захисні лісові смуги із зовнішнього боку околицьної дороги, а іноді - і всередині його для захисту полів від вітру. Живу огорожу закладають на віддалі 1,5 м від зовнішньої сторони лісової смуги з одного або двох рядів чагарників та дерев, які добре переносять підстригання, а саме: з глоду, маслинки вузьколистої, в'яза, липи, граба, клена татарського, ялини та ін. У процесі підстригання їй надають форму трапеції або трикутника. Такий живопліт перешкоджає проникненню домашніх та диких тварин в розсадник.

Література

- 1.Маурер В.М. Декоративне розсадництво з основами насінництва. Навчальний посібник. — К.: Видавництво, 2006. — 270 с.
2. Декоративне розсадництво: навчальний посібник / Маурер В. М. – Вінниця: Нова Книга, 2007. – 264 с.
3. Лісові культури / Гордієнко М.І., Гузь М.М., Дебринюк Ю.М., Маурер В.М. - Львів: Камула, 2005. - 608 с.

ПОЖЕЖНА НЕБЕЗПЕКА В ЛІСІ

Горбась Сергій Миколайович

к. с-г. н. доцент кафедри садово-паркового та лісового господарства
Сумського Національного Аграрного Університету
зав. навчальною лабораторією садівництва та виноградарства
Сумського Національного Аграрного Університету

Черненко Сергій Ігорович

студент спеціальності садово-паркове господарство
Сумського Національного Аграрного Університету

Кількість пожеж в Україні значно зросла їх площа досягає близько 78га. більшість випадків пожежі спричинені людським фактором: люди свідомо підпалюють поля, сміття нехтуючи правилами протипожежної безпеки. Частка пожеж від блискавок, або інших природних чинників, становить не більше 2% від загальної кількості.

Лісові пожежі знищують дерева і чагарники, будівлі та споруди. Ослаблені пожежами насадження стають вогнищами шкідливих захворювань, що призводить до загибелі не тільки уражених вогнем, а й сусідніх з ними посадок. В результаті пожеж знижуються захисні, водоохоронні та інші корисні властивості лісу, знищується флора і фауна.

Найбільш пожежонебезпечними є сосняки і модринники, які мають розріджений намет. Намет таких лісів пропускає багато сонячного проміння, що і викликає швидке просихання опаду, лісової підстилки тощо.

Висока пожежна небезпека спостерігається в сухих борах, особливо при надґрунтовому покриві з лишайників, брусниці, вересу. Підвищує пожежну небезпеку суха трава з куничника, а в період його вегетації, як і при вегетації багна звичайного, пожежна небезпека зменшується.

Збільшення вологості лісорослинних умов і багатства ґрунту призводять до зниження пожежної небезпеки в лісі. Так, сосняки-зеленомохові і чорничникові значно менше пожежонебезпечні, ніж сосняки з надґрунтовим покривом із вересу, брусниці, лишайників, а у сфагнових сосняках пожежна небезпека настає тільки після тривалої посухи. В таких типах лісу вогонь розповсюджується на більш сухі ділянки, мозаїчно, обходячи місце із значно вологішими горючими матеріалами. У сфагнових типах після великого посушливого періоду створюються сприятливі умови для заглиблення горіння в товсту підстилку і переходу рухливої низової пожежі у підземну.

Під наметом ялинових і ялицевих лісів лісова підстилка висихає повільно, а надґрунтовий покрив часто відсутній, тому в них загоряння відбувається не так часто, як в сосняках. Але наслідки пожежі в ялинниках тяжчі через поверхневу кореневу систему в ялини і тонку кору дерев.

У трав'яних типах лісу пожежна небезпека виникає в періоди, коли трава

суха. Як правило, це відбувається навесні. Літні пожежі в таких лісах можливі тільки в посушливі роки, коли вигорєє трава.

У листяних лісах основними горючими матеріалами є опале листя і засохла трава. Виняток становлять осичняки, опале листя в яких не загоряється. Тому умови для виникнення пожежі в листяних лісах приблизно такі, як в трав'яних типах хвойних лісів, інших категоріях площ з трав'яним покривом. У вегетаційний період листяні ліси є перешкодою для верхової пожежі. Навіть домішка листяних порід у хвойних деревостанах перешкоджає виникненню і розповсюдженню в них верхової пожежі, а при значній частці листяних порід така пожежа просто неможлива. Опалі рослинні рештки в листяних лісах швидко перегнивають, тому в них не накопичуються на поверхні ґрунту лісові горючі матеріали.

Література

1. Усеня В.В. Лесные пожары, последствия и борьба с ними. — Гомель: ИЛ НАН Беларуси, 2002. — 206 с.
2. Данилишин Б.М. Наукові основи прогнозування природно техногенної (екологічної) безпеки / Б.М. Данилишин, В.В. Ковтун, А.В. Степаненко. — К.: Лекс Дім, 2004. — 552 с.
3. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник / [Ю.С. Скобло, Т.Б. Соколовська, Д.І

СТРУКТУРА УКРАЇНСЬКОЇ ВЕРХОВОЇ ПОРОДИ КОНЕЙ

Клименко Софія Валеріївна,

студентка 2 курсу, спеціальність «Ветеринарна медицина»,
факультет ветеринарної медицини

Ланова Галина Олегівна,

студентка 2 курсу, спеціальність «Ветеринарна медицина»,
факультет ветеринарної медицини

Литвиненко Тамара Валентинівна,

Кандидат с.-г. наук, доцент.
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)

Коні, чи еквіди (від латинського слова equus – кінь) пройшли тривалий і складний шлях історичного еволюційного розвитку. Потреби в конях для військових цілей, роботи в сільському господарстві, а потім в промисловості і транспорті, призвели до того, що люди шляхом штучного відбору, підбору і спрямованого вирощування створили безліч типів і порід їх. В наш час у всіх країнах світу налічується майже 250 порід коней [1]. Українське походження мають гуцульська та українська верхова породи. Розглянемо детальніше українську верхову породу: її історію, екстер'єрні особливості та генеалогію.

Коні УВП відрізняються породністю, яскравим екстер'єром, добронравністю, слухняністю, високою витривалістю та невибагливістю щодо умов утримання [2].

У 2020 р. виповнилося 75 років від початку створення і 30 років від апробації і затвердження унікальної вітчизняної породи коней спортивного призначення – української верхової [3]. Українську верхову породу коней (УВП), як самостійну, затверджено 17 грудня 1990 року, але робота з її виведення розпочалась ще у 1945 році задля отримання витривалих верхово-запряжних коней [4]. До 1951 р. відбувалося комплектування відтворювального складу коней заводу та пошуки способів схрещування. З 1952р. до 1960 р. відбувалося створення крупного спортивного коня верхового типу на основі масиву коней верхово-запряжного. Цей період збігся з розформуванням кавалерії, розвитком індустрії і машинобудування, тому масове конярство потребувало переорієнтації на кінний спорт [5]. У 1961-1975 рр. стабілізувався генотип української верхової породної групи способом складного відтворювального схрещування і розведення помісей бажаного типу «в собі». У племінній роботі враховували комбінаційну сполучуваність конституційних, екстер'єрних і спортивних властивостей коней вихідних порід: жвавості і породності чистокровної верхової, стрибучості та рухливості тракєнської та угорської, калібру і

масивності ганноверської, нарядності екстер'єру і виїзкових властивостей російської верхової [6]. Надалі в Україні було вирощено цілу групу видатних коней української верхової породи вітчизняної селекції, зокрема – чемпіонів Олімпійських ігор і міжнародних змагань найвищого рівня.

Екстер'єрні особливості УВП наступні: конституція міцна; голова пропорційна; шия довга, з високим виходом; груди глибокі та широкі; спина та попереки середні за довжиною; круп довгий, широкий, нормального нахилу; кінцівки міцні, правильної постави; копита нормальні, з міцним рогом. У будові кінцівок іноді зустрічаються недоліки: клишоногість, розкид, перехват під зап'ястком. Коні української верхової породи переважно мають темну масть (ворона, каракова, темно-гніда, гніда, рідше зустрічається руда, дуже рідко – інші масті [7]. В середньому жеребці мають висоту 165 см, довжину тіла 166 см, обхват грудей 191 см, обхват п'ястка 21 см. Відповідні показники кобил: 160, 160, 188 і 19.8 см відповідно.

Чисельність коней української верхової породи на даний момент в Україні становить близько 2779 голів, в тому числі: жеребці-плідники – 90 голів, конематки – 1248, молодняк різного віку – 1129 та коні в спорті – 312 голів [8].

В українській верховій породі 6 ліній і 2 споріднені групи. Провідними в породі залишаються лінії Безпечного (18,8 %) і Хобота (22,4 %), які за кількістю продовжувачів, оцінкою за комплексом ознак перевищують мінімальні вимоги до структурних породних одиниць. Лінія Фактотума і споріднена група Рауфбольда – на одному рівні – по 9,4 % продовжувачів. Зменшились за наявністю плідників лінії Гугенота (7,1 %), Хрусталя (4,7 %), майже зникла лінія Водопада (1,2%). Виділена нова споріднена група – Еола, кількість її продовжувачів у генеалогічній структурі – 7,1 % [8].

Отже, завдяки вдалій роботі вітчизняних селекціонерів, українські верхові коні добре себе показують у класичних змаганнях, таких як виїздка та конкур. Використовуючи цю породу спортсмени неодноразово перемагали у найтитулованіших змаганнях світу, таких як Олімпійські ігри та чемпіонати Світу та Європи.

Список літератури

1. Ліскович В. А. «Породи коней, біологічні особливості відтворення і вирощування коней», м. Біла Церква: «БНАУ», 2019.
2. Шельов А. В., Спиридонов В. Г., Парій М. Ф., Мельничук С. Д. «Генотипування коней української верхової породи з використанням панелі SSR-маркерів», смт. Чабани: «Вісник українського товариства генетиків і селекціонерів», 2009, том 7, № 2.
3. Ткачова І. В. «Напрями удосконалення генофонду коней української верхової породи», Київ: «Вісник аграрної науки», 2016.
4. В. Г. Спиридонов, А. В. Шельов, С. Д. Мельничук, Т. Є. Ільницька «Визначення достовірності походження коней української верхової породи та мікросателітний аналіз ДНК», Львів: «Біологія тварин», 2009, том 11, № 1-2.
5. Белан П. Я. «Українська верхово-запряжна група коней», Київ: «Соц. тваринництво», 1956, № 12.
6. Волков Д. А. «Українська верхова порода коней», Київ: «Урожай», 1971.

7. Бутенко Г. П. «Про попередні підсумки роботи по відновленню поголів'я продуктивної худоби і коней за 1945 р. і заходи по дальшому розвитку тваринництва та конярства у колгоспах УРСР», Київ: «Соц. тваринництво», 1946, № 2-3.

8. Мележик В. О. «Екстер'єрні особливості коней української верхової породи різних кінних заводів», Слов'янськ: «ЛНАУ», 2020.

ВПЛИВ ФУНГІЦИДНИХ ПРЕПАРАТІВ НА ЗНИЖЕННЯ УРАЖЕНОСТІ ЦИЛІНДРОСПОРІОЗОМ ТА ПРОДУКТИВНІСТЬ РІПАКУ ОЗИМОГО

Лемішко Світлана Миколаївна,
кандидат сільськогосподарських наук, старший викладач
Дніпровський державний аграрно- економічний університет

Черних Світлана Анатоліївна,
кандидат сільськогосподарських наук, доцент
Дніпровський державний аграрно- економічний університет

Рапина Євгеній Андрійович,
здобувач вищої освіти ОС «Магістр»,
спеціальність 201 «Агрономія»
Дніпровський державний аграрно- економічний університет

В світі на сьогодні ріпак займає 2 лідируюче місце серед олійних культур (після сої), а на теренах України займає 3 місце (після соняшнику та сої). Останніми роками відбувається зростання посівних площ під ріпаком озимим, які останніми роками становлять до 1 млн. га [1].

Ця культура є завдяки ранньому звільненню поля, є добрим попередником, а за її вирощування відбувається: покращення структури ґрунту, підвищення його родючості, зниження ризику ерозії (водної та вітрової), відзначається зменшення засміченості полів [2].

Також завдяки тому, що в його рослинних рештках міститься значна кількість глюкозинолатів, які утворюють токсичні сполуки, що мають властивість до патогенних грибкових утворень, які містяться в ґрунті, відзначається значно нижчий рівень ураженості кореневими гнилями зернових культур [3].

Оскільки на зниження продуктивності культури та якості вирощеної продукції впливають інфекційні хвороби (циліндрспоріоз зокрема) необхідним є застосування фунгіцидних препаратів в посівах ріпаку.

За ураження рослин ріпаку озимого циліндрспоріозом (світлою плямистістю) відбувається суттєве зниження площі асиміляційної поверхні внаслідок відмирання листків. За ураження хворобою інших органів рослини (бутонів, квіток, гілок) відмічається їх опадання [4].

За передчасного дозрівання стручків при ураженні патогеном (*Gloeosporium concentricum* Grev. Berk.) відмічається їх розтріскування та опадання, що призводить до значного недобору врожаю насіння [5].

Для зниження ураженості патогеном була вивчена дія таких фунгіцидних препаратів як Ікарус 250, ВЕ з нормою витрати 1,0 л/га, Сатін 25 WP, ВП з нормою витрати 0,5 л/га, Унікаль, КС з нормою витрати 1,0 л/га та Родоліт Супер, ЕВ з нормою витрати 1,0 л/га на сорті ріпаку озимого Атлант.

За проведення обприскування в фазу стеблуння отримано на усіх варіантах доказове зменшення ураженості посівів циліндроспоріозом. За обприскування фунгіцидним препаратом Сатін 25 WP, ВП в дозі 0,5 л/га отримано найбільшого зниження ураженості хворобою (на 17,0 %).

Отримана прибавка врожаю за застосування обприскування фунгіцидними препаратами в 0,74 – 0,97 т/га.

Список літератури

1. Олійні й ефероолійні культури / В. Г. Влох, С. В. Дубковецький, Г. С. Кияк, Д. М. Онищук // Рослинництво. – К. : Вища школа, 2005. – С. 224– 265.
2. Озимий ріпак в Степу України / Під заг. ред. В. Я. Щербакова. – О. : ВМВ, 2009. – 185 с.
3. Марков І.Л. Захист посівів ріпаку від хвороб // Агробізнес сьогодні . – 2012. – № 17 (240) – С. 37– 45.
4. Лихочвор В.В., Петриченко В. Ф. Ріпак. Львів : Н В Ф ‘Українські технології’, 2010. – 120 с.
5. Бардін Я.П. Ріпак: від сівби – до переробки // Світ. – Біла Церква: Мир, 2000. – 107 с.

АНСАМБЛЬ ЯК ПРИНЦИП СТРУКТУРНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ КУЛЬТУРИ ТА МИСТЕЦТВА

Польська Ірина Іллівна,

доктор мистецтвознавства, професор,
професор кафедри теорії та історії музики,
Харківська державна академія культури, Україна

Одним із основоположних явищ культури та мистецтва є ансамбль. Існує безліч значень поняття «ансамбль» (франц. ensemble – сукупність, струнке ціле), пов'язаних із широтою та узагальненістю семантики, різноманіттям сфер функціонування та точок зору дослідників.

Ансамбль, зокрема, визначається як «...багатокомпонентний комплекс, що сприймається в єдності, що має розпізнавані ознаки художнього цілого» [4, с. 14–15]; «...1) у сценічному мистецтві гармонійне поєднання всіх компонентів вистави, підпорядкованих єдиному задуму; 2) група виконавців, яка виступає як єдиний художній колектив; 3) муз. твір для декількох виконавців (дуєт, тріо та ін.); 4) в архітектурі та містобудуванні гармонійна єдність просторової композиції, що включає будівлі, інж. споруди... та зелені насадження. До композиції архіт. А. часто включаються твори різних видів образотворчого мистецтва» [3, с. 61].

Логіко-термінологічний аналіз поняття «ансамбль» передбачає виявлення змісту та обсягу дефініції. Основний зміст поняття «ансамбль» – спільність, узгодженість, гармонія цілого та приватного. Феномен ансамблю апріорно, за визначенням, передбачає узгоджену присутність кількох корелюючих елементів, що становлять якість ціле – континуум ансамблю, лише на рівні якого з'являється нове якість, що має рисами, властивими лише і не існували раніше.

Авторкою даної публікації у докторській дисертації «Камерний ансамбль: теоретико-культурологічні аспекти» надано таке визначення ансамблю як такого: «1) Феномен спільного існування та (або) функціонування природних, соціальних та художніх явищ, що характеризується узгодженістю елементів між собою, гармонійною підпорядкованістю їхньому цілому. 2) Вираження ексклюзивної групової естетичної спільності, цілісності єдиного художнього організму» [2, с. 4].

Визначальною властивістю ансамблю як такого є гармонія, що означає стрункість, пропорційність, узгодженість, упорядкованість. Поняття «гармонія» та «ансамбль» часто виступають як синоніми, замінюючи та взаємно посилюючи один одного. Філософсько-естетична семантика гармонії передбачає особливе поєднання властивостей двох чи кількох різних, часто контрастних, суперечать один одному предметів, явищ, індивідуумів, у яких виникає якість новою

ціле. Ансамбль неможливий без суворої впорядкованості, стрункої системи цілого та її частин, узгодженості елементів (іноді різноманітних і суперечливих).

Ю. М. Лотман наголошував на існуванні тісного взаємозв'язку різних соціокультурних ситуацій та людської поведінки «...з певним культурним простором та ... із стійкими для кожної культури художніми ансамблями» [1, с. 580], вказуючи на особливе значення проблеми сполучуваності та непоєднуваності предметів та явищ «...мистецтва у ... ансамблях» [1, с. 580] і підкреслюючи «...необхідність поряд із дослідженням окремих творів та видів мистецтв вивчати особливості та закономірності реальних ансамблів» [1, с. 581-582].

Культура як цілісність існує лише у узгодженій взаємодії численних різноманітних та багатопланових компонентів – історичних, тимчасових, просторових, космополітичних та національних, типологічних та випадкових, загальнолюдських та індивідуально-особистісних.

Багаторічне вивчення феномену ансамблю дозволило авторці дійти висновку про те, що саме ансамбль як тип взаємодії є основним принципом структурної організації культури та мистецтва.

Найбільш загальним напрямом можливих досліджень у цій сфері є звернення до глобальної культурологічної проблематики, пов'язаної з вивченням цілісного культурного ансамблю певних історичних епох, а також з комплексним аналізом ансамблю як форми існування культури в цілому та ансамблевого типу мислення в мистецтві.

Список літератури

1. Лотман Ю. М. Художественный ансамбль как бытовое пространство // Ю. М. Лотман. Об искусстве. – Санкт-Петербург: Искусство, 1998. – С. 574–582.
2. Польская И. И. Камерный ансамбль : Теоретико-культурологические аспекты : дис... д-ра искусствоведения : 17.00.03 / Нац. муз. акад. Украины. – К., 2003. – 435 с.
3. Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А.М. Прохоров. – 3-е изд. – М.: Сов. энциклопедия, 1984. – 1600 с., ил.
4. Эстетика: Словарь / Под общ. ред. А.А. Беляева, Л.И. Новиковой, В.И. Толстых. – М.: Политиздат, 1989. – 447 с.

СУЧАСНІ СТИЛЬОВІ МЕТАМОРФОЗИ ТВОРЧОСТІ СТІНГА У ВОКАЛЬНОМУ ДУЕТІ З ШЕГГІ

Стецкович Олена Вікторівна

Аспірантка III курсу

Харківська Державна Академія Культури, Україна

Одним з найцікавіших музикантів сучасності є британський співак та композитор Стінг, який упродовж свого творчого шляху – вже близько п'ятдесяти років! – постійно знаходиться у пошуку нових мистецьких ідей, музичних інтонацій, співзвуч, зворотів та ритмів. Нестримне прагнення до створення нового є рушійною силою авторської творчості Стінга, що допомагає досягненню митцем нових горизонтів у музичному просторі.

Отримавши всесвітнє визнання як артист гурту «The Police» та ставши ще більш відомим від початку сольної кар'єри, Стінг, нестримний у своїх художніх пошуках, протягом десятиріч знаходив себе в різних стильових забарвленнях. Оскільки шлях до популярності співак проклав через творчі пошуки у рок-гурті «The Police», його доречно вважають легендою поп-року, але вже тоді він вдало поєднував такі стилі, як панк, нью-вейв та реггі.

Характер і стильові ознаки творчості Стінга багаторазово змінювались упродовж творчого шляху музиканта. В останні роки його мистецькі пошуки були спрямовані насамперед на переосмислення та переаранжування власних всесвітньовідомих творів. Саме в цей час (починаючи з 2018 р.) Стінг відходить від мистецьких засад рок-музики та звертається до стилю реггі, котрий знаходить яскраве втілення у творчій співпраці артиста з популярним ямайським співаком Шеггі (справжнє ім'я – Орвілл Річард Баррелл). Найвідомішими творами Шеггі минулих років є пісня «Mr. Bombastic», яка у 1996 році стала світовим хітом, а також сингл «It Wasn't Me», що набув ще більшої популярності в 2000 році.

Вже від початку 2018 року вибуховий неординарний дует Стінга та Шеггі під назвою «44/876» (поєднання телефонних кодів міст, де мешкають співаки), приголомшив музичний світ своїм першим синглом «Do not Make Me Wait». Артисти у новоскладеному вокальному дуеті «44/876» віднайшли нові барви та засоби музичної виразності аби перенести слухача у світ «нової» музики (зокрема, віртуозну імітацію пташиних трелей в звучанні синтезатора). Пісня демонструє парадоксально гармонійне поєднання виконавських стилів Стінга і Шеггі. Голоси артистів несподівано вдало поєднуються на запису, причому синтез позначеної свіжістю і молодією енергією, хоча й дещо стриманої «британської» виконавської стилістика Стінга та відмінного від неї легкого і впізнаваного флюу Шеггі викликає суцільно позитивні емоції.

Надихнувшись величезним світовим успіхом, молодий вокальний дует, втілюючи життєстверджуюче світосприйняття, властиве стилю реггі, продовжує заряджати слухача позитивом у таких композиціях, як абсолютно сонячна пісня «Morning is Coming» та «22nd Street», котру Стінг виконує практично сольо. Без відверто безглуздих номерів також не обійшлося: бадьорий патріотичний поп-

рок «Dreaming in the U.S.A.» на тему про роботу в Сполучених Штатах просто створений для того, щоб викликати на обличчі слухача ідіотську усмішку і змусити його мотати головою. Ситуацію виправляє наступна за нею пісня «Crooked Tree», в якій Шеггі і Стінг розігрують судове засідання, в якому перший виступає суддею, а другий обвинуваченим. Відмінно завершує платівку композиція «Sad Trombone», в якій Стінг в черговий раз проявляє себе чудовим мелодистом.

Список використаних джерел:

1. Кларксон, У. (1998). *Стинг. Тайны жизни Гордона Самнера*. Феникс. 480 с.
2. Стинг (2005). *Разбитая музыка: это история обо мне, которого никто не знает*. У-Фактория. 391 с.
3. Gable, C. (2009). *The Words and Music of Sting*. London : Greenwood Publishing Group. xix, 170 p.
4. West, A. (2015). *Sting and the Police. Walking in Their Footsteps*. Lanham: Rowman & Littlefield. 227 p.
Інтернет ресурси:
5. Sting (Sumner, G.M.). *Lyrics*. URL: www.sting.com/discography.albums.
6. Sting. *Lyrics*. URL: www.sting.com/news/44876

РОЛЬ МАНІВСЬКИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ПОДОЛАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМИ

Ревнюк Сергій,

учитель хімії, учитель-методист,
заступник директора
з навчально-виховної роботи
Великоолександрівської
ЗОШ I – III ст.
Пристоличної ОТГ
Бориспільського району
Київської області, Україна

Анотація: У статті представлено матеріали щодо ролі МАНівських досліджень у подоланні екологічної проблеми. Стаття містить відомості про такий розділ хімічної науки як “Зелена хімія”. У ній йдеться мова про добути нами речовини хітин, хітозан, кверцетин, дигідрокверцетин, полілактид, які відповідають засадам Зеленої хімії та покликані звести до мінімуму використання штучних полімерів, що є забруднювачами навколишнього середовища.

Ключові слова: хітин, хітозан, полілактид, дигідрокверцетин, кверцетин.

Annotation: The article presents materials on the role of the Small Academy of Sciences research in overcoming the environmental problem. The article contains information about such a section of chemical science as "Green Chemistry". It deals with the substances we have obtained chitin, chitosan, quercetin, dihydroquercetin, polylactide, which meet the principles of Green Chemistry and are designed to minimize the use of artificial polymers that are pollutants in the environment.

Keywords: chitin, chitosan, polylactide, dihydroquercetin, quercetin.

Бурхливий розвиток хімії та хімічних технологій минулого століття призвели до масового виробництва синтетичних органічних речовин. Багато з них мають суттєвий вплив на здоров'я людей, особливо дітей.

Серед новітніх напрямів хімії, які з'явилися як відгук на глобальні екологічні проблеми, особливе місце займає “Зелена хімія”. Мабуть, найважливіше тактичне завдання Зеленої хімії – використання відновлюваних ресурсів сировини, зокрема біомаси та біодеградація отриманих матеріалів.

Учні також повинні долучатися до вирішення завдань, які ставить перед собою Зелена хімія. Одним із таких прикладів долучення учнів до основ згаданого напрямку хімії є написання МАНівських робіт.

Я зі своїм учнем, Морозом Миколою, 3 роки працював над проблемами екологічного характеру. Велику допомогу у вирішенні цього питання нам надають на кафедрі хімії Національного педагогічного університету імені М.П.

Драгоманова, зокрема кандидат хімічних наук, доцент та завідувач кафедри хімії Толмачова Валентина Сергіївна та доцент кафедри хімії Ковтун Олена Миколаївна, під керівництвом якої проходила наша робота.

Наше перше дослідження стосувалося хітину і його тема звучала: “**Хітин і хітозан – біополімери майбутнього**”.

Хітин та хітозан відповідають основним принципам Зеленої хімії, бо біополімери виділяють із відновлюваної сировини й вони безпечні для людини та навколишнього середовища (повністю біодеградують).

Сировиною для отримання хітину та хітозану може служити підмор бджіл. (щорічно може складати 600-1000 т. хітину). Тому підмор бджіл – нове перспективне джерело хітину комах.

У організмі хітин здатний відокремлювати негативно заряджені жирними кислоти та перешкоджати їх всмоктуванню в кишечнику, і виводити з організму. Його волокна активізують перистальтику та зв'язують жирні кислоти і холестерин, перешкоджаючи їх всмоктуванню в кров. Також забезпечує зв'язування і виведення з організму шкідливих продуктів життєдіяльності.

Хітозан активізує діяльність клітин організму, налагоджує нервову саморегуляцію та гормональну секрецію. Він знижує рівень цукру в сечі у хворих з надмірною вагою, підвищує рівень імунітету шляхом регулювання рН тканин організму, має здатність адсорбувати і виводити з організму солі важких металів, мінеральні добрива, синтетичні барвники, лікарські засоби та радіонукліди, прискорюють загоєння ран, штучна шкіра, штучний кришталік ока не викликають реакції відторгнення, хірургічні шовні матеріали з хітином саморозсмоктуються. Застосовується у складі протизаплідних апаратів як засіб, що сповільнює діяльність статевих залоз. Відомі препарати для лікування захворювання кісток. Запропоновано використання хітину для фіксації знімних протезів, як наповнювачі для лунок після видалення зубів¹.

Рідке добриво “Нарцис” дозволяє збільшити врожайність на 25-30%. Препарат повністю захищає рослини від грибкових захворювань¹, не викликає звикання і дає можливість заощадити на гербіцидах, так як сходи, оброблені “Нарцисом”, не дозволяють розвинути бур'янам. Хітозан також застосовується як засіб обробки насіння з метою підвищення врожайності.

Метою роботи було дослідження історії відкриття, будови, властивостей та методів виділення біополімерів хітину та хітозану та їх добування.

Об'єктом дослідження були природні полісахариди хітин і хітозан.

Предметом роботи – дослідження властивостей і методів виділення хітину та хітозану з підмору бджіл.

Завдання дослідження: проаналізувати літературні джерела про будову, властивості та методи виділення хітину та хітозану; експериментально перевірити та удосконалити відому методику виділення хітину та хітозану з підмору бджіл.

Новизна роботи полягає в удосконаленні методики виділення хітину та

¹ Хитин и хитозан: Получение, свойства и применение / Под ред. К.Г. Скрыбина, Г.А. Вихоревой, В.П. Варламова. – М.: Наука. 2002. – 368с.: ил.

хітозану з підмору бджіл.

Практичне значення дослідження визначається можливістю впровадження результатів дослідження у виробництво.

Методи дослідження. У роботі використані такі теоретичні методи дослідження: аналіз та узагальнення відповідної літератури і результатів діяльності щодо вивчення даної проблеми; хімічні методи виділення органічних речовин із природної сировини.

Результати дослідження. Нами було одержано хітин та хітозан із підмору бджіл та удосконалено методику їх добування.

Тема нашого другого дослідження звучала: **“Хімія минулого та майбутнього: молочна кислота та полілактиди”**.

Із багатьох запропонованих біодеградуючих пластмас полілактати (ПЛ) є найбільш перспективним заміником традиційних пластмас, так як мають чудові фізико-механічні властивості й легко піддаються обробці [6].

За своїми властивостями високомолекулярний ПЛ подібний до поліетилентерефталату (ПЕТ) і відповідає усім технічним вимогам, що стосуються пакувальних матеріалів. На сьогодні, крім використання ПЛ, полісахаридів і деяких інших біодеградуючих полімерів.

Із PLA у медицині виготовляють кісткові протези, кісткові гвинти та імплантати для кісткових тканин. Також виготовляють гіпоалергенні комфортну білизну, модний одяг, занавіски, драпірувальні матеріали. Велике значення полілактид має також і при виготовленні сміттєвих пакетів, що біодеградуєть [2].

Метою роботи було дослідження історії відкриття, будови, властивостей та методів виділення молочної кислоти та біополімеру полілактиду та їх добування.

Об’єктом дослідження були природні молочна кислота та полілактид.

Предметом роботи – дослідження властивостей і методів виділення молочної кислоти та полілактиду.

Завдання дослідження: проаналізувати літературні джерела про будову, властивості молочної кислоти та полілактиду, створити методику виділення 2-гідроксипропіонової кислоти із молочної сироватки та синтезувати полілактид.

Новизна роботи полягає в створенні методики виділення 2-гідроксипропіонової кислоти із молочної сироватки.

Методи дослідження. У роботі використані такі теоретичні методи дослідження: аналіз та узагальнення відповідної літератури і результатів діяльності щодо вивчення даної проблеми; хімічні методи виділення органічних речовин із природної сировини.

Результати дослідження. Нами було одержано молочну кислоту і полілактид та удосконалено методику їх добування.

Практичне значення дослідження визначається можливістю впровадження результатів дослідження у виробництво.

Тема останньої роботи: **“Хітин, полілактати та дигідрокверцетин як сучасні, перспективні та актуальні об’єкти дослідження Зеленої хімії”**.

Кверцетин ($C_{15}H_{10}O_7$) є сильним антиоксидантом, проявляє антиалергічну та імуностимулюючу дію, блокує дію деяких ферментів, має протинабрякову,

спазмолітичну, антигістамінну, протизапальну, антиоксидантну дію, реактивує вітамін С, запобігає переходу адреналіну в токсичний адренохром, перешкоджає шкідливій дії вільних радикалів, гальмує процеси пероксидного окиснення ліпідів клітинних мембран і ліпопротеїдів сироватки крові, покращує внутрішньотканинне дихання застосовується як засіб для профілактики захворювань серця і судин [4 – 6]. Також він викликає апоптоз (загибель) ракових клітин за рахунок реабілітації “антиракового” гена.

Дигідрокверцетин гальмує дію гіалуронідази (ферменту, що порушує цілісність судинної стінки), зменшує проникність і ламкість капілярів, покращує мікроциркуляцію й коронарний відтік, сприяє нормалізації збудливості й провідності серцевого м'яза, нейтралізує канцерогенні нітрозаміни, має гепатопротекторну дію, захищаючи печінку від тетрацикліну, тетрахлоретану, етанолу, гальмує передчасне старіння клітин і розвиток різних захворювань, розвиток дистрофічних і склеротичних процесів у очах, підвищує гостроту зору, нормалізує рівень холестерину і тригліцеридів у крові.

Дигідрокверцетин включений до Державного Реєстру лікарських засобів, відноситься до 6 класу безпеки, що означає його абсолютну нетоксичність.

Метою роботи є дослідження історії відкриття, будови, властивостей і методів виділення біополімерів хітину та хітозану, молочної кислоти, біополімеру полілактиду, кверцетину та дигідрокверцетину та їх добування.

Об'єктом дослідження є природні полісахариди хітин і хітозан, молочна кислота та полілактид, кверцетин та дигідрокверцетин.

Предмет роботи – дослідження властивостей і методів виділення хітину та хітозану з підмору бджіл, молочної кислоти та полілактиду, кверцетину та дигідрокверцетину із деревини модрина сибірської та сосни звичайної.

Завдання дослідження: проаналізувати літературні джерела про будову, властивості та методи виділення хітину та хітозану, молочної кислоти і полілактиду, кверцетину та дигідрокверцетину, експериментально перевірити та удосконалити відому методику виділення хітину та хітозану з підмору бджіл, створити методику виділення 2-гідроксипропіонової кислоти із молочної сироватки, синтезувати полілактид, добути кверцетин та дигідрокверцетин із деревини модрина сибірської та сосни звичайної.

Новизна роботи полягає в удосконаленні методики виділення хітину та хітозану з підмору бджіл, у створенні методики виділення 2-гідроксипропіонової кислоти із молочної сироватки та у виділенні кверцетину та дигідрокверцетину з кори та деревини модрина сибірської.

Методи дослідження. У роботі використані такі теоретичні методи дослідження: аналіз та узагальнення відповідної літератури і результатів діяльності щодо вивчення даної проблеми; хімічні методи виділення органічних речовин із природної сировини.

Результати дослідження. Нами було одержано хітин та хітозан із підмору бджіл, молочну кислоту і полілактид, кверцетин та дигідрокверцетин та удосконалено методику їх добування.

Практичне значення дослідження визначається можливістю впровадження результатів дослідження у виробництво.

Тож мій досвід (хоч і невеликий) показує, що виконання наукових робіт учнями в галузі Зеленої хімії сприяє формуванню нового екологічного мислення, нового бачення процесів, що відбуваються на Землі. Тому пробуйте та держайте! Творчих успіхів вам і нових відкриттів!

Список використаних джерел

1. Л.А. Алешина, С.В. Глазков, Л.А. Луговская, М.В. Подойникова, А.Д. Фосфанов, Е.В. Силина. Современные представления о строении целлюлоз (обзор) // Химия растительного сырья. 2001. №1. С.5-36.
2. Бараков Р.Ю., Солодовнік Т.В., Мінаєв Б.П., Мінаєва В.О., Прокопенко В.М., Куриленко Ю.М. Дослідження геометричних параметрів та електронних спектрів молекул глюкозаміну та глюкози методами квантової хімії // Вісник ЧДТУ. – 2010. – №174. – С.80-91.
3. Быкова В.М., Немцев С.В. Сырьевые источники и способы получения хитина и хитозана // Хитин и хитозан: Получение, свойства и применение. – М.: Наука. – 2002. – С.7-22.
4. Горовой Л.Ф. Косяков В.Н. Сорбционные свойства хитина и его производных // Хитин и хитозан: Получение, свойства и применение. – М.: Наука. – 2002. – С.217-240.
5. Кайминь И.Ф., Озолия Г.А., Плиско Е.А. // Высокомолекулярные соединения. – 1980. – Т.32. – №1. – С.151-156.
6. Каргин В.А. Структура целлюлозы и ее место среди других полимеров // Высокомолекулярные соединения. – 1960. – Т.2. - №2. – С.466-468.
7. Куприна Е.Э. Водолажская С.В. Способы получения и активации хитина и хитозана // Хитин и хитозан: Получение, свойства и применение. – М.: Наука. – 2002. – С.44-61.
8. Немцов С.В., Зуева О.Ю., Хисматуллин Р.Г. и др. // Пчеловодство. – 2001. – №5.
9. Нудьга Л.А. Производные хитина и хитозана и их свойства // Хитин и хитозан: Получение, свойства и применение. – М.: Наука. – 2002. – С.141-177.
10. Попов А.В. // Тара и упаковка. 2007. №3.
11. Хитин и хитозан: Получение, свойства и применение / Под ред. К.Г. Скрябина, Г.А. Вихоревой, В.П. Варламова. – М.: Наука. – 2002. – 368с.: ил.
12. Чирков С.Н. Противовирусные свойства хитозана // Хитин и хитозан: Получение, свойства и применение. – М.: Наука. – 2002. – С.327-336.

ВИКОРИСТАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПАЗЛІВ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ З ХІМІЇ

Смолякова Ірина Андріївна,

викладач хіміко-технологічних дисциплін, завідувач відділення
ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки
ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет», Україна

Пазл (від англ. puzzle) - гра-головоломка, що виглядає як мозаїка, яку потрібно скласти з безлічі фрагментів малюнка різної форми. Є однією з найдоступніших іграшок, що розвивають логічне мислення, увагу, пам'ять, уяву. Пазли дуже корисні для розвитку мислення та пізнавальних здібностей людини.

Не тільки дітям та підліткам, але багато кому із дорослих подобається збирати пазли. Суть цієї гри-головоломки полягає в тому, щоб зібрати із окремих шматочків різних розмірів певний малюнок.

Такі диво-картинки дуже корисні для розвитку мислення і пізнавальних здібностей людини. На думку психологів, гра в пазли сприяє розвитку образного і логічного мислення, довільної уваги, сприйняття, зокрема, розрізнення окремих елементів за кольором, формою, розміром; вчить правильно сприймати зв'язок між частиною і цілим [1].

Чи є переваги від створення та використання пазлів на заняттях. Якщо бажаєте розвивати увагу та пам'ять, спробуйте пазли! Пазли дуже корисні для розвитку пізнавальних здібностей здобувачів освіти, але, звісно, незвичайні, а навчальні.

Перша перевага - це чудовий інструмент для розвитку логічного та креативного мислення, та й просто розвага, на яку можна відволіктися після вивчення складної теми!

Перевага друга - збираючи пазл, здобувачі освіти отримують можливість повторити і закріпити певні знання!

Третя перевага - це гарний спосіб підвищити мотивацію здобувачів освіти до виконання завдань під час лекційних та практичних занять!

Пазли гарно тренують уважність, допомагаючи пізнавати світ навколо. Використання їх під час занять психологічно знімає напруженість зі здобувача освіти під час виконання тренувальних вправ.

Чудово працює елемент змагання під час семінарських занять: хто перший складе пазл та виконає завдання, отримає додаткові бали!

Більшість здобувачів освіти мають смартфони із постійним доступом до Інтернету, тому вони легко можуть виконувати такі завдання на своїх гаджетах.

Як же використати пазли під час різноманітних занять з хімії? Це дуже просто:

- визначаємо тему заняття;
- даємо характеристику основним хімічним поняттям;
- добираємо цитати до зображення;
- складаємо сюжетний ланцюжок;

- розповідаємо про події, які відбувалися до чи після епізоду, що зображений на картинці;

- складаємо актуальне питання.

- використовуємо прийом "Бачу, чую, відчуваю", уявляємо, що бачимо епізод і розповідаємо, що відчуваємо в цей момент, які звуки чуємо, які події відбуваються навколо нас.

Генератори пазлів - програми із інтуїтивно простим інтерфейсом, дозволяють не тільки створити пазл, але й вбудувати його на особистий сайт чи поширити у соцмережі.

Генератор пазлів – досить добра можливість швидко і легко за кілька хвилин створити матеріал до занять на різні теми, різної складності. Щоб хімічний пазл не був тільки грою, необхідно додавати на картинку завдання для здобувачів освіти, які вони мають виконати, коли складуть пазл [1].

Щоб здобувачі освіти швидко знайшли в Інтернет-мережі той хімічний пазл, який необхідно, можна для посилання використати QR-код. За допомогою генератора QR-кодів зашифрувати посилання на пазл. Продемонструвати код за допомогою проектора чи в роздрукованому вигляді, просканувати його будь-яким зчитувачем QR-кодів і перейти до виконання закодованого завдання - складання хімічних пазлів.

Самий простий сервіс для генерації пазлів, в якому не потрібна реєстрація, можна просто загрузити потрібну картинку з комп'ютера та обрати, на які пазли потрібно її розбити, також можливо вбудовувати пазли на сайт або блог - <http://www.flash-gear.com/puzzle/>.

Jigsawplanet - безкоштовний онлайн сервіс для створення інтерактивних пазлів.

Отже, використання хімічних пазлів дає змогу не лише формувати конструкторські навички, а й активно стимулює розвиток логічного мислення здобувачів освіти.

Список літератури

1. В. Н. Буличова Універсальні дидактичні картки і методика їх використання на уроках: особистісно-орієнтоване навчання/ В. Н. Буличова, М. А. Ахметов // Хімія. - 1999.-№ 40.- с. 14-16, № 41.

2. С. В. Дендебер. Сучасні технології в процесі викладання хімії: Розвиваюче навчання, проблемне навчання, проектне навчання, кооперація в навчанні, комп'ютерні технології / С. В. Дендебер, Про. В. Ключникова. - 2-е вид. - М.: 5 видання, 2008. - 112с.

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО НІМЕЦЬКОГО ГУМОРУ В МЕЖАХ ЖАНРУ СТЕНДАП (КАВАРЕТТ)

Столяр Марина Борисівна

д. філос. наук, проф., зав. кафедри філософії та культурології Національного
університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Панзига Оксана Миколаївна

викладачка кафедри іноземних мов
Національного університету
«Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка

Вступ. Актуальність обраної тематики викликана потребою в розвитку культурної взаємодії України та Німеччини в різних галузях, починаючи від бізнесових проектів та закінчуючи освітою. Гумористичні історії, анекдоти, комедії є могутнім позитивним фактором міжкультурних комунікацій в Європі. Вони відкривають цілий спектр емоцій, демонструють особливості певної культури, налаштовують на симпатію до Іншого, а відтак – сприяють розвитку розуміння представників різних європейських народів та етносів. Тому вивчення німецького гумору як одного з найскладніших для інших народів є достатньо важливим в контексті процесів євроінтеграції.

Кожний етнос має універсальні, спільні для майже всіх народів смішні сюжети, теми та героїв. Поряд із тим існує специфічний гумор, характерний для конкретного народу чи етносу. Досить часто те, що викликає сміх у представників однієї етнічної групи, в інших не сприймається як смішне. І ця ситуація непорозуміння може мати негативні наслідки. Адже, якщо людина не розуміє семантику сміху інших, вона може запідозрити, що сміються саме над нею. І це буде для неї вкрай образливо. Люди не ображаються один на одного, якщо не розуміють чужу мову. Вони шукають вихід із цієї ситуації за допомогою жестів, міміки тощо. Відчуття гумору іншого народу неможливо без знання його мови, без розуміння культурного контексту сміхових практик. Це відчуття є наслідком свідомого прагнення спілкуватися не тільки на рівні серйозного дискурсу, але й більш семантично складного та глибокого – гумористичного.

Мета роботи: дослідити особливості німецького гумору в межах такого сучасного жанру сміхової культури як стендап (нім.: *kabarett*).

Об'єктом наших наукових інтересів є сучасна сміхова культура німецького народу, а предметом – німецький гумор та його особливості в межах такого жанру, як *kabarett*.

Матеріали та методи. В якості емпіричних матеріалів дослідження ми розглядаємо творчість сучасних німецьких акторів гумористичного жанру «стендап». Цей матеріал дає підстави до застосування окремих теорій сміху, наприклад, теорії інконгруентності, представники якої причиною сміху вважають певну невідповідність [Див.: 14, с. 317]. Зокрема це може бути протиріччя між офіційним політичним, ідеологічним дискурсом та неофіційною позицією коміка. Також ми застосовуємо теорію зверхності, коли сутність сміху есплікується як така, що полягає в кепкуванні над певними вадами окремої пересічної людини певної статі, вікової групи, етносу або представника влади. Також ми використовуємо теорію приниження та пояснюємо сміх відповідними рефлексіями відносно власної поведінки чи думки [Там само].

Результати та обговорення. Існує досить старе та стереотипне уявлення, ніби в німців зовсім немає почуття гумору. Зокрема таку думку висловив Марк Твен: «Ein deutscher Witz ist nichts zum Lachen» («Німецькі жарти – не для сміху»). Ця цитата отримала сьогодні нове звучання: «Being German is no laughing matter», що значить «Бути німцем – це не смішно» [4]. Проте відповідне упередження є можливим лише за умови зовнішнього сприйняття німецької сміхової культури. Такий погляд фактично передбачає, що саме англomовний гумор є універсальним взірцем смішного в Європі, що не відповідає гетерогенній природі сміху, а також не враховує етнічних особливостей сміхових практик.

Професорка лінгвістики з Ноттінгемського університету Ніколь Маклелланд вважає, що сприйняття гумору різними народами залежить від побудови їхніх мов. Вона пояснює відмінність англomовного та німецькомовного гумору наступним чином: в англійській мові гумор базується на двозначності слів або своєрідній побудові речення, що створює додаткові значення. Проте в німецькій мові – зовсім інша ситуація: іменники мають різні роди; існують чотири відмінки і є дуже строга структура речення. Німецька мова має таку особливість як схильність до об'єднання словосполучень в одне слово, наприклад, Schadenfreude. Це слово поєднує протилежні за значенням слова Schaden – шкода, Freude – радість. Такі слова іноді практично неможливо перекласти на інші мови, і тому німецькі жарти для тих, хто не володіє цією мовою, можуть бути незрозумілими [6].

На сьогодні дуже популярним у всьому світі є *стендап* (англ. Stand-up comedy) – сольний гумористичний виступ перед живою аудиторією як один з жанрів сучасної сміхової культури. Такі шоу відрізняються тим, що комік на сцені виступає як конференсьє, який спілкується із глядачами на актуальні теми, відпускає гострі жарти і подекуди провокує присутніх своєю сміливістю, відвертістю та оригінальним баченням проблеми. У репертуар стендап-коміків, як правило, входять авторські монологи (routines), короткі жарти (one-liners) та імпровізації, що спонтанно виникають в процесі спілкування із залом [2]. В Німеччині цей жанр відомий під назвою «Kabarett», а люди, які працюють в цьому жанрі зветься «Kabarettisten und Kabarettistinnen». Найвідомішими кабареристами або стендаперами сьогодні є Моніка Грубер, Міхаель Міттенмаєр, Луїза Кінзеєр, Гельмут Шляйх, Віллі Астор, Маркус Кребс, Максі Гштеттенбауер, Йохан Кьоніг, Олаф Шуберт, Ліза Екарт та інші.

До репертуару стендап-коміків потрапляють авторські монологи, діалоги та полілоги, жартівливі історії на різні (особливо актуальні) життєві, політичні теми. Стендап організують у комедійних клубах, барах, пабах, звичайних клубах, театрах, будинках культури та інших місцях, призначених для виступу перед глядачами. Головною особливістю цього гумористичного жанру є інтерактив, а саме активна взаємодія з глядачами, жива комунікація, сміхові імпровізації, що вимагають від акторів дуже гарного почуття гумору.

Теми, на які сьогодні жартують німецькі гумористи, – це ситуації, що пов'язані, перш за все, із пандемією, вакцинацією, локдауном. Важливе місце в сміхових дискурсах посідають політичні події, відносини із зарубіжними партнерами, вплив Америки на політику Німеччини, відносини між західною та східною Німеччиною, стосунки між чоловіками та жінками, сімейні відносини, модні дієти та вегетаріанство, сучасні технології, особливості психології певних етносів, що живуть на території Німеччини або розмовляють німецькою мовою тощо.

Німецькі коміки, як нам здалося, не обмежені ніякою цензурою. Навпаки. Інколи вони навіть грають на негативних почуттях та заборонених для політиків темах. Наприклад, Лізу Екарт називають Мефістофелем жанру або янголом протиріччя, бо вона гостро і яскраво провокує слухача своїм дотепним словом. Наприклад, комік-актриса порівнює Німеччину, Австрію та окремі федеральні землі з частинами тіла. Зокрема, Австрія – це «Blinddarm» (сліпа кишка), яку як і видаляють, то тримають у пробірці для «Kuriositäten» (щоб показувати, як якусь дивину). Федеральна земля Саарланд порівнюється з курячим оком, бо ж це є найменшою за площею земля (роками ведуться дискусії, кому вона насправді належить – Німеччині чи Франції). Ліза, не соромлячись насміхається над тим, що західні німці називають «Ossis» і «Ösis»: щось на зразок «Tweedledum and Tweedledee» (Траляля и Труляля), протиставляючи західних та східних німців за їхнім менталітетом та культурою. В якості жартівливої альтернативи сучасного об'єднання Германії Ліза «пропонує» створити нову К-і-К-Імперію (kaiserlich und kommunistisches Imperium) – кайзерську і комуністичну імперію. Цікавими є її слова відносно минулого у стосунках Західної та Східної Німеччини: «Je kälter der Krieg ist, desto heißer ist die Liebe» («Чим холодніша війна, тим палкіше кохання»). Вона добирає оригінальні поєднання слів, що є притаманним німецькій мові, зокрема слова «Stalin» і «Sissi» ніби поєднуються в «Stasi». Відомо, що так називалося КДБ НДР (Stasi – Staatssicherheitsdienst der DDR). Гумористка безапеляційно і різко викриває глибинні проблеми суспільства і відстоює своє розуміння історичних фактів, зокрема факту об'єднання Німеччини та його наслідків [8]. Творчість Лізи Екарт побудована на зіткненні офіційної позиції та точки зору пересічного німця, державної ідеології та власного бачення проблеми. Відтак її краще пояснювати в межах теорії інконгруентності та використовуючи оптику «опозиційного дискурсу» сміхової культури в теорії М. Бахтіна [1, с. 10].

Інший німецький комік Міхаель Міттенмаєр – відомий стендапер із Баварії вважає, що справжній гумор, потребує пристрасності та щирих почуттів. Він жартує з приводу домашнього навчання в умовах пандемії, груп у Whatsapp

(Homeschooling und Whatsapp-Gruppen), жінок в образах селфі, образів та закликів реклами, проблем молоді та навіть з приводу штучного інтелекту. В одному із своїх монологів гуморист називає Ангелу Меркель Сірі Європи, посилаючись на те, що Сірі, Алекса чи Кортана, маючи штучний інтелект, завжди залишаються ввічливими. Їх не можна спровокувати на агресію, навіть, задаючи «дивні питання» [9]. Тобто можна сказати, що Міхаель Міттенмаєр обрав оптику такої теорії сміху, як теорія зверхності.

Багато дослідників стверджують, що в німецьких жартах не можна використати гру слів, зважаючи на особливості мови. І це ніби є причиною відсутності можливостей застосовувати семантичну теорію сміху. Творчість Віллі Астора є прямим доказом зворотного. У його акторській постановці «Radkäppchen und der böse Golf» («Ковпачок колеса і злий гольф») ми можемо пересвідчитися, як гуморист віртуозно грається словом. Адже всі ми знаємо казку про Червону Шапочку і злого вовка «Rotkäppchen und der böse Wolf». Цей жарт дуже смакує автолюбителям, тобто більшості німців (за статистикою кожна німецька родина має як мінімум одну машину) [10].

Гумор Максі Гшеттенбауер є досить універсальним, тобто зрозумілим представникам практично усіх народів. Він глузує над вадами людей, що проявляються в особистих стосунках; посміхається над певними комічними ситуаціями, які викликала пандемія корона вірусу; іронізує з приводу залежності людини від гаджетів тощо. Також він розглядає такі універсальні сміхові ситуації, які пов'язано з образами тілесного низу та еротикою. Наприклад, Максі знаходить смішний поворот у питанні, як можна використовувати пандемію собі на користь. Зокрема він ділиться особистим позитивним досвідом, адже гуморист нещодавно став батьком. Отже, локдаун комік стовідсотково провів не марно. Він сміється над своєю необізнаністю в питаннях гінекології, що виявилось під час візиту гумориста та його дружини до лікаря. В іншому монолозі «Über Beziehung, Videospiele und verlorene Penisbilder» ми можемо впізнати багатьох знайомих нам тинейджерів та людей, залежних від ігор та сучасних технологій. Адже, коли ми губимо телефон, то, здається, втрачаємо своє життя: у телефоні ж є вся наша життєво потрібна інформація. Це і смішно, і сумно [10]. Отже комік, формуючи свої історії, використовує образи тілесного низу та рефлексивні практики, а також для його творчості характерним є поєднання трагічного з комічним.

Інший вид жартів – це історії про національно-культурні особливості сусідів німців: швейцарців та австрійців. Гуморист турецького походження Кая Янар у своєму монолозі «Höflich, höflicher, Schweiz!» (Ввічливо, ввічливіше, Швейцаріє!) жартує над тим, що через кожне слово швейцарці кажуть «Grüezi!» (Вітаю!) [12].

У Швейцарії одна із офіційних мов – німецька мова, а саме певна варіація німецької мови «Schwützer Dütsch» (швейцарська німецька мова). Однією із особливостей цього варіанту німецької є тенденція до скорочення слів та вживання зменшувально-пестливих суфіксів: -li/i: Rübli, Mörgeli, Znüni, Natzi, Badi, Züri. Тому слова звучать дуже мило та лагідно. У звертаннях, щоб бути якомога ввічливими, швейцарці використовують умовний спосіб: Ich würde gerne

... nehmen/ Ich hätte gerne... Не дивлячись на таку занадто «ввічливу ввічливість», виражену у мові, багато хто закидає швейцарцям закритість, відстороненість та навіть байдужість до інших людей та їхніх проблем.

Кая Янар має турецьке походженням, хоча народився і мешкає в Німеччині. Тому йому добре відомі труднощі, з якими стикається представник іншого народу в процесі оволодіння німецькою мовою. Особливо його хвилюють питання щодо використання артиклів, які дуже багатьом іноземцям зіпсували задоволення від процесу навчання. Гуморист жартує над цим завдяки своїй здатності подивитися на німецьку мову з боку іншої культури і мови. Наприклад він питає, яка логіка у використанні артикля *der* (чоловічий рід) чи *das* (середній рід), якщо уявлення в різних мовах про рід різні, а в англійській взагалі є лише один артикль [13]. Наразі маємо раціоналістичну критику в руслі теорії зверхності. Цікаво, що в цьому випадку носієм раціональності виступає представник турецького етносу, а нація, яка дала світу Канта і Гегеля, виглядає як така, що висловлює свої думки дещо нераціонально. Звичайно, що подібне бачення дозволяє німцям подивитися на свою мову трохи збоку та поглибити власні сміхові рефлексії.

Можливо, німецький гумор в усіх його тонкощах зрозумілий лише самим німцям, проте вивчення німецької мови та намагання зрозуміти відповідний гумор допомагає декодувати інформацію, закладену в культурі, прокладати місточки взаємного порозуміння представників різних європейських культур. Це дає можливість краще зрозуміти зовні пихатих, але внутрішньо багатих на гумор та сміхові рефлексії (зокрема, самоіронію) німців.

Висновки. Підводячи підсумки короткого огляду творчості сучасних німецьких гумористів в жанрі стендапу, можемо зробити висновок, що жартують у Німеччині над тим, що є актуальним для німців на сьогодні; про що, можливо, не можна говорити прямо. Завдяки сміховим практикам гумористи можуть говорити максимально відкрито, не зважаючи на ідеологію, та помічати подекуди навіть те, чого не бачить більшість людей. Таким чином, теорія М.М. Бахтіна, що розглядає сміхову культуру в якості опозиції офіційній ідеології [Див.: 1, с. 10] наразі може буде застосована поряд з такими теоріями сміху, як теорія інконгруентності, теорія зверхності та семантична теорія як один з різновидів останньої.

Література:

1. Бахтин М.М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса. М.: Худож. лит., 1990. 543 с.
2. Пономаренко Ю. Розвиток стендапу як новітньої форми розмовного жанру та його місце у вітчизняній естраді. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство. 2017. № 2. URL: <http://nzm.tnpu.edu.ua/article/view/170293>

3. Савченко О.В. Гумор. Енциклопедія Сучасної України: електронна версія Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=24711
4. Being German is no laughing matter ? URL: <https://www.economist.com/1843/2016/05/03/being-german-is-no-laughing-matter>
5. What do Germans laugh about? URL: <https://www.deutschland.de/en/topic/life/does-german-humour-exist>
6. Why people think Germans aren't funny ? URL: <https://www.bbc.com/travel/article/20170802-why-people-think-germans-arent-funny>
7. Was Sie schon immer nicht über Lisa Eckhart wissen wollten. URL: <https://oe1.orf.at/artikel/676122/Was-Sie-schon-immer-nicht-ueber-Lisa-Eckhart-wissen-wollten>
8. Lisa Eckhart. Die Wiedervereinigung ist gescheitert. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=mTWMb4bwIqo&t=317s>
9. Michael Mittermeier. Angela Merkel ist die Siri Europas! URL: <https://www.youtube.com/watch?v=YotTmGWJ4n0>
10. Willy Astor. Radkäppchen und der böse Golf. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=UPBL0G7cR7U>
11. Maxi Gstettenbauer. Über Beziehung, Videospiele und verlorne Penisbilder. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=V0Y2148LISo>
12. Kaya Yanar. Höflich, höflicher, Schweiz. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=LCAUpnUVwMU&t=197s>
13. Kaya Yanar. Artikel, Der, Die, Das. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=0qHgJK-4YoA>
14. Stoliar M., Stechenko T. The discourse of the laughter theory in the optics of Postpositivism and Postmodernism. Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. К.: ВІП УАЕ, 2018. Вип. 131 (№ 4). с. 316–320.

MUNICIPAL INFRASTRUCTURE BONDS: FOREIGN EXPERIENCE AND DEVELOPMENT PROSPECTS

I.Yu. Khan

Candidate of Economic Sciences, senior lecturer
Miras University, Shymkent, Kazakhstan

In a market economy, regional and municipal governments are forced to look for new sources of financing for the socio-economic development of their territory, including through access to the stock market. An increasing number of Kazakhstan regions and municipalities are becoming its active participants as issuers of debt securities.

Bond loans are a traditional and widespread method of borrowing in the world for regional and local authorities. By issuing regional and municipal bonds, it is possible to solve many socio-economic problems of the administrative territories of the state. The issue of regional and municipal bonds provides an opportunity to finance the budget deficit, reduce the cost of servicing domestic debt, attract foreign investors' funds to the region's economy, promote the transformation of the population's savings into investments, and implement regional and municipal socio-economic programs [1].

From the point of view of the reliability of the placement of capital, municipal bonds are in second place after government securities of the government. The amount of interest payments on municipal bonds is low, nominally it is lower than on government bonds, and amounts to 85-93% of the latter [2].

Municipal bonds become attractive for investment because annual interest payments on them are not taxed. This practice is determined by the principle of mutual immunity, which consists in the fact that if the income on state government bonds is not subject to municipal tax, then the income on municipal bonds is excluded from national taxation.

Because of this, the real income on municipal bonds may be higher not only than the net income (after taxes) on government government bonds, but also higher than the income on corporate bonds and shares.

The main group of municipal bond investors in the world is traditionally the population. So, currently in the United States, individuals acquire 70% of the total volume of municipal bonds issued. This is a profitable area of capital investment for wealthy investors, associated with a preferential income taxation procedure.

Prices for municipal bonds are formed according to the same rules as for other fixed income securities. They depend on the rating of the bond and the amount of interest paid annually on them, as well as the ratio of this interest to the current interest rate in banks [3].

Depending on these terms, the municipal bond will be sold at a discount (or margin) to the nominal value. In addition, there is the possibility of early repayment, which

allows maneuvering: if the bank interest rate decreases, then the municipal authorities have the right to refinance the debt during this period, i.e., by taking a loan from the bank at a lower interest rate than the interest on the bond, to redeem the old issue and implement a new one at a lower interest rate.

The importance and prospects of the municipal securities market as an integral part of the financial sector of the national economy is confirmed by international experience. Thus, municipal bonds in the United States occupy, according to various estimates, up to 40% of the national government debt market.

At the same time, local authorities in European countries are not independent in borrowing operations, often they cannot issue a new loan without obtaining special permission from the central government and without agreeing on the terms of the loan with the central bank of the country or the Ministry of Finance.

The central government usually sets both the upper limit of the loan and the general «ceiling» of local debt. In a number of countries, the maximum amount of a local loan per resident allowed for issuance is established. In some countries, local debt is set as a percentage of the amount of local budget revenues or is limited by the size of capital expenditures. In addition to these restrictions, the ratification of a local loan by referendum is sometimes required.

In most European countries, local authorities have the freedom to choose a lender, but gradually introduced pan-European norms encourage borrowing on the capital market through the placement of bonds. According to the decision of the Council of Europe, local authorities should have direct access to the capital market for borrowing.

Municipalities and their bodies in the USA have direct access to the capital market, whose credit operations are of considerable size.

At the present stage, municipal infrastructure bonds could become a real tool for attracting private investment and at the same time municipal development. They are widely used in Western countries for housing renovation projects, development of engineering and transport infrastructure, modernization of housing and communal services and construction of social facilities, and in the case of depressed areas or single-industry towns – for complex rehabilitation or evolution of the functions of single-industry settlements.

In the US, infrastructure bonds are issued by municipalities as «special purpose bonds». Revenue bonds are issued for specific infrastructure projects that generate cash flow. If the object of the issue is a project in the field of education, medicine or social purposes, general bonds are issued. An important detail: in the United States, income from municipal infrastructure bonds in most states is not taxed, which creates additional investment attractiveness [5].

In 2019, the total volume of issuance of American municipal bonds amounted to almost \$4 trillion, or about 10% of the total amount of debt on bonds. In another federal State, Canada, municipal infrastructure loans are regulated by provincial laws. Accordingly, any issue of a municipality must be authorized by a specific province. [5].

Today, the so-called infrastructure bonds are becoming more widespread in the CIS countries as well. At the same time, this tool is increasingly being used at the state level. This is quite understandable – with its help, you can attract the maximum

amount of investment on the most favorable terms. But not only the state uses the possibilities of securities. For entrepreneurs and a number of individuals, this direction looks very promising.

All «infrastructure» securities can be divided into two main types – bonds secured by income from projects and general coverage bonds. The most popular is the first type of bonds, because in it the main calculation is on the profit from the projects being implemented. As for the signs of infrastructure bonds, there are several main features:

- long repayment period - from 15 to 25 years;
- the issue of securities is carried out for the construction (reconstruction) of specific facilities - airports, railways and highways, air terminals and so on;
- the main buyers of infrastructure bonds include pension and investment funds, financial institutions and insurance firms;
- infrastructure bonds in most cases are secured by state guarantees.

In world practice, municipal bonds are usually presented in the form of infrastructure target bonds and corporate infrastructure bonds. The USA, Canada, Australia, South Korea, Kazakhstan and even Chile have considerable experience in the production.

The USA, Australia, India, Chile, South Korea, Canada, Kazakhstan, Poland and a number of other countries have the greatest experience in the practice of using infrastructure bonds. Consider the differences in the use of infrastructure bonds abroad.

Kazakhstan is also known for its experience in the implementation of infrastructure bonds, however, not as successful as other countries. It was here that the most high-profile default on infrastructure bonds occurred in 2008 due to high inflation in the country. Due to the fact that the mechanism of state responsibility was not clearly spelled out: how, through which channels and from which budget program to allocate funds, the PPP project was transformed into a fully state-owned through the purchase of a block of shares [3].

Having analyzed foreign and domestic experience, we have identified some points that hinder the development of the infrastructure bond market in our country.

Firstly, the volume of the infrastructure bond market in Kazakhstan is still small, because of this, a significant part of the issues is often bought out entirely by a single investor. Thus, in this segment of bonds, one cannot talk about one's own benchmarks for profitability within this asset class [1].

Secondly, there are no pools of investment projects at this stage. Under the guarantees of the state, it is necessary to form such pools, and with the use of a portfolio approach and a thorough assessment of the effectiveness and risks of projects, invest in them the funds of institutional investors. It is important that new players in the infrastructure market are able to adapt quickly and attract financing for medium-sized PPP projects up to 15-35 billion tenge. Financing such projects will allow funds to both diversify and balance their portfolios at the same time.

Thirdly, Kazakhstan does not yet have both an external and an internal risk management system of APFs and insurance companies.

Fourth, of course, it is necessary to adhere to the scheme of maximum risk distribution on project bonds between the state and the private sector [7].

Fifth, perhaps the most important aspect is the need to legislate the concept of «infrastructure bond» and the procedure for working with this financial instrument.

The legislative definition has only the term "bond" - an issue security that establishes the right of its owner to receive from the issuer of the bond within the period stipulated in it its nominal value or other property equivalent. The bond may also provide for the right of its owner to receive a fixed percentage of the nominal value of the bond or other property rights. The income on the bond is interest and/or discount.

A superficial analysis of the demand for infrastructure bonds in a number of countries does not answer what is primary: the deliberate creation of this financial instrument based on the estimated demand from a certain category of investors or the first successful projects that led to subsequent demand from such a category of investors. In any case, the first experience of using infrastructure bonds can be considered successful, taking into account that, firstly, the task of finding an alternative, already existing at that time method of financing infrastructure projects was solved, and secondly, the target (or preferred) group of investors who are ready to finance infrastructure projects using this tool was identified.

An important feature is that in Kazakhstan, the issuance of infrastructure bonds is possible only by private legal entities. This is due to the inability to ensure targeted spending of funds from the issuance of infrastructure bonds by the public party.

Currently, there is a situation in our country in which the question of the need for some special infrastructure bonds becomes very urgent. On the one hand, all analysts unanimously assert that most of the problems of the economy are related to the lack or poor quality of infrastructure; on the other hand, due to the general decline in the financial market, the arsenal of tools that investors can use to invest the money they accumulate is getting narrower.

The Kazakh authorities are faced with the task of maintaining parity of interests and risks, choosing such objects for PPP that not only correspond to state plans, but can also bring commercial returns. An even more important circumstance in the partnership between business and the state is the stability of the concluded contracts.

It should be noted that in Kazakhstan, the state is not inclined to trust business. For its part, business does not have much confidence in the state as a whole and its structures responsible for PPP, in particular. In accordance with the provisions of the Budget Code of the Republic of Kazakhstan, when receiving a guarantee from the state, the concessionaire is obliged, firstly, to pay 2% of the project cost and insure the entire amount of the guarantee or guarantee. Based on the price of the issue, it is quite problematic to find an insurance company capable of taking such significant risks in the Kazakh market. Secondly, the very fact of insurance of state guarantees does not really fit with the need to maintain a balance of interests of the parties. The state actually removes itself from the risks of the project, and the responsibility for the papers falls on the shoulders of the concessionaire.

The business community believes that the number of projects already announced by the government should smoothly turn into quality and clear rules of the game. It is necessary to clearly define the criteria for the selection of projects and concessionaires.

In fact, the projects proposed for implementation are not intended to attract large foreign investors. They are prepared taking into account local conditions and to attract

Kazakhstani subjects. But not always money can be found in Kazakhstan, so projects should be understandable for foreign investors. At the same time, several factors are necessary to increase the attractiveness of concessions on international markets.

First, to develop a clear and understandable concept of PPP for investors.

Secondly, to create a single state body responsible for PPP, without dispersing powers in several state agencies.

Thirdly, to improve the Law of the Republic of Kazakhstan "On Concessions" by eliminating clauses on unilateral termination of the concession agreement by the state, unrealistic terms of concessions and others.

Only in the conditions of the addition of the above three factors, PPP projects will become really possible. In any other scenario, the plans will remain on paper, which, as is commonly believed, will tolerate everything.

In such circumstances, one of the important and expected areas of market improvement is the expansion of the list of financial instruments by introducing infrastructure bonds into circulation.

The main consumers of future infrastructure bonds are, of course, conservative investors (pension funds, insurance companies). This is primarily due to the fact that the requirements for the composition and structure of their assets are quite strict [8] and therefore, in the conditions of the financial crisis, their opportunities to invest accumulated funds are constantly decreasing.

Obviously, since all the requirements and restrictions related to the asset structure of conservative investors are tied to the listing rules, the fastest and most optimal way to remove such restrictions was to change these very rules.

References

1. Errunza, V., Emerging markets: A new opportunity for improving global portfolio performance. *Financial Analyst Journal*, Vol. 39, No. 5, 1983
2. <https://www.mql5.com/ru/blogs/post/719435>
3. Charnes A., Cooper W.W., Rhodes E. Measuring the efficiency of decision-making units // *European Journal of Operation Research*. - 1978. - Т. 2, № 6. - S. 429-444
4. Инфраструктурные и квазиинфраструктурные облигации: новые возможности реализации инфраструктурных проектов. Аналитический обзор фирмы "Вегас-Лекс". URL: <http://www.vegaslex.ru/>
5. Фирсова А.А. Теория и методология инвестирования инновационной деятельности на основе государственно-частного партнерства состояние: Автореф.дис. канд. эконом. наук. Саратов, 2012. 39 с. URL: <http://www.sstu.ru/files/aspirantura/Firsov-020412.pdf> (дата обращения: 15.11.2017).
6. Цвирко С.Э. Инфраструктурные облигации: возможности применения и риски // *Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки*, 2010. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/infrastrukturnye-obligatsii-vozmozhnosti-primeneniya-i-riski> (дата обращения: 04.12.2017).

7. Шереметьева А. Облигации ждут инфраструктуры. Ценные бумаги / Коммерсант. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/3335875> (дата обращения: 01.12.2017).

8. Скогорева А. Инфраструктура не в моде. URL: <http://slon.ru/articles/40111/>

FEATURES OF DEVELOPMENT AND ANALYSIS OF THE GLOBAL IPO MARKET

Zh. Sh. Arapbayeva
senior lecturer

A.M. Issayeva
specialty Finance, group KR-118

D.N. Beisenbayeva
specialty Finance, group KR-119
Shymkent University, Shymkent, Kazakhstan

Until recently, entrepreneurs and company executives who needed to raise additional capital had limited choice. The free movement of money from investors and banks to companies that could invest it with the greatest benefit has always been hindered by institutional, regulatory, cultural and technical barriers. Today the situation has changed radically. Thanks to the almost universal weakening of currency controls, access to international sources of financing has expanded. It has become easier for companies to sell their shares, as stock exchanges have significantly facilitated access to financial markets. With the arrival of a new generation of investors who saw an attractive object of funds placement in stocks, and taking into account the progress in the field of information technology, which eliminated a number of technical barriers to capital flows, the attitude to investing itself has changed.

The most important feature of today's capital markets is that astronomical amounts can move almost instantly between companies, financial institutions and countries. For large companies with great opportunities to raise capital, one of the most popular ways to raise funds is an IPO. For a public company, the stock market serves as the main source of information about what investors think about it. The market is both reactive and predictive: it responds to current events and tries to predict the future. In addition, stock exchanges are known for their volatility: price spikes for them are often caused by nothing more than whims, moods, euphoria or panic [1].

Currently, there is a positive growth trend in increasing investor interest and confidence in new IPO deals all over the world. During 2019, 82% of investors from various regions invested in companies either at the stage of their preparation for the IPO, or directly during its implementation [2]. And there is reason to believe that this trend will continue. Investors expect further activation of the market, taking into account the projected increase in company revenues, improvement of the macroeconomic situation, stabilization of capital markets and an increase in the willingness of other investors to take reasonable risks. The revival of interest in IPOs can be partly explained by the successful experience of many companies that managed to maintain a high level of capitalization during the economic downturn. Confidence is gradually returning to the market, there is an increase in interest in the IPO from investors.

To identify the main trends in the development of the global IPO market, it is necessary to identify the main leaders of the global IPO market, the largest placements, as well as to study the development of the IPO market by region. The process of attracting investments through an IPO is a significant segment of the financial market, in the process of which quite large amounts of money are attracted [3]. The largest placements in the history of the global IPO market are a kind of «success» stories – the 15 largest placements in total attracted \$ 251.5 billion. It is noteworthy that this amount is close in size to the maximum indicators of capital raised by companies when conducting IPOs on the world market during the year.

It should be noted that the trends in the capital markets have changed, now companies can attract significant amounts of capital not only on traditional Western platforms. Over the past decade, the number of international transactions and the volume of attracted capital grew until the global financial crisis of 2010-2011, when the collapse of the global IPO market occurred. By 2013, the activity of international transactions began to resume and the positive trend continues at the present time. It is worth noting that international IPO transactions keep pace with the trends of the global IPO market.

The largest international placement was the IPO of the Chinese company Alibaba in the United States, the capital raised as part of the placements amounted to more than 50% of the total capital in 2019.

The main trends of international IPOs can be identified:

- Higher activity of intraregional IPOs than interregional ones. Over the past 14 years (2004-2018), a total of more than 873 IPOs (\$181 billion) were implemented, in which the issuer's jurisdiction and the IPO venue were located within the same region. Issuers, as a rule, strive to maximize the attracted capital, and for this purpose they enter the international capital markets, on the other hand, investors are much more familiar with their companies in the domestic market than in the international space. This allows you to more accurately track the company's activities and reduce country risks, as well as geographical and transaction costs.

- It should also be noted that the highest percentage of intraregional placements belongs to the Europe, the Middle East and Africa region (EMEA: European countries including Russia, the Middle East and Africa). The region is occasionally referred to as EBVA, where 395 IPOs took place, which is approximately 50% of all international transactions. It is noteworthy that the capital raised by transactions.

IPO within the framework of intraregional placements, is approximately 70% of the total volume. The largest number of interregional transactions is observed in Asia. The share of such placements among all international IPOs in Asia is almost 50% [4]. In many respects, this indicator was achieved thanks to issuers from China, 38% of which conducted transactions on US sites and 38% in Singapore. The interest in foreign sites is primarily due to the fact that the largest Asian markets are very tightly regulated, and access to many of them is closed or restricted, which, in turn, reduces their attractiveness for IPOs by foreign issuers.

American issuers tend to conduct placements on EMEA sites. The choice of the IPO venue, which differs from the jurisdiction of the issuing company, occurs for a variety of reasons. Issuers seek to obtain placement benefits, which are often easier to

achieve in foreign markets. All the reasons for choosing an international placement can be divided into financial and non-financial.

Changes in the territorial picture of the IPO reflect the ongoing shifts in the global economy. In 1996, the US GDP amounted to 7.7 trillion US dollars, the EU countries - 7.0 trillion. At the same time, the GDP of China and India is 3.6 trillion US dollars and 1.8 trillion US dollars, respectively, which shows a noticeable lag behind the leaders. The number of IPOs conducted and the amount of capital raised, as it is obvious, corresponds to the size of the economy. Estimating the global IPO market by the volume of attracted capital in billions of US dollars from 2005 to 2017, the countries were divided into 7 groups: 200-81; 80-31; 30-16; 15-6; 5-2; 2-1; 1-0 billion US dollars. The first group should include the IPO market of China, the second - the countries of Southeast Asia, the Pacific region, Europe and North America. The fourth group includes the countries of Latin America and India.

At the same time, the pace of development of the IPO industry varies significantly by country. Activity in the IPO market is dependent on all events taking place in the financial markets, as it is primarily related to capital and its liquidity.

Activity in the IPO market depends largely on the investment model. The Anglo-Saxon tradition, adopted in the UK, Canada, the USA and many other countries, is focused more on raising funds from the stock market than through bank borrowing and lending.

In the EU countries, the practice of financing business by attracting bank loans has become widespread. Through the implementation of an IPO in Europe, 5-10% of investments in fixed assets are attracted, and in Anglo-Saxon countries already 15-20%. It is obvious that the bulk of IPOs are held in Anglo-Saxon countries, which also attract issuers from other countries focused on the international stock market as a source of investment, since they do not have the ability to effectively attract the required capital on the national market.

In 2018, technology companies have been most successful in their IPOs (Initial Public Offering, initial public offering) on European exchanges, and the situation is not the best for developers and financial companies right now, Bloomberg notes. And the European stock markets as a whole, according to the agency's experts, are not experiencing the best year in their history. Amid investor concerns related to rising political tensions, IPOs raised only \$37 billion in January-September 2018 compared to \$44 billion in the same period of the previous year [5].

However, Bloomberg experts do not rule out that 2019 may present investors with new unpleasant surprises, and therefore believe that the fourth quarter of this year may be the last opportunity for someone to enter the market. In the meantime, Bloomberg has compiled a list of the best and worst large (over \$250 million) IPOs conducted by European companies in 2018.

The best IPOs in Europe-2019 [5]

1. In June, the IPO on the Euronext exchange was conducted by the Dutch fintech company Adyen, which is called a competitor of PayPal. The company, whose name comes from the Surinamese "start over", allows payments to be made through digital channels, and among its customers are Netflix, Facebook, Spotify and eBay. As part of the IPO, Adyen shareholders sold 13.4% of the company's existing shares on the stock

exchange, the placement was held at a price of €240 (the upper limit of the corridor), thus the company's market capitalization at the time of the IPO amounted to €7.1 billion or \$8.3 billion. However, on the first day of trading, on June 13, Adyen's securities rose by 90%, trading closed at around €455, increasing the company's capitalization to €13.4 billion.

On October 1, the value of Adyen shares on the stock exchange reached €714.7, which is almost three times higher than the price at the time of the IPO.

2. Sensirion, a Swiss manufacturer of sensors for cars, mobile phones and other electronics, held an IPO in March, placing 7.68 million of its shares (including 1.53 million new ones) at 36 Swiss francs apiece (the upper limit of the announced range). This provided the company with a capitalization of \$531 million, on October 1, the value of its securities reached 67.8 francs apiece (+88% to the placement price).

3. The Danish Netcompany held an IPO in June, its shareholders sold 23 million shares owned by them at 155 Danish crowns apiece, which provided the company with a capitalization of 7.75 billion Danish crowns (\$ 1.2 billion). On October 1, Netcompany's share price on the Copenhagen Stock exchange reached the level of 232 kronor (+49.6% to the placement price).

4. The IPO of Norwegian Elkem, one of the leaders among silicon producers, has become the largest in Norway over the past few years. In March, Elkem, whose sole owner at that time was China National Bluestar, placed 38.2% of its shares on the Oslo stock exchange at a price of 27.95 Norwegian kroner apiece. As a result, the company's capitalization amounted to 16.9 billion crowns (\$2.1 billion). On October 1, the share price on the Norwegian stock exchange rose to 41.17 kronor (+47.3% to the placement price).

5. In June, the Italian Carel Industries S.p.A., one of the leading developers and manufacturers of technologies for humidification systems, placed its shares on the Milan Stock Exchange. The placement of 35% of the company's securities was held at a price of €7.2 per share, which provided the company with a capitalization of €720 million on October 1, the value of Carel Industries shares on the Milan Stock Exchange reached €9.8 (+36.1% to the placement price).

Europe's Worst IPOs-2019 [5]

1. In May, Swiss CEVA Logistics, wholly owned by the CMA-CGM Investment group, placed a large block of its shares on the stock exchange (some of them were sold to CMA-CGM Investment, and the rest were re-issued), at a price of 27.5 Swiss francs apiece. The total revenue from the IPO was approximately 1.2 billion francs (\$1.22 billion). However, already on the first day of trading in CEVA Logistics shares, quotations fell by more than 8%.

On October 1, the value of CEVA Logistics shares on the Swiss stock exchange declined to 18.56 francs apiece, which is 32.5% below the placement level.

2. In February, the Spanish developer Metrovacesa managed to place its shares on the Madrid Stock Exchange at the lower limit of the initially announced range - € 16.5 per share. The capitalization of the company, a significant part of whose assets are located in Catalonia, which is seeking secession, amounted to €2.5 billion against an initial estimate of €2.95 billion.

On October 1, the value of Metrovacesa shares fluctuates around the €11.5 mark (minus 30.3% of the placement price).

3. Deutsche Bank subsidiary DS Group, which manages assets of more than \$700 billion, went public in March. The bank sold 22.5% of its shares in the company at €32.5 apiece, raising a total of €1.4 billion. However, after some investors withdrew their funds from the management of DVS Group, the quotes of its shares declined markedly. On October 1, the value of DVS Group securities dropped to \$23.59 per share (minus 27.4% of the placement price).

4. Hamburg-based Godewind, specializing in property management, held an IPO on the Frankfurt stock exchange in the spring, but managed to sell only 93.75 million of the 112.5 million new shares. The securities were placed at €4 apiece, the total revenue from the IPO amounted to €375 million against the planned €550 million on October 1, the value of Godewind shares fluctuates around €3.5 (minus 12.5% of the placement price).

5. The British microfinance holding Amigo Holdings held an IPO on the London Stock Exchange in June. The company's founder and his partners raised about £330 million as a result of the IPO, placing securities at a price of £2.75 apiece, while the company's market capitalization exceeded £1.3 billion. However, on October 1, the value of Amigo Holdings' securities is only £2.45 (minus 11% of the placement price).

Thus, the favorable mood of investors also plays a significant role in increasing the estimated value. If investors are very optimistic, then issuers use the "window of opportunity" to enter the market.

So, in their study in 2000, Baker, Wurgler and Malcolm analyzed this phenomenon [2]. Using data on American companies dating back to the 1920s, the authors calculated that the more companies are placed at a certain point in time, the higher the share of the total issue of all shares for the current year, but the lower the total return on the stock market next year.

The main indicators affecting the volume of the IPO market are the possibility of growth in the future, investor expectations and the problem of unfavorable selection. If the profitability of shares in the IPO market is high, then in the next six months there is an increase in public offerings.

As for the external factors contributing to the success of the IPO, almost all investors (90%) note that they are interested in the availability of favorable market conditions for further growth of the company. Current quotes, of course, are also in the center of their attention – for 83% of respondents, the valuation of the company is among the three most important factors determining their interest in an IPO transaction [7].

From our point of view, the three main mistakes leading to the failure of the IPO are an inadequate price, an incompetent management team and too early entry into the market.

The good news is that companies planning a public offering can easily avoid them. As always, it's all about fulfilling the promised: improving operational efficiency and other indicators in accordance with investors' expectations, using the funds raised for the stated purposes and introducing new corporate governance methods that ensure proper preparation of quarterly reports.

References

1. Baza danyh IPO/SPO [Jelektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <http://preqveca.ru/placements> (data obrashhenija: 19.05.2018).
2. EY Global IPO trends Q4 2013 [Jelektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: https://www2.eycom.ch/publications/items/strategic-growthmarkets/201406_global_ipo_trends/20140626_EY_Global-IPO-Trends.pdf
3. Obzor rynka IPO v Evrope: 2019 god [Jelektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: http://www.pwc.com/en_UA/ua/services/capital-markets/assets/ua_ipo_watch_europe_2012_rus.pdf
4. [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-right-team-right-price-right-story-rus/\\$FILE/EY-right-teamright-price-right-story-rus.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-right-team-right-price-right-story-rus/$FILE/EY-right-teamright-price-right-story-rus.pdf).
5. <https://www.rbc.ru/business/01/10/2018/5bb1d43a9a79470110dfd32c>
6. Privlechenie investorov. Marketingovyj podhod k poisku istochnikov finansirovanija / F. Kotler [i dr.]. – M.: Al'pina Biznes Buks, 2009.
7. The equity share in new issues and aggregate stock returns. / Baker, Malcolm P. and Jeffrey Wurgler // The Journal of Finance. 2000. № 55. Pp. 2219-2257.

ЩОДО ОЦІНКИ РІВНЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Гордєєва-Герасимова Людмила Юрїївна,
старший викладач кафедри статистики, обліку
та економічної інформатики
Дніпровський національний університет ім. О. Гончара,
Україна

Продовольча безпека є однією із складових національної безпеки, яка, в свою чергу, призначена забезпечувати життєво важливі інтереси громадян, суспільства, країни шляхом захисту державного суверенітету, а також територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України.

Впровадження механізму забезпечення продовольчої безпеки надає можливість сформуванню продовольчу незалежність країни у цілому, а населенню надати доступ до якісних, поживних та збалансованих наборів продуктів харчування.

Споживання продуктів харчування є невід'ємною необхідністю забезпечення життєдіяльності людини. Економічна доступність харчових продуктів усім верствам населення є стратегічними цілями втілення положень продовольчої безпеки. Через оцінювання стану продовольчої безпеки здійснюється контроль за раціоном харчування населення, який повинен відповідати науково обґрунтованими нормами і мати відповідну енергетичну цінність.

У нормативних документах надається наступне визначення «продовольчої безпеки».

1. У законі «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24.06.2004 і звучить як «захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності» [1].

2. В наказі міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 №1277 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України». Згідно цього наказу, продовольча безпека - це стан виробництва продуктів харчування в країні, що здатний повною мірою забезпечити потреби кожного члена суспільства в продовольстві належної якості за умови його збалансованості та доступності для кожного члена суспільства [2].

Для визначення стану продовольчої безпеки Міністерство аграрної політики та продовольства України щорічно розраховує систему основних індикаторів, що визначають продовольчу безпеку в державі. До таких індикаторів відносять:

- 1) Добова енергетична цінність раціону людини.
- 2) Забезпечення раціону людини основними видами продукції.

- 3) Достатність запасів зерна у державних ресурсах.
- 4) Економічна доступність продуктів.
- 5) Диференціація вартості харчування за соціальними групами.
- 6) Ємність внутрішнього ринку окремих продуктів.
- 7) Продовольча незалежність за окремим продуктом [3].

Також визначається рівень продовольчої безпеки серед країн світу. Для цього застосовується глобальний індекс продовольчої безпеки (англ. Global Food Security Index, GFSI) розроблений організацією Economist Intelligence Unit та сільськогосподарською компанією Corteva Agriscience.

Складовими індексу є:

- ✓ економічна доступність (вага – 32,4%);
- ✓ фізична доступність (вага – 32,4%);
- ✓ якість та безпечність (вага – 17,6%);
- ✓ природні ресурси та стійкість (вага – 17,6%).

Індекси розраховуються на підставі відповідних індикаторів. Згідно з цим індексом, Україна в 2021 році посіла 58 місце [4].

Зауважимо, що рівень глобального індексу продовольчої безпеки України є найменшим серед показників європейських країн. Але дослідження показують, що негативно позначаються саме ті чинники, що означають не безпосередньо аграрні фактори, а які пов'язані з економічною ситуацією, наприклад, економічна нестабільність, рівень корупції. Позитивний вплив виявляють індикатори, які пов'язані з безпекою харчових продуктів, низької частки населення за межею бідності, низьким рівнем втрат продовольства.

Дослідження розрахунків індикаторів продовольчої безпеки України за 2015-2020 рр. свідчить, що протягом цього періоду стан продовольчої безпеки вони змінювалися:

- зменшилося середньодобове споживання продуктів харчування населення України з 2015 р. – 2793 до 2020 - 2674 ккал, і наближається до встановленого мінімального граничного значення у 2500 ккал, що свідчить про зниження купівельної спроможності населення;
- збільшилася коефіцієнт диференціація вартості харчування за соціальними групами з 2015 р. – 1,5 до у 2020 – майже 1,9;
- відмічається низький рівень самозабезпечення внутрішнього продовольчого ринку молочними та м'ясними продуктами, а також овочами країна запечена трохи більше, на рівні 100%, тобто на межі необхідної кількості. Нижче рівнем спостерігається самозабезпеченість плодами, ягодами і виноградом і зовсім низька – рибою та рибопродуктами [5].

На наш погляд, це вказує на погіршення стану продовольчої безпеки, і, що найголовніше, якості харчування населення країни. З нашої точки зору, це дуже важлива проблема, яку потрібно вирішувати як на рівні держави, так і підприємств агропромислового комплексу.

Отже, рівень продовольчої безпеки, в більшій мірі, залежить від результату діяльності підприємств агропромислового комплексу. Тому можливо і необхідно стимулювати підприємства агропромислового комплексу щодо впровадження програм розширення виробництва продуктів харчування, за допомогою впровадження новітніх технологій, удосконалення технологічних процесів. З боку держави необхідна підтримка в їх реалізації за рахунок надання кредитів, дотації.

Список літератури

1. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>. (Дата звернення: 20.11.21).

2. «Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України», затверджені Міністерством економічного розвитку і торгівлі України 29.10.2013 № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>. (Дата звернення: 10.12.21).

3. Методика визначення основних індикаторів продовольчої безпеки. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2007 р. URL: № 1379 <https://www.kmu.gov.ua/npas/99719937>. (Дата звернення: 20.11.21).

4. Global Food Security Index. URL: <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/Index>. (Дата звернення: 10.12.21).

5. Інформаційно аналітичний портал АПК України. URL: <https://agro.me.gov.ua/ua/investoram/monitoring-stanu-apk/prodovolcha-bezpeka>. (Дата звернення: 20.11.21).

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ ЙОГО СТАЛОГО ТА ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ

Горобінська Ірина Владиславівна

старший викладач кафедри фінансів, обліку і аудиту
Національний транспортний університет, м. Київ, Україна

Горобінський Артур В'ячеславович

студент спеціальності «Транспортні технології
та управління на автомобільному транспорті»
Національний транспортний університет, м. Київ, Україна

В сучасних умовах перед підприємствами стоїть першочергове завдання забезпечення їх сталого та ефективного функціонування. Однією з головних цілей функціонування будь-якого підприємства є його економічний розвиток, адже саме він забезпечує задоволення нових потреб споживачів; підвищення конкурентоспроможності та зміцнення позицій на міжнародній арені; створення умов та фінансово-технологічної бази для подальшого розвитку.

Дослідженням поняття «розвиток» займалися багато вітчизняних і зарубіжних вчених. О.В. Шубравська [7] до визначення включає кількісні і якісні зміни, що має включати процес розвитку, в своїх дослідженнях С.П. Дунда [2] до кількісних і якісних змін додає вплив факторів зовнішнього середовища та наголошує на протиріччях, що виникають у внутрішньому середовищі підприємства, які і є рушійною силою розвитку. Практично такої ж думки притримується І.О. Богатирьов [1], виокремивши зміни різної інтенсивності та цілеспрямованості. О.В. Раєвнева [6] під розвитком розуміє унікальний процес трансформації відкритої системи в просторі і часі, який характеризується перманентною зміною глобальних цілей його існування шляхом формування нової структури і переводом його в альтернативну траєкторію розвитку. А.Р. Дунська [3] розглядає розвиток за трьома різними видами, кожен з яких спрямований на свій конкретний результат: технічний, ринковий та організаційний. О.П. Пашенко [4] розглядає розвиток не як процес, а як виокремлену систему, в якій об'єднані інноваційні процеси, за допомогою яких розв'язуються завдання стратегічного, тактичного та оперативного управління розвитком. Цікавою є думка Ю.С. Погорелова [5], який наголошує на тому, що розвитку можна досягти шляхом збільшення потенціалу підприємства, а поліпшити його життєздатність можна за рахунок адаптації до зовнішнього середовища та внутрішньої інтеграції. Отже, рівень досягнення розвитку можна оцінити за рахунок досягнення мети завдяки зростанню внутрішніх можливостей та шляхом оцінки зміни потенціалу підприємства: виробничого, трудового, фінансового, інвестиційного, інноваційного, ресурсного, технологічного тощо.

Враховуючи погляди вчених, можна виокремити основні властивості, які притаманні розвитку: кількісне зростання, якісні зміни, поліпшення структури,

незворотність процесу, адаптація до зовнішніх умов, розширення можливостей, цілеспрямованість, керованість.

Відповідно основними елементами розвитку підприємства мають стати: інвестиційна, інформаційна, виробнича, трудова, інноваційна, фінансова, технологічна, ресурсна складові.

Інтерпретуючи поняття «розвиток», необхідно здійснити його розмежування з поняттям «зростання» (рис. 1).

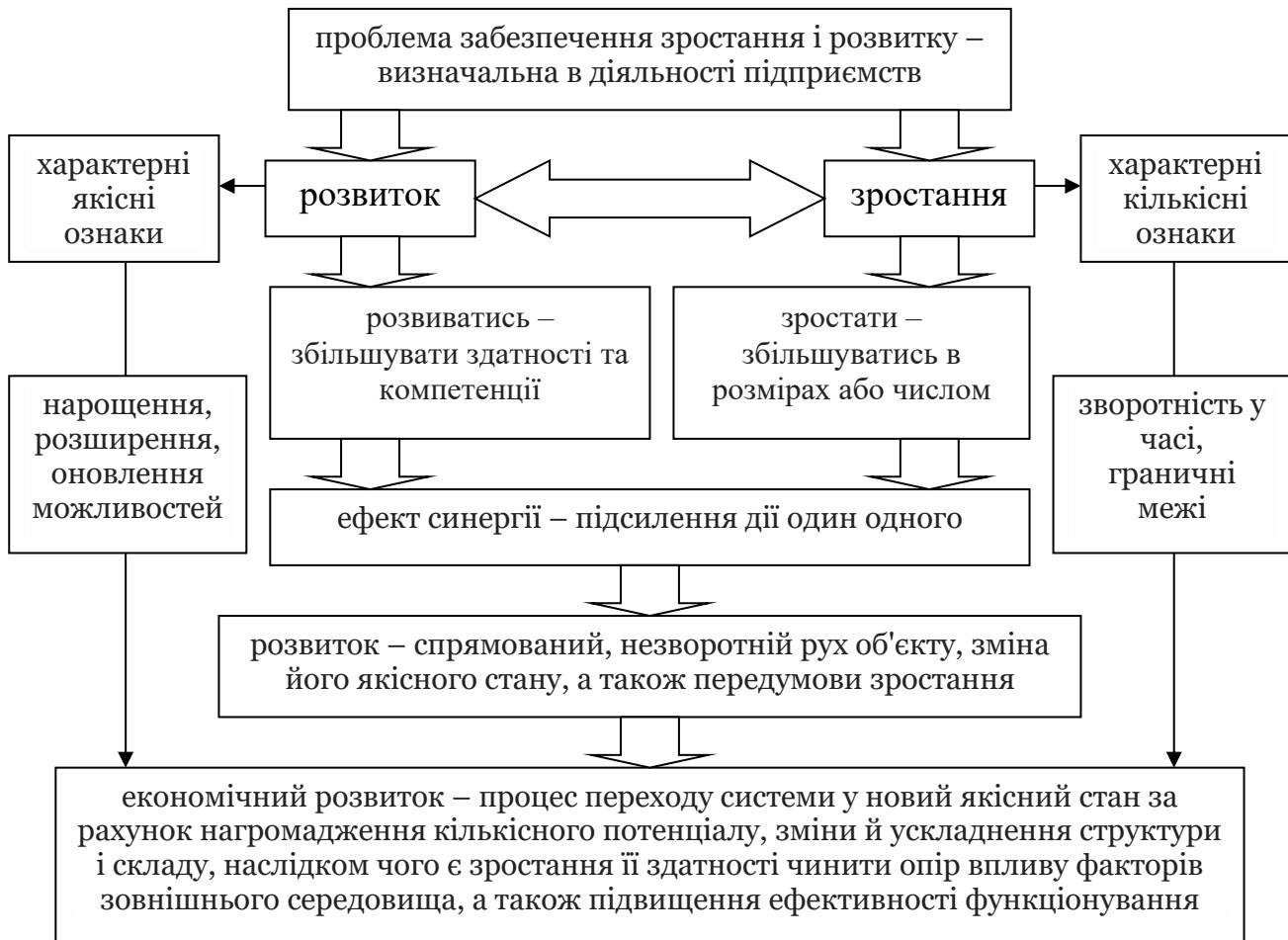


Рисунок 1 – Терміни «розвиток» і «зростання» у взаємодії

Виходячи з трактувань розвитку і зростання, можна зробити висновок, що вони перебувають у постійному взаємозв'язку і мають синергетичний ефект, підсилюючи дію один одного. Зростання означає збільшення у розмірах або у числі та характеризується кількісними ознаками, тобто передбачає зворотність у часі (протилежним до нього є спад) та встановлення граничних меж, а розвиток передбачає збільшення здатностей та компетенцій та характеризується якісними ознаками, тобто передбачає нарощення, розширення та оновлення можливостей. Процес зростання не вимагає розвитку, в той час, як розвиток без зростання неможливий, тобто економічне зростання є обов'язковою складовою економічного розвитку.

Отже, розвиток має розглядатися як процес, що забезпечує перехід від одного стану до іншого шляхом використання всіх наявних ресурсів за рахунок

кількісних і якісних змін у діяльності підприємства. Розвиток підприємства має сприяти посиленню конкурентоспроможності, нарощенню виробничого потенціалу, зміцненню фінансового потенціалу, підвищенню ефективності діяльності, досягненню встановлених цілей та реалізація місії підприємства.

Підприємства функціонують в умовах мінливого ринкового середовища, яке формує можливості розвитку через реалізацію його цілей – створення якісних товарів чи послуг, забезпечення внутрішньої стійкості, утримання та укріплення позицій на ринку, відповідність його регуляторним вимогам. Такий підхід до розуміння даного поняття передбачає взаємопідпорядкованість функціонування підприємства та ринкового середовища, а стратегії та механізми управління розвитком підприємств мають бути раціональними та адаптованими до тенденцій відповідного ринку та моделей його регулювання.

Список літератури

1. Богатирьов І.О. Управління розвитком підприємства: автореферат. дис. ... канд. економ. наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / І.О. Богатирьов. Київ. 2004. 22 с.
2. Дунда С.П. Теоретичні підходи до визначення поняття «розвиток підприємства». *Проблеми підвищення інфраструктури: зб. наук. пр.* 2011. Вип. 32. С. 70–75. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/5224>.
3. Дунська А.Р. Інноваційна стратегія як сучасний інструмент управління розвитком підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/20101008/5_dunska.htm
4. Пащенко О.П. Стратегічне управління розвитком підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 2. Т.2. — С. 99-103.
5. Погорелов Ю.С. Розвиток підприємства: поняття та види. *Культура народів Причорномор'я*. 2006. № 88. С. 75–81. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/Articles/Kultnar/knp88/knp88_75-81.pdf
6. Раєвнева О.В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі: монографія. Х.: ВД "ІНЖЕК", 2006. — 496 с.
7. Шубравська О. Сталий економічний розвиток: поняття і напрямки дослідження. *Економіка України*. 2005. №1. – С. 36–42.

ПРОБЛЕМЫ УЛУЧШЕНИЯ УЧЕТА ВНЕБЮДЖЕТНЫХ СРЕДСТВ БЮДЖЕТНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ

Маматкулов Муроджон Шукурович

Д.Э.Н,

Национальный исследовательский университет «Ташкентский институт
инженеров ирригации и механизации сельского хозяйства»

Мамаюнусов Бекзод Равшанович

магистрант,

Национальный исследовательский университет «Ташкентский институт
инженеров ирригации и механизации сельского хозяйства»

В нынешних условиях экономической глобализации проводимые в стране реформы налогово-бюджетной политики должны быть направлены на позитивное решение социальных и экономических проблем. Это также требование времени, чтобы постепенно снижать налоговую нагрузку на экономической основе или сокращать финансирование из бюджета. В Стратегии действий по пяти приоритетным направлениям развития Республики Узбекистан на 2017-2021 годы особый приоритет отводится «... продолжить политику снижения налоговой нагрузки и упрощения налоговой системы и обеспечения сбалансированности на всех уровнях». государственного бюджета, усиление доходной части местных бюджетов », определяемой как строка. [1]

Обеспечение практической реализации этих задач послужит обеспечению экономической стабильности в стране и тем самым повышению социального благосостояния. Для этого важно не только снизить налоговую нагрузку и расходы бюджета, но и организовать формирование внебюджетных фондов исходя из рыночного спроса в бюджетных организациях, финансируемых из государственного бюджета. Формирование внебюджетных фондов в бюджетных организациях служит сокращению бюджетного финансирования бюджетных организаций. В Португалии также проводится исследование необходимости формирования внебюджетных фондов бюджетных организаций. Особенно, высокая вероятность сокращения финансирования государственных медицинских учреждений из бюджета требует проведения реформ, связанных с формированием внебюджетных фондов в этой сфере. Также было отмечено, что подготовка отчетов по внебюджетным источникам финансирования послужит реализации соответствующих реформ в этой сфере при формировании внебюджетных фондов [2]. Организация, ведение и подготовка финансовой отчетности этих фондов имеют особое значение для обеспечения формирования и целевого использования этих фондов. Поэтому проведение исследований по этой теме - одна из актуальных проблем. Было отмечено, что подготовка отчетов по внебюджетным источникам финансирования послужит реализации

соответствующих реформ в этой сфере при формировании внебюджетных фондов [2]. Организация, ведение и подготовка финансовой отчетности этих фондов имеют особое значение для обеспечения формирования и целевого использования этих фондов. Поэтому проведение исследований по этой теме - одна из актуальных проблем. Было отмечено, что подготовка отчетов по внебюджетным источникам финансирования послужит реализации соответствующих реформ в этой сфере при формировании внебюджетных фондов [2]. Организация, ведение и подготовка финансовой отчетности этих фондов имеют особое значение для обеспечения формирования и целевого использования этих фондов. Поэтому проведение исследований по этой теме - одна из актуальных проблем.

Для формирования систематической информации о формировании внебюджетных фондов бюджетных организаций и целевом использовании этих средств, а также введения контроля за ними их учет организуется на основании положений. Учет внебюджетных средств ведется одновременно соответствующим казначейством и бюджетными организациями. Для каждого внебюджетного фонда бюджетных организаций личный казначейский счет открывается финансовым органом, и движение средств по счету казначейством учитывается наличными только на основании первичных документов. Внебюджетные фонды бюджетных организаций В организации доходы и расходы по каждому фонду учитываются отдельно.

Согласно БПС «Единый план счетов» № 2, принятый 1 января 2019 года для отражения исполнения бюджетов бюджетной системы, ведется учет счетов внебюджетных фондов бюджетных организаций, а также всех субъектов бухгалтерского учета. для казначейских и бюджетных организаций на основании единого плана счетов. Расходы бюджетных организаций по видам доходов внебюджетных фондов отражаются в регистрах бухгалтерского учета по каждой статье сметы и бухгалтерского учета, исходя из экономической классификации расходов аналогично бюджетным средствам. На основании регистров бухгалтерского учета формируется отчет о движении каждого внебюджетного фонда бюджетной организации. По результатам наших научных исследований,

1. Установлены налоговые льготы для развития производства товаров (работ, услуг) в сфере деятельности, являющихся доходом Фонда развития [3], и хотя этот льготный период постепенно продлевается, доля доходов от этой деятельности в источниках финансирования остается низким. Это связано с низким уровнем конкурентоспособности услуг бюджетных организаций, выполненных работ и производимой продукции.

2. Устаревание материально-технической базы по оказанию платных медицинских услуг в медицинских организациях, небольшое снижение заработной платы и льгот по сравнению с частным сектором сдерживает рост доходов, связанных с осуществлением данных видов деятельности.

Возникают споры по организации и содержанию внебюджетных фондов бюджетных организаций. Особенно:

1. В соответствии с Национальными стандартами бухгалтерского учета № 2 «Доходы от операционной деятельности» и № 3 «Отчет о финансовых

результатах» существуют четкие критерии признания и учета доходов для хозяйствующих субъектов.

2. Установлено, что бюджетные организации вправе генерировать внебюджетные средства на продукцию, услуги и работы по конкретному виду деятельности. При осуществлении данной деятельности в соответствии с Положением «О структуре затрат на производство и реализацию товаров (работ, услуг) и порядке формирования финансового результата» следует разделить затраты, связанные с производственными и непроизводственными затратами. [11] Это положение о производственных затратах требует, чтобы стоимость продукта была определена и непроизводственные затраты не включались в себестоимость. Однако при организации производственной деятельности по конкретному виду деятельности в бюджетных организациях допускается формирование стоимости без полного соблюдения требований настоящего положения.

3. Несмотря на то, что порядок составления отчета о финансовых результатах производства, оказания услуг и выполнения работ для конкретного вида деятельности бюджетных организаций установлен, данная форма отчетности никому не предоставляется. Субъекты хозяйствования готовят ежеквартальный отчет о финансовых результатах своей деятельности и представляют его в налоговые органы. Кроме того, несмотря на наличие налоговых льгот для данной деятельности со стороны бюджетных организаций, налоговая отчетность также не подается в налоговые органы. В результате невозможно получить системную информацию о прибыли, полученной бюджетными организациями, и о средствах, высвобожденных в результате применения налоговых льгот.

На наш взгляд, для устранения проблем, связанных с формированием внебюджетных фондов бюджетных организаций, необходимо сделать следующее: должны быть сформированы на основании требований Положения «О порядке формирования». Это предотвратит удорожание товаров, работ и услуг. Также рекомендуется устанавливать цены на продукцию, работы и услуги на основе требований рынка, а не после консультаций с вышестоящими министерствами и ведомствами.

В заключение необходимо отметить наличие возможностей и источников формирования внебюджетных фондов бюджетных организаций, а также достаточное материально-техническое обеспечение для осуществления данных мероприятий. При разумном использовании этих возможностей увеличение внебюджетных средств бюджетных организаций послужит сокращению расходов государственного бюджета и, в свою очередь, снижению налоговой нагрузки. Источники формирования внебюджетных фондов бюджетных организаций и их учет должны поддерживаться и совершенствоваться в соответствии с законодательством для обеспечения целевого использования этих средств.

Список литературы:

1. Указ Президента Республики Узбекистан № ПФ-4947 от 7 февраля 2017 года «О Стратегии действий по дальнейшему развитию Республики Узбекистан». [http: lex.uz](http://lex.uz)
2. Перейра де Кампос С.М., Родригес Л.Л., Хорхе С.М. Роль систем управленческого учета в государственных больницах и построение бюджетов: обзор литературы. Общественное здравоохранение и благосостояние: концепции, методологии, инструменты и приложения 12 сентября 2016 г., страницы 289-312. [https://www.scopus.com/record/display.uri? eid = 2-s2.0-85018564861 & origin = resultslist & sort = plf](https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85018564861&origin=resultslist&sort=plf).
3. Постановление Кабинета Министров Республики Узбекистан от 3 сентября 1999 г. № 414 «О совершенствовании порядка финансирования бюджетных организаций». [http: lex.uz](http://lex.uz)

ПРИЧИНИ БІДНОСТІ ТА ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ В ЇЇ РЕГУЛЮВАННІ

Можайкіна Наталія Василівна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки
Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова, Україна

Білоконь Дар'я Андріївна

студентка 2 курсу
Інституту Економіки та менеджменту
Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова, Україна

Сьогодні проблема бідності має глобальний характер, оскільки вона пов'язана з глобалізацією процесів, що відбуваються у світі. Безпосередньо бідність як соціально-економічне явище тісно пов'язане із рівнем економічного розвитку. Кожна країна на різних етапах може використовувати різні підходи до визначення бідності в залежності від цілей досліджень, що проводяться. Розвиненими державами регулярно робилися зусилля щодо подолання бідності та соціальних диспропорцій, великі надії покладалися на прискорений економічний та технологічний розвиток. Незважаючи на державні програми та діяльність благодійних організацій проблема бідності навіть у розвинених країнах залишається актуальною, а отже, має глибокі та серйозні причини.

Основні причини бідності є наслідком різноманітних та взаємопов'язаних причин, які об'єднуються у такі групи:

- економічна (безробіття, економічна нерівність, у тому числі низька заробітна плата,
 - низька продуктивність праці, неконкурентоспроможність галузі;
 - соціально-медична (інвалідність, старість, високий рівень захворюваності);
 - демографічна (неповні сім'ї, велика кількість утриманців у сім'ї, перенаселення);
 - освітньо-кваліфікаційна (низький рівень освіти, недостатня професійна підготовка);
 - політична (військові конфлікти, вимушена міграція);
 - регіонально-географічний (нерівномірний розвиток регіонів);
 - релігійно-філософська та психологічна (аскеза, як спосіб життя, юродство)
- [1, с.29].

Таким чином можна зробити висновок, що бідність – це мінімальний дохід, але і особливий спосіб та стиль життя, що передає з покоління до покоління норми поведінки, стереотипи сприйняття та особливу психологію.

Головний інструмент допомоги бідним – матеріальна допомога, оскільки передбачається, що вона за такого трактування бідності може виправити економічне становище, а як наслідок і соціальний стан індивіда чи домогосподарства. Слід підкреслити також, що нерівність за доходами часто спричиняє макроекономічну нестабільність. Механізм цього зв'язку є таким:

- значна нерівність населення є чинником бідності та, відповідно, масштабного вторинного перерозподілу доходів через соціальні трансферти;
- масштабні соціальні трансферти обумовлюють високі бюджетні витрати, а отже, і бюджетний дефіцит;
- необхідність покриття бюджетного дефіциту провокує інфляцію;
- інфляція значно сильніше впливає на доходи бідніших верств населення, а отже, нерівність посилюється, виходячи на новий виток спіралі [2, с.65].

Саме тому на перший план виходить високий рівень економічного розвитку, який забезпечує необхідні ресурси для подолання бідності, що зазвичай спричиняє бажані наслідки: статистичні розрахунки підтверджують зворотний зв'язок між економічним розвитком та рівнем бідності. Однак природні здібності, набута кваліфікація, стартовий капітал, вміння приймати рішення тощо зумовлюють нерівність у розподілі доходів: частина (зазвичай дуже невелика) людей мають високі й надвисокі прибутки, дещо більша частина – низькі, а більшість – середні для певного регіону і конкретного проміжку часу. Активно впливає на розподіл доходів і суспільство: шляхом оподаткування (часто за прогресивною шкалою) та перерозподілу коштів у формі соціальних трансфертів: допомог, пільг, привілеїв. Інвестиційні доходи є другорядним джерелом (за винятком 1-2% найбагатших родин) [3, с. 292]. Однак, розглядаючи причини нерівності, слід враховувати і такі фактори:

1. Майнова нерівність. Люди, що володіють багатством, можуть отримувати доходи не лише за рахунок власної праці. Чим більша нерівність у багатстві, тим більша ймовірність нерівності в доходах.

2. Різниця у кваліфікації. Це відображення цілого ряду моментів: доступу до освіти, якості освіти. Доходів батьків та ін.

Різниця в складі домогосподарств. Чим більша кількість утриманців відносно тих, хто заробляє, тим бідніше буде член домогосподарства (за інших рівних умов) [3, с. 292]. Кращий індикатор для того, щоб показати повну картину нерівності можливостей, є нерівність багатства. На думку економістів, саме показник нерівності багатства може дати відповідь, наскільки справедливим є суспільство. Дохід – це потік, він вимірює надходження грошей за певний проміжок часу. Багатство, навпаки, являє собою запас. Воно вимірює вартість активів людини в певний момент часу [3, с. 282]. Нерівність багатства більша, ніж нерівність доходів. Основні причини нерівності в розподілі багатства:

1. Спадщина. Це дозволяє нерівності передаватися від одного покоління до іншого.

2. Нерівність доходів. Люди з більш високими доходами можуть більше нагромаджувати.

3. Схильність до нагромадження. Люди, які нагромаджують значну частину свого доходу, нагромаджують більший запас багатства.

4. Підприємницький талант. Деякі люди більш успішно інвестують своє багатство та забезпечують його швидке зростання [3, с. 290].

Науковці вважають, що вплив передачі як багатства, так і бідності від одного покоління до іншого буде все більше відчутним. Причина полягає в тому, що нині рівень прибутковості капіталу є вищим, ніж рівень економічного зростання. В умовах, коли економічне зростання незначне, доходи на капітал генерують більший рівень багатства, аніж доходи від праці. Це веде до концентрації капіталу та зростання ролі спадкового капіталу в економіці [4]. Вихід з цього бачать у запровадженні прогресивного податку на доходи та податку на багатство, що дозволило б скоротити нерівність.

На думку міжнародних експертів, причини зростання бідності та соціальної нерівності у світі, починаючи з 2010 року, наступні:

- ухилення заможних людей від сплати податків;
- скорочення зарплати робітників;
- збільшення різниці між мінімальним та максимальним рівнями оплати праці. Таким чином, одним із важливих практичних завдань сьогодні є побудова моделей багаторівневого державного управління, що забезпечувало б кращий соціальний захист груп населення з мінімальними статками та зменшення явищ бідності та соціальної ізоляції [4].

Список літератури

1. Лібанова Е. М. Подолання бідності: погляд науковця. Україна:аспекти праці. 2003. № 7. С. 26-32.
2. Бідність населення України: методологія, методика та практика аналізу / Е. М. Лібанова ; Нац. академія наук України, Ін-т демографії та соц. Досліджень ім. М. В. Птухи. – Умань : Видавець "Сочінський М.М.", 2020. – 456 с.
3. Фінансові важелі подолання бідності в Україні : монограф. [О. П. Кириленко, І. І. Білоус, Б. С. Малиняк та ін.] ; за ред. О. П. Кириленко. – Тернопіль : ТНЕУ, 2010. – 432 с.
4. Соціальна психологія бідності: монографія / Т. І.Белавіна та ін.; за ред. В. О. Васютинського; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Київ: Міленіум, 2016. 294 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/705313/1/VasutMon2016maket.pdf>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Москвіна Анастасія Олегівна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки
Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна

Морозова Анастасія Дмитрівна

студентка 1 курсу другого магістерського рівня
Навчально-наукового інституту Економіки та менеджменту,
Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна

Пандемія коронавірусу COVID-19 наклала суттєві обмеження на соціально-культурне життя населення світу та кардинально змінила тренди глобальної економіки. У всіх країнах світу було запроваджено масштабні карантинні заходи у сфері охорони здоров'я, обмеження соціального спілкування, економічної діяльності та ізоляції населення для протидії поширенню хвороби. Такі заходи вплинули на діяльність підприємств і домогосподарств, економіку, зайнятість, що спричинило гальмування діяльності бізнесу, падіння міжнародної торгівлі, темпів національних економік і наростання рецесії та непрогнозованість виходу з неї [1].

Тому питання про те, що буде зі світовою економікою, є дуже гострим та актуальним. На сьогодні важко спрогнозувати, які остаточні людські жертви та економічні втрати зазнають держави в майбутньому. Тому важливо розглянути окремі прогнози економічного розвитку та заходи, які необхідно запропонувати для подолання негативних наслідків пандемії COVID-19 [2; 3].

Безробіття, зниження доходів населення негативно позначається на секторі домогосподарств, що, в свою чергу, знижує сукупний попит та негативно позначається на підприємницькому секторі, що проявляється у закритті підприємств та збільшенні безробіття. Цій наростаючий ком стрімко котиться вниз схилом падіння економічних показників розвитку всієї господарської системи країни, зниження її конкурентоспроможності, безпеки та якості життя її громадян.

Щодо підприємницького сектору, – понад половина організацій (51%) постраждали від інцидентів, пов'язаних з невиконанням контрагентами своїх зобов'язань, з початку епідемії COVID-19 (з моменту офіційного оголошення про пандемію у світі – 11 березня 2020 року). Багато хто з підприємств, що займаються торгівлею, постраждав внаслідок серйозних збоїв у роботі міжнародних виробничо-збутових ланцюгів. З цих інцидентів 13% мали серйозні наслідки, які згубно позначилися на фінансовому становищі компаній, вплинули на якість обслуговування клієнтів або призвели до грубого порушення

нормативно-правових вимог. Фінансові наслідки невиконання контрагентами своїх зобов'язань щонайменше подвоїлися у матеріальному вираженні за останні п'ять років. У зв'язку зі пандемією одні галузі постраждали сильніше за інші. Найвища частка інцидентів із контрагентами припала на сектор енергетики, видобувної та обробної промисловості – 60% [3]. 55% компаній зі споживчого сектору, а також організацій медико-біологічних наук та охорони здоров'я також постраждали від дій третіх осіб, але у сфері ритейлу це частіше мало значний негативний ефект (21%), ніж у медичній галузі (6%). У фінансовому секторі частка інцидентів за участю зовнішніх підрядників виявилася найменшою (43%). Нині майже половина (45%) організацій продовжують діяти як реагування на ризики, викликані пандемією. Близько третини (29%) – перебувають на етапі відновлення, повертаючи втрачені позиції та розбудовуючи свої системи управління ризиками, пов'язаними з контрагентами. І лише четверта частина (26%) компаній перейшла на етап, коли можна говорити про подальше зростання [4].

З послабленням карантинних обмежень більшість компаній повністю чи частково повернулись в звичний режим роботи в офісі. Однак, велика кількість керівників змінили свою позицію щодо дистанційної роботи, вони надають перевагу віддаленій формі роботи, у зв'язку із зростанням показників ефективності. Нові технологічні рішення, серед яких є розроблення нових продуктів та послуг, чи пошук нових постачальників, або продаж через нові канали збуту, будуть приємним бонусом та доходом організацій [5].

Усі світові кризи циклічні, і кожна рано чи пізно має свій кінець. Кожна велика криза закінчувалася технологічним вибухом та реструктуризацією економіки, переорієнтації її на нові форми та умови функціонування. Цифровізація бізнесу – є не лише антикризовим інструментом, а й загальним способом збільшення доходів компанії. Світова тенденція ведення бізнесу свідчить, що за останні 5 років щорічний приріст онлайн-ритейлу становив приблизно 20%, а офлайн приріст – біля 3,5%. Отже, за кілька десятків років можна стверджувати, що саме онлайнторгівля буде основним каналом збуту товарів, а офлайн відійде на другий план. Саме в таких нових умовах компанії повинні не тільки навчитися цифровізувати свій бізнес, але й вміти управляти своєю діяльністю за допомогою різних сучасних дієвих антикризових інструментів [5].

Простір міжнародної конкуренції зазнав значних змін, викликаних пандемією. Для переходу на новий етап розвитку організацій, регулювання все більшою мірою відбуватиметься під впливом нових стандартів та норм, які можна поділити на дві категорії.

Перша категорія допомагає компаніям забезпечити відповідність новим вимогам ринку. В неї входять стандарти системи управління якістю, безпекою харчових продуктів, гігієною та безпекою праці та соціальною відповідальністю, а також стандарти, що застосовуються до конкретної продукції.

Друга категорія стосується безпеки, життєздатності та управління ризиками, що включає в собі управління безперервністю бізнес-процесів, управління в

надзвичайних та кризових ситуаціях, а також безпека виробничо-збутових ланцюгів.

У пандемію стала вельми поширеною використання «розумних» систем управління ризиками контрагентів та їх моніторингу. Великим попитом у організацій користуються системи, які дозволяють в режимі реального часу отримувати інформацію, необхідну керівництву для ухвалення стратегічних рішень, комплексного аналізу та моніторингу ризиків, пов'язаних із залученням третіх сторін. Водночас, багато організацій хотіли б отримати адресну підтримку для вироблення спільного підходу до управління такими ризиками. Так, 64% компаній заручилися б зовнішньою підтримкою в одній або більше сферах управління ризиками в рамках взаємовідносин з контрагентами [4].

Поширеною практикою став такий вид підрядницької діяльності як аутсорсинг. Компанії отримують від цього низку переваг, підвищуючи свою конкурентоздатність на ринку[6]:

По-перше, укріплюється та поглиблюється міжнародна спеціалізація. Оскільки, як відомо, аутсорсинг вбачає передачу частини виробничих потужностей або бізнес-процесів іншій компанії, яка є спеціалістом у даній області. Таким чином, більше не потрібно формувати, навчати та контролювати ІТ-відділ для виконання задачі з розробки сайту, або маркетинговий відділ для проведення маркетингових досліджень тощо, при цьому ризикуючи отримати низькоякісний продукт бізнес-процесу. Завдяки аутсорсингу підвищується якість всього процесу управління та виробництва цілком.

По-друге, однією з рушійних сил, що впливають на рішення керівників організації передати повноваження, є економія. Можна зекономити на утриманні того ж відділу, який може знадобитися для діяльності організації лише раз.

По-третє, компанія-підрядник аутсорсингової діяльності документально засвідчує перейняття всіх ризиків на себе, тобто відбувається перекладання відповідальності.

Тому компаніям, які хочуть утримати свої позиції, конкурувати на міжнародному ринку та згладити негативні наслідки коронакризи, необхідно здійснювати цифровізацію свого бізнесу, все частіше звертатися до аутсорсингу, а також здійснювати інвестиції у пріоритетні напрямки діяльності за сучасних обставин. Поліпшення в бізнес середовище спричинить ланцюгову реакцію покращення й у сфері домогосподарств та всієї економіки країни.

Криза, викликана пандемією COVID-19, не схожа на жодну іншу. Її подальші наслідки все ще непередбачувані, тому перспективи економічного відновлення залишаються невизначеними. Пандемія завдала серйозного удару по економіці всіх країн світу. 2020 року світова економіка скоротилася на 4,3%, що більш ніж у 2,5 рази більше, ніж під час глобальної фінансової кризи 2009 року. Очікуване 2021 року помірне відновлення у розмірі 4,7% навряд чи компенсує збитки попереднього року [7].

В Україні спостерігається наступне покращення ситуації: український експорт за перший квартал 2021 року зріс на 12% у порівнянні з першим кварталом минулого року, коли коронакризи ще не було. Значне зростання експорту наших товарів можна спостерігати в Китай (+55%), до Великої Британії

(+38%) та до Європейського союзу (+17%). Найближчими роками Уряд планує домовитися про підписання ще 5 угод про зону вільної торгівлі з різними країнами, що має значно збільшити географію нашого експорту [8].

Відновлення світової економіки можливе лише в тому випадку, якщо країни будуть працювати разом як цілісний організм та будуть забезпечені: вирішення надзвичайної ситуації пов'язаної з охороною здоров'я та, що склалася, у сфері екології [9], інвестиції в економічну, соціальну та кліматичну стійкість на планеті, державна підтримка бізнесу, швидке реагування країн та бізнесу на постійно мінливу реальність, вільний доступ до інформації.

Список літератури

1. Шевченко В. Ю. Економічні шоки пандемії: основні види та наслідки. Причорноморські економічні студії. Випуск 56. 2020. С. 21-27 URL : http://bses.in.ua/journals/2020/56_2020/5.pdf

2. Вплив COVID-19 на економіку і суспільство країни: підсумки 2020 року та виклики і загрози постпандемічного розвитку. Департамент стратегічного планування та макроекономічного прогнозування. Квітень 2021. № 53. URL : [file:///C:/Users/Настя/Downloads/Concensus_Forecast_%2353_2021_ukr%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Настя/Downloads/Concensus_Forecast_%2353_2021_ukr%20(1).pdf)

3. Долбнєва Д. В. Вплив COVID-19 на економіку країн світу. Проблеми економіки, 2020. № 1 (43), С. 20-26. URL : https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2020-1_0-pages-20_26.pdf

4. Управління ризиками третіх сторін у 2021 році. Deloitte. 2021. URL : <https://www2.deloitte.com/ua/uk.html>

5. Дзуліт З. П., Завербний А. С., Романюк А. О. Диджиталізація – дієвий інструмент антикризового розвитку бізнесу в умовах пандемії. Ефективна економіка, 2021. № 1. URL : http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/1_2021/7.pdf

6. Островський І. А., Юркова С. М. Міжнародні тренди розвитку підприємництва в посткризовий період / Нові виклики та актуальні проблеми розвитку світового господарства : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., Харків, 1–28 лют. 2021 р. / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. С. 68-70. URL : https://science.kname.edu.ua/images/dok/konferentsii/2021/Materialy-konferencii_1-28.02.2021.pdf

7. Коронавірус і світова економіка: криза чи піднесення чекає на фінансові системи, бізнес і ринок праці у 2021 році. Радіо Свобода. Економіка. 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/koronavirus-svitova-ekonomika-kryza/31031731.html>

8. Українська економіка і пандемія: досягти дна і відштовхнутися. Радіо Свобода. Економіка. 2021. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrainska-ekonomika-vlitku-2021-roku-dosiahnuty-dna-i-vidshovkhnutysia/31327546.html>

9. Найсерйозніші кризи вимагають найамбітніших рішень, які формують майбутнє. Організація Об'єднаних Націй. Україна. 2021. URL : <https://ukraine.un.org/uk/110816-nayseryoznishi-krizi-vimagayut-nayambitnishikh-rishen-yaki-formuyut-maybutne>

СОЦІАЛЬНІ ПОДАТКОВІ ВИТРАТИ В КРАЇНАХ ЄС: ПРИЧИНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ

Райнова Лариса Борисівна,

кандидат економічних наук, старший
науковий співробітник відділу податкової системи,
ДННУ «Академія фінансового управління»

Соціальні податкові витрати (social tax expenditures) в рамках оподаткування доходів фізичних осіб все частіше використовуються в країнах ЄС для досягнення широкого спектру не лише соціальних, а й економічних цілей, таких як стимулювання зайнятості та самозайнятості населення, створення нових робочих місць, сприяння домоволодінню, пенсійним заощадженням, отриманню належного рівня медичних та освітніх послуг, а також для забезпечення додаткових ресурсів сім'ям з низькими доходами [1, с. 4]. Саме з огляду на те, що всі зазначені напрями реалізуються через податкову систему, а не шляхом здійснення прямих державних витрат, разом вони і складають специфічну форму соціального забезпечення, відому як фіскальний добробут (fiscal welfare) [2, с. 4].

Дослідження концепцій фіскального добробуту та соціальних податкових витрат, а також причин і наслідків швидкого розповсюдження останніх, міститься, зокрема, в працях А. Стебінг (A. Stebbing), Б. Спіс-Бутчер (B. Spies-Butcher), Н. Морел (N. Morel), Х. Тузе (C. Touzet), М. Земур (M. Zemmour) [1; 3–4]. В роботах згаданих авторів, зокрема, відзначалось, що у той час як використання соціальних податкових витрат, зважаючи на значні масштаби поширення останніх, вже давно було ключовою характеристикою американської моделі держави загального добробуту, в європейських соціальних державах тривалий час традиційно домінували прямі бюджетні витрати, що забезпечувались у формі прямого надання послуг з боку держави, а також шляхом здійснення грошових трансфертів окремим визначеним групам населення. Втім, це жодним чином не виключало застосування соціальних податкових витрат в практиці податкового регулювання країн ЄС, зокрема, в Ірландії введення пільги з податку на доходи фізичних осіб щодо родичів, які перебували на утриманні в платників податку, було датовано ще 1944 р., у Франції – 1945 р. Отже, з огляду на те, що реалізація соціальної політики у другій половині ХХ століття в Європі забезпечувалась переважно шляхом здійснення прямих державних видатків, незважаючи на раннє впровадження низки соціальних податкових витрат до національних систем оподаткування відповідних країн, причини, якими обґрунтовувалось поширення зазначених податкових витрат в європейському контексті, в тому числі, і вплив останніх на структуру соціальної держави, все ж відрізнялись від тих, що були характерними для США.

Жорсткі бюджетні обмеження, накладені європейськими угодами в рамках ЄВС, виявлялися однією з відмінних особливостей європейського контексту. Високі рівні державних соціальних витрат у багатьох європейських країнах

ставали додатковою перешкодою для потенційних їх корекцій у зрілих державах загального добробуту, що зменшувало простір для маневру у відповідь на появу нових соціальних потреб. Зазначені бюджетні обмеження, в тому числі, виявлялися причиною поширення використання соціальних податкових витрат, оскільки останні тривалий час і не підлягали врахуванню в національних системах обліку так само, як і прямі бюджетні видатки.

Соціальні податкові витрати безперечно були й важливою складовою модернізації політики соціальної держави в умовах необхідності адаптації до нових соціальних викликів і загроз за обмежених бюджетних ресурсів. Зокрема, застосування зазначених інструментів добре вписувалось в політичну програму із забезпечення умов щодо підвищення активності окремих соціально вразливих категорій населення на ринку праці, вжиття заходів із запобігання подальшого їх утримання в залежності від системи соціальних трансфертів, скорочення навантаження на останні. Соціальні податкові витрати виявлялися порівняно менш затратними у реалізації подібних завдань, оскільки вони не вимагали створення спеціальних адміністрацій для отримання можливості користуватись їх перевагами. Впровадження зазначених податкових витрат також було обґрунтованим й в контексті подолання інституційної жорсткості, зважаючи на те, що політичний процес, яким, як правило, супроводжувалося надання податкових витрат, як правило, мав тенденцію відбуватись на різних аренах, часто оминаючи традиційних гравців.

Нарешті, соціальні податкові витрати розглядалися як корисний інструмент спрямування ресурсів у приватний сектор без прямого демонтажу важливих державних послуг, а також для створення відповідних приватних ринків. Соціальні податкові витрати таким чином могли використовуватись й в напрямі часткового «перекладення» високої вартості зрілих програм соціального страхування, зокрема таких як пенсійне та медичне страхування, на приватний ринок, розвантажуючи в такий спосіб останні, а також забезпечуючи перехід до більш індивідуальних форм добробуту [3; 5].

Втім, саме широке застосування низки податкових витрат і нині залишається об'єктом дискусій в теоретичній площині. Ще під час податкових реформ у країнах ЄС середини 1980-х рр., як відмічалось [6], вже висувалися вимоги щодо скорочення масштабів використання таких витрат, а також їх величини. Обґрунтуванням зазначеному вказувались не лише їх негативні фіскальні наслідки, але й їх неефективність (численні деформації, брак «нейтральності» в оподаткуванні, високі втрати бюджетних надходжень порівняно з тими вигодами та ефектами, що забезпечувались через їх впровадження), невідповідність вимогам, головним чином, вертикальної справедливості, а також їх складність та непрозорість.

Незважаючи на загальноприйняті орієнтири податкових реформ середини 1980-х рр., використання податкових витрат залишалось поширеним та продовжувало зростати у багатьох країнах ЄС. Одна з можливих причин зазначеного подальшого зростання числа витрат полягала у вже згаданому факті того, що їх все ж простіше впровадити та зберегти в законодавстві на відміну від прямих бюджетних видатків. Відомим є й факт того, що їх важко скасувати,

незважаючи на висловлювану критику щодо їх ефективності, й навіть під зростаючим тиском фіскальної консолідації. Набагато легше погодитись на подальше застосування теоретично обґрунтованих податкових витрат за базовими, вже майже традиційними напрямками, ніж намагатися забезпечити збільшення бюджетних видатків з тією ж метою. В багатьох розвинених країнах тривалий час і не проводилось систематичної критичної оцінки наслідків застосування таких витрат, що пов'язувалось із розумінням податкової системи як такої, що є постійною та стійкою, на відміну від видаткової частини бюджету, яка підлягала щорічній переоцінці та переглядам. У свою чергу, це й обумовлювало нижчу прозорість податкових витрат порівняно із прямими державними видатками [6, с. 76–77, 90].

Як зазначалося вище, низка окремих податкових витрат при оподаткуванні доходів фізичних осіб заслуговують на особливо ретельне вивчення з погляду їх недоліків та переваг:

- Так звана політика «змусити роботу платити» (making work pay), спрямована на усунення пасток бездіяльності та підтримку осіб, які зіштовхуються з бідністю чи соціальною ізоляцією, має бути ретельно проаналізована, оскільки існують неоднозначні дані щодо її ефективності.

- Самозайнятість – ще одна сфера, до якої слід уважно придивитися, враховуючи її зростаюче значення в ЄС та часто занадто сприятливий режим оподаткування, що застосовується до неї. Усунення небажаних лазівок у цій сфері або встановлення жорстких умов щодо її використання, матиме вирішальне значення для уникнення зловживань цією системою, зокрема через фіктивну самозайнятість.

- Податкові витрати для стимулювання вищого рівня приватних пенсійних заощаджень або більш сприятливого режиму оподаткування приватних пенсійних схем, спрямованих на компенсацію втратам доходів після виходу на пенсію, широко використовуються в країнах ЄС. Ці стимули надаються з огляду на тенденцію щодо старіння населення, а також з метою заохочення довгострокових заощаджень в економіці. Вони можуть мати значний вплив на бюджет та перерозподіл доходів сьогодні, а ще більше – в майбутньому.

- Податкові витрати, що сприяють домоволодінню, також заслуговують на ретельну увагу. Хоча введення таких витрат обґрунтовується припущенням, що вони створюють позитивні зовнішні ефекти для суспільства, втім така політика, як правило, є затратною та може виявитись регресивною і завдати шкоди соціальній справедливості. Вони також можуть заохочувати нераціональний розподіл ресурсів, призводити до підвищення цін на житло, сприяючи тим самим накопиченню боргів. Ці побоювання особливо актуальні, оскільки більше половини держав-членів ЄС субсидують інвестиції у житло за рахунок низького оподаткування зазначеного напрямку порівняно з іншими інвестиційними статтями.

Підсумовуючи, варто відмітити таке. Впродовж останніх двох десятиліть соціальні податкові витрати перетворилися в важливий інструмент вирішення соціальних завдань в країнах ЄС. Розширюється перелік видів витрат, форм їх надання, відбувається зростання обсягів, через що завдання оцінки ефективності

таких витрат набуває все більшої актуальності. Зокрема, важливо проаналізувати потенційні ризики запровадження податкових витрат в контексті врахування обумовлених їх використанням упущених доходів, можливі ускладнення податкового законодавства, випадки ухилення від сплати податків, підвищення регресивності податкової системи, збільшення адміністративних витрат. Саме комплексна оцінка соціальних податкових витрат дозволить приймати обґрунтовані рішення про доцільність їх подальшого використання для вирішення поставлених цілей.

Список літератури

1. Stebbing A., Spies-Butcher B. Universal Welfare by «Other Means»? Social Tax Expenditures and the Australian Dual Welfare State. *Journal of Social Policy*. 2010. Vol. 39, № 4. URL: https://www.researchgate.net/publication/231842880_Universal_Welfare_by_%27Other_Means%27_Social_Tax_Expenditures_and_the_Australian_Dual_Welfare_State
2. Barrios S., Moscarola F.C., Figari F., Gandullia L., Riscado S. The fiscal and equity impact of social tax expenditures in the EU. *EUROMOD Working Paper Series*. 2019. № 20. URL: <https://www.iser.essex.ac.uk/research/publications/working-papers/euromod/em20-19.pdf>
3. Morel N., Touzet C., Zemmour M. Fiscal welfare in Europe: Why should we care and what do we know so far? *Journal of European Social Policy*. 2018. Vol. 28, № 5. P. 549–560. Doi: 10.1177/0958928718802553
4. Morel N., Touzet C., Zemmour M. Fiscal welfare in Europe: a state of the art. *LIEPP Working Paper*. 2016. № 45. URL: <https://hal-sciencespo.archives-ouvertes.fr/hal-02187913/document>
5. Morel N. Fiscal Welfare and Welfare State Reform: A Research Agenda. *LIEPP Working Paper*. 2016. № 45. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/35303565.pdf>
6. Blažić H., Drezgić S. Personal income tax non-standard reliefs in European Union member states, Croatia and countries of the region. *Financial Theory and Practice*. 2013. Vol. 37, № 1. P. 73–107. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/144044>

ДОСЛІДЖЕННЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ ТА ПОЗИЦІОНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ СФЕРИ ІТ- ПОСЛУГ

Рахман Махбубур Сидикович,

доктор економічних наук, професор,

професор кафедри маркетингу

Харківський Національний Університет імені В. Н. Каразіна, Україна

Чащина Марія Костянтинівна

Студент VI курсу

Харківський Національний Університет імені В. Н. Каразіна, Україна

Актуальність теми дослідження визначається практичною значимістю маркетингової діяльності на ринку ІТ-послуг в Україні. Маркетингова діяльність забезпечує розвиток компанії та посилює впізнаваність бренду. Маркетингова діяльність та позиціонування ІТ-підприємств є одними з важливих складових економічного розвитку України, незважаючи на великий вплив змін в політичному та соціокультурному стані країни. Сучасний ринок товарів та послуг в Україні характеризується великою залежністю від науково-технічного прогресу. Наслідком цього є постійно зростаючий попит на ІТ-послуги, що зумовлює велику конкуренцію серед підприємств у цій індустрії.

В сучасних умовах конкуренції на ринку ІТ-послуг посилюється важливість ефективної маркетингової стратегії та позиціонування, що відповідає місії та цінностям компанії. Аналіз впливу зовнішніх та внутрішніх факторів впливу та ризику на компанію, стану ринку, своєчасне виявлення перспектив та можливих проблем, дієва реклама послуг, перевірка ефективності маркетингової діяльності – це гарантія успішного маркетингу в компанії. Маркетингова стратегія допомагає виявити сфери, на які впливає організаційне зростання, і, таким чином, допомагає створити організаційний план для задоволення потреб клієнтів. Вона допомагає встановити правильну ціну на товари та послуги організації на основі інформації, зібраної в результаті дослідження ринку.[1]

Згідно з галузевим опитуванням понад 3200 маркетингологів, ті, хто ставив цілі, на 376% частіше повідомляли про успіх, ніж ті, хто цього не зробив (рис. 1.1). Маркетингові цілі та стратегія є для того, щоб забезпечити ясність, мету, напрям і бачення. Будь то особистий чи комерційний бізнес, саме вони приводять до успіху.

Чи ставите ви маркетингові цілі?

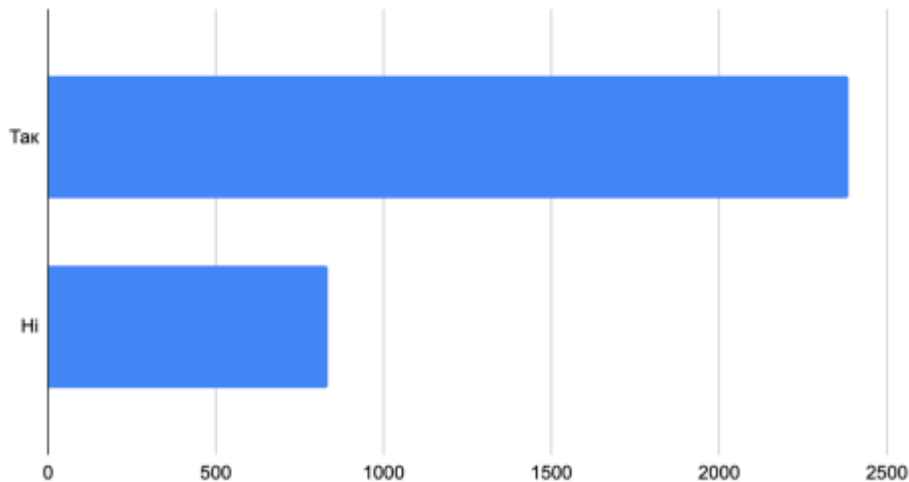


Рисунок 1. Галузеве опитування маркетологів щодо постановки цілей маркетингу на підприємстві.

Якщо ви ставите маркетингові цілі, чи успішно ви їх досягаєте?

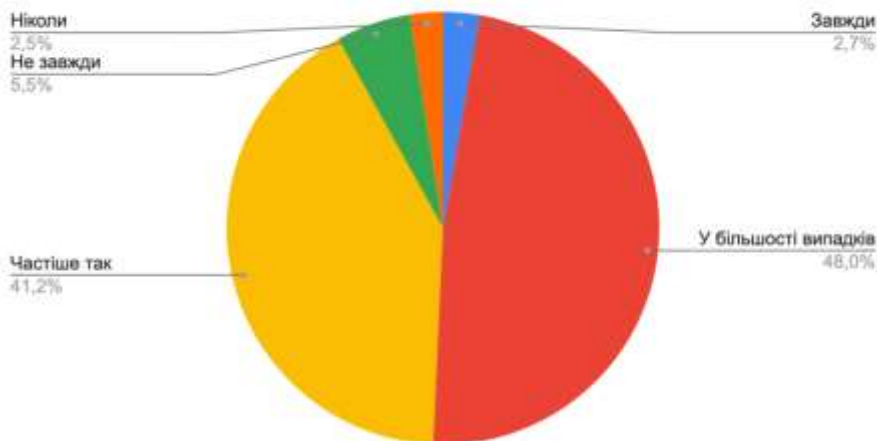


Рисунок 2. Галузеве опитування маркетологів щодо успішного виконання цілей маркетингу на підприємстві.

Для компаній, що надають ІТ послуги, інструменти автоматизації, штучного інтелекту тощо ринок стає все більш гіперконкурентним, ніж будь-коли раніше, та ефективний ІТ-маркетинг стає абсолютно необхідним. Для просування ІТ послуг існує декілька пунктів маркетингової стратегії, які не можна пропустити: цільова аудиторія, дослідження конкуренції, веб-сайт, технічні сервіси маркетингу, контент-маркетинг, соціальні мережі.

Проводячи дослідження на ринку, маркетологи краще розуміють потреби та очікування клієнтів, що дає можливість обслуговувати їх більш ефективно. Дослідження ринку також дає уявлення про те, як працюють процеси. Таким чином можливо створити більш об'єктивне, повне розуміння того, які аспекти бізнесу працюють найкраще, а також зрозуміти, які послуги слід пропонувати.[2] Зібрати дані про свою цільову аудиторію можна також за допомогою команди продажів і глибинним опитуванням клієнтів. Чим більше правильних та

вузьконаправлених питань ставить маркетолог, тим краще бізнес зможе адаптувати свої повідомлення та пропозиції.

Спочатку потрібно визначити декілька основних конкурентів з послуг інформаційних технологій. Для якісного дослідження конкуренції проводиться бенчмаркінг веб-сайтів, соціальних мереж та будь-яких інших онлайн- та офлайн-ресурсів, які можливо знайти.[3] Сьогодні, особливо в галузі технологічних послуг, веб-сайт повинен бути вражаючим та відмінним від конкурентів, бо він слугує одним з показників професійності компанії. Веб-сайт служить центром онлайн-присутності, експертного контенту, пояснення послуг, соціальних мереж тощо. Потенційні клієнти перевіряють веб-сайт, тому що він є основним джерелом інформації про компанію.[2]

Маркетинг для ІТ-компаній керується технологіями та даними. Інструменти автоматизації маркетингу дозволяють усунути марнотратні ручні процеси. Автоматична розсилка електронної пошти, аналітика та відстеження кампаній, управління соцмережами, сегментація та інші процеси можуть бути легко автоматизовані та зекономити час та гроші відділу маркетингу.[3]

Контент є двигуном всієї стратегії ІТ-маркетингу. Насправді «воронка контенту» є ключовою для маркетингу ІТ-послуг, тому що вона залучає релевантну аудиторію та все тісніші взаємодії, які кваліфікують потенційних клієнтів. Контент-маркетинг охоплює різноманітні типи контенту в різних каналах, включаючи ваші власні веб-ресурси – веб-сайт, блог і соціальні мережі та інші. За допомогою засобів масової інформації, професійних партнерів та гостьових блогів можливо поширити свій досвід серед нових аудиторій. Це і є основною метою контент-маркетингу. Навчаючи цільову аудиторію та вирішуючи її проблеми за допомогою контенту, можна досягти довіри з її боку, що в кінцевому підсумку призведе до зростання бізнесу.[2]

Соціальні мережі є одним з ключових факторів зростання B2B-компаній. Це важливий канал не тільки для спілкування з людьми на ринку та участі в галузевих обговореннях, але й для обміну контентом та взаємодії з аудиторією. Соціальні медіа створюють можливості для нових запитів від потенційних клієнтів та породжують потребу в послугах бізнесу. У соціальних мережах ІТ компанія може продемонструвати лідерство та авторитетність в галузі, спілкуючись із користувачами за допомогою експертного, навчального та іншого контенту.[2] Щоб залишатися конкурентоспроможними, знижувати ризики та захищати дані в сучасному світі, фірмам будь-якого розміру потрібна міцна технологічна основа, тому спеціалісти з ІТ-послуг користуються великим попитом у всіх галузях. Підприємства збільшують свої ІТ-бюджети, щоб наймати спеціалістів. Згідно з нещодавнім звітом Gartner, глобальні витрати на ІТ у 2021 році збільшились на 6,2%.[4]

За допомогою проведення дослідження можна зробити висновки, що маркетингова стратегія є найважливішим аспектом маркетингової діяльності на підприємстві, з якого потрібно розпочинати будувати будь-які маркетингові процеси. Вона допомагає виявити сфери, на які впливає організаційне зростання, і допомагає створити організаційний план для задоволення потреб клієнтів. Одними з найпопулярніших цілей маркетингу є впізнаваність бренду,

задоволення потреб споживачів для збільшення збуту. Тому є дуже важливим знання свого потенційного клієнта. У процесі створення стратегії маркетингу спеціалісти у першу чергу звертають увагу на реальні та віртуальні локації, де цільові покупці проводять свій час, їх інтереси та особливості. Існує багато видів та каналів маркетингу. Кожна компанія повинна визначити для себе пріоритетні інструменти, але у кращому випадку підприємствам потрібно мати можливість тестувати маркетингові гіпотези за допомогою усіх типів маркетингової діяльності. Маркетинг для ІТ-компаній керується технологіями та даними. У цій сфері дуже важливо застосовувати інструменти автоматизації маркетингу та слідкувати за цифровими тенденціями ринку.

Список літератури

1. Маркетингова стратегія – значення та її значення. 2018. URL: <https://www.managementstudyguide.com/marketing-strategy.htm>
2. ІТ-маркетинг: що повинна знати кожна компанія, що надає технологічні послуги. 2018. URL: hingemarketing.com/blog/story/it-marketing-what-every-technology-services-firm-should-know-for-higher-gro
3. Маркетинг для ІТ-компаній: 12 найкращих практик та порад. 2020. URL: altitudemarketing.com/blog/marketing-it-companies/
4. Gartner прогнозує, що у 2021 році світові витрати на ІТ зростуть на 6,2%. 2021. URL: www.gartner.com/en/newsroom/press-releases/2020-01-25-gartner-forecasts-worldwide-it-spending-to-grow-6-point-2-percent-in-2021

МЕТОДИ ІРО БАНКІВ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ

Ткачук Наталія Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Розвиток фінансового ринку посилює роль первинного публічного розміщення акцій (ІРО) як способу нарощення обсягів капіталізації для банків. Операції ІРО є найбільш поширеним способом виходу на світовий ринок первинного публічного розміщення акцій банківських установ, що дає можливість останнім залучати необхідні обсяги капіталу.

Первинне публічне розміщення акцій (Initial Public Offering – ІРО) є одним із найбільш важливих механізмів на ринку капіталу, який одночасно можна вважати інструментом фінансування розвитку банку, а також способом реалізації інвесторами своїх прибутків на здійсненні інвестиції. Зазвичай, під ІРО розуміють первинне, публічне розміщення цінних паперів на фондовому ринку з метою залучення капіталу, що дає змогу власникам українських кредитних установ управляти своїми банками, незважаючи на продаж частини акцій іноземним інвесторам на відкритому ринку [1; 2].

В класичному трактуванні ІРО є первинним розміщенням акцій компанії на фондовій біржі з внесенням їх до списку акцій, що котируються на цій біржі (лістинг). Зауважимо, що на відмінну від кредитного фінансування, розміщення акцій не зобов'язує банка-емітента сплачувати нараховані відсотки після емісії цінних паперів, крім того, обсяги залучених фінансових ресурсів є значно більшими, ніж отримані кредити чи суми від випуску облігацій, а факт котирування акцій на міжнародних фондових біржах значно підвищує статус банку-емітента.

Для здійснення виходу банку на публічний ринок необхідно ефективно організувати ІРО щоб забезпечити розміщення цінних паперів серед широкого кола інвесторів за максимально високою ціною. Існує три найбільш поширені методи проведення ІРО: метод фіксованої ціни (відкритої пропозиції), метод аукціону, метод формування книги замовлень. Крім того, можуть використовуватися різні гібридні методи на основі поєднання основних методів для продажу і розміщення різних траншів акцій: наприклад, метод аукціону і відкритої пропозиції, метод аукціону та формування книги замовлень, метод формування книги замовлень та відкритої пропозиції. Як свідчить закордонна практика, формування книги замовлень найчастіше використовується для розміщення акцій для інституціональних та іноземних інвесторів, а відкрита пропозиція резервується для дрібних національних інвесторів [3].

Метод фіксованої ціни передбачає, що ціна акції для первинного публічного розміщення визначається завчасно, тому необхідним є певний період для збирання замовлень на ці акції серед потенційних інвесторів. Зауважимо, що збір замовлень триває доти, доки не будуть зібрані замовлення на всі пропоновані для розміщення акції, або доки емітент не скасує їх розміщення. Цей метод є досить

поширеним за межами США, але він рідко застосовується на великих активних фондових ринках. Як відзначають дослідники, необхідність завчасного встановлення ціни на акції збільшує ризик невдало проведення IPO, а необхідність попередньої оплати інвесторами свого замовлення акцій призводить до встановлення дещо занижених цін на акції. Тим не менше, цей метод вважається найбільш економним способом розміщення акцій серед роздрібних інвесторів, не потребує значних витрат на проведення Road Show, не передбачає довгострокових відносин між адерайтерами та інвесторами, тому він застосовується переважно на невеликих фондових ринках.

Метод аукціону сьогодні використовується відносно рідко для публічного розміщення акцій; він має своє практичне застосування в Тайвані та Ізраїлі. В Чілі використовуються гібридний метод: поєднання аукціону та формування книги замовлень. Варто зазначити, що метод аукціону набуває сьогодні популярності для IPO, які проводяться в мережі Інтернет. Основним недоліком методу аукціону є залишки акцій компанії після проведення IPO. З точки зору ціноутворення, то аукціону можуть бути оптимальним методом, якщо є достатньо інформації про емітента і вона поширена серед потенційних інвесторів. З огляду на такі особливості аукціону обирають для публічного розміщення акцій відомих компаній чи банків у тих галузях, які вже детально досліджені й відомі інвесторам. Очевидно, що метод аукціону не принесе бажаних результатів від проведення IPO для дрібних компаній у тих галузях, які ще невідомі інвесторам. Саме в таких випадках рекомендується застосовувати метод формування книги замовлень.

У 90-х р. ХХ ст. у США набув популярності в операціях IPO *метод формування книги замовлень*, перевагами якого є те, що адррайтер повністю контролює процес розподілу акцій емітента серед інвесторів, а формування книги замовлень починається зазвичай з представлення та оприлюднення діапазону цін і триває 2-4 місяці. Книга замовлень містить заявку кожного потенційного інвестора, кількість потрібних йому акцій та їх максимальну ціну. В світовій практиці проведення операцій первинного публічного розміщення акцій розрізняють три типи таких замовлень:

- просте замовлення (Strike Bid) на придбання відповідної кількості акцій незалежно від їх кінцевої ціни;
- замовлення з визначеною максимальною ціною (Limit Bid) використовується в тому випадку, коли інвестор зазначає максимальну ціну акцій, по якій він згоден їх придбати;
- ступінчате замовлення (Step Bid), в якому зазначають кількість акцій залежно від рівня їх цін;
- замовлення у грошовій формі, де визначається сума, яку інвестор згоден витрати на акції даної форми без фіксації їхньої кількості.

Використовуючи будь-який із зазначених методів, банк повинен враховувати позитивні та негативні наслідки виходу на ринок IPO, а також виконувати свої обов'язки щодо розміщення своїх акцій. Відтак, перевагами операцій IPO на фондовій біржі для банків є:

- зростання обсягів інвестування в результаті доступу до більш ємкого й ефективно організованого та функціонуючого фондового ринку;
- збереження контролю над бізнесом;
- можливість отримання безпроцентного фінансування;
- набуття високої ринкової оцінки (заради цього деколи і варто проводити IPO), що веде до підвищення статусу та рейтингу довіри до банку;
- можливість зміни власниками своєї частки в бізнесі;
- диверсифікація ризиків власників банку за рахунок їх переведення в міжнародну сферу.

В той же час, операції з первинного публічного розміщення акцій на фондовому ринку накладають на банка-емітента такі обов'язки [4]:

- здійснення успішної фінансово-економічної діяльності, стійке зростання фінансових показників, частки ринку, ліквідності й фінансової стійкості;
- доведення розміру активів до 5-10 млн. дол. США, оптимально – 25 млн. дол. США (вважається недоцільним проведення IPO, якщо 15-30% статутного капіталу становить менше 50-200 млн. дол. США);
- проходження аудиту за міжнародними стандартами та складання фінансової звітності за міжнародними формами;
- здійснення діяльності у вигідних для інвесторів сферах економіки;
- наявність довгострокової конкретної і зрозумілої стратегії розвитку бізнесу, а також кваліфікованого і компетентного менеджменту;
- повна прозорість, що передбачає розкриття інформації про акціонерів, структуру власності, а також управління банком.

Доцільно також відмітити, що операції первинного публічного виходу на фондовий ринок мають й деякі негативні моменти, що в окремих випадках робить їх менш привабливим інструментом залучення капіталу, а саме:

- високі витрати на проведення операції публічного розміщення акцій;
- труднощі створення ринку акцій для невеликих компаній;
- існування ймовірності втрати контролю, якщо власник не володіє великою часткою акцій компанії;
- використання конкурентами фінансової інформації компанії, яка оприлюднюється під час підготовки та здійснення IPO;
- ризик колективних судових позовів з боку інвесторів у випадках падіння ціни акцій;
- постійний тиск з боку інвесторів й аналітиків, які вимагають покращення результатів роботи.

Виходячи з вищевикладеного зрозуміло, що ідея виходу українських банків на відкритий фондовий ринок є непопулярною через неготовність їх власників прийняти відкритість і публічність, які пов'язані з постійним контролем і тиском нових інвесторів і регулюючих органів. Тому найбільші вітчизняні банки частіше вирішують питання недостатньої капіталізації за рахунок пошуку стратегічних інвесторів в особі іноземних банків, а великі та середні представники банківського бізнесу прагнуть використати вихід на фондовий ринок в першу чергу задля підвищення вартості акцій з метою їх подальшого продажу або покращення власного іміджу. Відтак можна сказати, що операції

ІРО для вітчизняних банків є поки що ефективним інструментом стратегічного продажу банку, а не способом довгострокового фінансування.

Список літератури

1. Геддес Р. IPO и последующие размещения акций. М.: ЗАО “Олимп-Бизнес”, 2007.
2. Никонова И.А., Шамгунов Р. Н. Стратегия и стоимость коммерческого банка. 2-е изд. М.: «Альпина Бизнес Букс», 2005. 304 с.
3. Желуденко С. Долгая дорога к IPO. *Банковский менеджмент*. 2007. №9. С. 2–13.
4. Негин Г. IPO банков: украинский сет. *Банковский менеджмент*. 2007. №9. С. 13–19.

ДІЯЛЬНІСТЬ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ УСТАНОВ ООН ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЖІНОК

Замула Аліна Юріївна,

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Національного авіаційного університету

У своїй статті автор акцентує увагу на тому, що міжнародні стандарти захисту прав жінок у сучасному міжнародному праві пройшли тривалий шлях від становлення принципу недискримінації і рівності прав жінок та чоловіків до їх міжнародно-правової регламентації. Велике значення у сучасних умовах для здійснення принципу рівності прав жінок і чоловіків має також система консультативного обслуговування держав-членів ООН та міжнародних неурядових організацій. Обґрунтовано з тендерних міркувань доцільність поділу міжнародно-правових актів ООН та її спеціалізованих установ із захисту прав жінок на дві категорії: акти, спрямовані на забезпечення рівноправ'я жінок, та акти, що мають на меті захист спеціальних прав жінок.

У трьох різних резолюціях, прийнятих ще у 1953 та 1954 роках, Генеральна Асамблея ООН уповноважила Генерального Секретаря ООН, на прохання будь-якої з держав-членів, надавати останнім технічну консультацію та інші види обслуговування, які не входять до існуючих програм технічної допомоги, з тим, щоб сприяти цим державам у заохоченні та захисті прав жінок, у ліквідації дискримінації або захисті меншин, або спільно в тому та в другому, а також в заохоченні свободи інформації. У 1955 році Генеральна Асамблея ООН винесла рішення про злиття цих програм в одну більш широку програму під узагальнюючою назвою «Консультативне обслуговування в галузі прав людини: 1) консультативні послуги експертів, 2) стипендії в галузі спеціальної підготовки та освіти та 3) семінари». Як показала практика, проведення семінарів із становища жінок у різних сферах життя та діяльності є найбільш ефективною формою консультативного обслуговування в системі ООН. Вже майже через рік з моменту створення системи консультативного обслуговування по лінії ООН була проведена низка перших семінарів з питань участі жінок у суспільному житті [у серпні 1957 р. в м. Бангкок (Таїланд), у травні 1959 р. в Боготі (Колумбія), в грудні 1960 р. в Аддіс-Абебі (Ефіопія), у серпні 1965 р. в Улан-Баторі (Монголія)], з питань громадянської та політичної освіти жінок [у серпні 1967 р. в Хельсінкі (Фінляндія) і у листопаді 1968 р. в Аккрі (Гана)]. У 1966 р. в Манілі був проведений семінар, присвячений заходам, які є необхідними для покращання становища жінок, і де приділено особливу увагу довгостроковим

програмам. Подібна практика продовжувалася до кінця ХХ ст. та є актуальною в наш час [1].

Низка семінарів по лінії ООН була присвячена також становищу жінок з погляду міжнародного приватного права [в 1961 р. в Бухаресті (Румунія), у 1962 р. в Токіо (Японія), у 1963 р. в Боготі (Колумбія), у 1964 р. в Ломе (Того)]. Подібні семінари організовують іноді спеціалізовані установи ООН. Так, у 1962 р. в м. Ташкенті був проведений семінар ЮНЕСКО для жінок африканських країн. Семінари з прав людини зазвичай плануються тривалістю в два тижні і учасники, що призначаються урядами та затверджуються Генеральним Секретарем ООН, присутні на семінарах особисто на запрошення Генерального Секретаря ООН. Спеціалізовані установи системи Організації Об'єднаних Націй, зацікавлені в обговоренні питання, можуть призначати на семінари своїх представників. Генеральний Секретар ООН запрошує і неурядові організації з консультативним статусом при ЕКОСОП, цілі та завдання яких тісно пов'язані з темою семінару, а також призначає своїх спостерігачів. На семінарах не проводиться жодне голосування. У семінарських звітах коротко викладається зміст дискусій та всі висновки, до яких можуть прийти за загальною згодою [1].

Семінари ООН із становища жінок без сумніву є корисним заходом. Тут відбувається обмін думками з питань ліквідації дискримінації жінок і покращення їх становища, особливо в країнах, що розвиваються. Найбільш корисними є семінари щодо участі жінок у суспільному житті, на яких розглядаються питання праці жінок, участі їх у політичному житті, питання освіти і професійного навчання. На деяких з них визначаються завдання жінок у справі підтримання миру і боротьби за роззброєння [1].

Що стосується двох інших форм консультативного обслуговування – надання стипендій та послуг експертів, то ці форми не отримали належного розвитку і їх аналіз не має вирішального значення для нашого дослідження. Організація Об'єднаних Націй відповідно до статей 13 та 62 свого Статуту організовує та проводить дослідження, які можна вважати одним із методів сприяння здійсненню прав людини, для всіх без різниці, за ознаками раси, статі, мови та релігії. Основну роль у підготовці досліджень відіграє Секретаріат ООН і, зокрема, Відділ з прав людини. На прохання Економічної та Соціальної Ради ряд досліджень із становища жінок було проведено МОП та ЮНЕСКО. Наприклад, МОП було запропоновано провести дослідження з питань дискримінації жінок у галузі праці та найму, з питань доступу жінок до професійної підготовки і найму на роботу, про пенсійний вік і пенсійні права та інших. ЮНЕСКО пропонувалося підготувати дослідження про доступ жінок до педагогічної діяльності і про доступ дівчат та жінок до освіти на різних рівнях. Дослідження ООН і її спеціалізованих установ із становища жінок містять великий фактичний матеріал, у тому числі статистичні дані. Вони видані різними мовами і розповсюджені в різних країнах світу, що вже само по собі привертає увагу до питань рівноправ'я жінок та ліквідації дискримінації за ознакою статі. Останніми роками Організація Об'єднаних Націй і її спеціалізовані установи приділяють особливу увагу проблемам жінок у країнах, що розвиваються. Законодавство про рівноправ'я жінок, навіть там, де воно існує, не вирішує всіх

проблем. Практична можливість більш широкої участі жінок у виробничій діяльності цих країн обмежується недостатнім розвитком промисловості і мережі тих установ, де жінки могли б застосовувати свою працю, а також відсутністю у жінок необхідної освіти та професійної підготовки. Жіноча праця в країнах, що розвиваються, застосовується, як правило, у сільському господарстві. Ця тенденція посилюється ще і в результаті міграції робочої сили з сільських районів у міста в зв'язку з важкими умовами праці в сільському господарстві, сезонністю роботи, низькою заробітною платнею, майже повною відсутністю охорони праці [1].

За ініціативою Комісії зі становища жінок і відповідно до Резолюції Економічної та Соціальної Ради, 7 грудня 1962 року Генеральна Асамблея схвалила Резолюцію 1777 (XVII), в якій запропонувала «Генеральному Секретарю ООН дослідити спільно з державами-членами Організації, спеціалізованими установами, Дитячим Фондом Організації Об'єднаних Націй та відповідними неурядовими організаціями можливість надання та розвитку нових ресурсів, спеціально призначених для введення та здійснення об'єднаної довгострокової програми Організації Об'єднаних Націй для покращення становища жінок» і «спеціально дослідити в межах програми консультативного обслуговування в галузі соціального забезпечення можливість розширення тієї допомоги, яка може бути надана у справі покращення становища жінок у країнах, що розвиваються, шляхом семінарів, стипендій та надання послуг експертів» [2]. У доповіді зазначалися основні цілі Об'єднаної довгострокової програми Організації Об'єднаних Націй для покращення становища жінок: сприяти загальному визнанню гідності та цінності людської особистості і рівноправ'я чоловіків та жінок відповідно до Статуту ООН і Загальної декларації прав людини; надавати жінкам можливість повною мірою брати участь у розвитку суспільства; сприяти тому, щоб і чоловіки, і жінки усвідомили повні потенціальні можливості жінок і важливість їх внеску у розвиток суспільства [2].

У 1966 р. Генеральною Конференцією ЮНЕСКО була схвалена Довгострокова програма ЮНЕСКО з покращення становища жінок шляхом забезпечення їм доступу до освіти, науки та культури. Об'єднана довгострокова програма ООН щодо покращення становища жінок хоча і є своєчасним і необхідним заходом, однак має суттєві недоліки, оскільки в ній приділено мало уваги таким аспектам, як боротьба з расовою дискримінацією та заходи щодо вдосконалення охорони материнства. Проблеми, які стоять перед жінками країн, що розвиваються, без сумніву, є досить складними та потребують свого подальшого вивчення. Однак за результатами семінарів із становища жінок, які організовуються як під егідою ООН, так і в рамках неурядових організацій, вже нині можна зробити досить конкретні висновки. В цьому аспекті цінні зауваження містилися у пропозиції з Довгострокової програми ООН для покращення становища жінок, а також у відповідній заяві Міжнародної демократичної федерації жінок на XXII сесії Комісії зі становища жінок [2].

На другій сесії ЕКОСОР були затверджені «Заходи з консультацій з неурядовими організаціями» [3], в яких передбачено, що неурядові організації, котрим буде наданий консультативний статус, поділяються на три категорії: «А»,

«В» і «С». До категорії «А» належали організації, для яких основне значення мають більшість галузей діяльності ЕКОСОП, до категорії «В» – організації, для яких основне значення мають лише деякі сторони діяльності ЕКОСОП, і до категорії «С» – інші організації, які здатні сприяти та надавати допомогу ЕКОСОП в її роботі. Відповідно до статті 71 Статуту ООН при ЕКОСОП був створений Комітет з неурядових організацій. На I сесії Комісії зі становища жінок представники Білорусії та Австралії внесли дві пропозиції щодо питань про неурядові організації. У пропозиції Білорусії, що була тоді зроблена Економічній та Соціальній Раді, рекомендувалося звернутися до урядів країн-членів за сприянням у створенні в їх країнах неурядових демократичних організацій, що займаються боротьбою за рівноправ'я жінок у політичній, економічній, соціальній та інших сферах, а також пов'язаних з боротьбою за знищення залишків фашизму і за встановлення миру між народами. Комісія більшістю голосів відхилила цю пропозицію, прийнявши пропозицію Австралії про сприяння створенню жіночих організацій, що займаються політичними, економічними, соціальними та іншими проблемами [3].

Згодом на X сесії ЕКОСОП до «Заходів з консультацій з неурядовими організаціями» були внесені певні зміни, спрямовані на обмеження прав неурядових організацій і на розширення повноважень Комісії з неурядових організацій. Відповідно до цих змін організації, що бажають отримати консультативний статус при ЕКОСОП, повинні відповідати таким вимогам: цілі та завдання цих організацій мають відповідати цілям та завданням ООН; організації повинні займатися проблемами, що входять до компетенції ЕКОСОП та стосуються міжнародних економічних, соціальних, культурних, просвітницьких питань, питань охорони здоров'я та інших, пов'язаних з ними питань, а також питань прав людини; організації зобов'язуються допомагати ООН в її роботі і сприяти ознайомленню з її принципами та діяльністю відповідно до своїх власних завдань та цілей, а також до характеру і об'єму своєї діяльності та компетенції; мати сталу репутацію; мати міжнародний характер; висловлювати думку та представляти інтереси широких громадських кіл. Міжнародні неурядові організації з консультативним статусом категорій «А» і «В» при ЕКОСОП мають право на отримання документації ООН та на розповсюдження своєї власної інформації в органах ООН, вони можуть бути представлені на відкритих засіданнях Ради та її органів, а їх представники мають право на публічні виступи в органах Ради. Однак між цими категоріями існує певна різниця. Статус категорії «А» надається міжнародним неурядовим організаціям, пов'язаним з більшістю видів діяльності ЕКОСОП. Такі організації можуть робити значний та постійний внесок у досягнення цілей ООН і повинні бути тісно пов'язані з економічним та соціальним життям представлених ними районів, і їх членський склад, який може бути досить значним, має широко представляти основні прошарки населення у багатьох країнах [3].

Організації категорії «А» можуть пропонувати Комітету з неурядових організацій ЕКОСОП просити Секретаріат ООН включити в попередній порядок денний Ради питання, що представляють для них особливий інтерес. Відмова Комітету з неурядових організацій звертатися з пропозицією включити те чи

інше питання у попередній порядок денний є остаточною. Доповіді, які мають право робити організації категорії «А», не повинні перевищувати дві тисячі слів. Статус категорії «В» надається міжнародним неурядовим організаціям, що мають спеціальну компетенцію тільки в деяких галузях діяльності Ради або спеціально займаються цими галузями. Організації, віднесені до консультативного статусу «В», мають набагато менше прав. Вони не користуються правом вносити пропозиції щодо порядку денного. Доповіді організацій категорії «В» не повинні перевищувати 500 слів. Питання про надання того чи іншого статусу організації вирішується простою більшістю в Комітеті з неурядових організацій. Організації, які не мають консультативного статусу, але які, на думку Ради чи Генерального Секретаря ООН, можуть час від часу робити корисний внесок у роботу Ради в рамках своєї компетенції, включаються у спеціальний список. Ці організації мають бути готові надати консультацію на прохання Ради або її допоміжних органів [3].

Представники таких організацій позбавлені права бути присутніми на відкритих засіданнях ЕКОСОП. Вони можуть бути присутніми на засіданнях ЕКОСОП лише з тих питань, які входять до їх компетенції. Письмові заяви Раді ці організації можуть направляти лише за пропозицією Генерального Секретаря ООН. За прикладом ООН, консультативний чи інший аналогічний статус неурядових організацій передбачений спеціалізованими установами: МОП, ЮНЕСКО та іншими. Серед організацій, що мають консультативний статус при ЕКОСОП, існує цілий ряд таких, які займаються проблемою становища жінок у суспільстві, їх роль є досить суттєвою. Відомо, що неурядові організації можуть мати значний вплив на політику урядів та формування суспільної думки [3].

Позиція зазначених організацій в ООН є різною. Деякі з цих організацій є справжніми захисниками інтересів працюючих жінок, сприяють розвитку мирних відносин між державами, їх діяльність цілком і повністю відповідає цілям та принципам Статуту ООН і спрямована на прогресивний розвиток норм сучасного міжнародного права. До таких організацій перш за все слід віднести Міжнародну демократичну федерацію жінок, що була створена 1 грудня 1945 року в Парижі на міжнародному конгресі 180 національних жіночих організацій. МДФЖ виникла як організація, що об'єднує прогресивних жінок усіх континентів, а також країн, які борються за незалежність. Крім того, МДФЖ підтримує контакти з міжнародними організаціями, з окремими жіночими національними організаціями, з групами осіб або окремими особами, що бажають співпрацювати хоча б за одним з пунктів її програми: захист прав жінок, боротьба за краще майбутнє дітей та діяльність на захист миру [3].

Проблема рівноправ'я жінок, охорона інтересів матері та дитини, боротьба за мир, за розброєння та національну незалежність обговорювалися вже на початковому етапі її створення на різних форумах МДФЖ: на Конгресі в Будапешті 1948 року, на Конференції жінок Азії в Пекіні у 1949 році, на Всесвітньому конгресі жінок у Копенгагені в 1953 році, на Конференції жінок Латинської Америки в Ріо-де-Жанейро у 1954 році, на Конгресі у Відні в 1958 році, на Конгресі в Москві в 1963 році, на семінарі з охорони материнства та дитинства в Бамако (Малі) у 1965 році, на семінарі в Римі з питання про участь

жінок у суспільному житті в 1966 році, на семінарі в Чилі, присвяченому зростаючій ролі жінок в економічному, соціальному, культурному та політичному житті в 1968 році, на семінарі в Мехіко з захисту права жінок та дітей на життя, добробут і освіту, на Конгресі в Хельсінкі, присвяченому ролі жінки в сучасному світі, у 1969 році. Слід зазначити, що за останні роки жіночі організації все частіше висувують пропозиції розглянути такі питання, як охорона материнства, рівна оплата за рівну працю, проблема праці жінок з сімейними обов'язками та ін. [3].

Найбільш впливовими серед таких організацій є Міжнародна Рада Жінок та Міжнародний альянс жінок. Обидві організації займають феміністські позиції та мають консультативний статус «В» при ЕКОСОП. Міжнародна Рада Жінок (МРЖ) є однією з найперших організацій (була створена ще у 1888 році) та об'єднує жінок з аристократичних та заможних кіл майже 60 національних організацій [4].

Організація виступає за здійснення рівноправ'я жінок у всіх сферах життя та діяльності, за політику миру, проти гонки озброєнь. Однак у своїй діяльності МАЖ непослідовний. Виступаючи за рівноправ'я жінок у галузі праці, МАЖ захищає перш за все інтереси жінок, зайнятих не у сфері виробництва, а у сфері обслуговування та державних установ. Активну роботу в органах ООН провадить нечисленна, але широковідома неурядова жіноча організація – Інтернаціонал Відкритих Дверей (ІВД), створений у 1929 році. Вплив цієї організації дуже відчутний у західноєвропейських країнах. Організація виступає за рівний допуск жінок до всіх професій та професійної освіти, за здійснення принципу рівної оплати за рівну працю. Однак ІВД заперечує необхідність охорони материнства та праці жінок на шкідливому виробництві, вбачаючи в цьому створення привілеїв для жінок, що, у свою чергу, ніби принижує можливості жінок на ринку праці, перешкоджаючи здійсненню принципу рівної оплати за рівну працю, і сприяє дискримінаційній практиці щодо жінок. ІВД не визнає необхідності спеціальної охорони праці жінок, вважаючи, що охорона праці рівною мірою необхідна як для чоловіків, так і для жінок. У забороні нічної праці жінок ІВД не вбачає практики, що завдає шкоди жінкам, оскільки праця вночі «не є небезпечною, шкідливою чи важкою» [5].

Висновки

Метою особливого правового захисту осіб, які його вимагають, є регулювання правових, економічних стосунків цих осіб з суспільством, надання їм допомоги та підтримки у подоланні проблем, що виникли, та гідному самоутвердженні й повноцінному житті. Крім того, метою особливого правового захисту осіб, які його вимагають, має стати поступовий перехід від суто адміністративно-розподільчих до переважно економічних методів мобілізації та використання ресурсів соціальної сфери; переорієнтація системи соціально-правового захисту до надання допомоги працездатним в їх організації праці, залученні до виробництва; використання адресних соціальних програм для

найбільш уразливих верств населення. Теорія заборони дискримінації за ознакою статі, перенесена на ґрунт кожної держави, повинна враховувати існуючу політико-економічну реальність, історичний характер розвитку державності, а не тільки ступінь розробленості досліджуваної теми та її важливість для світової спільноти. Міжнародні стандарти захисту прав жінок у сучасному міжнародному праві пройшли тривалий шлях від становлення принципу недискримінації і рівності прав жінок та чоловіків до їх сучасної міжнародно-правової регламентації. Велике значення у сучасних умовах для здійснення принципу рівності прав жінок і чоловіків має також система консультативного обслуговування держав-членів ООН та міжнародних неурядових організацій. Створення правового підґрунтя у сфері захисту прав жінок – клопітка робота, до якої долучаються постійно діючі органи, спеціально створені інституції міжнародних міждержавних організацій, посадові особи цих структур, які є стрижнем співпраці у цій галузі.

Список літератури

1. Документ ООН: E/CN.6/450 add 1-3 [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.ub.uu.se/digitalAssets/216/a_216737-f_fnarkiv.pdf.
2. Резолюція 3(II) ЭКОСОП [Електронний ресурс] // Uppsala universitet. – 20.12.2018. – Режим доступу: http://www.ub.uu.se/digitalAssets/216/a_216737-f_fnarkiv.pdf.
3. Документ ООН: E/CN.6/NGO/184 [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.ub.uu.se/digitalAssets/216/a_216737-f_fnarkiv.pdf.
4. Резолюція ЭКОСОП 48(IV). [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.ub.uu.se/digitalAssets/216/a_216737-f_fnarkiv.pdf.
5. Антонович М. Міжнародне публічне право / М. Антонович. – К.: Алерта, 2003. – 307 с.

АЗАМАТТЫҚ ПРОЦЕСТІК ҚҰҚЫҚ ҚАТЫНАСЫНЫҢ ПАЙДА БОЛУ НЕГІЗДЕРІ ЖӘНЕ ОНЫҢ ЭЛЕМЕНТТЕРІ

Меирбекова Гүлжазира Болатқызы

Абай атындағы ҚазҰПУ-і
Тарих және Құқық институты
«Құқықтану» кафедрасының
қауымдастырылған профессоры
Қазақстан Республикасы, Алматы қ.

Бақдаулетов Мәди

«Құқықтану» мамандығының
4-курс студенті
Қазақстан Республикасы, Алматы қ.

Қазақстан Республикасының Конституциясының 13-бабына сәйкес әркім өз құқықтары мен бостандықтарын сот арқылы қорғай алады [1]. Осыған байланысты, азаматтар мен ұйымдардың бұзылған немесе бұзылу қаупі бар құқықтары мен заңмен қорғалатын мүдделерін қорғау нысандары көзделген.

Азаматтық іс жүргізудің негізгі қатысушысы ретінде соттың мүддесі басқалардың мүддесіне қайшы келмеуі керек, сондықтан ол азаматтық іс жүргізуге қатысатын барлық қатысушылардың құқықтарын толық жүзеге асыруға өз үлесін қосуы қажет. Соттың құқықтық жағдайы оның процесті жүргізуімен, іске қатысушы тұлғалардың әрекеттерін бағыттап және анықтауымен, олардың процессуалдық құқықтары мен міндеттерін өздерінің жүзеге асыруы мен орындауына кепілдік етуімен, соның ішінде талапкер немесе жауапкердің бұзылған немесе шағымданған құқықтарын қорғауды жүзеге асыруымен айқындалады.

Қазақстан Республикасында қазіргі таңда азаматтардың өз құқықтары мен мүдделерін қорғау үшін сотқа жүгінуі сонау қазақ билері және әділ соттан бастау алған. Тәуке хан хандық қылған заманнан бастап ХІХ ғасырдың 30-шы жылдарына дейінгі аралықта қазақ билерінің іс қарауы өте салтанатты жағдайда қаралып, қандай да болса да билердің шешімі бүкіл жұртшылықты қанағаттандырып отырғанын байқаймыз. Яғни билер сотының шешімі тек әділеттілікке негізделген және құқық жасау сипатына ие болған. Бір сөзбен айтқанда нақтылы істі шешкен қағида, нақтылы сөздер норма, сот прецеденті ретінде ел арасына тарап, болашақта осыған ұқсас іс, дау-жанжал болғанда қолданып отырған. Егер бидің шығарған шешімі тек бір жақты ғана риза қылған болса, онда іс әділетсіз шешілді деп танылып, бидің беделінің түсуіне әкеп соқтырған [2, 65 б.].

Қазақ билерінің билік айтуы, іс қарауы ашық түрде, жариялық принципі негізінде жүргізілген. Сондықтан әділ ісінің барлық оқиғалары, дәлелдеу процесі

қатысушылардың көзінен таса болмаған. Істі құпия түрде қарауға тыйым салынған.

Қазақ билері дауласқан екі жақтың адамдарының өз қалаулары бойынша сайланған. Егер би тек бір жақтың қалауымен таңдалынса, қайта қаралады, мұның құндылығы жеңілген жақтың өзі қанша өз мүддесін қарама-қайшы келетін билікті естісе де, әділдігіне күмәні жоқ, себебі өз қалауымен сол биге билік айтуға құқық береді. Дауласқан екі жақ билердің айтқан билігіне ризашылық білдірмесе, шағым беруге құқылы.

Сондықтан да, даулардың шешілу тәртібін нақты реттеу үшін, сол алдағы қазіргі қоғамның талаптарына жауап беретін нормативтік акті болып-2015 жылдың 31 қазанында қабылданған Қазақстан Республикасының Азаматтық процесстік кодексі табылады [3].

Азаматтық процеске іс жүргізудегі тараптардың арасындағы диспозитивтік қатынастары тән. Сондықтан олардың құқықтық мәртебесін реттеу өте маңызды. Бұл қызметті азаматтық іс жүргізудегі тараптардың құқықтық жағдайын реттейтін, Азаматтық процессуалдық құқығының салалары, құқық институтының нормалары атқарады. Қазіргі құқықтық институт Қазақстан Республикасының Азаматтық процесстік кодексінің 5-тарауында «Іске қатысатын адамдар» болып көрсетілген.

Егер Қазақстан Республикасының Азаматтық процесстік құқығын Ресей Федерациясы мен ТМД елдерінің Азаматтық процессуалдық құқығымен салыстыра кететін болсақ, онда Қазақстан Республикасының Азаматтық процесстік құқығының көптеген ұқсастықтарының бар екенін көреміз. Оның себептері де түсінікті.

Біріншіден, ТМД елдерінің барлық құқықтық жүйелері бұрынғы КСРО-ның құқықтық жүйесінен шыққандықтан, көптеген ұқсастық белгілерін сақтап қалған, әсіресе кеңестік және кеңеске дейінгі кезеңдегі аса өзгеріске түсе қоймаған қатынастарды реттейтін салаларда сақталған, айталық азаматтық заңдар ұғымы, азаматтардың құқықтық жағдайы, міндеттемелік құқықтың жалпы ұғымдары және жауапкершіліктері және т.б [4, 65 б.].

Екіншіден, ТМД мемлекеттерінің нақты экономикалық және саяси жағдайлары айтарлықтай өзара байланысқан және бір-біріне ұқсас, кездесетін проблемалары да бірдей болатындықтан, оларды шешу жолдары да ұқсас.

ТМД елдерінің қазіргі кезде қолданылып келе жатқан жаңа азаматтық кодекстерінің ішінде 1997 ж. 26 маусымда қабылданған Грузияның Азаматтық кодексі өзіндік ерекшелігімен белгілі. Азаматтардың жарым-жартылай әрекет қабілеттілігі ТМД-ның көптеген елдеріндегідей 14 жастан емес, 7 жастан басталады.

Ал Қазақстанда сотқа талап қойып жүгінген кезде сақталуы тиіс, Азаматтық іс жүргізу заңнамасымен реттелген тәртіптің бірі - тұлғаның қабілеттілігі. Азаматтық сот ісін жүргізудің жалпы ережелеріне сәйкес сотқа өзінің құқығын немесе мүддесін қорғау үшін Азаматтық процесстік әрекет қабілеттілігіне ие тұлғалар ғана жүгіне алады.

ҚР АҚ-нің 17-бабына сәйкес азаматтардың әрекет қабілеттігі он сегіз

жасқа толғаннан кейін толық көлемінде пайда болады. Ал 2-тармағына сәйкес заң құжаттарында он сегіз жасқа жеткенге дейін некелесуге рұқсат [5].

Еліміз тәуелсіздігіне ие болғаннан кейін дербес мемлекет ретінде орнығып, оның азаматтарының өміріне тірек болатын барша құқық актілері қайта қаралып, жаңалап құру қажеттілігі туындады. Осы жолда қыруар ғылыми зерттеу жұмыстары жасалуда.

Заңдарды тиянақты және қолайлы жасауда заңгер-ғалымдар мен заңгер-практиктер қатысып, олар халықаралық ұйымдар мен шетел мамандарының белсенді сарапшылықтарынан өткен болатын. Қазақстан Республикасының Конституциясы-Ата заңы бұған дәлел.

Өмірде әр түрлі қоғамдық қатынастар туындайды. Оған қатысушылар: азаматтар, әр түрлі ұйымдар, мекемелер және мемлекет болып шығады.

Азаматтық істі қарау барысында, біріншіден, көзге әрекет түседі, дәлірек айтсақ сот пен тараптар арасындағы байланыс. Азаматтық процесті әрекеттер жиынтығы деп танысақ, ол болса қоғамдық қатынас жүйесінсіз жүзеге аспайды.

Шынымен де, тараптар сотқа түсініктеме береді, сот куәлерден жауап алады, ал сарапшы маман өз қорытындасын береді, прокурор іс бойынша қорытынды немесе түсініктеме береді және тағы басқалар. Осы әрекеттердің әр қайсысында сот пен тараптар, сот пен куә, сот пен прокурор, сот пен сарапшы маман арасындағы құқықтық қатынасты көруге болады.

Азаматтық процестегі қатынас, іс жүргізу әрекеттер жүйесінен құралған, субъективтік құқықтар мен міндеттерді жүзеге асыру нәтижесінен туындайды. Мұнда талапкер өзінің талап арызымен сотқа шағымданады, бұл арқылы талапкер сотқа сот әрекетін жасауға құқық береді. Осы құқық барысында сот сол талап арызды қарауға міндеттенеді. Сол міндетті орындау арқылы сот белгіленген әрекеттерді жүзеге асырады [6, 27 б.].

Азаматтық процестегі кез келген байланыстылық бір тұлғаның субъективтік құқығы салдарынан екінші тұлғаға міндет болуы мүмкін. Осы аталған байланыс құқық қатынастың барлық белгілеріне ие. Ол нақты тұлғалар арасындағы қатынасты белгілейді, бұл қатынастағы жүріс - тұрыс іс жүргізу құқық нормаларымен бекітілген.

Мұнда алғашқысы өз құзырын жүзеге асыру кезінде екіншіні міндеттейтін болса, ал екінші тұлға оны қолдауы немесе қолдамауы мүмкін. Осы байланыс мемлекеттік мәжбүр ету шараларымен қамтамасыз етіледі.

Екіншіден азаматтық іс жүргізу құқық қатынас кез келген қатынас сияқты нақты субъективтік құқықты жүзеге асыруда әділ болады.

Азаматтық іс бойынша сот әділдігін жүзеге асыру барысында сот және тұлғалар процесті қарауға қатысатын азаматтар арасында және істің шешілу барысында, сонымен қатар сот шешімнің орындалуы жағдайында қоғамдық қатынастар туындайды және дамиды.

Адамның (тұлға) бұзылған құқығы мен заңды мүддесі уақытылы сотта қорғалуы тиіс және бұл азаматтық істерді сотта қарап, шешім қабылдау мерзімі созылмағаны дұрыс. Бұл жерде айтпағымыз, сот ісін жүргізудің өзекті мәселелерінің бірі - іс жүргізудің үнемділігі. Яғни, сот отырысы процесі іс жүргізудегі әр түрлі артық жүктемелерден босатылып, ұтымды болу қажет. Әуре

- сарсаң мен формализмді жоюдың мақсаты - іс жүргізу үнемділігі, сот ісінің тез, тиімді және нәтижелі болуына қол жеткізу.

Азаматтық процестік қатынастары азаматтың даулы құқықтарын өз шешіміне жетуді негіздей отырып, ол даудың сот сатыларында уақытында дұрыс шешілуін, даудың мәні бойынша қаралып, заңды шешімін табуға негіз болады.

Азаматтық процестік қатынастарының дұрыс және заңды түрде қарай білу және олардың субъектілерінің құқықтық жағдайын ажырата білу құқықтық мемлекет деп танылған қазақ Елінің жас заңгерлерінің негізгі міндеті мен халық алдындағы борышы екені сөзсіз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1 Қазақстан Республикасының Конституциясы 1995 30.08. - Алматы: Жеті Жарғы. 2017.-97 б.
- 2 Валиханов Ч. Собрание сочинений в 5-ти томах - Алматы, 1985. – 442 с.
- 3 Қазақстан Республикасының Азаматтық процестік кодексі 31.10.2015 ж. Алматы: Юрист, 2016. – 212 б.
- 4 Арсентьев О.В. Гражданское процессуальное право. Курс лекций - Челябинск: Рекпол, 2009.-210 с.
- 5 ҚР Азаматтық кодексі. (Жалпы және Ерекше бөлімдері)- Алматы; ЮРИСТ, 2016 -309 б.
- 6 Аленов С.А., Мадьярова А.А. ҚР Азаматтық іс жүргізу құқығы. Астана-2011-350 б.

ПРОФІЛАКТИЧНІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Харитонов Сергій Олександрович,

доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального права №2
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, Україна м. Харків.
ORCID 0000-0002-2975-1743

Володіна Оксана Олександрівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права № 2
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого України м. Харків
<https://orcid.org/0000-0003-3211-0303>

Малиновська Тетяна Миколаївна,

кандидат юридичних наук, доцент
провідний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
з проблем протидії злочинності
Харківського національного університету
внутрішніх справ України м. Харків
<https://orcid.org/0000-0002-7713-7617>

Проблеми насильства і жорстокого поводження з дітьми, нехтування дитячими правами, дитяча занедбаність та бездоглядність стають першопричиною глибоких особистісних змін, призводять до соціальних порушень, стоять у витоків дитячої наркоманії, алкоголізму, асоціальних вчинків, злочинів.

В умовах розростання гуманітарних криз, таких як військові конфлікти, масове переселення біженців, спалах пандемії COVID-19, більше дітей, ніж будь-коли, стають уразливими для всіх форм насильства.

Діти, безумовно, є найбільш незахищеною та вразливою частиною населення. Вони повністю залежать від дорослих. Вони так само, як і дорослі, стають жертвами фізичного, сексуального й психологічного насильства.

Насильство над дітьми – широке поняття, яке включає різні види поведінки батьків та опікунів, інших родичів, учителів, вихователів, будь - яких осіб, які старші або сильніші.

Як справедливо зазначає І. Бандурка, домашнє насилля, як соціальне явище, проявляється в різних формах та сферах життєдіяльності суспільства, як у публічній, так і в приватній. Домашнє насильство завдає шкоди як жертві, так

і її родині, зокрема призводить до розладів фізичного та психологічного здоров'я, моральних і матеріальних витрат, виступає однією із передумов вчинення інших кримінальних злочинів, зокрема, вбивств, вчинення тілесних ушкоджень, завдання каліцтва, формування насильницького менталітету нації, породжує дитячу безпритульність та бездоглядність [1, с. 151]. Крім цього насильство надає не тільки фізичний, але й серйозні психологічний вплив на дитину. Найтяжчим наслідком насильства є руйнування «внутрішньої картини світу» жертви. Психологічні наслідки насильства означаються на всіх рівнях функціонування особистості. Вони викликають порушення в пізнавальній сфері, виявляються у вигляді тривожних і депресивних переживань, що поєднується з саморуйнівною поведінкою в таких формах як суїцидальні реакції, суїцидальні спроби та бажання, також формуються негативні уявлення, недовіра, підозрілість, низка самооцінка. Зокрема у дітей, які зазнали сексуального насильства спостерігається гіперсексуальність, порушення статевої ідентифікації [2, с. 20]. Це пояснюється в першу чергу тим, що особистість неповнолітнього є ще не повністю сформованим, вкрай рухливим і мінливим системним феноменом. Неповнолітні особливо потребують допомоги щоб зрозуміти закономірності розвитку суспільства, виробити правильне уявлення про соціальні цінності і т.д. Основна роль у вихованні, моральному розвитку дитини безумовно належить родині. Як визначає Н.В. Машинська специфіка сімейного виховання полягає, перш за все, в тому, що воно більш емоційно за своїм характером, ніж будь-яке інше виховання [3, с.61]. А.Б. Блага вказує, що підлітки, які зазнали зловживання, не лише не сприймають батьків в якості референтної групи, але й характеризуються поєднанням імпульсивності та довготерпіння, підозрілістю і недовірливістю з одночасною ірраціональною вірою в можливість поліпшення внутрішньої родинної ситуації. Вони емоційно залежні і відчувають почуття провини за інциденти насильства, самотність, ізоляваність, страх перед майбутнім і впевненість у відсутності перспектив, мають знижену самооцінку [4, с. 113].

Експерти Організації Об'єднаних Націй підраховали, що кожному сьому хвилину в світі гине дитина внаслідок скоєного проти неї насильства. Так, близько 300 мільйонів дітей у віці від двох до чотирьох років піддаються тілесним покаранням або психічній агресії від батьків або інших осіб, наділених правом виховання [5].

Злочини проти дітей з боку батьків детермінуються безліччю факторів, роль і вага яких неоднакові. Жорстоке поводження з дітьми в сім'ї детермінується стресами батьків, конфліктами між подружжям, які відволікають від виховних обов'язків, велика кількість розлучень, а також фрагментарність сімейних відносин і безперервні нововведення й зміни в сім'ї, авторитарна структура відносин в сім'ї призводить до формування пасивної позиції слабкої сторони подружжя. Необхідно звернути увагу й на помилкове уявлення батьків про виховання й виховні методи дітей і як наслідок цього – висока поширеність тілесних покарань у якості «ефективних» засобів виховання. Саме тому, профілактика внутрісімейного насильства має бути пріоритетним напрямком у тісній взаємодії усіх зацікавлених органів, установ та відомств.

Окрім цього, з метою запобігання та протидії домашнього насильства необхідно на постійній основі працювати над створенням негативного ставлення в населення до вказаних явищ, запровадження шкільних курсів етики сімейних відносин, проводити роз'яснювальну та пропагандистську роботу в середовищі учнівської молоді у ході якої розширити діапазон знань з питань домашнього насильства, зокрема в з'ясуванні витоків та коренів явища, його психологічних аспектів, характеру та динаміки взаємовідносин між насильником та жертвою, впливу сімейного насильства на психіку дітей, соціальний портрет явища тощо, що у свою чергу дозволить ефективніше протидіяти сімейному насильству.

Література:

1. І. О. Бандурка Діти, сім'я, злочинність неповнолітніх: взаємозалежність : монографія / І.О. Бандурка. – Харків : Золота миля, 2014. – 280с.
2. Бондаренко Л.О. Корекційні заходи з дітьми, які постраждали від насильства у сім'ї на прикладі роботи «зелених кімнат». Заходи протидії насильству в сім'ї (4 березня 2013р.) МВС України. Харк. нац. ун-т внутр. справ. Навч.-наук. ін-т права та масових комунікацій, центр генд. освіти; Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла-Страда - Україна»; Кримінологічна асоціація України – Харків: Права людини, 2013.- 116с.
3. Машинская Н.В. Насилие в семье (криминалогические и уголовно-правовые аспекты) дисерт. канд. юрид. наук 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право М-2001 - 163с.
4. Блага А.Б. Насильство в смі (кримінологічний аналіз і запобігання) : монографія / А.Б. Блага. – Х. : ФО-П Макаренко, 2014. – 360с.
5. Кожну сьому хвилину в світі гине дитина внаслідок скоєного проти неї насильства, - ЮНІСЕФ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2336094-u-sviti-koznu-somu-hvilinu-vnaslidok-nasilstva-gine-ditina-unisef.html> (дата звернення 11.12.2021)

PROSPECTS FOR THE IMPLEMENTATION OF TRANSITIONAL JUSTICE IN UKRAINE

Чубинидзе Александра Александровна

аспирантка кафедры международного права

Института международных отношений

Киевского национального университета имени Тараса Шевченко,

Украина

The International Center for Transitional Justice defines this the term as "a set of ways to address the transition from a regime that tolerated mass violations of human rights to democracy." [1].

Transitional justice consists of judicial and extrajudicial mechanisms, redress of human rights violations. It serves as a political tool for the transition from violence to stability in society. There is no ideal model for the application of transitional justice, so the Ukrainian model will need to be tailored to our situation. One of the central elements of transitional justice is criminal justice, aimed at prosecuting war criminals, establishing the truth and rehabilitating victims of conflict [2, 262].

The main goal of transitional justice is to end impunity and establish the rule of law in a democratic government. Transitional justice creates an atmosphere in which respect for human rights is a core value and accountability is a key goal.

However, there is still no single document in international law on the concept of transitional justice. This creates a situation where there is no unified approach to its application by national courts. In our opinion, the International Law Commission should start work on the creation of such an international legal act, as transitional justice is increasingly used, while its use is complicated by the lack of a unified approach. The universal document must include among the mandatory provisions the definition of transitional justice, the grounds and principles of its application, its types, etc.

With regard to such sources of international law as soft law, the concept of transitional justice is presented in the following documents:

- UN Resolution, A / RES / 60/147, 2006 "Basic Principles and Guidelines for the Right to Protection and Compensation to Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law".
- UN Resolution, A / HRC / RES / 12/11, 2009 "Human Rights and Transitional Justice".
- UN Resolution, A / HRC / RES / 12/12, 2009 "Right to the Truth".
- "Fundamentals of EU policy to support transitional justice", 16 November 2015.
- UN Resolution, A / 68 / L.39, 2014, 68/262 of March 27, 2014 "Territorial Integrity of Ukraine".
- UN Resolution 71/205 of 19 December 2016 "On the situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol (Ukraine)".

- UN Resolution 72/190 of 19 December 2017 "On the situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol (Ukraine)" [3].

Part one of article 124 of the Constitution of Ukraine provides for the administration of justice in Ukraine exclusively by courts. One of the guarantees of this principle is the rule that the takeover of court functions, illegal influence on its holders entail legal liability established by law [4]. The creation of special or extraordinary courts is not allowed. In this regard, the conceptual framework for the implementation of transitional justice elements in the national criminal justice system should be developed. The purpose of this phenomenon is to ensure accountability, justice and reconciliation. In this regard, the above-mentioned processes and mechanisms include prosecution, redress, truth-telling, institutional reform, review and termination of criminal cases.

There is no ideal model for the successful application of transitional justice, so mechanisms need to be carefully planned and adapted to the situation in a particular country.

The task of transitional justice today is to adapt the current model of criminal justice bodies to the challenges and threats posed by hostilities in eastern Ukraine, to restructure the judiciary and law enforcement agencies to ensure judicial protection of victims of conflict and post-conflict situations, and to create new procedures and bodies, which could promptly and efficiently consider and resolve relevant categories of cases [2, 162].

We hold the position that the draft Law of Ukraine concerning transitional justice should contain the following provisions:

- compensation for damage and restoration of violated rights of victims of armed conflict;
- establishing the historical truth of what a separate institute or body specially created by the Cabinet of Ministers of Ukraine can do;
- Prosecution of perpetrators of war crimes, crimes against humanity and gross violations of human rights, including through universal jurisdiction [5].

Thus, summarizing the analysis of the essence of transitional justice, it should be noted that each state has its own problems that led to the need to use the concept of transitional justice. It does not have universal, uniform recipes for all states. Instead, Ukraine needs to study and take into account the experience gained by the world community, which after adapting to national realities will allow our country to overcome the negative consequences of the occupation of Ukrainian territories and create the best conditions for their deoccupation and reintegration. Human rights activists emphasize that the effective components of the concept of transitional justice will be only in combination, and the implementation of all strategic goals and objectives will achieve the ultimate goal of the national strategy of transitional justice. The main thing is that the state leadership has enough political will, despite the understanding that this is a very difficult path.

Список литературы

1. What is Transitional Justice? International Center for Transitional Justice. URL: <https://www.ictj.org/about/transitional-justice> (дата звернення: 20.11. 2021)
2. Концептуальні засади впровадження елементів перехідного правосуддя в національну систему кримінальної юстиції в контексті європейських стандартів. О. Овчаренко, О. Щербанюк. Базове дослідження із застосування правосуддя перехідного періоду в Україні: монографія за заг. ред. А. П. Буценка, М. М. Гнатівського. К.: "РУМЕС", 2017. 592 с.
3. Rule of Law – Transitional Justice. The Office of the High Commissioner for Human Rights. URL: <https://www.ohchr.org/RU/Issues/RuleOfLaw/Pages/TransitionalJustice.aspx> (дата звернення: 20.11. 2021)
4. Конституція України. Станом на 30 вересня 2016 р. // Закон і бізнес. – 2016. – № 30–31 (1276–1277), 25–31 липня. – С. 38.
5. Після війни: яким буде перехідне правосуддя. URL: https://lb.ua/news/2019/11/14/442228_pislya_viyni_yakim_bude_perehidne.html. (дата звернення: 20.11.2021)

ФРАНЧАЙЗИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Голубева Євгенія Андріївна
Здобувачка другого(магістерського)
рівня вищої освіти
Державний податковий Університет

Науковий керівник: Самойлова Ірина Іванівна
к.н. з держ.упр., доцент, доцент кафедри
соціальної філософії та управління
Державний податковий Університет

В сучасних умовах економічної нестабільності актуальним є питання стратегічного управління. Підприємства зазнають значного впливу від глобалізаційних процесів, економічного та політичного становища країни, їх діяльності, кризових явищ тощо. І коли світ не стоїть на місці, стратегії розвитку також повинні зазнавати змін.

В Україні досі не сформована повноцінна нормативно-правова база регулювання франчайзингових відносин. Фахівці оперують визначеним у гл. 76 Цивільного кодексу України поняттям «комерційної концесії» (прийнятим синонімом франчайзингу), зарубіжні країни вже поширили таку модель бізнесу [1]. Франчайзинг є потужним та ефективним інструментом стратегії економічного розвитку бізнесу, як угода, згідно якої відбувається взаємне задоволення цілей франчайзера (продавця франшизи), що прагне масштабувати бізнес, не витративши на це додаткових коштів, а навпаки, отримати прибутки, і франчайзі (покупця франшизи), якому продається право на практикування бізнесу з вже сформованим іміджем та успішною моделлю ведення бізнесу [2].

Розглядаючи види франчайзингу, можна відмітити значну кількість його класифікаційних ознак. Але як основний можна виокремити поділ залежно від технології, що передається франчайзером:

- 1) торговельний: франчайзі надається право продажу продукції, що виробляє франчайзер;
- 2) виробничий: франчайзер передає власну технологію виробництва;
- 3) сервісний: франчайзі передається технологія надання певної послуги;
- 4) змішаний: є найбільш застосовуваним, оскільки передбачає комбінацію елементів трьох основних видів франчайзингу [3].

Сьогодні в Україні налічується 27 галузей, що мають своїх інвесторів та не мають досить великої кількості франчайзерів, які просували б ці галузі, що свідчить про те, що ринок франчайзингових послуг буде й надалі розвиватися.

Створено діючі франчайзингові мережі в таких сферах ділової активності, як ресторанний бізнес, надання різних послуг і роздрібна торгівля тощо [4].

Співпрацю за своєю моделлю франчайзингу Україна може запропонувати більше ніж 550 компаніям. Найбільш популярними діючими франчайзинговими мережами України станом на 2020 рік є франшизи у сфері громадського харчування, у сфері послуг та сфері торгівлі, а також функціонує приблизно 22 тисяч точок [5].

Доцільно зазначити, що франчайзинг в Україні протягом останніх років повільно, але стабільно розвивається. Це підтверджується щорічним приростом кількості франчайзерів та франчайзингових об'єктів, розширенням кількості вітчизняних та іноземних брендів на франчайзинговому ринку [6]. Багато людей хочуть вкласти гроші у свій бізнес, але в них не завжди є гроші на це. І тому в таких випадках найбільш актуальним рішенням для них є франчайзинг.

Таким чином, виходячи з вищезазначеного, модель стратегічного розвитку в Україні потребує повноцінно сформованої нормативно-правової бази, створення консультаційних центрів, а також ратифікування закону «Про франчайзинг» для захисту франчайзерів та франчайзі.

Список літератури

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. №№ 40-44. Дата оновлення: 27.05.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Кухарук А. Д., Кужель Д. В. (2021). Міжнародний франчайзинг як інструмент стратегії економічного розвитку підприємства URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/233618>
3. Житар М. О., Ленкевич О. В. (2019) . Франчайзинг як форма ведення бізнесу в Україні. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-9_0-pages-293_298.pdf
4. Козій Н. С. Кізілова В. О. Кізілов Д. В. (2021) Особливості розвитку франчайзингової діяльності в Україні. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/35_2021ua/11.pdf
5. Тарасов В. Лучшие франшизы в Украине в 2020 г. по версии InVenture. URL: <https://inventure.com.ua/analytics/articles/luchshie-franshizy-v-ukraine-v-2019-po-versii-inventure>
6. Семенчук І.М. Сучасний стан та тенденції розвитку франчайзингу в торговельній сфері економіки України. Стратегія економічного розвитку України. 2020. С. 195–207. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/34077/15-6023-PB.pdf?sequence=1>

ОСОБЛИВОСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ НА МУНІЦИПАЛЬНОМУ РІВНІ

Прилипко Ольга Юріївна,

здобувач вищої освіти

II (магістерського) рівня

Державний податковий університет, Україна

Канцур Інна Григорівна,

науковий керівник, к.е.н., доцент

Державний податковий університет, Україна

Радикальні зміни в усіх сферах суспільного життя України за роки незалежності, у тому числі й в кадровій політиці, зумовлюють посилення уваги до осмислення цих змін, аналізу існуючих проблем та визначення шляхів їх подальшого вирішення. Особливого значення набуває аналіз проблем формування і реалізації державної кадрової політики в державних органах влади, оскільки від кадрового потенціалу залежить успіх здійснення політики держави в цілому. Сьогодні перед Україною постають нові виклики. Відповідь на них є суттєвим фактором національної безпеки та конкурентоспроможності країни. Це не може зробити країна без належного рівня адміністративної спроможності органів державної влади, професіоналізму державних службовців, нових стандартів і процедур їх роботи, адекватних вимогам сучасного життя.

Масштабні зміни в суспільстві нині вимагають нових підходів до державної кадрової політики, удосконалення механізмів її реалізації, зокрема на регіональному та муніципальному рівнях. Державна кадрова політика у процесі децентралізації влади й розбудови України як правової демократичної держави постає історично детермінованим процесом, одним із важливих компонентів формування кадрового потенціалу держави, коли органам державної влади і органам місцевого самоврядування доводиться вирішувати нові для них питання [1, с. 84].

Розвиток України як заможної, міцної європейської держави неможливий без проведення певних реформ, у тому числі й адміністративних. У зв'язку з цим набуває особливого значення вдосконалення управління на місцевому рівні. Держава може бути міцною тільки за наявності сильних регіонів, а як свідчить світовий і вітчизняний досвід державотворення, системні форми можуть бути ефективними лише за умови залучення до них громадян, громадських інститутів та органів місцевого самоврядування. Ефективність муніципального управління залежить від його кадрового забезпечення, що потребує відповідної системи роботи з кадрами, яка являє собою планований і контролюючий процес, спрямований на підвищення кваліфікаційного рівня посадових осіб місцевого самоврядування. Так, залежно від того, наскільки ефективно і з урахуванням яких перспектив розвитку здійснюється кадрове забезпечення органів місцевого

самоврядування, залежить оптимальність функціонування всієї системи державного управління [2].

В контексті формування компетентнісної моделі забезпечення професіоналізму органів місцевого самоврядування необхідно брати до уваги зарубіжний досвід формування кадрового потенціалу місцевого самоврядування. Адже процес євроінтеграції України супроводжується наближенням владних інституцій України до стандартів Європейського Союзу та актуалізує потребу в дослідженні досвіду кадрових процесів зарубіжних країн.

Уряди різних країн запроваджують нові ідеї державного менеджменту, що передбачають широке використання в державній службі методів роботи, які застосовуються у приватному секторі. Серед таких методів можна виділити наступні: методи стратегічного планування, бригадного характеру роботи в процесі ухвалення рішення, оцінка якості виконання службових обов'язків, зменшення кількості рівнів управління, встановлення відповідності заробітку службовців від кількості, якості, складності праці [3].

Приклад країн Європейського Союзу, США та Канади переконує в необхідності створення вітчизняної концептуальної ефективної моделі працівника органів місцевого самоврядування та виборної посадової особи (включаючи комплекс етичних вимог до них). Концептуальний погляд на формування управлінських кадрів у системі місцевого самоврядування передбачає наявність єдиного державного підходу, концепції роботи з кадрами, стратегії підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів місцевого самоврядування, формування механізму цільового управління персоналом органів місцевого самоврядування, і в основу такого підходу мають покладатися вимоги й стандарти професійної компетенції у сфері державного (публічного) управління [3].

Приклади формування управлінської еліти в країнах Європейського Союзу спонукають до:

– запровадження в низці вищих навчальних закладів України нових освітніх спеціальностей і спеціалізацій, спрямованих на підготовку посадових осіб органів місцевого самоврядування, які б відповідали функціям та посадам органів місцевого самоврядування освітніх рівнів у галузі державного управління;

– створення, з метою пошуку молодих лідерів, кадрового резерву працівників органів місцевого самоврядування, залучення місцевих рад України до розробки і впровадження власних програм навчання молоді з питань місцевого самоврядування й організації стажування безпосередньо в органах місцевої влади (досвід такої роботи нагромаджено в містах Кам'янець-Подільському, Житомирі, Бердянську, Ромнах, Нікополі, Дніпро, Горішні Плавні) [3].

Необхідною передумовою ефективної реалізації повноважень місцевого самоврядування є професіоналізм посадових осіб місцевого самоврядування, депутатів місцевих рад, сільських, селищних, міських голів. Від їх ефективної роботи з надання якісних послуг місцевому населенню залежать умови життя конкретної територіальної громади.

Вагоме значення в забезпеченні сталого розвитку громад, регіонів, здійсненні реформ на місцевому рівні залежить від кваліфікації службовців місцевого самоврядування, які повинні не тільки ініціювати реформи й демократичні перетворення на місцях, а й бути їх головними виконавцями, ефективними менеджерами, що мають необхідні знання в економічній, соціальній, освітній сферах і вміють застосувати їх на практиці.

Таким чином, удосконалення кадрової політики на регіональному та муніципальному рівнях повинне бути спрямована на забезпечення органів місцевого самоврядування кадровим потенціалом необхідної кількості та якості, організацією його персонального розвитку. У той же час кадровий потенціал за якісним і кількісним складом повинен відповідати функціоналу існуючої організаційно-штатної структури органу місцевого самоврядування на регіональному та муніципальному рівнях.

Список літератури

1. Гончар С.В. Теоретичні аспекти кадрової політики на (суб)регіональному і муніципальному рівні. *Наукові праці: Науково-методичний журнал. Вип. 269. Т. 281. Державне управління*. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2016. С. 81-87.

2. Канцур І.Г., Євтушенко Г.І. Проблеми кадрового забезпечення органів місцевого самоврядування. *Всеукраїнська науково-практична конференція «Публічне управління та адміністрування на сучасному етапі державотворення»* (24 жовтня 2019 р.). Київ: КНТУ, 2019. С. 128-131.

3. Формування персоналу органів місцевого самоврядування: монографія / О.Г. Вагонова, О.В. Горпинич, С.М. Ісіков, Л.В. Касьяненко; М-во освіти і науки України, Нац. Техн. Ун-т «Дніпровська політехніка». Дніпро: НТУ «ДП», 2019. 59 с.

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ НА РІВЕНЬ БЕЗРОБІТТЯ У СВІТІ

Голубева Євгенія Андріївна
Державний податковий Університет

Науковий керівник: Канцур Інна Григорівна,
к.е.н, доцент кафедри менеджменту
Державний податковий Університет

На сьогодні у сучасному світі відбуваються дуже великі зміни. Однією з причин є велика кількість випадків захворювань на Covid-19. І, через це, наш світ вимушений переходити на дистанційний спосіб життя. На ринок праці, на суспільство та економіку в цілому є доволі значний вплив кризи здоров'я. Влада країн була вимушена вводити карантинні обмежувальні заходи, які мали неоднакові наслідки у різних секторах економіки. В результаті, молоді люди, які були працевлаштовані в найбільш постраждалих галузях: туризму, мистецтво та розваги, транспорт, інформаційно-комунікаційні технології, зазнали непропорційно великого впливу від зменшення ринку праці.

Відповідно до визначення Міжнародною організацією праці, рівень безробіття є показником недостатнього використання пропозиції робочої сили. Він відображає нездатність економіки створити робочі місця для тих осіб, які хочуть працювати, але не роблять цього, навіть якщо придатні до працевлаштування та активно шукають роботу [1].

Спалах пандемії Covid-19 завдав найбільшого впливу на країни ЄС з початку 2020 р. В час, коли зростання економіки та зайнятості ЄС вже й так сповільнилося, починаючи з 2018 р. Необхідні заходи запобігання поширення вірусу призвели до серйозного скорочення валового внутрішнього продукту (ВВП) на 6,1 % у ЄС, на 6,5 % у Єврозоні, на 3,5 % у США та 4,8 % у Японії [2].

Криза, спричинена Covid-19, переросла в економічний шок, інспірувавши революцію на ринку праці України та світу. Так, згідно з даними Міжнародної організації праці, понад мільярд людей у всьому світі постраждають у фінансовому відношенні, оскільки коронавірус негативно впливає на збереження робочих місць і на розмір заробітної плати персоналу [3].

Ключовими викликами, які постали перед урядами країн на сьогодні є: боротьба з високим рівнем безробіття, невідомість як довго необхідно дотримуватись обмежувальних заходів та як зберегти фінансову стабільність.

Дослідники з Федерального резерву США оцінили вплив пандемії та запроваджених обмежень на ринок праці США та виявили, що сукупні збитки оцінювались у 18 млн дол. США, якщо дивитися лише на сектор офіційно працевлаштованих працівників на початку квітня. Лише за два тижні між 14 та 28 березня 2020 року американська економіка втратила близько 13 млн. робочих місць. Для порівняння - протягом усієї Великої рецесії було втрачено менше 9 млн. робочих місць у приватному секторі. Під час нинішньої кризи найбільше

постраждали компанії зі сфери дозвілля та гостинності, які втратили до 30% зайнятості, або приблизно 4 млн. робочих місць [4].

Як зазначає у своїй праці Канцур І.Г., в умовах різнопланової політичної невизначеності світова економіка за останній рік зазнала значного і широкомасштабного погіршення. Це загрожує підірвати зусилля по скороченню масштабів бідності, створенню гідних робочих місць, розширенню доступу до недорогих і чистих джерел енергії та досягнення багатьох інших цілей. Бідність дедалі гостріше відчувається в умовах нової хвилі кризи, а її подолання в Україні в умовах поширення коронавірусної пандемії є найбільш важливою ціллю сталого розвитку. В останні роки масштаби бідності збільшилися і з'явилися нові її форми. Крім того, в умовах поширення COVID-19 деяка частина населення України на період карантину пішли у відпустки за власним бажанням, деяка частина звільнені з метою економії фонду заробітної плати у зв'язку з неможливістю працювати дистанційно. Це є однією з причин зростання рівня бідності населення країни. При цьому, рівень бідності сімей з дітьми вдвічі перевищує відповідні значення для домогосподарств, які складаються з дорослих осіб, що свідчить про глибину проблеми [5].

Експерти пропонують використовувати для підвищення ефективності розвитку регіонів громад нетрадиційний індивідуальний підхід до вибору механізму фінансування соціально-економічного розвитку. Тобто, в кожному районі має бути запроваджена власна модель залучення додаткових фінансових ресурсів та інвестицій для реалізації проектів розвитку. Науковці пропонують приділяти увагу тим чорним фінансуванню місцевого розвитку, які можуть використовуватись багаторазово. Тому доцільно використовувати такі інструменти фінансового стимулювання як податки, кошти державного фонду регіонального розвитку для фінансування програм місцевого розвитку, кошти міжнародних організацій у грантових програмах, кредитні механізми фінансування міжмуніципального співробітництва з метою залучення додаткових коштів.

Існують сучасні механізми активізації інноваційної діяльності, яким потрібно приділити увагу: краудфандинг краудсорсинг та фандрайзинг.

Краудфандинг - це використання можливості венчурного капіталу, добровільне об'єднання ресурсів для фінансування проектів територіального розвитку та залучення коштів неформальних інвесторів.

Краудсорсинг означає пошук рішень здійснювати за допомогою використання колективного розуму (праці). Основна його ідея це те, що на певній території проживає творчі люди, які можуть об'єднувати ідеї, вирішувати проблеми, проводити дослідження і координувати свої дії.

Фандрейзинг - це процес пошуку та залучення ресурсів (фінансових, людських, інформаційних, матеріальних, тощо) для реалізації проектів соціально-економічного розвитку. Інструменти такого механізму важливі з точки зору формування стратегії залучення фінансових ресурсів для розвитку територій в умовах реформи децентралізації та передачі повноважень і центрального рівня на місцевий [6].

Існує певна кількість причин безробіття серед молоді. Такими причинами є погані макроекономічні показники, добровільне звільнення через готовність досліджувати різні можливості, перш ніж обрати вид діяльності, високі бар'єри виходу на ринок через брак досвіду та зростання кількості молоді.

Отже, отримавши статистику зайнятості в окремих регіонах світу за 2015-2020рр., можемо дійти висновку, що безробіття серед молоді порівняно із загальним рівнем безробіття значно перевищує, але воно, як правило, завжди триває коротше. Потрібно звернути увагу на те, що в умовах пандемії Covid-19 особливе місце посідає інтернет, який надає людям численні можливості стати частиною глобального ланцюга створення вартості. Тобто дистанційна робота може дати можливість в будь-якій точці світу виконувати необхідні завдання. Така можливість чудово підходить сучасній молоді, яка зможе активно пропонувати свої послуги в центральних електронних платформах і вийти на глобальний ринок праці. На нашу думку, це має дуже сильний вплив на віддалені регіони світу і може надати нові можливості для роботи і для навчання в усьому світі. Ми вважаємо, що пандемія на різноманітні професії має дуже серйозний та негативний вплив, який необхідно перетворити на сучасний ефективний інструмент управління, за допомогою якого майже будь-яка професія зможе реалізовувати свої напрямки діяльності дистанційно і як результат – вплине на менеджмент в усьому світі.

Список літератури

1. Statistics on unemployment and supplementary measures of labour underutilization. URL: <https://ilostat.ilo.org/topics/unemployment-and-labour-underutilization/> (in English).
2. Зростання рівня безробіття серед молоді як один з наслідків пандемії COVID-19 Н. Р. Стасюк, Т.В. Харчук
3. Цілі сталого розвитку Україна. Національний огляд. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=a0fc2a99-ada3-4a6d-b65b-cb542c3d5b77&title>
4. Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
5. Канцур І.Г. Досягнення цілей сталого розвитку в умовах COVID-19. *Стратегія і практика інноваційного розвитку фінансового сектору України* [Електронний ресурс]: зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ірпінь, 25–26 березня 2021 р.) / Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь, 2021. 322 с. PDF-формат ; мережеве видання ; інституційний депозитарій.
6. Бахур Н. В. Інструменти фінансового стимулювання розвитку регіонів та громад при децентралізації. *Ефективна економіка*. № 9. 2020. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8191>

КАДРОВА СТРАТЕГІЯ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА

Страшинська Л.В.

д.е.н., професор
Національний університет харчових технологій, Україна

Ткаченко В.В.

здобувач
Національний університет харчових технологій, Україна

На теперішній час розвиток підприємств відбувається в умовах жорсткої конкуренції і нестабільної ринкової ситуації, яка швидко змінюється. Тому вони повинні концентрувати свою увагу не лише на сфері виробництва, але й розроблювати оптимальну кадрову стратегію, оскільки саме персонал є ключовим фактором, який визначає успіх діяльності організації.

В роботі з кадрами настав новий період, який характеризується зростанням уваги до особистості працівника, до пошуку нових стимулів, що висуває проблему створення ефективної системи управління персоналом, яка базується в основному на економічних стимулах і соціальних гарантіях, орієнтованих на зближення інтересів працівника з інтересами підприємства.

Стан персоналу підприємства, рівень його кваліфікації і професіоналізму, здатність найманих співробітників оптимально вирішувати виробничі завдання, які стоять перед ними, з ціллю отримання максимального прибутку напряму залежить від тих теоретичних підходів і практичних методів роботи з людьми, які використовують у своїй повсякденній роботі менеджери компанії. Отже, від ефективності їх діяльності буде залежати успіх реалізації кадрової стратегії, яка сприятиме підвищенню ефективності діяльності підприємства в цілому.

Кадрова стратегія є частиною загальної економічної стратегії підприємства і наслідком перспективного планування його господарської діяльності. Проте значення кадрів як фактору оновлення виробництва і місце кадрової стратегії в загальній економічній стратегії підприємства не завжди в повній мірі усвідомлюється менеджерами.

Кадрова стратегія і бізнес-стратегія компанії тісно пов'язані між собою. Практика успішних організацій показує, що планування роботи з персоналом дозволяє досягти поставлених цілей з мінімальними витратами матеріальних і людських ресурсів.

Вся система роботи з кадрами в організації повинна визначатися специфікою самого підприємства: його розмірами; типом і характером виробництва; галуззю економіки, в якій воно функціонує; інформаційним забезпеченням функцій, які виконує тощо.

Кадрова стратегія підприємства повинна включати два основних елемента:

1. Стратегічні наміри. У сучасному висококонкурентному середовищі

на підприємстві необхідно нарощувати кадровий потенціал для реалізації його бізнес-стратегії. Тому менеджер з персоналу повинен приймати участь в розробці і реалізації стратегії підприємства, а також в оцінці досягнутих результатів.

2. Стратегічні напрямки. Цей елемент стратегії розкриває шляхи досягнення стратегічних цілей підприємства. Частина продажів і позиції на ринках, організаційна структура, технології основної і допоміжної діяльності, стиль менеджменту, домінуюча організаційна культура, маркетингова політика, професійні і персональні характеристики кадрового потенціалу в цілому визначають стратегічні напрямки.

Генеральною ціллю реалізації кадрової стратегії підприємства є забезпечення якості його персоналу на рівні, який дозволяє найбільш ефективно реалізовувати стратегічні цілі і завдання підприємства на кожному етапі його діяльності. При цьому під забезпеченням якості персоналу розуміється найбільше досягнення співвідношення його якісних і кількісних характеристик поточним і перспективним потребам підприємства.

Кадрова стратегія підприємства повинна бути пов'язана з інноваційною системою розвитку персоналу, яка являє собою серію впорядкованих зв'язків та рівнів управління, взаємопов'язаних спільною метою, в потрібній кількості і якості.

Сучасній економіці потрібні менеджери інноваційних кадрових систем, які водночас: винахідники, які долають перешкоди, пов'язані з використанням нових рішень не тільки в техніці, а й в організації та бізнесі; підприємці, які беручись за реалізацію чужої ідеї, ініціюють її практичне здійснення; активні консультанти, які орієнтують громадську думку на застосування нововведення. Керівник кадрової інноваційної системи повинен виконувати всі функції управління персоналом, а саме: планування, організацію, мотивацію, адаптацію, оцінку, аналіз тощо.

В результаті стала очевидною роль інновацій в розвитку системи управління персоналом, яка є важливою частиною діяльності всієї організації в тому числі щодо реалізації кадрової стратегії. Розвиток інноваційної системи управління людськими ресурсами сприятиме досягненню організаційної стабільності, підвищенню конкурентоспроможності та ефективності, що сприятиме економічному зростанню як окремого підприємства, так і всієї країни.

Список літератури:

1. Бурмака М. М., Бурмака Т. М. Управління розвитком підприємства: монографія. М. М. Бурмака. Харків: ХНАДУ, 2015. 204 с.
2. Бондар О.В. Актуальні аспекти управління інноваційною діяльністю підприємств в період трансформації економіки України. Регіональні перспективи. 2019. № 3–4. с. 36–37.
3. Грیشнова О. А. Розвиток персоналу як інвестиційний проект: методичні підходи до визначення ефективності. Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України: зб. наук. пр. Тернопіль: Економічна думка. 2004. Вип. 9. с. 19.

4. Дунда С. П. Теоретичні підходи до визначення поняття «розвиток підприємства». Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. 2017. Вип. 32. с. 70–75.

5. Кулинич Ю. М. Теоретичні аспекти сутності категорії економічний розвиток підприємства в ринковому середовищі. Науковий вісник БДФЕУ. 2016. Вип. 1 (22). с. 426–433.

6. Мала Н. Т., Грабельська О. В. Економічний розвиток підприємства: планування та моделювання. Вісник національного університету «Львівська політехніка». 2012. Вип. 739. с. 22–28.

7. Олійник О. С. Формування, розвиток та ефективність використання персоналу підприємства. Науковий огляд. № 5(26). 2016. с.17.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ СПОЖИВЧОЇ ПОВЕДІНКИ

Шульгіна Богдана Анатоліївна

Студентка факультету менеджменту і маркетингу

Науковий керівник:

Курбацька Лариса Миколаївна

к.е.н., доцент

Дніпровський державний
аграрно-економічний університет

Класична економічна теорія перша звернула увагу на поведінку людей і те, в чому її особливість коли вони є в ролі споживачів.

Першим, хто визначив споживача як об'єкт для досліджень був А. Сміт. У своїх працях він описував «економічну людину» та виділив основні характеристики йому притаманні:

- Схильність економічної людини робити обмін одних предметів на інші:
- Економічна людина егоїстична, в неї є власні інтереси і вона прагне покращувати своє становище.

Науковці XIX-XX ст. працювали над розробкою моделей споживання. В результаті, Ф. Котлер запропонував модель поведінки споживачів, яку зараз визнають маркетологи: «відправним пунктом розуміння поведінки покупців може виступати модель маркетингових стимулів і відповідної реакції покупців. Спонукальні фактори маркетингу та інші подразники проникають в чорну скриньку свідомості споживача і викликають певні реакції» [1].

Для розуміння поведінки споживача необхідно проводити дослідження тих факторів, які мотивують робити вибір та приймати рішення про купівлю. Це можуть бути фактори економічного, культурного, соціального, психологічного та особистісного характеру.

Абсолютні потреби первинні і є стимулом виробництва на протязі всієї історії людства.

Дійсні потреби – це потреби другого рівня, вони мають конкретне матеріальне вираження.

Платоспроможні потреби – це третій рівень. Цей рівень обмежується існуючою пропозицією та рівнем доходу споживача.

Людина має потреби завжди, але вони не завжди проявляються достатньо сильно щоб стати мотивами. Мотив – це потреба, яка набула того рівня інтенсивності, яка проковує дію на задоволення потреби. Більшість рішень

людей приймаються не раціонально, а на основі відчуттів, і це майже 90%. Для оцінки потреб, споживання та попиту розроблено ряд теорій: теорія раціональної поведінки, теорія мотивації, економічна теорія [2].

Одна з найвідоміших мотиваційних теорій – теорія А. Маслоу

Процес з допомогою якого люди обирають називається сприйняття, за його допомогою відбувається відбір, систематизація, перетворення інформації та створення своєї картини світу. Всі люди сприймають інформацію по різному, за часту вибірково, через надмірну інформатизацію. Тому інтерпретація та засвоєння відбувається також по-різному [3].

На ці особливості сприйняття маркетологам потрібно звертати увагу при розробці стратегій просування, позиціонування та рекламних кампаній.

Наступна категорія, яка впливає на вибір це відношення. «Відношення -це стійкі позитивні або негативні, оцінки, почуття і схильності до дій стосовно певних предметів та ідеям; вони сильно впливають на поведінку споживачів» [4]. Відношення складно змінити, але його обов'язково треба враховувати при розробці маркетингових заходів. Людей оточує соціум, який також реагує на потреби. При зміні оточення можуть змінюватися потреби. Ефективна рекламна комунікація потребує налагодження балансу між потребами, оточенням та рівнем задоволення.

Для дослідження потреб споживачів маркетологи використовують набір методів та інструментів. Перед вибором методів важливо розуміти сфери, які будуть досліджуватися.

Клієнти можуть мати приховані, прямі та потенційні потреби і для кожного з типів потреб є відповідний метод дослідження.

Приховані потреби ефективно виявляти за допомогою спостереження. До цього типу відносяться потреби, які вже виникали, але не вирішувалися. Таке дослідження проводиться зі сторони, являє собою спостереження за клієнтами під час вибору в звичайному середовищі. Приклад, файли cookie на сайтах [5].

Виявлення прямих потреб здійснюють за допомогою діалогу. Це можуть бути опитування, анкетування глибинні інтерв'ю.

Пошук потенційних потреб можна організувати методом збору зворотного зв'язку.

Процес вивчення клієнтів та споживачів включає чотири кроки:

Крок перший. Формування основних гіпотез. Описуються головні припущення, які потрібно перевірити в ході дослідження.

Крок другий. Перевірка гіпотез. Проводиться дослідження цільових ринків та аудиторії для підтвердження або спростування гіпотез.

Крок третій. Перевірка концепції продукту. Після визначення основних проблем стосовно потреб аудиторії, перевіряється концепція продукту,

визначається актуальність для споживача. На цьому етапі потрібно провести тест продукту і зробити виправлення.

Крок четвертий. Оцінка зворотного зв'язку і розробка планів. Узагальнення результатів 2 та 3 кроків та оцінка потенціалу досліджуваного проекту [6].

Фази вивчення клієнтів:

1. Відповідність проблеми рішенню – на цій фазі оцінюють чи варта проблема вирішення.
2. Мінімальний життєздатний продукт (MVP) – фаза тестування продукту та внесення змін.
3. Фаза створення клієнтської бази та «воронки продажів» - після досягнення життєздатності продукту, підприємство здійснює просування та нарощує продажі продукту [7].

Успішність бізнесу визначається можливістю утримання клієнтів. Залучення нових клієнтів затратний процес, який вимагає витрат рекламних бюджетів, а робота уже з наявними клієнтами в довгостроковій перспективі підвищує окупність вкладених на залучення коштів. Для побудови таких довгострокових відносин критично важливо проводити оцінку рівня задоволеності клієнтів та працювати з результатами.

Лояльні клієнти забезпечують повторні купівлі, виступають каналом безкоштовної реклами, оскільки готові рекомендувати товар або бренд своєму оточенню, стимулюють ріст продажів, тому що готові купувати новинки.

Є два стандартні індекси, які використовують маркетологи для дослідження відношення клієнтів до брендів або товару в динаміці [8]:

NPS – індекс лояльності споживачів. Показує рівень готовності споживачів рекомендувати бренд або товар іншим потенційним споживачам;

CSI – індекс задоволеності клієнтів.

За результатами цих досліджень підприємство може визначити позитивні та негативні аспекти діяльності, визначити вплив факторів на відношення до підприємства.

По результатах дослідження будується вибірка важливих критеріїв для управління задоволеністю, розробляються рекомендації по заходах підвищення NPS, створюється база бенчмарок для різних напрямків.

Отже, підприємство має вивчати своїх споживачів та їх поведінку для ведення клієнторієнтованого бізнесу, налагодження відносин з усіма учасниками процесу обміну та стимулювання позитивних емоцій у клієнтів. Гарантія якості продукту важлива, але якість обслуговування вимагає пильної уваги через

прямий вплив на споживача. Лояльні клієнти забезпечують повторні купівлі, виступають каналом безкоштовної реклами, оскільки готові рекомендувати товар або бренд своєму оточенню, стимулюють ріст продажів, тому що готові купувати новинки.

Список літератури:

1. Дерлоу Дес Ключові управлінські рішення. Технологія прийняття рішень / Дерлоу Дес ; [пер. з англ.]. – К. : Наукова думка, 2013. – 242 с.
2. Кузьміна, Е. Е. Маркетинг: підручник і практикум для СПО / Е. Е. Кузьміна. -, 2017. - С. 14-42, 101- 124. - (Серія: Професійна освіта).
3. Рижкова Г. А. Особливості і перспективи розвитку ринку маркетингових комунікацій в Україні // Економічний Нобелівський вісник. – 2014. – № 1(7). – С. 375–382.
4. Гузенко Г. М. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: сутність, економічний механізм її розбудови, особливості / Г. М. Гузенко, Ю. О. Гайдученко // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». –№ 3 (14). –2013.
5. Овсак О.П. Комерційна діяльність підприємства та управління ризиками її здійснення / О.П. Овсак, М.В. Воркель // Економіка. Фінанси. Право. – 2018. – № 1. – С. 32–35.
6. Кредісов А.І. Менеджмент для керівників / Кредісов А., Панченко Е., Кредісов В. – К. Знання, 2015 р. – 556 с.
7. Гребельник О.П. Основи зовнішньоекономічної діяльності: Підручник / О.П. Гребельник. - 3тє видання перероблене та доповнене. - К.: Центр учбової літератури, 2008. - 432 с.
8. Делія О. Ефективна комунікація в управлінні персоналом / О. Делія // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2012. – Вип. 1 (6). –С. 36–40.

КРИЗОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГУ

Григорчук Тарас Васильович

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фешн- і шоу-бізнесу,
Київський національний університет культури і мистецтв

Сьогодення міжнародних ринків характеризується для більшості суб'єктів соціально-економічної системи як період, сповнений нестійкістю зовнішнього, а іноді й внутрішнього середовища. Зростаючі проблеми, що охопили найрізноманітніші сфери людської життєдіяльності, все більше нагадували собою перманентні явища. Події, наближені до революцій, військові конфлікти тощо суттєво розхитували політичні устрої та міждержавні відносини в тому ж числі економічні. Крім того, сьогодні доводиться протистояти пандемії, яка безжально забирає людські життя і змушує інших людей відмовлятися від звиклого його ритму.

При цьому, людство не може дозволити собі припинити власне відтворення. Воно мусить знаходити нові шляхи еволюції навіть за таких умов, в яких опинилося зараз. Людська спільнота завжди знаходить вірні рішення, оскільки інтелект і креативність мислення здатні творити прогрес. Це ж стосується і використання нових технологій ведення підприємницької діяльності до яких ми відносимо цифровий маркетинг, оскільки саме завдяки йому часто вдається долати кризові явища та негаразди, що зараз постійно виникають.

Трактування цифрового маркетингу можна знайти в багатьох працях. Зокрема, Т. Данько та І. Скоробогатих, які, опираючись на дослідження закордонних колег, вважають, що «цифровий маркетинг – це маркетинг, що забезпечує взаємодію з клієнтами та бізнес-партнерами з використанням цифрових інформаційно-комунікаційних технологій та електронних пристроїв, у більш широкому сенсі це реалізація маркетингової діяльності з використанням цифрових інформаційно-комунікаційних технологій» [1]. І. Пономаренко досліджує специфіку використання ключових інструментів цифрового маркетингу компаніями сучасного бізнесу. Автор розглядає особливості реалізації інструменту пошукової оптимізації для потреб компанії, визначає роль аналітики при комплексному дослідженні ефективності функціонування компанії в мережі Інтернет тощо [2]. В продовження цієї теми веде свої дослідження В. Рубан, який, виявляє виокремлені ним переваги цього виду маркетингової діяльності з особливим акцентом на комунікаційних можливостях цифрового маркетингу [3]. Безпосередній реалізації засобів цифрового маркетингу присвячені дослідження А. Наторіної, яка вивчає діяльність суб'єктів електронної комерції в нашій країні через діяльність Інтернет-магазинів. Авторкою детерміновано та інтерпретовано активні чинники розвитку

цифрового бізнесу, які рекомендовано використовувати у рамках реалізації заходів для досягнення генеральної мети та проведено ретроспективний аналіз досвіду онлайн-діяльності України та запропоновано акценти прогресивного розвитку цифрового бізнесу [4].

Питання застосування цифрових технологій у маркетингу та підприємстві розглядали в своїх працях такі науковці, як: Ф. Котлер, У. Хенсон, А. Хартман, Д. Еймор, Ж. Леві, І. Бойчук, Т. Дейнекін, І. Литовченко, Т. Лук'янець, Є. Ромат та багато інших вітчизняних і закордонних дослідників. Відповідно, така прискіплива увагу до даного феномену додатково вказує на необхідність глибокого вивчення цифрового маркетингу, аналізу його еволюціонування, виявлення знову створених та застарілих якостей. А особливо цінним для нас виявляється досліджені можливості цифрового маркетингу та його застосування в умовах тривалих кризових явищ, чому ми прагнемо присвятити своє бачення даного питання. Саме тому виникає бажання у виявленні основних переваг цифрового маркетингу та можливостей від його застосування суб'єктами підприємницької діяльності в умовах локальних і навіть глобальних криз.

Ми хочемо тут висунути своє визначення поняття *цифровий маркетинг у кризових умовах* і розтлумачити його як *особливий вид діяльності та процес, за якого суб'єкти підприємництва взаємодіють зі споживачами для спільного створення та реалізації новоствореної цінності, а цифрові технології зменшують незбалансованість інформації між споживачем і продавцем (виробником), трансформують створений продукт в продукт із сучасним обслуговуванням комунікаційно-інформаційними засобами, не зважаючи на негативні умови зовнішнього середовища*. Цифровий маркетинг наділений широким вибором маркетингових послуг і продуктів, які здебільшого використовують Інтернет в якості основного засобу комунікації та просування в доповненні до традиційного маркетингу.

Цифровий маркетинг наділений певною дифузиею з Інтернет-маркетингом, який характеризується глобальністю позачасового ринку, що не має державних, митних та інших кордонів, з притаманними йому культурними і національними особливостями та стрімким розвитком науково-технічного прогресу [5]. Однак, він має ряд інструментів і технологій, що дають змогу працювати з цільовими аудиторіями не лише в он-лайн середовищі, а й в оф-лайн. Тут, зокрема, використовуються додатки в смартфонах, стаціонарні рекламні дисплеї в різних місцях, QR-коди тощо. Сучасні організації гостро потребують інструментів цифрового маркетингу в зв'язку з тим, що популярність мобільних пристроїв є дуже великою, а Інтернет переходить в локальні мережі.

Очевидним залишається той факт, що цифровий маркетинг є своєрідною відповіддю на виклики сучасності. Легко побачити його основні переваги в порівнянні з традиційними прийомами маркетингу та можливостями застосування в умовах криз.

1. Вільний доступ до маркетингової інформації – цифровий маркетинг забезпечує можливість збирати деталізовані та конкретні дані про споживачів, способів споживання товарів і послуг. Практично всі призначені для користувача дії в цифровому середовищі фіксуються системами аналітики.

2. Доступ до ресурсів без жодних затримок – перед купівлею сучасні споживачі зазвичай досліджують кілька сайтів конкурентів і вивчають відгуки покупців. У зв'язку з цим, за допомогою інструментів цифрового маркетингу, організації можуть негайно встановлювати зв'язок з клієнтами, відразу ж після початку своєї діяльності.

3. Охоплення ринку в глобальних масштабах – на відміну від традиційного маркетингу, цифровий маркетинг не прив'язаний до певної географічної зони. Інтернет доступний клієнтам зі всього світу, що дає змогу компаніям пропонувати і продавати продукт клієнтам, які живуть в іншому місті або країні, усуваючи багато традиційних бар'єрів для розвитку бізнесу, зокрема чинники, які стали наслідком криз.

4. Відносно невисока вартість – для досягнення глобального охоплення через традиційні канали маркетингу необхідні великі затрати. Інструменти цифрового маркетингу, завдяки персоналізації та низької вартості, дають змогу досягати маркетингових цілей з невеликими витратами часу та ресурсів.

5. Рентабельність інвестицій, які легко піддаються обчисленням – щоб максимізувати прибуток, компанії повинні ретельно оцінювати рентабельність інвестицій в маркетингові заходи. Цифровий маркетинг дозволяє відстежувати ефективність кожної кампанії в режимі реального часу.

6. Удосконалена персоналізація звернень (таргетинг) – інструменти цифрового маркетингу створюють можливість для суб'єктів підприємництва орієнтуватися на дуже вузькі цільові групи потенційних споживачів.

7. Формування лояльності споживачів – зростання соціальних мереж перетворило їх у домінуючу комунікаційну платформу для багатьох демографічних груп споживачів. Крім того, споживачі все частіше хочуть взаємодіяти з компаніями на своїх умовах і на бажаній ними платформі.

8. Здатність до адаптації в процесі роботи – на відміну від довгострокових традиційних маркетингових кампаній, стратегії цифрового маркетингу надзвичайно гнучкі, що допомагає організаціям коригувати їх у будь-який момент часу за виникнення такої необхідності.

Крім цього, очевидною перевагою цифрового маркетингу є те, що тут споживач відіграє роль активного учасника процесу, а не пасивного глядача, ефективність впливу реклами залежить від її інтерактивної складової, а не від частоти показів, ініціатива контакту виходить від споживача і не прив'язана до часу. І цей момент ми хочемо віднести до найбільш вагомих переваг цифрового маркетингу. Бо саме тут ми спостерігаємо як звикла суб'єкт-об'єктна взаємодія учасників бізнес-процесів, де існує продавець і споживач, насправді переростає в об'єкт-об'єктну, в якій продавець і споживач стають справжніми партнерами.

По суті ми бачимо, що споживач стає рівноправним творцем цінності, яку йому приносить новопридбаний товар чи послуга, він є ніби креативним інженером свого придбання.

Отже, сьогодні стає зрозумілим, що практично жоден суб'єкт підприємництва не може залишитися поза викликами ринку та перманентних криз щодо організації своєї діяльності на сучасній основі, в площині якої чільне місце посідає цифровий маркетинг. Саме цей вид спрямування підприємницької діяльності забезпечує взаємодію зі споживачами для спільного створення та реалізації новоствореної цінності, а цифрові технології зменшують незбалансованість інформації між споживачем і продавцем, трансформують створений продукт в продукт із сучасним обслуговуванням на основі цифрових технологій, не зважаючи на негативні умови зовнішнього середовища, що можуть привносити кризові явища.

Список літератури

1. Данько Т. П., Китова О. В. Вопросы развития цифрового маркетинга. Проблемы маркетинга. Логистика. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/voprosy-razvitiya-tsifrovogo-marketinga/viewer>. (дата звернення: 17.10.2021).
2. Пономаренко І. В. Цифровий маркетинг як ефективний інструмент підвищення рівня конкурентоспроможності компанії. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. 2018. № 15. С. 57-65.
3. Рубан В. В. Сучасні інструменти цифрового маркетингу. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. Випуск 30. Частина 1. 2018. С. 143-146.
4. Natorina A. Digital business in Ukraine: background and retrospekt. Marketing and Digital Technologies. Volume 4, No 1, 2020. Pp. 6-14.
5. Литовченко І. Л. Інтернет-маркетинг. Навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 332 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАХОДІВ ПО НЕДОПУЩЕННЮ ПОШИРЕННЯ У ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ SARS-COV-2 (COVID-19)

Івасенко Ірина

Шмальцер Василь Валерійович

слухач факультету підготовки військових лікарів
Українська військово-медична академія, м.Київ

Початок XXI ст. для вчених і медиків став часом переосмислення ролі коронавірусів у розвитку захворювань людей та зміни підходів до розуміння їх епідемічного потенціалу. Спочатку епідемія тяжкого гострого респіраторного синдрому (SARS – severe acute respiratory syndrome), спричиненого SARS-CoV, показала, що коронавіруси можуть стати причиною не лише легких і середньотяжких гострих респіраторних захворювань, але й тяжких, і навіть смертельних, первинних вірусних пневмоній, смертність від яких, за даними ВООЗ, у всьому світі склала 9,6 %, при цьому імпортовані випадки були зареєстровані у 29 країнах.

Межа 2019-2020 рр. увійшла в історію як початок пандемії COVID-19, що був проголошений ВООЗ 11 березня 2020. Ситуація швидко змінюється. Натепер наші знання про збудника значно поглибилися, вдалося дізнатися про його походження, механізми і шляхи поширення, патогенез захворювання і клінічні прояви, ведуться інтенсивні пошуки ефективних етіотропних і патогенетичних ліків, створено перші вакцини, які проходять випробування. Триває вивчення епідемічного потенціалу коронавірусів і вдосконалення відповідних заходів біологічної безпеки у світі.

Коронавірусна хвороба 2019 (COVID-19) є гострою респіраторною інфекцією, спричиненою вірусом тяжкого гострого респіраторного синдрому 2 (SARS-CoV-2). Вірус був визначений як причина спалаху пневмоній невідомого походження у Китаї, місті Ухань провінції Хубей, у грудні 2019 р. Клінічна картина відповідає респіраторній інфекції з варіацією тяжкості симптомів від легкого захворювання, подібного на застуду, до тяжкої вірусної пневмонії, що призводить до потенційно смертельного гострого респіраторного дистрес-синдрому.

Враховуючи те, що дане інфекційне захворювання викликало пандемію в світі, у тому числі в Україні, в державі було запроваджено комплекс протиепідемічних і профілактичних заходів.

З метою недопущення занесення і поширення у військових частинах (зкладах, установах) Збройних Сил України випадків захворювань спричинених коронавірусом запроваджені наступні заходи:

- посилюється контроль за дотриманням статутних умов для життєзабезпечення особового складу: дотримання температурного режиму в казармих (навчальних) приміщеннях, облаштування пунктів обігріву та сушіння обмундирування і взуття, харчування, лазнево-прального забезпечення тощо.

- в кожній військовій частині створюють умови для ізоляцію осіб з ознаками на 2019-nCoV в ізоляторі, які забезпечуються господарсько-побутовим майном, створюються запаси лікувальних і дезінфікуючих засобів;

- здійснюється суворий контроль за проведенням дезінфекційних заходів у військових частинах. Особливу увагу звертають на щоденне вологе прибирання приміщень із застосуванням дезінфікуючих засобів;

- активно виявляються особи з ознаками ГРВІ шляхом проведення щоденного огляду і опитування особового складу командирами, старшинами підрозділів та медичними працівниками на ранкових оглядах, вечірніх перевірках та інших шикунаннях та негайно направляються до медичного підрозділу;

- у всіх Військово-медичних клінічних центрах регіонів та військових госпіталів зон відповідальності за участю фахівців санітарно-епідеміологічної служби Командування Медичних Сил проводяться практичні заняття щодо особливостей функціонування лікувальних закладів в умовах суворого протиепідемічного режиму;

- проводяться методичні та практичні заняття щодо порядку одягання та знімання засобів індивідуального захисту для медичного персоналу (евакуаційних бригад, лікарів-епідеміологів) з урахуванням рівня підготовки тих, хто навчається;

- вакцинальна кампанія проти COVID-19 у підрозділах ЗС України.

Слід зауважити, що саме вакцинація - це єдиний і наразі найефективніший спосіб зменшити зростання захворюваності на коронавірус. Вакцинальна кампанія проти COVID-19 у підрозділах ЗС України, зокрема і в районі проведення ООС, проходить успішно й на високому рівні. Першою дозою щепились уже понад 95% військовослужбовців та працівників Збройних Сил України, а повний курс вакцинації отримали 84,5%.

ПРОБЛЕМА ТУБЕРКУЛЬОЗУ У ЗС УКРАЇНИ У ЗВ'ЯЗКУ З ЕПІДЕМІЧНОЮ СИТУАЦІЄЮ З ТУБЕРКУЛЬОЗУ В УКРАЇНІ

Бабич Іван

слухач факультету підготовки військових лікарів
Українська військово-медична академія, м.Київ

Головним завданням нової Глобальної стратегії ВООЗ із протидії ТБ до 2035 р. є звільнення світу від ТБ з досягненням нульового рівня захворюваності, смертності та страждань від цієї недуги.

Питання протидії ТБ в Україні є одним із пріоритетних напрямів державної політики у сфері охорони здоров'я і соціального розвитку та предметом міжнародних зобов'язань. У 2014 р. Україна вперше ввійшла до п'яти країн світу з найвищим тягарем МР ТБ. Особливо загрозливим є несвоєчасне звернення хворих по медичну допомогу, пізні виявлення ТБ і поєднаних форм ВІЛ/ТБ, що зумовлює високий рівень смертності і є результатом відсутності комплексного підходу до поєднання профілактичних та лікувальних програм на державному і регіональному рівнях в єдину ефективну систему протидії.

Україна посідає друге місце в європейському регіоні за рівнем захворюваності на туберкульоз. Ситуація щодо туберкульозу в Україні досить складна, оскільки туберкульоз є не лише медичною, а і соціальною проблемою, яка віддзеркалює соціально-економічне становище населення країни. Щонайменше 23% нових випадків туберкульозу, виявлених в Україні, не підлягають лікуванню звичайними протитуберкульозними препаратами, тобто є резистентними, а більше 40% таких нових випадків вже має деструктивну форм. Серед вперше виявлених хворих на туберкульоз приблизно 65% становлять особи малозабезпечені, непрацюючі працездатного віку, мігранти, особи, що повернулися з місць позбавлення волі і ті, хто не має постійного місця проживання. Це значно погіршує виявлення хворих і організацію їх лікування. Водночас щороку в Україні в лікується менше 60% хворих з новими випадками туберкульозу з бактеріовиділенням, частина вмирає, проте більше 20% хворих із невдалим або перерваним лікуванням поповнюють вогнище інфекції серед популяції населення.

Ситуація щодо туберкульозу в Україні досить складна, оскільки туберкульоз є не лише медичною, а і соціальною проблемою, яка віддзеркалює соціально-економічне становище населення країни.

Поряд із складною епідемічною ситуацією в країні серед цивільного населення, залишається напруженою епідемічна ситуація з ТБ і серед військовослужбовців Збройних Сил України. У зв'язку з цим у військових частинах відтворюється та ж сама або ще гірша динаміка епідеміологічних показників з ТБ, що й серед цивільного населення.

Це зумовлено, в першу чергу, збільшенням рівня захворюваності на туберкульоз населення України, оскільки особовий склад комплектується з населення країни і тісним чином пов'язаний з епідеміологічною та соціально-економічною ситуацією в державі, високим рівнем інфікованості та захворюваності підлітків, особливими умовами військової служби, зміною клімато-географічних зон проживання та харчування, стресовими ситуаціями, фізичними навантаженнями, напруженими умовами військової праці, можливістю переохолодження, неповноцінністю флюорографічного обстеження військовослужбовців через недостатню кількість та незадовільний технічний стан наявних пересувних рентгенівських установок, а також відсутністю сучасних пересувних високотехнологічних рентгенівських апаратів.

В умовах групового розташування, скупчення особового складу хворі на деструктивний туберкульоз є джерелом підвищеного ризику зараження оточуючих військовослужбовців, що негативно впливає на епідемічну ситуацію та збільшує резервуар інфекції.

Також мають місце недоліки в роботі призовних комісій військкоматів при вирішенні питання призову на військову службу осіб, хворих на туберкульоз та з груп ризику.

Різкий підйом випадків захворюваності відбувся у 2014-2015 роках у зв'язку з призовом за мобілізацією, для участі в АТО (понад 400 випадків у 2015-му, трохи більше ніж 200 у 2018-му, біля 100 у 2019-му та 80 у 2020 році).

Незважаючи на помітний прогрес, досягнутий за останнє десятиліття, ТБ як і раніше є проблемою громадської охорони здоров'я в Європейському регіоні ВООЗ. В результаті проведеного дослідження встановлено, що в Збройних Силах України ситуація з захворюваності на туберкульоз залишається нестійкою і є умови для її погіршення.

ВОЛОДИМИР ВОРОБЙОВ – ВИДАТНИЙ ХАРКІВСЬКИЙ АНАТОМ

Безуса Марія Сергіївна,
студентка

Демочко Ганна Леонідівна,
к.і.н., доцент
Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна

Володимир Воробйов – один з найвидатніших українських анатомів, представників харківської наукової школи. Професійні прагнення Володимира Петровича визначилися ще наймолодшому віці. За Новоросійського університету, тоді медичного відділення не було, і тому Воробйов за порадою дядька 1897 року вирушає до Харківського університету. Там із першого ж курсу він зарекомендував себе як старанний, закоханий у медицину студент. На відміну від багатьох однолітків, він не злякався роботи з трупами, навпаки саме це захопило його. Молодий медик довго сидів за книгами, працював у невеликому анатомічному музеї, сам готував препарати та невдовзі став учнем професора Олексія Костянтиновича Білоусова, який читав курс нормальної анатомії на факультеті.

1903 року відмінно закінчив медичний факультет Харківського університету зі ступенем лікаря. А 1908 року захистив докторську дисертацію про іннервацію сухожилля людини. З 1910 він приват-доцент Харківського університету та був призначений прозектором. Тоді він жив у кімнаті при анатомічному театрі, на ньому лежало величезне навантаження у зв'язку з дедалі більшою кількістю студентів. Два прозектори готували наукові матеріали, препарати до лекцій та практичних занять, поповнювали навчальний музей. При цьому Володимир Петрович вів самостійний курс препарування.

В 1924 Воробйову доводиться повернутися до питань про бальзамування людських тіл у зв'язку з необхідністю провести таку роботу щодо тіла В. І. Леніна. В одній із центральних газет Абрикосов (керував розтином тіла В. І. Леніна) заявив, що зберегти тіло на тривалий час неможливо [1, 4]. У його харківського колеги, професора В. Воробйова була інша точка зору. Тому вже наступного дня він приїхав до Москви та почав роботу. Комісія з увічнення пам'яті Леніна обговорювала питання із заморожуванням тіла, але Воробйов заперечував. Він говорив про негайне бальзамування, хоча, побоюючись відповідальності, братися за нього не наважувався. Але біохіміку Борису Збарському вдалося переконати Воробйова.

«Моя мама та дружина Бориса Збарського спілкувалися досить близько, – згадує Володимир Арамович Воробйов, онук професора Воробйова. – Я сам неодноразово був у них у гостях. Збарський був як хорошим біохіміком, а й

партійним діячем. Тому не дивно, що він виступав головним ініціатором бальзамування. А мій дід не був авантюристом. І хоча він був членом ЦВК України, але за владою особливо не гнався. Йому було важливо створювати щось наукове» [2, 18].

За успішно проведене бальзамування тіла Леніна Воробйов отримав 50 тисяч рублів, частину яких віддав дочці Ірині. Закінчив розпочату раніше роботу над «Атласом анатомії людини» – ним досі навчаються майбутні медики. Це воістину унікальний атлас, що до цього часу не має достойних аналогів. Але потримати його в руках не встиг. Атлас був опублікований за рік після смерті автора [3, 99].

Володимир Воробйов помер 31 жовтня 1937 року на операційному столі. Йому був 61 рік. В медичному середовищі ходили чутки, ніби хірург, який проводив операцію, зізнався, що під тиском вирізав діду здорову нирку.

Список літератури:

1. Перцева. Ж. Н. Р.Д. Синельников – ученик и последователь академика В.П. Воробьева / Ж. Н. Перцева // Анатомія – перший крок до медицини : матеріали науково-практичної конференції студентів та молодих вчених, присвяченої 120-річчю з дня народження видатного вченого-анатома професора Р.Д. Сінельнікова, 3–4 листопада 2016 р. / ред. кол.: А. О. Терещенко, Н.В. Жарова. Д.Н. Шиян [та ін.]; Харківський національний медичний університет – Харків : ХНМУ, 2016. – С. 3–6.
2. Прокопьев, Н. Я. Выдающиеся анатомы и их вклад в мировую науку. Часть 14 / Н. Я. Прокопьев. — Текст : непосредственный // Педагогика высшей школы. — 2018. — № 1 (11). — С. 17-32. — URL: <https://moluch.ru/th/3/archive/80/2978/>
3. Теремецька Н. Ф., Іонов І. А., Маркіна Т. Ю., Вовк О. Ю., Лютенко М. А. Закохані в анатомію / Навчальне видання, Харків : ФОП Петров В. В., 2021. 108 с.

СУЧАСНЕ МЕДИКАМЕНТОЗНЕ ЛІКУВАННЯ ПАЦІЄНТІВ ІЗ ГОТРОЮ СЕРЦЕВОЮ НЕДОСТАТНІСТЮ

Гладкий Василь Володимирович

Студент 5 курсу, БДМУ

Шупер Віра Олександрівна

Кандидат медичних наук, доцент кафедри внутрішньої медицини, клінічної фармакології та професійних хвороб
Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна

Вступ

Гостра серцева недостатність (ГСН) – це клінічний синдром з симптомами і/або ознаками, що викликані структурними та/або функціональними порушеннями серцевої діяльності та підтвердженій підвищеними рівнями натрійуретичного пептиду та/або об'єктивними доказами легеневого або системного застою. Також ГСН - стан, що виникає внаслідок зниження скоротливої здатності міокарда і як результат зменшення систолічного і хвилиного об'ємів серця [1].

Гостра серцева недостатність, що вперше виникла (de novo), зазвичай проявляється швидким прогресуванням симптоматики, тоді як при декомпенсації ХСН наявний період поступового наростання важкості клінічних проявів із наростанням затримки рідини в організмі. Однак при раптовому приєднанні провокуючого фактора (гіпертензивний криз, виникнення тахіаритмії, гострого коронарного синдрому) ГСН може розвинути у хворих із компенсованою ХСН при відсутності затримки рідини [2].

В останні роки у зв'язку зі старінням населення, покращенням виживання після інфаркту міокарда (ІМ), удосконаленням профілактики раптової смерті частота ХСН збільшилась втричі протягом останніх трьох десятиліть. Із цим фактом пов'язане й збільшення частоти випадків ГСН. Госпіталізація з приводу ГСН є одним із найбільш істотних предикторів смертності після виписки зі стаціонару або повторної госпіталізації хворих з ХСН. Тому вдосконалювання надання кваліфікованої допомоги пацієнтам з ГСН має важливе значення не тільки для оптимізації внутрішньогоспітального перебування, але й з метою покращення довгострокового прогнозу цієї категорії хворих [3].

Мета роботи. Висвітити ефективні комбінації груп препаратів для лікування ГСН I-III класу (Класифікація Т. Killip (1967), згідно рекомендацій Європейського товариства кардіологів 2016 року.

Викладення основного матеріалу. Дослідженнями EHFS II було виявлено, що до 42% розвитку ГСН de novo були зумовлені розвитком гострого коронарного синдрому (ГКС). Наступною найчастішою причиною ГСН стали тахіаритмії, у більшості фібриляція і тріпотіння передсердь (25–32,4%), далі

інфекції (17,6–20%), ураження клапанних структур (27%), гіпертензивні кризи (8%) та недотримання прийому рекомендованої терапії (до 22%) [4].

Тому сучасні підходи до лікування ГСН базуються на використанні препаратів, що викладені нижче, відповідно до патогенетичних ланок ГСН та клінічної картини. Наведені лікарські засоби рекомендовані у лікуванні ГСН згідно з рекомендаціями Європейського товариства кардіологів 2016 року, а саме: діуретики, вазодилататори, інотропні лікувальні засоби (ЛЗ), антикоагулянти та інші ЛЗ [1].

Головним і основним симптомом серцевої недостатності є набряковий синдром. Однак, необхідно розуміти, що гостра серцева недостатність не завжди супроводжується затримкою рідини, особливо I та II функціонального класу (ФК), але все ж таки сечогінні засоби займають одне з провідних місць в лікуванні значної кількості пацієнтів з ГСН [2, 5].

Внутрішньовенні (в/в) петлеві діуретики (фуросемід, торасемід) показані всім пацієнтам з ГСН і ознаками чи симптомами серцевої декомпенсації для покращення стану. При їх використанні рекомендовано регулярно контролювати симптоми, діурез, функцію нирок та рівень електролітів, а особливо калію. Доза фуросеміда повинна становити 20–40 мг в/в стуминно (при ГСН, що вперше виникла, дози нижчі, ніж при прогресуючій ХСН, при якій призначають 60–120 мг). У пацієнтів, що перебувають на постійній терапії діуретиками, початкова в/в доза має бути не меншою за еквівалентну пероральну дозу [3].

У хворих з гіпертензивною ГСН в/в введення вазодилататорів розглядається як початкова терапія для зменшення симптомів і застійних явищ через зменшення перед- та постнавантаження на серце. Вазодилататори (нітрогліцерин) призначають в/в у стартовій дозі 10–20 мг/хв., поступово збільшуючи до 200 мг/хв. при САТ більше 110 мм рт. ст. під контролем ЕКГ, АТ [1].

Інотропні лікарські засоби слід розглянути для пацієнтів з гіпотензією (САТ <90 мм рт. ст.) та/або гіперперфузією з метою збільшення фракції викиду лівого шлуночка (ФВ), підвищення АТ, покращення перфузії та підтримання функції внутрішніх органів. Препаратами вибору є допамін зі швидкістю інфузії 3–5 мг/кг/хв., добутамін (2–20 мг/кг/хв.), левосімендан (0,1 мг/кг/хв., яка може бути зменшена до 0,05 або збільшена до 0,2 мг/кг/хв) [2, 4].

Висновки. Таким чином, використання комбінованої терапії ГСН значно знижує смертність протягом перших 6 місяців після госпіталізації. Лікарі-терапевти і кардіологи повинні не тільки призначати рекомендовані лікарські засоби хворим з декомпенсацією серцевої діяльності, але й диференційовано та індивідуалізовано впроваджувати нові ЛЗ у свою практичну діяльність для лікування ГСН. Слід пам'ятати, що позитивні короткочасні результати лікування ГСН необхідно трансформувати в тривалі постгоспітальні позитивні результати. На цьому шляху перспективним є застосування патогенетичного базисного лікування основного захворювання та метаболічний захист міокарда.

Література

1. 2016 ESC Guidelines for the diagnosis and treatment of acute and chronic heart failure: The Task Force for the diagnosis and treatment of acute and chronic heart failure of the European Society of Cardiology (ESC) Developed with the special contribution of the Heart Failure Association (HFA) of the ESC // *Eur. Heart J.* – 2016. – Vol. 37 (27). – P. 2129–2200.
2. Adams K.F., Fonarow G.C., Emerman C.L. et al. Characteristics and outcome of patients hospitalized for heart failure in the United States: Rationale, design, and preliminary observations from the first 100 000 cases in the Acute Decompensated Heart Failure National Registry (ADHERE) // *Am Heart J.* – 2005. – Vol. 149. — P.209–216.
3. Ambrosy AP, Fonarow GC, Butler J, et al. The global health and economic burden of hospitalizations for heart failure: lessons learned from hospitalized heart failure registries // *J Am Coll Cardiol.* – 2014. - Vol. 63(12). – P. 1123-1133.
4. Dar O., Cowie M.R. Acute heart failure in the intensive care unit: Epidemiology // *Crit. Care Med.* . – 2008. – Vol. 36, No1 (Suppl.).
5. Nieminen M.S., Brutsaert D., Dickstein K. et al. EuroHeart Failure Survey II (EHFS II): A survey on hospitalized acute heart failure patients: Description of population // *Eur. Heart J.* – 2006. – Vol. 27. – P. 2725–2736.

СУЧАСНА КОМПЛЕКСНА ТЕРАПІЯ АРТЕРІАЛЬНОЇ ГІПЕРТЕНЗІЇ

Дідківська Анастасія Романівна
Студентка

Шупер Віра Олександрівна

Кандидат медичних наук, доцент кафедри внутрішньої медицини, клінічної фармакології та професійних хвороб
Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна

Вступ

Артеріальна гіпертензія (АГ) є незалежним фактором ризику несприятливих серцево-судинних подій та одним з найпоширеніших захворювань у світі та в Україні зокрема. З усіх існуючих факторів ризику контроль артеріального тиску (АТ) є найдоступнішим способом профілактики серцево-судинних захворювань та смертності. Ефективне лікування підвищеного артеріального тиску сприяє зменшенню розвитку серцево-судинних ускладнень внаслідок АГ. Мета-аналіз, що включає більш ніж 47 тис. пацієнтів, показав, що зменшення діастолічного АТ на 5-6 мм рт. ст. сприяє зменшенню більш ніж на 50% ризику серцевої недостатності (СН), на 40% інсульту та на 20-25% ішемічної хвороби серця (ІХС) [1].

Основна проблема досягнення контролю артеріальної гіпертензії полягає в тому, що з числа людей з підвищеним тиском знають про це 62%, з них лікуються 23%, а ефективно з них – 13%. Основними причинами поганого контролю артеріального тиску є: недостатня прихильність пацієнтів до лікування, нераціональні комбінації та дози антигіпертензивних препаратів, необхідність щоденного та вчасного прийому препаратів, відмова пацієнтів від лікування внаслідок неадекватного контролю АТ. Основні шляхи покращення прихильності пацієнтів до лікування: використання препаратів першої лінії з найкращою переносимістю та використання фіксованих найбільш ефективних комбінацій [2].

На сьогоднішній день за Європейськими рекомендаціям щодо лікування артеріальної гіпертензії (2018) раціональними вважаються такі комбінації: діуретик та інгібітор ангіотензинперетворюючого ферменту (ІАПФ) або антагоніст рецепторів ангіотензину II чи антагоніст кальцію (АК), ІАПФ та АК, антагоніст рецепторів ангіотензину II та АК. В даний час поєднання ІАПФ і діуретика є однією з найпопулярніших комбінацій, що використовуються при лікуванні АГ [3].

Мета роботи. Дослідити доцільність та ефективність комбінованого застосування препаратів ІАПФ та тіазидного діуретика в лікуванні артеріальної гіпертензії.

Викладення основного матеріалу. Однією з найбільш раціональних комбінацій для лікування АГ є поєднання інгібітору АПФ та діуретика, що забезпечує вплив на два основні патофізіологічні механізми АГ: затримку натрію та води та активацію ренін-ангіотензинової системи (РАС) [3, 4]. Кардіопротекторні властивості ІАПФ пов'язані зі зменшенням гіпертрофії лівого шлуночка та покращенням еластичних характеристик міокарда, що обумовлено як їх прямим впливом на міокард через блокаду локальної РААС, так і опосередкованим впливом – за рахунок зниження АТ та зменшення постнавантаження на лівий шлуночок. Крім кардіопротекторного ефекту, ІАПФ мають високу нефропротекторну та ангіопротекторну здатність [5]. Для тривалої комбінованої терапії АГ використовуються також тіазидні та тіазидоподібні діуретики, що мають більш тривалу натрійуретичну та антигіпертензивну дію, ніж короткодійні петльові діуретики. Вони діють шляхом зменшення вмісту натрію у стінці судин, що призводить до їх дилатації, до того ж зменшують чутливість до судинозвужуючих факторів [1].

На сьогоднішній день в Україні зареєстровано декілька антигіпертензивних препаратів із поєднанням двох діючих речовин в одній таблетці. Такі комбінації значно покращують прихильність хворих до призначеного лікування за рахунок зменшення кількості таблеток та кратності прийому на день. Одним із таких препаратів є Еналаприл-Н, якій поєднує в собі інгібітор АПФ та гідрохлортіазид. Слід зазначити, що за даними літератури при АГ дана комбінація є досить ефективною і за впливом на АТ перевершує ефект кожного з препаратів окремо. Комбіноване лікування достовірно сприяє швидшому зниженню АТ — вже на 4-му тижні терапії достовірно знижувалося АТ, тоді як у групі контролю у цей період зміни були недостовірними. Спостерігається зниження середньодобового, денного та нічного АТ більшою мірою, ніж монотерапія, а також зменшує варіабельність АТ та нормалізації добового профілю АТ, що знайшло відображення у сучасних світових та відчизняних рекомендаціях із лікування АГ [6]. Крім того, слід зазначити, що комбінація інгібітору АПФ і діуретика зменшує побічні ефекти у вигляді гіпокаліємії, пов'язані з високими дозами діуретиків, за рахунок калійзберігаючої здатності ІАПФ [2, 3]. Фіксована комбінація даних антигіпертензивних препаратів допомагає попереджати ураження органів-мішеней, зводить до мінімуму побічні ефекти обох компонентів терапії та зменшує гіпертрофію лівого шлуночка [2, 3, 4].

Висновки. Таким чином, раціональна комбінована антигіпертензивна терапія дозволяє швидше знижувати рівень АТ і достовірно зменшувати частоту розвитку ускладнень у пацієнтів з АГ. У реальній клінічній практиці це покращує якість життя хворих, сприяє полегшенню процесу лікування і зменшує кількість госпіталізацій за рахунок покращення прихильності хворих до призначеної терапії.

Література

1. 2018 ESC/ESH Guidelines for the management of arterial hypertension. European Heart Journal, 2018; 39: 3021-3104. doi: 10.1093/eurheartj/ehy339.
2. Рекомендації Європейського товариства кардіологів (European Society of Cardiology, ESC) і Європейського товариства гіпертензії (European

Society of Hypertension, ESH) з лікування артеріальної гіпертензії 2018 р. / Переклад О. Сіренко. Артериальная гипертензия, 2018; 5 (61): 58-156.

3. Коваль С.М. Сучасна стратегія лікування артеріальної гіпертензії та профілактики її ускладнень у світлі нових європейських рекомендацій 2018 року. Раціональна фармакотерапія, 2019; 1-2: 11-18.

4. Bangalore S., Fakhri R., Toklu B., Messerli F.H. Diabetes mellitus as a compelling indication for use of renin angiotensin system blockers: systematic review and meta-analysis of randomized trials [published correction appears in BMJ 2016; 352: i1 525]. BMJ. 2016; 352: i438.

5. Brunström M., Carlberg B. Association of blood pressure lowering with mortality and cardiovascular disease across blood pressure levels: a systematic review and meta-analysis. JAMA Intern. Med., 2018;178(1): 28–36.

6. Thomopoulos C., Parati G., Zanchetti A. Effects of blood pressure-lowering on outcome incidence in hypertension: 5. Head-to-head comparisons of various classes of antihypertensive drugs—overview and meta-analyses // J Hypertens. 2015; 33: 1321-41.

НОВИЙ СПОСІБ ВИМІРЮВАННЯ ГЛИБИНИ ПРИСІНКА ПОРОЖНИНИ РОТА

Заболотна Ірина Іванівна,

кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри безперервної освіти лікарів
Донецький національний медичний університет, Україна

Комлев Андрій Анатолійович,

кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри безперервної освіти лікарів
Донецький національний медичний університет, Україна

Заболотний Олександр Сергійович,

студент I курсу
НТУ «Харківський політехнічний інститут», Україна

Умовою нормального функціонування систем організму є досконалість їх морфологічних взаємовідношень [1]. Доведено, що мілкий присінок порожнини рота є не тільки одним з етіологічних чинників розвитку захворювань тканин пародонта [1, 2], але й фактором виникнення клиноподібних дефектів зубів [3].

Відомий спосіб визначення глибини присінка рота за допомогою пародонтологічного зонда, який полягає у вимірюванні відстані від краю ясен до мукогінгівальної лінії в області центрального різця нижньої щелепи і подальшому оцінюванні отриманих результатів за класифікацією Пакалнса Г. Ю. [1]. Але довжина робочої поверхні пародонтологічного зонду дозволяє лише діагностувати мілкий присінок (до 5мм). Інші дослідники запропонували замінити пародонтологічний зонд на ортопедичну лінійку [3]. При її застосуванні можливо диференціювати мілкий присінок від середнього (5-10мм) і глибокого (більш ніж 10мм). Але у лікаря-стоматолога терапевтичного профілю не завжди є в арсеналі ортопедична лінійка, а саме він складає план лікувально-профілактичних заходів пацієнтам з клиноподібними дефектами зубів і захворюваннями тканин пародонта. Махлинець Н. П. запропонував спосіб визначення глибини присінка рота з урахуванням його анатомічних особливостей за допомогою розробленого пристрою [2]. Це сприяло підвищенню точності результатів вимірювання у пацієнтів із запальними та дистрофічно-запальними процесами у тканинах пародонта. Але спосіб трудомісткий і потребує використання розробленого автором пристрою [2].

Тому завданням стало розробити простий і доступний, але об'єктивний, спосіб визначення глибини присінка порожнини рота під час стоматологічного профілактичного обстеження. Його ми пропонуємо здійснювати наступним чином. Зуби ізолюють від ротової рідини, ретельно очищують від назубних відкладень, промивають водою і висушують. Проводять вимірювання відстані від краю ясен

до мукогінгівальної лінії в області центрального різця нижньої щелепи за допомогою ендодонтичного інструменту з силіконовим стоппером (рис. 1), співставляють отримані розміри зі шкалою ендодонтичної лінійки (рис. 2).



Рисунок 1. Вимірювання відстані від краю ясен до мукогінгівальної лінії ендодонтичним інструментом з силіконовим стоппером.

Результат виражають у мм і оцінюють наступним чином: до 5мм – мілкий, 5-10мм – середній, більш ніж 10мм – глибокий присінок порожнини рота.

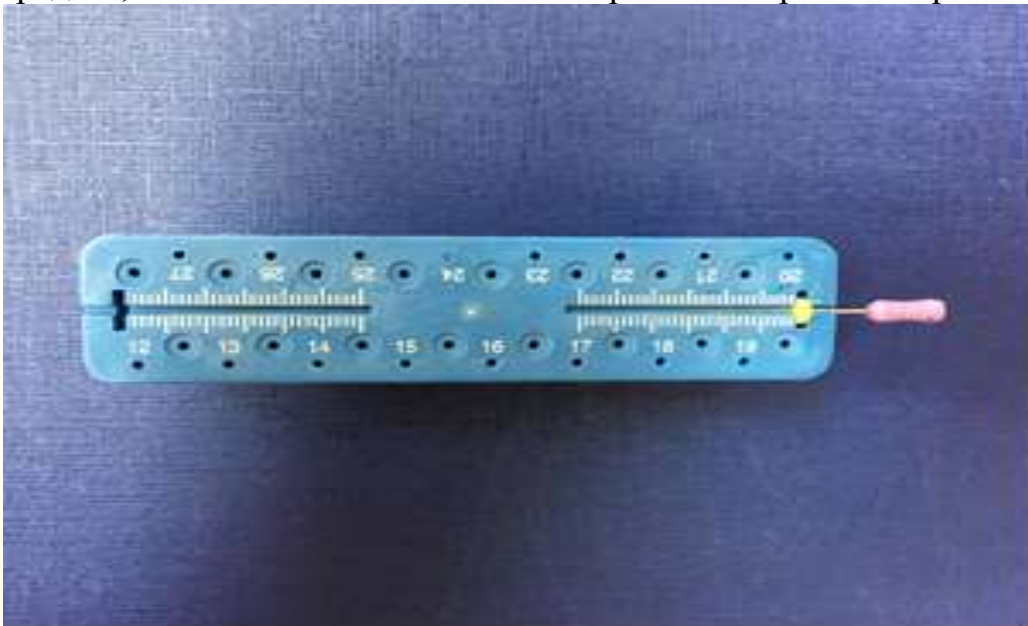


Рисунок 2. Визначення розмірів глибини присінка порожнини рота за допомогою ендодонтичної лінійки.

Апробація способу була проведена у 45 пацієнтів з клиноподібними дефектами зубів. Його використання є простим, необхідний інструментарій та обладнання є у кожного лікаря-стоматолога терапевтичного профілю. Було доведено, що при застосуванні запропонованого способу підвищується об'єктивність визначення глибини присінка порожнини рота.

Список літератури

1. Грудянов А. И., Зорина О. А. Методы диагностики воспалительных заболеваний пародонта: Руководство для врачей. – М.: ООО «МИА», 2009. – 112 с.
2. Махлинець Н. П. Новий підхід до вимірювання глибини присінка рота //Вісник ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія». – 2010. – Т. 10, вип. 3. – С. 36-39.
3. Бурментьева О. С. Клинико-функциональные особенности преддверия полости рта у пациентов с клиновидными дефектами зубов: Дисс. на соиск. уч. ст. к.мед.н. по специальности 14.01.14 - Стоматология – Кемерово, 2010. – 123 с.

УРОВЕНЬ ВАЗОАКТИВНЫХ СОЕДИНЕНИЙ И КОМПОНЕНТОВ АНТИОКСИДАНТНОЙ СИСТЕМЫ У ПОДРОСТКОВ С НАРУШЕНИЯМИ СЕРДЕЧНО-СОСУДИСТОЙ СИСТЕМЫ ПРИ ЭНДОТЕЛИАЛЬНОЙ ДИСФУНКЦИИ

Кашкалда Дина Андреевна

кандидат биологических наук, старший научный сотрудник,
ведущий научный сотрудник лаборатории
возрастной эндокринологии и обмена веществ
ГУ «Институт охраны здоровья детей и подростков НАМН Украины»
Харьков, Украина

Сухова Лилия Леонидовна

кандидат исторических наук, научный сотрудник лаборатории
возрастной эндокринологии и обмена веществ
ГУ «Институт охраны здоровья детей и подростков НАМН Украины»
Харьков, Украина

Вазоактивные молекулы, которые расслабляют или сужают сосуды, играют непосредственную роль в балансе поступления кислорода в ткани, ремоделировании сосудистых структур и метаболических потребностей за счет регулирования тонуса и диаметра сосудов [1]. Ряд вазоактивных веществ – вазодилататоров (оксид азота, простаглицлин, брадикинин) и вазоконстрикторов (эндотелин, свободные радикалы кислорода, тромбоксан А₂, ангиотензин II) – продуцирует эндотелий [2].

Вазоактивные соединения обладают разнонаправленным действием и в физиологических условиях находятся в динамическом равновесии. Дисбаланс между вазодилатирующими и вазоконстрикторными механизмами приводит к эндотелиальной дисфункции, которая является ключевым звеном в патогенезе многих заболеваний сердечно-сосудистой системы (ССС) и их осложнений [3, 4].

Отмечается высокая распространенность сердечно-сосудистой патологии в детском и подростковом возрасте [5, 6]. Понимание патофизиологических механизмов, лежащих в основе эндотелиальной дисфункции, а также поиск диагностических и прогностических биомаркеров имеет важное значение для раннего распознавания и более эффективного лечения заболевания в детском, подростковом и взрослом возрасте.

Цель работы: исследование уровня вазоактивных соединений у подростков с патологией ССС при эндотелиальной дисфункции.

Материалы и методы. Под наблюдением находилось 77 подростков 12-18 лет с нарушениями ССС (вторичная кардиомиопатия, артериальная гипертензия, нарушение ритма сердца).

Для оценки функциональной способности эндотелия сосудов проводилась проба с реактивной гиперемией [7]. В зависимости от сосудистой реактивности подростки были распределены на 3 группы: в первую группу вошли 33 пациента, у которых наблюдалось расширение плечевой артерии после пробы на 10 % и более от исходного диаметра (нормальная эндотелийзависимая вазодилатация, т.е. нормальная функция эндотелия). Во вторую группу вошел 31 подросток с недостаточной эндотелийзависимой вазодилатацией – с увеличением диаметра артерии менее чем на 10 % от исходного, что является основанием для констатации эндотелиальной дисфункции. Третью группу составили 13 пациентов, у которых наблюдалась парадоксальная реакция сосудистого эндотелия – уменьшение диаметра артерии после окклюзии.

В сыворотке крови определяли уровень тромбоксана А₂, простаглицина, эндотелина-1, мелатонина (иммуноферментным методом, наборы фирмы Elabscience), супероксиддисмутазы [8] и глутатионпероксидазы [9].

Для оценки достоверности результатов исследований использовали критерий Вилкоксона-Манна-Уитни. Данные представлены в виде средних значений и стандартной ошибки среднего ($M \pm m$).

Результаты и обсуждение. Установлено, что в сыворотке крови подростков с эндотелиальной дисфункцией регистрируется достоверное снижение (на 36 %) концентрации тромбоксана А₂ ($18,26 \pm 1,20$ пг/мл) по сравнению с нормальной функцией сосудистого эндотелия ($28,50 \pm 2,80$ пг/мл; $p < 0,004$). Однако при парадоксальной реакции отмечается почти в 2 раза увеличение вазоактивного медиатора ($35,08 \pm 13,78$ пг/мл) относительно подростков с эндотелиальной дисфункцией ($p < 0,05$).

Аналогичные изменения в этой группе подростков прослеживаются и со стороны другого сильного вазоконстриктора – эндотелина-1, концентрация которого составила $45,61 \pm 14,64$ пг/мл по сравнению с $24,03 \pm 4,40$ пг/мл в группе с дисфункцией эндотелия ($p < 0,05$). Одновременно с этим у них же наблюдается достоверное снижение на 26,9 % содержания простаглицина, абсолютные значения которого составляют $78,56 \pm 14,45$ пг/мл по сравнению с $107,44 \pm 11,21$ пг/мл при эндотелиальной дисфункции ($p < 0,05$). Известно, что простаглицлин предотвращает агрегацию тромбоцитов, вызывает релаксацию сосудов, ингибирует образование супероксида и высвобождает оксид азота [10].

Повышенный уровень супероксида может привести к вазоконстрикции [11]. Дезактивацию супероксидного радикала осуществляет супероксиддисмутаза, которая превращает его в менее реакционноспособную перекись водорода [12]. У подростков с нарушениями ССС регистрируется увеличение активности супероксиддисмутазы в сыворотке крови при дисфункции эндотелия ($1,57 \pm 0,05$ Ед/мин•мл; $p < 0,03$) и парадоксальной реакции сосудов ($1,61 \pm 0,09$ Ед/мин•мл; $p < 0,05$) по сравнению с нормальной функцией эндотелия ($1,35 \pm 0,07$ пг/мл). Возможно, высокая активность антирадикального фермента в условиях нарушения функции эндотелия носит компенсаторно-приспособительный характер для предотвращения образования супероксида. В то же время нельзя не учитывать литературные данные, что повышенная

активность супероксиддисмутазы в сыворотке крови является предиктором неблагоприятного исхода заболеваний ССС [13].

Образующаяся в результате дисмутации супероксида перекись водорода является сама по себе цитотоксичной и может реагировать с остатками цистеина в эффекторных внутриклеточных белках и изменять/нарушать функционирование белков [14]. Одним из основных ферментов, участвующих в обезвреживании перекиси водорода, является глутатионпероксидаза [12]. Однако активность этого антиперекисного фермента у подростков в условиях дисфункции эндотелия не изменяется. Обнаруженные изменения активности изученных ферментов (супероксиддисмутаза и глутатионпероксидаза) свидетельствуют о регуляторном дисбалансе

У подростков с парадоксальной реакцией сосудистого эндотелия выявлено существенное снижение уровня мелатонина ($11,39 \pm 0,49$ пг/мл) по сравнению с подростками первой ($16,89 \pm 1,12$ пг/мл; $p < 0,01$) и второй ($22,87 \pm 3,01$ пг/мл; $p < 0,006$) групп. Мелатонин считается одним из сильных антиоксидантов [15]. Полученные изменения активности антиоксидантных ферментов и содержания мелатонина указывают на регуляторный дисбаланс компонентов системы антиоксидантной защиты и могут свидетельствовать о ее напряжении и несостоятельности в предотвращении возникновения свободных радикалов и формирования эндотелиальной дисфункции.

Выводы. Таким образом, у подростков с патологией ССС формирование эндотелиальной дисфункции происходит на фоне снижения концентрации тромбксана А2 и усиления активности супероксиддисмутазы в сыворотке крови. При парадоксальной реакции сосудистого эндотелия наблюдается увеличение уровня вазоконстрикторов (эндотелина-1, тромбксана А2), снижение уровня простациклина и мелатонина параллельно с активацией супероксиддисмутазы, что указывает на дисбаланс между основными функциями эндотелия: вазодилатацией и вазоконстрикцией, антитромботической и протромботической, антиокислительной и проокислительной.

Изучение влияния вазоактивных соединений на эндотелиальную функцию у подростков с нарушениями ССС позволит разработать защитные механизмы для предотвращения прогрессирования заболеваний ССС и укрепления здоровья детей в будущем.

Список литературы

1. Godo S. Endothelial Functions / S. Godo., H. Shimokawa // *Arter. Thromb. Vasc. Biol.* – 2017. – N 37. – P. 108-114.
2. Мельникова Ю. С. Эндотелиальная дисфункция как центральное звено патогенеза хронических болезней // Ю. С. Мельникова, Т. П. Макарова / *Казанский медицинский журнал.* – 2015. – Том 96, № 4. – С. 659-665.
3. Радайкина О. Г. Роль эндотелиальной дисфункции в патологии сердечно-сосудистой системы // О. Г. Радайкина, А. П. Власов, Н. А. Мышкина / *Ульяновский медико-биологический журнал.* – 2018. – № 4. – С. 8-17.

4. Киреева В. В. Дисфункция эндотелия как краеугольный камень сердечно-сосудистых событий: молекулярно-и фармакогенетические аспекты // В. В. Киреева, Н. В. Кох, Г. И. Лифшиц, К. А. Апарцин / Российский кардиологический журнал. – 2014. – № 10 (114). – С. 64-68.
5. Лебедькова С. Е. Политика и стратегия профилактических программ хронических неинфекционных заболеваний у школьников // С. Е. Лебедькова, Г. Ю. Евстифеева / Педиатрия. – 2011. – Том 90, N 1. – С. 112-117.
6. Щербакова М. Ю. Метаболический синдром – взгляд педиатра // М. Ю Щербакова, П. А. Сеницын, Е. Е. Петрайкина / Лечащий врач. – 2008. – № 7. – С. 40-42.
7. Celermajer D. S. Editorial comment: statins, skin, and the search for a test of endothelial function / D. S. Celermajer // J Am Coll Cardiol – 2003. – N 42. – P. 78-80.
8. Костюк В. А. Простой и чувствительный метод определения активности супероксиддисмутазы, основанный на реакции окисления кверцетина / В. А. Костюк, А. К. Потапович, Ж. А. Ковалева // Вопросы медицинской химии. – 1990. – Т. 36, № 2. – С. 28-35.
9. Власова С. Н. Активность глутатионзависимых ферментов эритроцитов при хронических заболеваниях печени у детей // С. Н. Власова, Е. И. Шабухина, И. А. Переслегина / Лаб. дело. – 1990. – № 8. – С. 19-22.
10. Das U. N. Lipoxins, Resolvins, Protectins, Maresins, and Nitrolipids: Connecting Lipids, Inflammation, and Cardiovascular Disease Risk / U. N. Das // Current Cardiovascular Risk Reports. – 2010. – Vol. 4. – P. 24-31.
11. Senoner T. Oxidative Stress in Cardiovascular Diseases: Still a Therapeutic Target? / T. Senoner, W. Dicht // Nutrients. – 2019. – N 11 (9). – 2009. [Published online].
12. Тяжка О. В. Стан перекисного окислення ліпідів та антиоксидантної системи у дітей різного віку / О. В. Тяжка, Я. М. Загородня // Перинатология и педиатрия. – 2016. – № 2 (66). – С. 101-105.
13. Superoxide dismutase activity as a predictor of adverse outcomes in patients with nonischemic dilated cardiomyopathy / E. Romuk [et al.] // Cell Stress and Chaperones. – 2019. – N 24. – P. 661-673.
14. Воробьева Е. Н. Роль свободнорадикального окисления в патогенезе болезней системы кровообращения / Е. Н. Воробьева, Р. И. Воробьев // Бюллетень СО РАМН. – 2005. – № 4 (118). – С. 24-29.
15. Zhang H. M. Melatonin: a well-documented antioxidant with conditional prooxidant actions / H. M. Zhang, Y. Zhang. // Journal of Pineal Research. – 2014. – Vol. 57, N 2. – P. 131-146.

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СТОМАТОЛОГІЧНОЇ ІМПЛАНТАЦІЇ І ПРОБЛЕМИ ЇЇ ПРАВОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ В УКРАЇНІ

Номеровська Олена Євгенівна,
аспірантка кафедри ортодонції
Одеський національний медичний університет

Дієва Тетяна Василівна,
доктор медичних наук,
професор кафедри ортодонції
Одеський національний медичний університет

Дієв Євген Вячеславович,
доктор медичних наук,
професор кафедри охорони здоров'я
Міжнародний класичний університет ім. Пилипа Орлика

Звертаючись до проблеми обґрунтування концепції системного підходу у комплексному лікуванні і реабілітації стоматологічних хворих із застосуванням дентальних імплантатів необхідно відзначити, що ідея застосування імплантатів для фіксації зубних протезів з'явилася достатньо давно.

Згідно даних літературних джерел, теоретичною розробкою основ одонтопластики у дореволюційній Росії і Європі займався лікар В. Антоневич у своєї науково-дослідної дисертаційної роботі на здобуття наукового ступеню доктора медичних наук «О реплантації і трансплантації зубів», а перші дослідження по встановленню внутрішньо кісткових імплантатів в Російській імперії були проведені доктором медицини М. М. Знаменським у 1890 році [1].

У 1914 році у вітчизняному періодичному друку були опубліковані концептуальні наукові праці Greenfield G. пов'язані з питаннями дентальної імплантації, які викликали бурхливі наукові дискусії. В своїх роботах він зазначав, що «... як і всі мої колеги, я був постійно зайнятий питанням, що робити з пацієнтами, які втратили один або більше, а може бути мали нещастя втратити всі зуби. Ця задача здавалася мені має таких визначний інтерес і настільки ґрунтовне значення, що за останні вісім років я кожен вільну хвилину вживав на розвідку способу зробити імплантацію довговічною операцією» [2].

З прикрістю можна зауважити, що у зв'язку з певними історичними подіями початку ХХ століття на території Російської імперії, В. Антоневичу і М. М. Знаменському не вдалося в повній мірі розвинути і реалізувати свої наукові вишукування, створити наукові школи і виховати учнів, що призвело до того, що вчення про імплантацію не отримало свого подальшого розвитку на цьому історичному етапі. Про це можна судити з літературних джерел, присвячених проблемам лікування та реабілітації поранених в щелепно-лицьову ділянку в

період першої світової війни, в яких, при опису методів витягнення і іммобілізації беззубих відламків щелеп, а також подальшого протезування, методика застосування щось схожого на імплантати навіть не згадується як можливий варіант [3].

Після Жовтневої революції імплантація в СРСР, як метод фіксації зубних протезів, була практично забута і в друку не згадувалася ні з доброго, ні з поганого боку до 50-х років минулого сторіччя. Таким чином, всі подальші наукові дослідження в цієї області проводилися західними вченими. І всі основні «прориви» та досягнення в цієї галузі – результат їх науково-дослідної діяльності.

Короткий «ренесанс» стоматологічної імплантації в СРСР був пов'язаний з іменами кількох вчених. У 1955 році Е. Я. Варес захистив кандидатську дисертацію на тему «Реакція сполучної тканини на метилметакрилат, реакція тканин амфодонта на імплантацію штучних зубів», в якій досліджував реакцію організму на одноетапну імплантацію пластмасового імплантату, а в 1956 році С. П. Мудрий захищає також кандидатську дисертацію на тему «Використання імплантованих коренів зуба з пристосуванням для фіксації протезу», застосувавши методику двоетапної імплантації імплантату з плексигласу. Це були перші спроби радянських вчених-стоматологів досліджувати процеси, що протікають в організмі при впровадженні у нього чужорідного тіла.

Натхненником і організатором наукових досліджень в галузі стоматологічної імплантації в СРСР був професор А. В. Євдокимов (1883-1979 рр.), під керівництвом якого Е. Я. Варесом і С. П. Мудрим і були проведені перші операції по встановленню дентальних імплантатів.

Проте супротивників стоматологічної імплантації в радянській медицині виявилось більше, ніж прихильників і у 1958 році Указом МОЗ СРСР імплантація у вітчизняній стоматології була заборонена аж до другої половини 80-х років ХХ сторіччя [4].

На наш погляд, це було пов'язано, насамперед, з недостатнім рівнем інформованості вітчизняних вчених про досягнення світової стоматології внаслідок «закритості» країни взагалі і радянської медицини зокрема і вкрай негативне ставлення керівництва до «ідеологічно чужих» досягнень західної науки. Крім того, застаріла матеріально-технічна база і тенденційність медичної освіти не сприяли перспективам впровадження прогресивних методів лікування та реабілітації пацієнтів стоматологічного профілю на території Радянського Союзу і країн соціалістичного табору [5].

У період заперечення імплантації в СРСР, західними вченими були проведені фундаментальні дослідження в області остеоінтеграції, матеріалознавства, конструювання імплантатів. Був отриманий біоінертний кобальтохромовий сплав «Vitallium», розроблений Formigini M. одноетапний танталовий гвинтовий імплантат конічної форми, відкрито явище остеоінтеграції, запропоновані субперіостальні і пластинкові імплантати, двоетапні і циліндричні гвинтові конструкції [6].

У 70-80-х роках минулого сторіччя в клініці Каунаського медичного інституту Чепулісом О. М., Суровим О. М., Чернікісом А. С. була організована

лабораторія експериментальної і клінічної імплантології, яка виготовляла і встановлювала перші вітчизняні імпланти. Ця група вчених отримала підтримку МОЗ Литовської РСР і в 1985 році в цій республіці стоматологічна імплантація була визнана офіційно. Після бурхливого громадського обговорення можливості впровадження дентальної імплантації на всій території СРСР, був виданий Наказ МОЗ СРСР № 1374 від 24.10.1985 року «Про розроблення щодо впровадження в стоматологічну практику методу ортопедичного лікування з використанням імплантів» [7].

Півроку потому вийшов у світ Наказ МОЗ СРСР № 310 від 04.03.1986 р. «Про заходи щодо впровадження в практику методу ортопедичного лікування з використанням імплантів», який остаточно легалізував стоматологічну імплантацію в СРСР [8].

Була проведена централізована робота по хронометруванню деяких видів зубного протезування з використанням дентальних імплантів і в збірці «Єдині відомчі норми часу на зуботехнічних роботи», затверджених Наказом МОЗ СРСР № 1156 від 28.10.87 р., вже були присутні нормативи часу на виготовлення ряду зуботехнічних робіт на імплантатах [9].

Необхідно відзначити, що процес впровадження імплантації в практичну охорону здоров'я зустрів певне непорозуміння серед стоматологічної громадськості, особливо серед тих її верств, які мали про імплантації невиразне уявлення [10]. Однак, серед критиків методу були і досить авторитетні особистості. Зокрема Е. Я. Варес і співробітники його кафедри, які, на той час, досить успішно просували методику протезування дефектів зубних рядів з використанням термопластичних матеріалів [11].

В Україні імплантація, як метод ортопедичного лікування, поширена досить широко. Існують навіть своєрідні «школи» фахівців імплантологічного профілю. Публікуються наукові статті, виходять монографії, проводяться міжнародні науково-практичні конференції, конгреси, засідання «Клубу імплантологів». Є своя національна асоціація імплантологів.

У посадових обов'язках лікарів-стоматологів ортопедів та хірургів чітко зазначено, що в Україні, починаючи з 2-ї лікарської категорії, доктор зобов'язаний володіти методичними прийомами протезування на імплантатах. В Наказі МОЗ України № 566 від 23.11.2004 р. «Про затвердження Протоколів надання медичної допомоги за спеціальностями «ортопедична стоматологія», «терапевтична стоматологія», «хірургічна стоматологія», «ортодонтія», «дитяча терапевтична стоматологія», «дитяча хірургічна стоматологія», в розділі «ортопедична стоматологія» при лікуванні таких патологічних станів як адентії, вказаний метод лікування із застосуванням дентальних імплантів, проте, в інших медико-правових документах відсутні, як схеми застосування даного методу, так і нормативи часу і умовні одиниці трудомісткості на його виконання [12].

Медичним стандартом називається система знань, вмінь, навичок і умов, що передбачає можливість виконання певного виду медичної діяльності. Національні медичні стандарти забезпечують необхідний рівень надання медичної допомоги кожному громадянину України в умовах будь-якого

медичного закладу країни. Зміст медичного стандарту затверджується законодавчо і підлягає виконанню на всій території держави. Стандартизація в стоматології дозволяє регулювати міру відповідальності практикуючих фахівців, визначати межі можливих претензій пацієнта і страхових компаній, проводити об'єктивну експертну оцінку обсягів і якості лікування. Організаторам охорони здоров'я, керівникам лікувальних закладів і практикуючим лікарям - ефективно організовувати процес діагностики і лікування, правильно оцінювати результати надання стоматологічної допомоги, проводити прийом на роботу фахівців та навчання персоналу, розробляти всередині клінічні нормативи оснащення медичною технікою та матеріалами.

У свою чергу, стандарти надання спеціалізованої стоматологічної допомоги поділяються наступним чином:

- технологічні стандарти – стандарти на основі клінічних протоколів ведення хворих, що регулюють процес надання стоматологічної допомоги при конкретному захворюванні з урахуванням індивідуальних особливостей перебігу захворювання у кожного конкретного пацієнта і використовуються для проведення медичної експертизи якості надання лікарської допомоги у разі необхідності. Вони включають в себе методи діагностики, лікування і реабілітації, ефективність яких доведена клінічно або експериментально;

- стандарти обсягів медичної допомоги – регламентують кількісні показники стоматологічної допомоги при тій чи іншій нозології і є інструментом розрахунку потреби у медичній допомозі на території тій чи іншій адміністративної одиниці. Не застосовуються при проведенні експертної оцінки якості надання стоматологічної допомоги конкретному пацієнту.

- стандарти медико-економічні – стандарти обсягів медичної допомоги в поєднанні з її вартістю. Являють собою ніщо інше, як калькуляцію на конкретний вид стоматологічної допомоги.

- стандарти структурні – нормативно-технічні документи, що регламентують вимоги до використовуваних ресурсів, як технічних (приміщення, обладнання), так і інтелектуальним (якість і періодичність підготовки медичних кадрів, рівень кваліфікації фахівців). Використовуються при ліцензуванні лікувальних установ, проведення атестації в системі управління якістю медичної допомоги.

Медико-технологічні стандарти надання спеціалізованої стоматологічної допомоги затверджуються на підставі клінічних протоколів, отриманих шляхом клінічних або експериментальних досліджень, на принципах доказової медицини і під впливом постійно протікаючого науково-технічного прогресу і вимагають регулярного оновлення.

Слід зазначити, що медико-технологічні стандарти, особливо медико-економічні і структурні повинні мати можливість коригування, особливо для лікувально-профілактичних закладів державної та комунальної форм власності, виходячи з обсягів реального державного фінансування. Іншими словами, повинен бути встановлений мінімально допустимий критерій оснащеності та забезпечення матеріалами для лікувальних закладів, рівень якого дозволяє забезпечити виконання технологічних стандартів і стандартів обсягу

гарантованої державою спеціалізованої стоматологічної допомоги населенню [13].

Важливим напрямом застосування дентальних імплантатів в стоматології, яке також потребує вивчення і розвитку, є лікування та реабілітація пацієнтів з травмами і пораненнями щелепно-лицевої області. За даними низки авторів, під час масштабних бойових дій вогнепальні, минно-вибухові і осколкові поранення щелеп були найбільш частими пораненнями в області голови і шиї і становили, за різними даними, від 40% до 60,6% від загального числа поєднаних поранень [14].

В сучасних локальних війнах показник числа поранених в щелепно-лицьову область склав близько 12-21% від загальної кількості поранень, 40% з них потребує відновлення функції жування і відсоток успіху у вирішенні даної проблеми з використанням імплантатів – близько 98,71% [15].

Наявність великої кількості різних «авторських» методик, що не мають статусу науково-дослідних робіт, які пройшли офіційний захист, але опублікованих в спеціалізованих виданнях і рекомендованих до застосування в практичній охороні здоров'я на основі принципів доказової медицини, дозволяє скласти на їх основі уніфіковані технологічні протоколи надання того чи іншого виду ортопедичної та хірургічної стоматологічної допомоги з використанням дентальних імплантатів, виходячи з якості та будови кістки та локалізації дефектів зубних рядів, які, після відповідних хронометражних досліджень з метою встановлення на них нормативів часу, цілком могли б претендувати на затвердження в якості єдиних державних стандартів лікування [13,16].

Список літератури

1. Параскевич В. Л. Дентальная имплантология: основы теории и практики.- Медицинское информационное агентство, Москва, 2011.- с.399.
2. Greenfield E. Коронковые и мостовидные работы на искусственных корнях / E. Greenfield // Одонтологическое обозрение.-1914.-№5.-С.426-435.
3. Шредеръ Г. Огнестрельные ранения челюстей и ихъ лечение., Петроградъ, 1916.- 94 с.
4. Фомичев И. В. Основные тенденции исторического развития дентальной имплантации / И. В. Фомичев, Н. Н. Степанов, Г. М. Флейшер // Дентальная имплантология и хирургия.-2012.-№4(9).-С.96-105.
5. Боянов Б. О неразрешенных вопросах субпериостальной имплантации / Б. Боянов // Стоматология.-1964.-№2.-С.92-94.
6. Гельфанд Е. Протезирование с опорой на имплантаты: руководство /Е. Гельфанд, – М., 2006.-92с.
7. Приказ Минздрава СССР № 1374 от 24.10.1985г. «О разработке по внедрению в стоматологическую практику метода лечения с использованием имплантатов».
8. О мерах по внедрению в практику метода ортопедического лечения с использованием имплантатов: Приказ МЗ СССР №310 от 04.03.1986 г.

9. Единые ведомственные нормы времени на зуботехнические работы: Приказ МЗ СССР от 28.10.87 г. № 1156.
10. Гурфинкель Л. Н. Зарождение дентальной имплантологии в СССР / Л. Н. Гурфинкель // Дентальная имплантология и хирургия.-2011.-№2(3).-С.92-94.
11. Варес Э. Я. Имплантация зубов с биологических позиций не допустима и, как метод восстановления функции жевания, не должна проводиться в клинических условиях / Э. Я. Варес // Матеріали Першого українського міжнародного конгресу з нагоди «25 років сучасній стоматологічній імплантації в Україні» (14 - 15 травня 2004 року), м. Київ. - С.120-122.
12. Наказ МОЗ України №507 від 28.12.02 р. «Про затвердження нормативів надання медичної допомоги та показників якості медичної допомоги».
13. Абрамов Д. В. Проблемы стандартизации имплантационного лечения стоматологических больных и экспертизы условий его успешности / Д. В. Абрамов // Матеріали V Українського Міжнародного конгресу «Стоматологічна імплантація. Осстеоінтеграція», 27-28 квітня 2012 року, м. Київ.- С.181-183.
14. Бетельман И. А. Огнестрельные ранения обеих челюстей / И. А. Бетельман // «Опыт советской медицины в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.», часть первая «Хирургия», раздел третий «Огнестрельные ранения и повреждения лица и челюстей»; Медгиз, 1951.- С. 208-225.
15. Камалов Р. Х. Особливості реабілітації військовослужбовців з вторинною адентією / Р. Х. Камалов, М. З. Лищинин, В. В. Белявцев, М. І. Кінчур // Матеріали II з'їзду української асоціації черепно-лицевих хірургів, Київ, 13-14 травня 2011 року.-С.333-335.
16. Бондаренко Н. Н. Механизм объективной оценки в системе управления качеством оказания стоматологических услуг / Н. Н. Бондаренко // Автореф. дис. д-ра мед. наук.-М., 2009.-25 с.

ОПТИМІЗАЦІЯ ЛІКУВАННЯ ПРИ МЕНЕДЖМЕНТІ ПОЄДНАНОЇ ПАТОЛОГІЇ - АРТЕРІАЛЬНОЇ ГІПЕРТЕНЗІЇ І ПОСТКОВІДНОГО СИНДРОМУ У ХВОРИХ ПОХИЛОГО ВІКУ

Потяженко М.М.

д.мед.н., професор,

Казаков Ю.М.

д.мед.н., професор,

Настрога Т.В.

к.мед.н., доцент

Полтавський державний медичний університет, м. Полтава

На сьогодні, є актуальною проблема лікування постковідного синдрому у хворих із серцево-судинною патологією, особливо в практиці сімейного лікаря.

Мета дослідження. Підвищити ефективність лікування хворих при менеджменті поєднаної патології артеріальної гіпертензії (АГ) і постковідного синдрому у хворих похилого віку на етапі надання медичної допомоги лікарями загальної практики сімейної медицини із застосуванням і комбінованої базисної антигіпертензивної терапії, статинів і антиагрегантів та додаткового включення в схему лікування препарату ендотелій-протекторної дії - L-аргініну і седативної дії - мебікару.

Матеріали і методи. Нами проведено спостереження і лікування 40 хворих похилого віку на АГ із постковідним синдромом. Середній вік склав $66,4 \pm 1,83$ р. Пацієнти були розподілені на дві групи: першій - контрольній ($n=20$) - призначали комплексну базисну антигіпертензивну терапію, статини, антиагреганти (телмісартан/амлодипін, розувастатин, кардіомагніл). Другій групі – основній ($n=20$) до базисної терапії був доданий розчин L-аргініну 4,2% по 5 мл 3 рази на добу та мебікар 500мг по 1 табл. 2 рази на добу. Групи були співставні за віком та статтю.

Результати. Порівняльний аналіз основних клініко-лабораторних параметрів показав, що у хворих основної групи, які отримували на тлі базисної терапії L-аргінін та мебікар, порівняно з контрольною групою хворих, відмічено суттєві розбіжності в строках зникнення головного болю, покращення сну, зниження рівня артеріального тиску (АТ), зниження рівня реактивної тривожності (РТ) ($p < 0,05$), а також зменшення рівня холестерину в крові ($p < 0,05$). Так, середні терміни зникнення головного болю у хворих основної групи склали $6,1 \pm 0,82$ доби проти $8,3 \pm 0,61$ доби у хворих контрольної групи ($p < 0,05$); нормалізації сну – $7,6 \pm 0,71$ доби проти $9,3 \pm 0,66$ доби у хворих контрольної групи ($p < 0,05$). У хворих основної групи систолічний артеріальний тиск (САТ) знизився на 24,6%. ($162,4 \pm 3,13$ мм рт ст. до $122,5 \pm 2,9$ мм рт

ст. ($p < 0,005$); діастолічний (ДАТ) знизився на 21,3% (з $99,4 \pm 2,1$ до $78,5 \pm 2,64$ $p < 0,005$), що свідчить про вазодилататорний ефект аргініну. Тоді як у хворих, контрольної групи САТ знизився на 17,3% (з $166,5 \pm 3,61$ до $137,8 \pm 2,78$ ($p < 0,005$)) ДАТ знизився на 14,5% (з $96,42 \pm 2,37$ до $82,5 \pm 2,83$ ($p < 0,005$)). У процесі лікування у хворих основної групи відмічено суттєве зниження РТ на 16,3% (з $47,3 \pm 2,1$ до $39,6 \pm 1,8$ бали ($p < 0,05$)), тоді як у хворих контрольної групи рівень РТ знизився не суттєво на 9,1% (з $46,3 \pm 2,4$ до $42,3 \pm 2,1$ бали ($p > 0,05$)). У хворих основної групи відмічено суттєве зниження рівню загального холестерину на 30,4% (з $5,9 \pm 0,61$ до $4,1 \pm 0,46$ ммоль/л ($p < 0,05$)), що свідчить про покращення ліпідного спектру крові. Тоді як у хворих контрольної групи рівень загального холестерину знизився не суттєво - на 14 % (з $5,75 \pm 0,82$ ммоль/л до $4,4 \pm 0,73$ ммоль/л ($p > 0,05$)). Позитивна клінічна динаміка у хворих, що отримували комплексну терапію із застосуванням L-аргініну та мебікару сприяла скороченню термінів лікування на 1,8 доби.

Висновки. Запропонований фармакологічний менеджмент терапії хворих похилого віку з поєднаною патологією на АГ і постковідний синдром з використанням в комплексному лікуванні L-аргініну та мебікару сприяє більш швидкому усуненню клінічних проявів захворювання, поліпшенню якості життя пацієнтів, скороченню термінів лікування хворих.

АНАТОМІЧНІ МЕДИЧНІ ТЕРМІНИ, ЯКІ ЗНАЙШЛИ ВІДОБРАЖЕННЯ В НАЗВІ МУЗИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ

Просол Карина В'ячеславівна,
студентка III медичного факультету,
Харківський національний медичний університет

Мета: Довести вплив латині крізь призму анатомічної термінології на становлення музики.

Актуальність теми полягає у дослідженні впливу латинської мови на становлення музичних назв інструментів.

Цікаво, ми всі звикли вважати, що музична мова, то є італійська. Немає сумнівів, проте мало хто знає дійсні витоки. Яку ж роль відіграє латинська мова у музиці?

По-перше, латинська мова – це мова літургічної драми і церковних пісень. Це нормально, враховуючи часи. Чому? Сучасний світ кишить різною на смак і колір музикою. Як мовить латинська мудрість «*Gustus legibus non subiacet*» - смак не підкорюється законам. *Gutta cavat lapidem*. По-друге, церковна цензура - підкорювала, що є вагомим аргументом. Музика оспівувала біблійні історії, мотиви, канони тощо.

Система нот розроблювалась доволі довгий час, з IX –і до XVIII ст. Вплив латинської мови дійсно дуже змістовний, наприклад, папа Григорій I, не дарма перший, бо ввів поняття «музичної» молитви. А найважливіше, стосовно теми, використав латинські букви для позначення ладів, які зберіглися до сьогодні, і в сучасній музиці теж надзвичайно актуальні.

В основі теперішньої система нотних записів також полягає латинська мова, монах Гвідо, будучи вчителем хорового співу, розробив 4-лінійний нотний стан з позначками висоти звуку на кожній лінії буквами латинського алфавіту. Згодом, він відмічав звуки нотами (від лат. *nota*, ає f–знак). Так з'явилися відомі на весь світ 7 нот: до, ре, мі, фа, соль, ля, сі. Але чому саме такі назви? І тут знову латинський зіграв першу скрипку.

Utqueantlaxis
Resonarefibris
Miragestorum
Famulituorum
Solvepolluti
Labiireatum
Sancte Iohannes.

Щоб на повний голос Змогли
оспівати раби Твоїх діянь чудеса,
Зніми гріх з [їх] вуст, Святий Іоанн

Сучасна версія має такий вигляд:

Do–Dominus –Господь;

Re–rerum –матерія;

Mi–miraculum –чудо;

Fa–familiasplanetarium –сім'я планет, сонячна система;

Sol–solis –сонце;

La–lacteavia –чумацький шлях;

Si–siderae –небеса.

Велика кількість латинських медичних термінів, знайшли своє відображення в назвах деяких музичних інструментах. Розглянемо деякі музичні інструменти оркестрового складу та порівняємо з анатомічними термінами.

Наприклад:

- Мажорна/мінорна гама походять від назв *major/minor* (слова частого використання у медицині)

I. Струнно-смичкові:

- Скрипка–«*gloria*», «*violin*» (–«*gloria*» рослина, яка використовується у медико-фармацевтичній сфері; взагалі фенотиповий вид скрипки – це проекція людського черепа);
- Альт – «*altus*» (корінь *alt-* посилається на анатомічний термін – «*altilis*» товстий, ожиріння);
- Контрабас – «*duplex bass*» (в анатомічній термінології є поняття «*fossa duplex*» - двобрюшна ямка нижньої щелепи);
- Смичок- «*arcus*», *us m* (в анатомічній термінології – дуга);
- Струна- «*chorda*» (в анатомічній термінології —нитка, хорда, перемичка);

II. Духові дерев'яні:

- Флейта – «*tibia*» (в анатомічній термінології - «велика гомілкорова кістка»; раніше флейти вирізали з великих кісток тварин);
- Ріг – «*cornu*» (в анатомічній термінології —ріг, ріжок);
- Фагот – «*bassoon*» (походить від назви *basion*, *i n* – базіон: розташовується на потиличній кістці);

III. Мідно-духові:

- Туба – «*tuba*» (корінь *tub-* посилається на анатомічний термін «*tuberculum*», «*tuber*» - горбок, бугор);

IV. Ударні:

- tympanum («барабан», в анатомічній термінології —барабан, барабанная перетинка);

V. Клавішні:

- clavile («рояль», корінь clavi- це відсилка на анатомічний термін clavicūla - «ключиця»).

Умови та хід роботи над обраною тематикою дозволили довести, що латинська мова є колискою не тільки всіх мов, а ще і різних сфер сучасного світу. А саме , основоположником музичної мови є латинь. Ми довели роль її в музиці, також в процесі написання тез дослідили вплив анатомічних термінів на назви музичних інструментів.

Джерела:

1. Латинско-русский словарь; Государственное издательство иностранных и национальннх словарей, Москва. 1949г.; Редакторы: Ф.А. Петровский, Л. А. Фрейберг,
2. <https://www.kakras.ru/mobile/latin-anatomic-dictionary.html>
3. https://www.indifferentlanguages.com/ru/%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BE/%D1%81%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BF%D0%BA%D0%B0/%D0%BD%D0%B0_%D0%BB%D0%B0%D1%82%D1%8B%D0%BD%D0%B8
4. <https://olegpaschenko.livejournal.com/483296.html>
5. <https://docplayer.com/89784783-Doklad-na-temu-latinskiy-yazyk-v-muzyke.html>

ЗАСТОСУВАННЯ ЗВУКОВОЇ ГІМНАСТИКИ СЕРЕД ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ ІЗ ОЗНАКАМИ ДИСФУНКЦІЇ ДИХАЛЬНОЇ СИСТЕМИ

Страколист Ганна Миколаївна,

Кандидат біологічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичної терапії та ерготерапії
Запорізький національний університет

Бессарабова Олена Вікторівна,

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичної терапії та ерготерапії
Запорізький національний університет

Кузнєцов Андрій Олександрович,

кандидат біологічних наук, доцент,
доцент кафедри медико-біологічних основ фізичної культури і спорту
Запорізький національний університет

В даний час серед основних причин смертності, зниження працездатності та інвалідизації населення відіграють захворювання органів дихання.

Зміна частоти і ритму дихання, задишка, кашель, хворобливі відчуття в грудях – це основні симптоми, на які скаржаться пацієнти різних вікових груп.

Більша частка захворювань дихальної системи супроводжуються порушенням бронхіальної прохідності. Запалення, набряки та спазм трахеобронхіального дерева призводять до зростання опору руху повітря на вдиху та на видиху (експіраторна та інспіраторна задуха) [1].

Застосування звукової гімнастики рефлекторно зменшують спазм гладкої мускулатури трахеобронхіального дерева. Це обумовлено тим, що під час вимовлення окремих звуків на вдиху чи на видиху формується вібрація стінок бронхів та бронхіол, що призводить до дренажу та покращенню виведення патологічного секрету [2].

Дихальна система відіграє важливу роль в адаптаційних реакція організму, забезпечуючи належний кисневий режим організму. З віком, апарат зовнішнього дихання зазнає суттєвих змін. Так, в ході старіння, максимальна вентиляція легень (МВЛ) за одиницю часу зменшується між 20 і 80 роками на 40%. Життєва ємність легень (ЖЄЛ) знижується на $17,5 \text{ см}^3/\text{м}^2$ поверхні тіла в рік внаслідок зростання ригідності грудної клітини, зменшення сили дихальних м'язів і еластичності легень, погіршення бронхіальної прохідності. Резервний об'єм видиху (РОВИД) значно зменшується в порівнянні з обсягом вдиху. Остаточний обсяг (ОО) збільшується на $13 \text{ см}^3/\text{м}^2/\text{рік}$. Мертвий фізіологічний простір легень також збільшується з віком. У осіб похилого віку відзначається збільшення ритму дихання (до 22-24/хв). Підчас вдиху сила дихальних м'язів витрачається в

більшому обсязі на подолання зростлого еластичного і нееластичного тиску. У спокої це не помітно, але фізичне навантаження або стрес для здійснення вентиляції легень вимагають більших, ніж в молодому віці, витрат енергії з боку дихальних м'язів [3].

Після фізичного навантаження часто виникає задишка, відновлення ритму і глибини дихання до вихідного рівня відбуваються повільніше, ніж у молодих. Знижується дифузна можливість легень і ефективність вдихуваного повітря (наслідок зменшення еластичності легень і порушень бронхіальної провідності) можуть викликати артеріальну гіпоксемію. Коефіцієнт використання кисню (процентне відношення різниці концентрації кисню в артеріальній і венозній крові до загального його вмісту в артеріальній крові) у людей похилого віку в 1,5 рази нижче, ніж у молодих людей [4].

Зниження сили та еластичності м'язів бронхо-легеневої системи призводить до спазму, запалення та набряків цієї системи. Набуті хвороби, шкідливі звички та вікові зміни організму людини додатково погіршують функціональний стан дихальної системи.

Тому, враховуючи вищевикладене, метою нашого дослідження було використання звукової гімнастики серед осіб похилого віку для корекції ознак дисфункції дихальної системи.

У дослідженні прийняли участь 20 осіб від 60 до 80 років. Досліджувані були поділені на дві групи: основну та контрольну. Контрольна група пройшла лише перевірку функціонального стану дихальної системи. Основна група додатково пройшла курс звукової гімнастики.

Під час виконання звукової гімнастики досліджувані основної групи використовували звук в поєднанні зі співом з метою вібраційного впливу на певні органи (моторно-вокальний рефлекс). Цей вплив також підсилювали комплексом спеціальних дихальних та загальнорозвиваючих вправ [5].

Аналіз отриманих результатів дозволив констатувати на початку дослідження незначні відхилення досліджуваних показників від належної величини. Належна величина життєвої ємності легень (ЖЕЛ) у людей похилого віку в середньому становить – 1,8-2,0 л. Експериментальні дані ЖЕЛ в контрольної групи – $1,73 \pm 0,1$ л, а в основної – $1,77 \pm 0,13$ л. Дані показники є наближеними до нижньої границі нормальних показників.

Для проби Штанге належні значення становили: ТЗДвд. – 20-30 с, ТЗДвид. – 18-20 с. Застосування проби Штанге виявило тривалість затримки дихання на вдиху, що склала для контрольної групи в середньому $37,2 \pm 2,6$ с, ТЗДвид. склала $29,6 \pm 1,8$ с. Ці ж показники в основній групі виявились такими: ТЗДвд. – $36,1 \pm 4,2$ с., ТЗДвид. – $25,3 \pm 1,5$ с. Фактичні показники є дещо більшими, ніж належні. Отримані дані характеризують гарні аеробні можливості у обстежених людей похилого віку обох груп.

Наприкінці дослідження спостерігаємо значні покращення досліджуваних показників серед осіб основної групи. Це вказує на покращення дифузії кисню в легенях, насичення киснем всього організму та загальне підвищення роботи дихальної системи. Життєва ємність легень, яка становила до проходження реабілітаційної програми $1,77 \pm 0,13$ л зросла на 3,61% ($1,85 \pm 0,13$ л). ТЗДвд. зросла

на 11,3% ($40,2 \pm 3,9$ с), а ТЗДвид. – на 17,7% ($29,8 \pm 1,9$). У той час, коли досліджувані показники у осіб контрольної групи достовірно не змінилися.

Таким чином, експериментально доведено, що застосування звукової гімнастики у осіб похилого віку сприяє покращенню стану трахеобронхіального дерева. Вважаємо це обумовлено підвищенням еластичності та сили м'язів бронхо-легеневої системи, зменшенням запальних процесів та зняттям спазму зазначеної системи.

Список літератури:

1. Мухін В. М. Фізична реабілітація : підручник. Київ : Олімпійська література, 2010. 486 с.
2. Порада А. М., Солодовник О. В., Прокопчук Н. Є. Основи фізичної реабілітації : навч. посібник. Київ : Медицина, 2008. 248 с.
3. Пешкова О. В. Фізична реабілітація при захворюваннях внутрішніх органів : навч. посібник. Харків : СПДФО, 2011. 312 с.
4. White Book on Physical and Rehabilitation Medicine (PRM) in Europe. Eur J Phys Rehabil Med. 2018 Apr; 54(2): P. 125-321.
5. Rabec C, de Lucas Ramos P, Veale D. Respiratory complications of obesity. Arch Bronconeumol. 2011; 47(5): P. 252-261

ПЕРША ТРЕПАНАЦІЯ ЧЕРЕПА: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Хахаміді Альона Павлівна,
студентка

Демочко Ганна Леонідівна,
доц. кат. сусп. наук
Харківський національний медичний університет,
м. Харків, Україна

Трепанація черепу була відома ще в давнину і докладно описана у Гіппократа. Є докази, що ще в давнину людина могла проводити хірургічні втручання і могла розкривати черепну коробку. Свідченням цього служать численні черепи, зібрані в найрізноманітніших місцях і які мають сліди штучної шкоди. За деякими даними, можна вважати, що первісна людина вдавалася до трепанації навіть частіше, ніж люди цивілізовані. Найдавніша письмова згадка про трепанацію міститься у творі Гіппократа «Про рани голови», в якому докладно описані шви та кістки черепа, їх властивості у різних місцях, шість головних видів травм та показання до трепанації. У давнину люди вважали що трепанація допомагає знизити тиск і позбавити головного болю.

Деякі думали, що причиною психічних захворювань є духи і якщо зробити в черепі отвір, вони відлетять. Ця операція проходила так, спочатку шкіру розрізали до кістки, потім робили отвір. Для цих маніпуляцій стародавні хірурги використовували різні інструменти, вони різали, пилили або свердлили череп пацієнта. «Кістку вишкрібали до твердої мозкової оболонки.

Один з найдавніших черепів зі слідами трепанації походить з теренів України. Його було знайдено у 1950-ті роки під час археологічних розкопок у мезолітичному могильнику Василівка III. Згідно з дослідженням, проведеним Оксфордською лабораторією радіокарбонування, череп чоловіка віком близько 50 років датується 7300-6220 рр. до н. е. і має ознаки повного загоєння кісткової тканини, що свідчить про успішно проведену операцію. Порушення її цілісності викликає утворення внутрішньочерепних гематом, що загрожує утворенням абсцесів, менінгітів та інших смертельних ускладнень. Оскільки більшість пацієнтів виживало, вчені припускають, що лікарі бронзової доби твердо мозкову оболонку не порушували. Потім рану закривали шкірою, можливо, бинтували». Важливим етапом розвитку нейрохірургії стало відкриття рентгенівських променів у 1895 році – це дозволило значно розширити можливості діагностики, зокрема й різних патологічних процесів усередині черепа.

Першим X промені для діагностування неврологічної патології використав Харві Кушнінг, знаменитий американський нейрохірург. Він провів понад 2 тисячі операцій з видалення пухлин головного мозку. Багато його робіт стали класикою

для сучасних нейрохірургів. Також ми можемо виділити таких лікарів як Тьєрі де Мартель (творець електротрепану), португальця Егаша Моніша (лауреат Нобелівської премії з фізіології та медицини). Трепанация і сьогодні практикується у деяких племенах, зокрема з метою досягнення терапевтичного ефекту. Одна з таких операцій була зафіксована доктором історичних наук М. Медніковою, автором захоплюючої книги про трепанации та культ голови у давньому світі. Операція проходила у племені Кізії у Кенії. Під час трепанации не використовувалося ніякої анестезії, дезінфікуючих засобів чи антисептиків. Операція пройшла успішно і «пацієнт», який страждав на головні болі, — вижив!^[P]_[SEP]

Список літератури:

1. Медникова М. Б. Трепанации в древнем мире и культ головы. — М.: Алетейа, 2004. — 208 с.
2. Оперативна хірургія і топографічна анатомія: Підручник / К. І. Кульчицький, П. П. Ковальський, А. П. Дітковський та ін.; за ред. К. І. Кульчицького. — К.: Вища шк., 1994.
3. Ромоданов А. П., Мосійчук М. М., Цимбалюк В. І., Нейрохірургія „СПАЛАХ„ 1998 р.
4. Миронович И. И. Краткий очерк развития отечественной нейрохирургии. — Медицина, 1964. — 164 с.
6. Гойхман В.А. О трепанации черепа в эпоху мезолита // Вопросы антропологии. — Вып. 23. — С. 111-118.
7. Медникова М.Б. Трепанации у древних народов Евразии. — М.: Научный мир, 2001. — 314 с.
8. Рохлин Д.Г. Болезни древних людей (кости людей различных эпох — нормальные и патологически измененные). — М.- Л.: Наука, 1965. — 303 с.

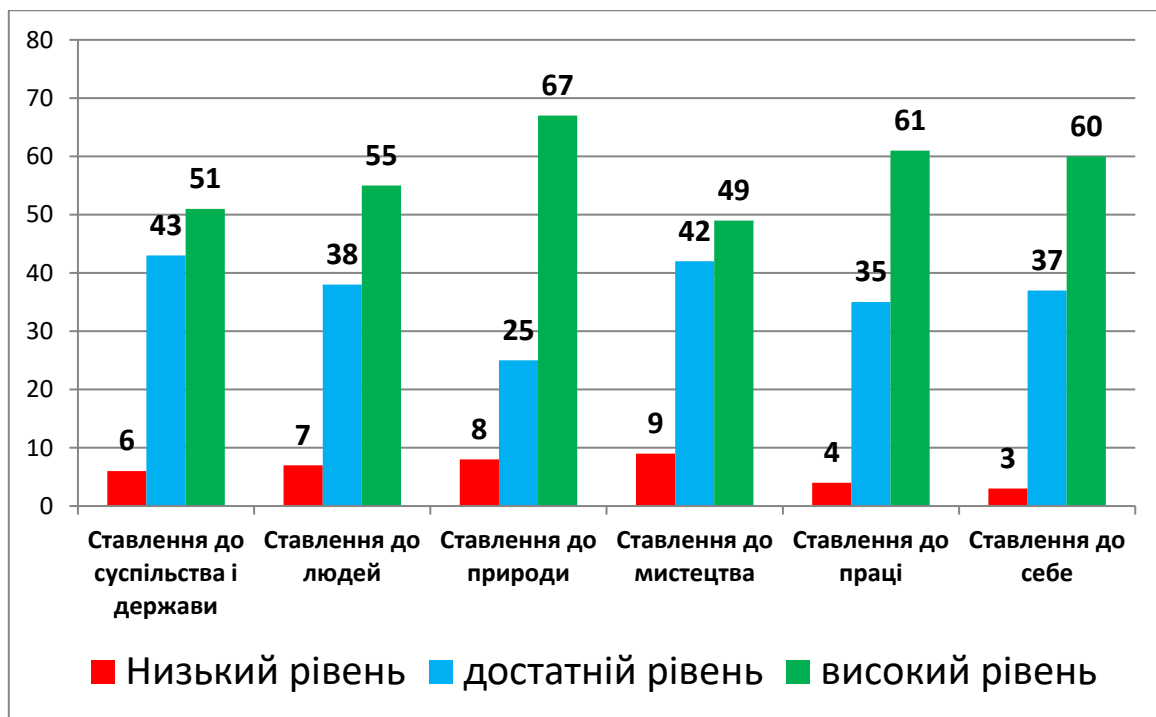
ПРО ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ КУРСУ «ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА» ТА В ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Honcharenko Valerii

старший вчитель, заступник директора
Миколаївської загальноосвітньої школи I-III ступенів №57
імені Тараса Григоровича Шевченка
Миколаївської міської ради Миколаївської області
м.Миколаїв, Україна

В Україні, яка стоїть на шляху розвитку сучасного демократичного суспільства, громадянська освіта та виховання є одними з найважливіших завдань, які розв'язує система освіти. Ці завдання стали особливо актуальними після Революції гідності 2014 року та загроз незалежності України з боку Російської Федерації. Проголошення нашою державою курсу на європейську інтеграцію також стимулюють зміни у освіті загалом та розвитку громадянської освіти зокрема. Освітній процес має бути спрямованим на становлення особистості, громадсько - орієнтованої, патріотично налаштованої, із високою правовою культурою, послідовними демократичними переконаннями, умінням легальними засобами захищати загально визнані суспільні цінності. Перед сучасним педагогом поставлено завдання державної ваги – виховати покоління свідомих громадян, гідних високої місії будувати цивілізовану європейську державу і жити в ній. Важливість цього напрямку підкреслюється і в Законі України «Про освіту»: «Держава створює умови для здобуття громадянської освіти, спрямованої на формування компетентностей, пов'язаних з реалізацією особою своїх прав і обов'язків як члена суспільства, усвідомленням цінностей громадянського (вільного демократичного) суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина» [1, ст.5.5]. Громадянська освіта також має ґрунтуватися на цінностях активної життєвої позиції, особистої ефективності, істини, правдивості та критичного мислення, взаємоповаги, відкритого спілкування та ефективної співпраці, прав людини та спільного захисту цих прав.[2]

В Миколаївській ЗОШ №57 імені Т.Г.Шевченка школі регулярно проводиться вивчення ціннісних орієнтирів учнів старших класів. Станом на 2020 рік, опитування дало результати, які наведено у діаграмі.



Як видно, досить суттєві показники низького рівня спостерігаються у ставленні до суспільства і держави, до людей, до природи і мистецтва. Тому перед освітянським колективом постають питання засвоєння та розвитку громадянських компетентностей саме у цих напрямках. Виходячи з вищезазначеного учитель (заступник директора з виховної роботи) визначив проблемну тему: «Формування громадянської компетентності учнів на уроках курсу «Громадянська освіта» та в позаурочній діяльності».

Проблемі формування громадянської компетентності особистості присвячено низку наукових праць таких дослідників, як : Р. Арцишевський, Т. Бакка, П. Вербицька, О. Кучер, Т. Ладиченко, А. Нікітін, В. Оржеховський, О. Охредько, О. Пометун, С. Позняк, С. Рябов, К. Чорна та інші (становлення й розвиток громадянської освіти як спеціалізованої галузі освіти щодо формування громадянської компетентності); М. Боришевський, Г. Гревцева, З. Возна, Л. Корінна, Р. Мохнюк, О. Муляр, М. Рудь, О. Сухомлинська, Ю. Олексін, Т. Смагіна, Т. Ремех та інші.

У програмі «Громадянська освіта» (10 клас, рівень стандарту) завданням громадянської освіти є «забезпечення цілеспрямованої підготовки старшокласників до функціонування у системі суспільних відносин поліваріантного світу, глобалізації, соціальної взаємодії та активної відповідальної участі в суспільній діяльності» [3].

Ю. Підлесна окреслює громадянську компетентність як єдність знань, навичок і вмінь, обумовлених станом розвитку громадянського суспільства та характером його взаємодії з державою [4, с. 9–10].

О. Пометун під громадянською компетентністю як ключовою розуміє здатність, спроможність людини активно, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські права й обов'язки для розвитку демократичного суспільства [5, с. 18].

Узагальнивши поширені в літературі думки науковців і педагогів виходимо на те, що громадянська компетентність – це готовність і здатність особистості активно й ефективно діяти відповідно до демократичних принципів і громадянської позиції. Вона передбачає наявність як певної життєвої позиції учнів, так і внутрішньої готовності до її реалізації.

Автор досвіду вважає, що ефективне формування громадянської компетентності учнів при викладанні предмету «Громадянська освіта» та у позаурочній діяльності потребує від учителя визначити, які цінності найкраще пов'язані зі змістом навчальної теми, які методи, навчальні завдання та форми взаємодії під час роботи в класі і поза ним дозволять учням набути необхідних компетентностей. Для цього необхідно використовувати всі напрацювання вчених та педагогів останніх років, спиратися на програмні документи. Серед останніх треба виділити «Концепцію розвитку громадянської освіти в Україні», яка дає чіткі орієнтири виховання справжніх громадян України. З метою поглибленого вивчення стану формування громадянської компетентності в освітньому закладі та визначення проблемних напрямків роботи було проведено опитування старшокласників у 2020 році. Воно базувалося на переліку основних громадянських компетентностей викладених у концепції.

Це опитування показало, що існує від 5 до 15% школярів, які не володіють в достатній мірі певними громадянськими компетентностями. Особливо це стосувалося знання механізмів участі у суспільному, суспільно-політичному та державному житті та здатності критично аналізувати інформацію. Певні проблеми існують у питаннях розуміння і значення національної пам'яті, здатності берегти українські традиції та духовні цінності. Кращі показники у знанні європейських цінностей (фактично загальнолюдських). Але із практичного досвіду та спостережень автор знає про наявність деяких контраверсійних питань (гендер, віротерпимість та інші). Всі ці питання, так чи інакше, розглядаються в курсі «Громадянська освіта». Завдання вчителя знайти форми, методи (переважно активні та інтерактивні), пов'язати їх з практичними позаурочними заходами, які закріплять знання учнів і перетворять їх на компетентності.

При вивченні складних, на думку автора, тем, зокрема розділу VI «Взаємодія громадян і держави в досягненні суспільного добробуту» потрібне максимальне застосування методів візуалізації та аналізу текстів і таблиць у вигляді схем. Наявність у розділі значної кількості економічних термінів, які іноді важко засвоїти учням, вимагають чітких коментарів з наведенням конкретних прикладів.

Елементом інновації автора можна вважати залучення в освітній процес можливостей Всеукраїнської Мережі постійнодіючих кіноклубів медіапросвіти з прав людини Docudays UA. Мережа кіноклубів медіа просвіти з прав людини створена при ресурсному онлайн-центрі медіа просвіти з прав людини Docudays UA та фільмотеці Docudays UA, які працюють під егідою Європейської Комісії. На сьогодні в Україні більше 300 таких клубів. Вони створені в університетах, школах, бібліотеках, в пенітенціарних закладах, євроклубах, при центрах безоплатної правової допомоги.

В розпорядженні клубів колекція більше ніж 100 тематичних документальних фільмів про різні аспекти прав людини, різні соціально значимі

події в різних країнах світу. Проводиться адаптація цих фільмів до екранізацій (озвучення, відео ремастеринг, переклад, створення субтитрів, описових субтитрів та аудіодескрипцію для людей з інвалідністю), а також розробка відповідних сценаріїв обговорення фільмів з фокусом для різних цільових груп.

Так для проведення години спілкування «Людяність проти байдужості та пригнічення» автор використовує фільм шведських кінематографістів «Рахую дні, рахую роки» про дітей, батьки яких потрапили у місця позбавлення волі. Мета цього заходу - через аналіз доль головних героїв фільму, показати значимість толерантності під час взаємодії з іншими, закріпити знання учасників про компоненти толерантності, учити розуміти і поважати один одного, удосконалювати вміння толерантного спілкування, емпатії, розвивати навички безпечної поведінки, вміння приймати рішення та поважати думку і права іншої людини, виховувати вміння взаємодіяти з людьми.

При вивченні уроку «Права дитини» вчитель використав фільм скандинавських авторів під назвою «Раби». Це фільм про дев'ятирічну Абук та п'ятнадцятирічного Мачік. Вони опинилися у вирі кривавої громадянської війни у Південному Судані. Суданська арабська міліція, яку фінансує уряд, забрала їх, як і тисячі інших чорношкірих дітей, у рабство. Через деякий час дітей звільнив Комітет протидії викраденню жінок та дітей (CEAWC), що його очолює Джеймс Агуер. Діти переглядають фільм та аналізують його за запропонованою автором таблицею.

Які права дитини порушено?	Якими документами ці права гарантуються?	Хто допоміг дітям уникнути рабської долі?

В результаті обговорення робимо висновок, що права людей (дітей) можуть бути забезпечені тільки при наявності демократичної правової держави.

При вивченні питання самоврядування в демократичній державі, а саме при розгляді теми «Громада» автор використав фільм «Українські шерифи», який розповідає про те, що громада села Стара Збур'ївка на Херсонщині обрала двох «шерифів» (помічників поліції). Їм, разом з головою сільради, доводиться вирішувати велику кількість питань в селі – від кумедних до трагічних. І вони, маючи довіру односельчан, працюють ефективно. В ході уроку учні вивчають процеси, які відбуваються в Україні в ході децентралізації управління та адміністративної реформи. Останнім часом різні джерела пропонують розробки уроків та посібники, які розробляють освітні проекти під егідою Ради Європи, ЮНІСЕФ. Зокрема це найбільший урок у світі «Знаю права і змінюю світ» та урок медіаграмотності «Як навчити учнів відрізняти фейки від правди». Автор із задоволенням використовує ці матеріали, коригуючи їх згідно потребами і можливостями навчального закладу. З одного боку це полегшує роботу вчителя. А з іншого, він може використовувати ці матеріали при розробці власних уроків та позаурочних заходів.

Здобуття учнями громадянської компетентності через практичну діяльність важко переоцінити. Цьому аспекту навчального процесу автор приділяє значну увагу. Залучення учнів до різноманітних акцій, змагань, виступів, проектів є тією

сферою де вони закріплюють теоретичні знання через втілення їх у життя. Для цього проводяться різні за масштабом та напрямками діяльності заходи. Наприклад школа організувала великий фестиваль міського значення – «Намивські роси». До нього були залучені практично всі учні, вчителі, значна кількість батьків, представники громадськості. Він продемонстрував те, що жителі великого міста пам'ятають і шанують культуру свого народу, звичаї своїх предків.

Прикладом практичного вирішення проблем, що постають перед громадою є акція «Лежачий поліцейський». Спільні дії активу учнів, батьків, учительського колективу дали позитивний результат: у небезпечному для перехожих місці міською владою було облаштовано так званий «лежачий поліцейський». Для цього старшокласникам прийшлося залучити поліцію, міського голову і, навіть, міністра інфраструктури.

В травні 2021 року проведено опитування старшокласників на рівень оволодіння громадянськими компетентностями. На кінець навчального року деякі результати покращилися. Це стосується розуміння власної громадянської (державної) національної та культурної ідентичності, здатності берегти українські традиції та духовні цінності, знання європейських цінностей, знання та розуміння державного устрою, знання механізмів участі у суспільному, суспільно-політичному та державному житті, здатність критично аналізувати інформацію. Тобто, застосування сучасних методів вивчення курсу «Громадянська освіта» у поєднанні з практичною діяльністю учнів в суспільному житті, дають позитивний результат і заслуговують на увагу й подальше вивчення.

Список літератури

1. Закон України Про освіту - (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380).
2. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. №710-р. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text>
3. . Громадянська освіта. Навчальна програма інтегрованого курсу для 10 класів загальноосвітніх навчальних закладів / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://osvita.ua/school/program/program-10-11/58875/>.
4. Подлесная Ю. Е. Гражданская компетентность в современном обществе: политологические аспекты формирования и развития [Текст] : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. полит. наук: спец. 23.00.02 «Политические институты, процессы и технологии» / Ю. Е. Подлесная. – Москва, 2006.
5. Пометун О. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки / О. І. Пометун // Вісник програм шкільних обмінів. – 2005. – №23. – С.18–20.

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРОБЛЕМНЫХ СИТУАЦИЙ НА ЗАНЯТИЯХ ПО ЧЕРЧЕНИЮ

Вишневский Анатолий Анатольевич

преподаватель-методист,
Новобугский колледж Николаевского
Национального аграрного университета

Современные научно-педагогические исследования показывают, что в образовании актуализировались, с целью совершенствования индивидуальных способностей студента и развития его как личности, такие методы и приемы обучения, которые создают условия для активизации познавательной деятельности.

Под активизацией учебной деятельности понимается целенаправленная деятельность преподавателя, направленная на разработку и использование таких форм, содержания, приемов и средств обучения, которые способствуют повышению интереса, самостоятельности, творческой активности студента в усвоении знаний, формировании умений, навыков в их практическом применении, а также формировании способностей прогнозировать производственную ситуацию и принимать самостоятельные решения.

Одним из наиболее перспективных направлений развития творческих и профессиональных способностей личности, столь необходимых для современного специалиста, является проблемное обучение.

Данный вид обучения направлен на организацию учебного процесса, при которой знания не даются обучающимся в готовом виде. Они должны добыть их в процессе самостоятельной познавательной деятельности в условиях проблемной ситуации.

Проблемное обучение – один из видов обучения, основанных на использовании эвристических методов. Оно относится к технологиям поискового и исследовательского обучения. В основе организации проблемного обучения, в какой-то мере имитирующего процесс научного познания путем решения обучающимися проблемных ситуаций, лежит принцип поисковой учебно-познавательной деятельности студента. Однако учебное исследование отличается от научного тем, что учебная проблема является новой только для обучающихся и учебное исследование ведется под руководством преподавателя.

Проблемная ситуация в обучении – это познавательная трудность, для преодоления которой студенты должны получить новые знания или приложить интеллектуальные усилия. Проблемная ситуация, которая осознается и принимается студентами к решению, превращается в проблему.

Как проблемные задачи можно применять учебные задания, вопросы, практические задачи, которые ставят студентов в проблемные ситуации.

Проблемная ситуация по одному и тому же вопросу может создаваться разными типами задач:

- когда невозможно выполнить практическую задачу посредством действий, известных студентам и возникает потребность в получении новых знаний и способов действий;

– неоднозначность решения проблемы [2].

Для решения проблемных производственных ситуаций по дисциплине «Черчение» целесообразно использовать игровое проектирование.

Игровое проектирование, как одна из современных обучающих технологий, в наше время приобретает широкое распространение. Данная технология не является инновационной, но достаточно широко используется в современном образовании. Она возникла еще в двадцатых годах прошлого столетия в Америке и называлась методом проблем.

Данная технология представляет собой игровое моделирование процесса решения сложных профессиональных задач (имеющих различные варианты решений) с распределением функций между участниками.

Игровое имитационное проектирование – это специфическая образовательно-познавательная деятельность в условиях, приближенных к реальным, имитирующая поведение специалиста в тех или иных ситуациях.

Особенность имитационной проектной игры состоит в том, что она позволяет студентам побывать в реальных условиях профессиональной деятельности, наблюдая за результатами своих действий и одновременно получая обратную связь с внешней средой, а также создает комплексное представление об организации и реализации проектной деятельности.

Рассмотрим пример использования проблемной производственной ситуации на занятии по черчению. Преподаватель отмечает, что сегодня студенты будут работать над созданием архитектурной композиции, используя ее выразительные средства. Объявлен тендер на разработку дизайн-проекта «Архитектурные композиции. Организации-участники тендера – архитектурно-дизайнерские бюро: АРХИТЕК; 3D-Studio; ART-BURO (Арт-бюро); - Design Group (Группа дизайна); Style Gallery (Галерея стиля) [1].

Срок выполнения проекта – 30 мин.

Контракт заключается с победителем тендера – участником, подавшим лучшее предложение.

Критерии выбора победителя:

1. Умелое и оригинальное применение законов (средств и приемов) архитектурной композиции в работе над проектом.

2. Качество технического выполнения работы; грамотное конструктивное решение.

3. Завершение работы в определенный срок (наличие результата – выполненного задания).

Основная задача архитектора, дизайнера – выработка новых идей. Студенты получили предварительные задачи дизайн-проекта с целью выработки идей. Во время занятия они должны реализовать эти идеи на бумаге. Каждый сотрудник бюро выбирает задачу определенного уровня сложности.

Вы – техник-дизайнер архитектурно-дизайнерского бюро. Ваше бюро получило следующие задачи:

1а. Разработать фронтальную композицию для элементов призматической формы, если задан ее главный вид.

2а. Разработать глубинно-пространственную композицию при наличии главного вида.

3а. Разработать объемную композицию с использованием различных геометрических тел.

1б. Дополнить главный вид другими видами для определения формы элементов и их положения в пространстве.

1в. Выполнить изображение разработанной композиции в аксонометрии.

Цель игрового проектирования – процесс создания проектов в игровом режиме. Коллектив студентов-разработчиков моделирует деятельность конструкторских подразделений в условиях соревнования с подведением итогов техническим советом. Все проекты разрабатываются в рамках группового игрового взаимодействия, а результаты проектирования (т.е. сам проект, визуально оформленный на листе ватмана) защищаются во время групповой дискуссии, по итогам которой можно определить, во-первых, наиболее проработанный и обоснованный, во-вторых, наилучшим образом представленный проект и поощрить его авторов.

Как известно, значимость технологии определяется прежде всего положительными эффектами, которые считаются обучающим результатом. В игровом проектировании их несколько:

- использование игровых проектных технологий на разных этапах обучения позволяет довести время активной работы студентов на занятии до 80% от времени занятия, вместо обычных 20%;

- игровое проектирование развивает навыки совместной деятельности, обучает сотрудничеству в команде, т.е. развивает метакомпетентность;

- групповая работа сплачивает участников взаимодействия, развивая чувства не только индивидуальной, но и коллективной ответственности;

- работа над проектом позволяет студенту развить аналитический, прогностический, опытный и креативный потенциал;

- в ходе защиты проектов развиваются презентационные умения и навыки, коммуникативная и интерактивная компетентность студентов.

Таким образом, участники взаимодействия в образовательном процессе получают шанс приобрести действительно практический опыт по решению конкретных проблем и попробовать в созданных условиях довести решение до реализации.

Вывод. Проблемное обучение формирует гармонично развитую творческую личность, способную логически мыслить, находить решения в различных проблемных ситуациях, систематизировать и накапливать знания, способную к самоанализу и самосовершенствованию.

Литература

1. Вышнепольский, И. С. Техническое черчение : учебник для среднего профессионального образования / И. С. Вышнепольский. – 10-е изд., перераб. и доп. – Москва: Издательство Юрайт, 2021. – 319 с. – (Профессиональное

образование). – ISBN 978-5-9916-5337-4. – Текст: электронный // Образовательная платформа Юрайт [сайт]. – URL: <https://urait.ru/bcode/469659>

2. Кокошко, А. Ф. Инженерная графика. Практикум: учебное пособие / А. Ф. Кокошко, С. А. Матюх. – Минск: Республиканский институт профессионального образования (РИПО), 2019. – 88 с. – ISBN 978-985-503-946-5. – Текст: электронный // Электронный ресурс цифровой образовательной среды СПО PROОбразование: [сайт]. – URL: <https://profspo.ru/books/93424>

3. Сидоренко В. К. Технічне креслення. – Львів: Оріяна-Нова, 2000. – 497 с.

4. Чекмарев, А. А. Черчение: учебник для среднего профессионального образования / А. А. Чекмарев. – 2-е изд., перераб. и доп. – Москва: Издательство Юрайт, 2021. – 275 с. – (Профессиональное образование). – ISBN 978-5-534-09554-8. – Текст: электронный // Образовательная платформа Юрайт [сайт]. – URL: <https://urait.ru/bcode/471135>

МІЖКУЛЬТУРНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК УМОВА УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ РЕГІОНІ

Козубовська Ірина Василівна

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри
загальної педагогіки та педагогіки вищої школи,
Ужгородський національний університет, Україна

Попадич Олена Олександрівна

доктор педагогічних наук, професор кафедри
загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
Ужгородський національний університет, Україна,

Кулчар Елеонора Іванівна

директор благодійного фонду «Благо»
м. Ужгород, Україна

На початку ХХІ століття проблема толерантності набуває особливої актуальності у зв'язку з процесом глобалізації, що зіштовхує релігійні, національні і етнічні ідентичності різних культур і народів. Формування громадянського суспільства неможливе без відповідного усвідомлення фундаментальних цінностей демократії. Однією з основних таких цінностей є цінність толерантності. Проблема толерантності сьогодні – одна з центральних проблем як глобального, так і національного порядку. В умовах інтенсивного інтеграційного світового процесу взаємопроникнення різних культур толерантність набуває ознак загальноновизнаного державного принципу, яким необхідно керуватися, щоб успішно розвивати конструктивні взаємини між державними, політичними і військовими блоками, організаціями на правових, цивілізованих принципах. Призначення толерантності як правового і державного принципу полягає в юридичній повазі прав людини, їх визначенні як основних прав (особисті права, свободи, політичні, соціальні, культурні) або як фундамент, що визначає державні цілі (свобода, демократія і т.д.).

Відзначимо, що термін «толерантність» походить від латинського «tolere» і дослівно перекладається як «переносити», «витримувати». «Філософський енциклопедичний словник» дає таке визначення толерантності: «Толерантність – від лат. *tolerantia* – терпимість – термін, що ним позначають доброзичливе або принаймні стримане ставлення до індивідуальних та групових відмінностей (релігійних, етнічних, культурних, цивілізаційних)» [1, с.642].

У науковій літературі можна знайти різні тлумачення цього поняття: толерантність як байдужість; толерантність як поблажливість до недоліків інших, що поєднується з елементами презирства до них; толерантність як розширення власного досвіду і критичний діалог та ін.

Розрізняють багато видів толерантності: вікова, гендерна, освітня, етнічна, географічна, релігійна, політична, фізична, маргінальна та інші. Безперечно всі ці види толерантності проявляються у професійній діяльності педагогічних працівників. Проте в полікультурних регіонах особливого значення набуває міжкультурна толерантність.

Незважаючи на певні відмінності у підходах до визначення феномена міжкультурної толерантності, вважаємо, що загалом під міжкультурною толерантністю слід розуміти комплекс якостей особистості, які дозволяють їй виявляти терпимість, повагу і доброзичливе ставлення до представників інших етнокультурних спільнот і феноменів інших культур. Даний комплекс виражається в розумінні значущості культурного «іншого», сприйнятті його як рівноправного суб'єкта взаємодії, у визнанні його права на несхожість і своєрідність.

Міжкультурна толерантність вимагає від педагогічного працівника саморозвитку і руху від базових соціокультурних знань до розвитку міжкультурної сензитивності у взаємодії з представниками інших етносів. Самоусвідомлення і ціннісна рефлексія є основою для професійного розвитку.

Педагогічні працівники повинні володіти професійними знаннями, розуміти історію, традиції, цінності людей, з якими вони працюють. Для цього слід використовувати будь-яку можливість розширити свої культурні знання і досвід шляхом поглиблення розуміння в таких галузях знань: вплив культури на поведінку людини; установки і цінності; особливості організації підтримки в різних соціокультурних групах; роль мови, мовних шаблонів, стилів і способів комунікації; вплив соціальної політики на систему надання послуг; ресурси, які можуть бути використані для роботи з певними категоріями осіб; можливі протиріччя між професійними цінностями і потребами клієнтів з різних соціокультурних груп; відношення до влади в суспільстві, соціальних інститутів або установ і вплив на представників різних етнокультурних груп.

Закарпатська область належить до полікультурних регіонів, де проживають українці, росіяни, угорці, словаки, румуни, поляки, роми та ін. Слід підкреслити, що саме в Закарпатській області проживає найбільша кількість ромів в Україні, і ставлення до них населення є далеко неоднозначним.

Опитування студентів (майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери) засвідчило, що певна частина з них з упередженням ставиться до деяких представників етнічних спільнот регіону, зокрема, ромів.

Виходячи з цього, в Ужгородському національному університеті (кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи) в процесі підготовки педагогічних кадрів значна увага звертається на формування у них міжкультурної толерантності, зокрема, толерантного ставлення до ромів. Започаткована співпраця кафедри із Закарпатським обласним благодійним фондом «Благо» та ГО «Карпатська фундація». У межах співпраці члени кафедри та студенти ознайомилися з презентацією соціального проєкту «Підтримка раннього розвитку та соціалізації дітей ромської громади Закарпаття, 2020-2021 р.), яка була підготована «Карпатською фундацією», взяли участь у конференції за підсумками реалізації проєкту, а також вивчали досвід практичної діяльності

організацій - учасників проекту «Пітримка раннього розвитку та соціалізації дітей ромської громади Закарпаття», а саме: про надання освітньої та соціальної допомоги дітям Закарпатським обласним благодійним фондом «Благо», про допомогу ромським дітям у здобутті освіти громадською організацією «Рука допомоги», про сприяння інтеграції ромських дітей у освітнє середовище громадської організації «Інтелект-Уж» та благодійного фонду «Центр громадських ініціатив».

Під час останньої зустрічі з директором фонду і координатором мережі REYN-Україна Елеонорою Кулчар говорили про залучення кращих практик для розробки нових та вдосконалення існуючих підходів у сферах дошкільної та шкільної освіти, про соціальну інтеграцію ромів шляхом розробки, апробації та впровадження нових підходів раннього розвитку дітей на Закарпатті. Також на зустрічі обумовили можливість волонтерської діяльності студентів у «Благо» та про доцільність підготовки вчителів, зокрема початкових класів, з представників ромського населення.

Викладачі і студенти кафедри взяли участь у щорічній онлайн-конференції REYN-Україна у грудні 2021 р. Мережа REYN - Україна (повна назва – ROMANI EARLY YEARS NETWORK) в перекладі означає «ранній розвиток ромських дітей». Вона об'єднує освітян, соціальних працівників, медиків, батьків, представників влади, організацій та волонтерів, що працюють з ромськими дітьми і прагнуть підвищувати власний професіоналізм та удосконалювати підходи до роботи, щоб кожна ромська дитина почувала себе у безпеці, відчувала турботу і мала перспективи зайняти гідне місце у суспільстві, залишаючись собою. REYN – Україна – це експертна спільнота, яка не лише надає можливості для навчання дітей, але й формує тренди у сфері раннього розвитку та освіти ромських дітей через створення майданчиків для дискусій, професійного розвитку, обміну досвідом та співтворчості. Елеонора Кулчар слушно зауважила: «Мрію, щоб суспільство сприймало їх не як ромів, а просто як дітей». І важлива роль в цьому належить вчителю.

Цьогорічна зустріч мережі REYN-Україна має на меті не тільки створити умови для зміцнення командного духу, протидії професійному вигоранню, напрацювання нових ідей та обміну досвідом, але й прагне звернути увагу суспільства до невід'ємності ромського компонента у питаннях національного розвитку освітніх послуг та послуг з раннього розвитку дітей.

Список літератури

1. Філософський енциклопедичний словник. [редкол. : В.І. Шинкарук (голова) та ін.]. К. : Абрис, 2002. 742 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВІДБОРУ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ ВЧИТЕЛЕМ ПІД ЧАС ПЛАНУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНОГО УРОКУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

Криворучко Наталія Валеріївна

Магістрантка II року навчання
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка, Україна

Вчителі англійської мови наразі відчувають на собі певний суспільний тиск, адже батьки дітей від них вимагають не лише теоретичних знань, як наприклад, від інших дисциплін, але й практичних вмінь – багато хто подорожує, відвідує інші країни та хоче бачити, що їх діти можуть підтримувати комунікацію англійською мовою із іноземцями. У такому випадку недостатнім є просто оволодіння лексикою та знанням граматичних правил, діти мають подолати певний комунікативний бар'єр – щоб почати не лише розуміти когось, хто розмовляє англійською, але й самому спілкуватися нею. Саме для цього у старшій школі потрібно пропонувати учням значну кількість інтерактивних вправ, які здебільшого є комунікативними – тобто спрямованими на розвиток навичок говоріння, аудіювання та діалогічного мовлення. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність, і ґрунтується на принципах гуманізації, демократизації, диференціації та індивідуалізації і становить вмотивоване партнерство, центром якого є не процес навчання, а організована творча співпраця рівноправних особистостей на рівні суб'єкт-суб'єктної взаємодії [3; 6]. Робота вчителя є принциповою цементуючою основою інтерактивної роботи. Саме вчитель відповідає за створення комфортної атмосфери на занятті, за відбір доцільних інтерактивних методів, за отримання відповідних меті результатів роботи учнів.

Отже, що ж потрібно для організації інтерактивного уроку – під яким ми будемо мати на увазі не просто невеликі форми інтерактивних вправ, а такі, які складатимуть 60% заняття, наприклад, диспути, мозкові штурми, рольові ігри, тощо. В ситуації, якщо вже створені комфортні умови для навчання і вчитель може спокійно планувати подібне заняття, для організації інтерактивного заняття вчитель має ретельно відібрати потрібний саме у даному випадку інтерактивний метод та, звичайно ж, створити план-конспект уроку, підготувавши усе необхідне обладнання та роздатковий матеріал.

На нашу думку, необхідними етапами планування у даному випадку повинні стати наступні кроки, які часто досвідчений вчитель виконує несвідомо, вже мимохідь. Після того, як вчитель вирішив провести інтерактивне заняття з певної теми, він починає підготовку до нього – обирає доцільний варіант з-поміж

інтерактивних методів, і тут, якщо учні вже з ним знайомі – добре, якщо ж ні, потрібно ретельно прописати правила виконання для цієї інтерактивної вправи. Бажано так, щоб потім представити їх на екрані мультимедійної дошки, або заздалегідь написати їх на звичайній дошці. Крім того, не можна забувати й про загальні правила інтерактивного навчання: кожен член групи – важливий та необхідний, усі повинні висловитися, чужу думку потрібно поважати, не можна переривати оратора, неправильних думок не існує, ми – рівні партнери, озвучувати потрібно лише обґрунтовані докази, говорити потрібно чітко, послідовно, лаконічно [2]. Ці правила завжди потрібно нагадувати учням перед переходом до інтерактиву.

Яким же чином здійснювати відбір доцільного інтерактивного методу – наразі існує значна кількість науково-методичних досліджень з цього питання. Наприклад, С. Сисоева визначає відбір методу як «пошук відповідей на запитання «Як?»» [4, с. 255], тобто як досягнути поставленої мети заняття, як узагальнити знання учнів з теми, як підвищити інтерес до предмету, тощо. Н. Волкова обумовлює вибір вчителем тієї чи іншої інтерактивної технології навчання змістом навчальної дисципліни, суб'єктивним, професійно-обумовленим досвідом педагога, індивідуальними характеристиками учнів, рівнем їх знань. Крім того, алгоритм вибору технології навчання, на думку дослідниці, має враховувати дію як суб'єктивних чинників (рівень навчальної мотивації, пізнавальних можливостей учнів; професійний та творчий потенціал викладача), так і об'єктивних чинників (мета і завдання вивчення теми навчальної дисципліни, що впливають із мети і завдань навчальної дисципліни; провідні компетентності, які має сформувати вчитель в учнів під час вивчення навчальної дисципліни) [1, с. 6]. Викладач має тверезо оцінювати як саму навчальну ситуацію, так і власні можливості, адже не кожен зможе контролювати процес творчої взаємодії груп учнів, тим паче, якщо завдання передбачає змагання чи конкуренцію. На нашу думку, відбір доцільного інтерактивного методу відбувається все ж інтуїтивно вчителем, в залежності від його вподобань та професійного досвіду роботи. Під час навчання англійській мові – найчастіше обирають комунікативні інтерактивні вправи, де більша частина завдання відводиться не на вирішення якоїсь проблеми чи питання, а на сам процес комунікації іноземною мовою. Найчастіше обираються ігрові форми – сценки, рольові ігри, тощо.

Після вирішення, який же метод обрати, необхідно підібрати завдання для інтерактивної вправи. Наприклад, метод роботи в малих групах вимагає постановки якогось проблемного питання, що має бути обговорене, учні повинні створити список «за» та «проти», або окреслити необхідні умови для його вирішення. Дане проблемне питання має бути актуальним та таким, що приверне увагу учнів саме цього класу – а отже, потрібно зважати на індивідуальні особливості не лише кожного учня, але й кожного класу – як певної спільноти, осередку, групи. Досвідчені вчителі знають, що одне й те ж творче інтерактивне завдання буде виконано кожним класом по-іншому, навіть висновки можуть бути зовсім різними.

Після створення умов завдання, вчитель пише загальний план-конспект уроку, уважно визначаючи тему, мету, завдання, критерії оцінювання та питання для рефлексії. Критерії оцінювання за інтерактивну роботу учнів теж повинні бути озвучені вчителем заздалегідь і уважно прописані, адже звичка роботи щось «по ходу» може тут не спрацювати. Хтось у групі був більш активний, а хтось – менше говорив, але виступав у ролі секретаря, а хтось – взагалі мовчав. На наш погляд, думка, що групова робота вимагає групової оцінки – не є досить справедливою. Хтось звикне, що можна мовчати й надалі, адже є ті, хто активно приймають участь, беруть на себе лідерські обов'язки, – а це є цілком неправильно. В груповій роботі потрібно брати участь кожному, тобто вчитель має організувати роботу так, щоб у кожного учня була можливість висловитися, проявити себе, свої здібності. Ось чому, більшість методистів визначають, що інтерактивну роботу не можна проводити з великою кількістю учасників. Вчителю потрібно приділити увагу кожному учню, проявити індивідуалізований підхід, створити можливості для реалізації кожного, а відповідно – й виставити кожному оцінку, зважаючи на його активність та роботу.

У сучасних методичних розробках для вчителя вже є прописані чіткі правила, етапи та принципи оцінювання інтерактивної роботи учнів, навіть, за видами інтерактивних завдань. Особливо на принципах оцінювання інтерактивних видів роботи зупиняються у своїх дослідженнях О. Пометун та Л. Пироженко [3], які наголошують на необхідності кардинально нових підходів у даному випадку. По-перше, потрібно планувати заздалегідь: які знання учні мають засвоїти і на якому рівні, якими вміннями та навичками вони повинні оволодіти, які цінності в собі учні можуть сформулювати та що розвинути [2]. Звичайно ці критерії залежать від мети уроку, тому й їй відповідають. По-друге, потрібно обрати спосіб оцінювання – це може бути спостереження, підсумковий тест, есе, загальне обговорення внеску кожного, самооцінювання тощо. По-третє, методисти, які вивчають критерії оцінювання інтерактивної роботи вважають, що «дуже важливо заздалегідь повідомляти учням очікувані результати, критерії оцінювання, конкретні методи та шкалу оцінювання. Це допоможе учням виконувати роботу свідомо, старанно, знаючи, що від них очікує і вимагає учитель» [2]. Повідомляти свої вимоги до виконання завдань можна у різний спосіб – це може бути або просто роз'яснення, або показ відеоматеріалів за приблизною тематикою, або картки із чітко визначеними правилами, тощо.

Я. Цивенко у своєму дослідженні прописує наступні необхідні принципи оцінювання виконання учнями інтерактивних вправ:

- оцінювати потрібно сам процес навчання, а не лише результати роботи учнів;
- учням потрібно повідомляти критерії навчання перед початком виконання завдання, а не після;
- оцінювати потрібно усіх, навіть якщо вклад учня у роботу групи – незначний;
- оцінювати потрібно зусилля учнів, які вони привнесли у загальну співпрацю, у взаємодію групи;

- обговорювати потрібно питання, які спонукають учнів задуматися над власним способом учитися;
- завдання повинні бути індивідуальні і групові, що їх учні виконують самостійно, проходячи етапи пошуку, критичного аналізу, узагальнення і занотування своїх досліджень;
- учнів потрібно заохочувати до самооцінки; ініціювати дискусії, які дозволять учням формулювати власні погляди;
- потрібно підтримувати ініціативи та ідей, запропоновані учнями самостійно [5, с. 48].

Дані критерії оцінювання вчитель повинен довести до учнів і, якщо є бажання та час, створити певні невеличкі тести для самооцінювання свого внеску у роботу групи чи у вирішення поставлених задач. Таке самооцінювання потрібно проводити, адже оцінка вчителя не завжди співпадає з очікуваннями учня, і у такому випадку необхідне обговорення причин та розв'язання проблемних питань. Ще раз хочемо наголосити на тому, що етап оцінювання інтерактивної роботи учнів – не можна пропускати, адже учні повинні дійти до розуміння того, навіщо виконувалася та чи інша справа, у чому був сенс завдання, і відчутти результати своєї роботи, побачивши свої оцінки з поясненнями вчителя. Не зробивши цього один раз – наступного разу виникнуть проблеми із подібною роботою, діти будуть робити ті ж самі помилки, мовчуни будуть так само продовжувати мовчати і т.п., тобто вчитель не зможе побачити запланованих результатів такої роботи.

Якщо план-конспект інтерактивного уроку вже написаний, можна переходити до підготовки. Доцільною навіть буде деяка реклама та залучення окремих учнів у підготовці, наприклад, підготувати доповідь з теми / колаж / плакат / музичний супровід / відео матеріали тощо, в залежності від виду інтерактивної роботи. Також вчитель готує необхідні технічні засоби та роздаткові матеріали, перевіряє хронометраж, потрібний для кожного етапу виконання завдання, при необхідності готує варіанти призових заохочень. Призи, навіть у вигляді цукерки / наліпки / монетки / зробленого власноруч орден «Я сьогодні найкраще ... (виступав / відіграв роль / виконав завдання / відповів на питання і т.п.)» – завжди піднімуть настрій навіть старшокласнику та можуть стати предметом гордості за свої досягнення, що є вкрай важливим для підвищення мотивації до вивчення англійської мови у старшій школі. Втім, усе залежить від індивідуальних особливостей учнів, адже може статися й таке, що вони вважатимуть себе занадто дорослими для «дитячих» призивів, тож потрібно проводити спостереження за класом під час попередньої роботи з планування використання інтерактивних методів.

Підготовка до використання різних інтерактивних методів відбувається у різний спосіб, в залежності від самого методи та прийомів його втілення на занятті. Якщо вчитель англійської мови лише починає роботу з класом, тобто працює з ним перший рік, то обов'язково потрібно поцікавитися в учнів стосовно їх попереднього досвіду із виконання інтерактивних вправ, адже, може так вийти, що в них не проводили таких уроків, і тому починати потрібно із

використання простіших форм інтерактивних вправ, тобто розвивати їх навички роботи у групі, у взаємодії один із одним, треба поступово, спостерігаючи за результатами даної роботи, наявними проблемами та індивідуальними особливостями учнів.

Отже, особливості планування інтерактивного уроку з англійської мови полягають у необхідності попереднього планування, чітких послідовних кроків роботи по його організації та проведенню – від вибору методу до написання плану-конспекту з чітким хронометражем подій та підготовці необхідних технічних засобів та наочності. Відбір інтерактивного методу відбувається вчителем в залежності від теми, мети та завдань уроку, від рівня знань учнів з англійської мови, від їх індивідуальних характеристик, як особистих, так і групових, від майстерності вчителя та його зацікавленості в предметі та рівні професійних навичок та вмінь, тощо. Використання інтерактивних методів на заняттях з англійської мови є необхідною умовою розвитку комунікативних вмінь та навичок учнів, що є основною метою вивчення іноземних мов.

Список літератури

1. Волкова Н. П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навч.-метод. посіб. Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.
2. Інтерактивні методи навчання. URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/2316-interaktyvni-metody> (дата звернення: 16.03.2021)
3. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. К. : А.С.К., 2004. 192 с.
4. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих : навч.-метод. посіб. К. : ВД «ЕКМО», 2011. 324 с.
5. Цивенко Я. І. Використання інтерактивних технологій навчання на уроках математики : метод. рекомендації. Маріуполь, 2014. 55 с.
6. Ягоднікова В. В. Інтерактивні форми і методи навчання у вищій школі : навч.-метод. посіб. К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. 80 с.

КОРЕЙСЬКОМОВНА ЛІНГВОСОЦІОКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТІСТЬ У ГОВОРІННІ

Кінджибала Оксана Сергіївна

Навчально-науковий інститут філології
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Мова є одним із найважливіших елементів культури будь-якого народу. Мова є винятково важливим фактором збереження етнічної самосвідомості. Нерозривна єдність національної мови та національної культури знаходить у житті народу різноманітні втілення. Факти мови та феномени культури не підлягають строгому розмежуванню, тому що зміни, що відбуваються в сфері культури, відображаються у мові, а мовна еволюція, зі свого боку, стимулює хід культурних процесів [4, с. 208-209].

Зв'язок між мовою та культурою є очевидним, адже мова формує уявлення суспільства про культуру, зберігає інформацію про культурні явища та спадок

Мова – невід'ємна специфічна частина будь-якої етнічної культури, у ній чітко виявляється специфіка національної культури, її відмінність від культур інших етносів [3, с. 8]. Адже, як справедливо зазначає М. Семигівська, «культура – це перш за все повідомлення: моделі висловів, побудованих за законами певної мови та лексичного матеріалу, набори висловів, семантично і прагматично пов'язаних між собою (тести різного роду), та реальність, до якої вони апелюють.

Мова – складова частина культури, мову і культуру ми успадковуємо, за допомогою мови ми засвоюємо культуру, концептуальне осмислення культури може відбутися тільки за допомогою природної мови. У той же час історія, культура, побут, спосіб життя, традиції народу беззаперечно впливають на розвиток мови, зокрема на словниковий склад, концепти та дискурси. Відповідно навчання іноземної мови можливе лише за умови опанування культури. І це виявляється в різних аспектах:

- *предметному*: люди можуть спілкуватися між собою за умови, що вони розуміють один одного; існують, звичайно, знання, спільні для всього людства, але й існують коди, притаманні кожній культурі окремо, знання цих кодів, володіння певною інформацією (елементарний наприклад з побутового життя – знання страв, одягу, засобів пересування) усіма учасниками розмови уможлиблює спілкування між ними;

- *мовному*: комунікація можлива тоді, коли співрозмовники володіють денотативними та конотативними значеннями мовних одиниць, можуть адекватно їх сприймати, розуміти, а також використовувати для вираження своїх думок подібно носіям мови;

- *ціннісному*: комунікація та кооперація між представниками різних культур можлива за умови поваги до культурних цінностей партнера, толерантності, дотримання табу, усвідомлення міжкультурних відмінностей та контрастів;

- *поведінковому*: навчання іноземних мов має сприяти розвитку умінь вербальної та невербальної поведінки залежно від ситуацій спілкування; лише правильна вербальна поведінка, адекватне використання міміки та жестів уможливають продуктивну у плані співпраці комунікацію.

«Починаючи з 2000-их років, – зазначає Н. Сем'ян, – проблема співвивчення мови і культури набуває стрімкого розвитку. В ужиток входять поняття лінгвокультурологічна, соціокультурна, соціолінгвістична, лінгвокраїнознавча, інтеркультурна, міжкультурна, міжкультурна комунікативна, культурно-країнознавча, крос-культурна компетенції. Однак варто зауважити, що найбільшого вжитку набуває поняття лінгвосоціокультурна компетенція (компетентність). На початку 2000-их років розробляються лінгвосоціокультурний підхід, лінгвосоціокультурний метод, культуровідповідні технології, етнокультурологічна парадигма навчання іноземних мов» [5, с. 17]. Співвивчення мови і культури знайшло відображення у навчанні іноземних мов на всіх рівнях – від середньої школи до закладу вищої освіти, як у процесі підготовки філологів, так і в процесі навчання іноземних мов для спеціальних цілей.

Підготовка майбутніх філологів, фахівців з корейської мови, передбачає формування компетентностей, які забезпечують здатність та готовність до педагогічної (учительської / викладацької); перекладацької; науково-дослідницької; професійного (зв'язок з громадськістю, референт, прес-секретар, іміджмейкер, копірайтер, спічрайтер) та побутового користування мовою в різних комунікативних ситуаціях [Кравченко, с. 7].

У *педагогічній* діяльності володіння мовою в культуроносії функції дозволить майбутнім фахівцям (учителям та викладачам) якісно реалізовувати навчальний процес (адже лінгвосоціокультурна компетентність є складовою комунікативної компетентності і формується на всіх етапах навчання мови); формувати знання про культурні поняття та реалії, лінгвосоціокультурні навички та вміння. Педагог, який володіє мовою в її культуроносії функції, здатен сформулювати належні компетентності у своїх учнів, студентів.

У *перекладацькій* діяльності володіння мовою в культуроносії функції покликане забезпечити здатність та готовність здійснення якісних перекладів з корейської та корейською мовою. Кваліфікований перекладач повинен усвідомлювати відмінності в культурних поняттях та реаліях, в засобах їх вербалізації, в жанрово-композиційних та стилістичних особливостях текстів, відмінності в культурі спілкування, вербальній та невербальній поведінці. Перекладач є одночасно реципієнтом та продуцентом мовлення, тому для нього важливо адекватно сприймати та розуміти чуже мовлення (його зміст, сенс, комунікативну мету, стиль, реєстр, імплікати тощо) та відтворювати їх під час перекладу, застосовуючи різноманітні прийоми та стратегії, які уможливають комунікацію між представниками української та корейської культур.

Користування мовою в професійній та побутовій сфері з носіями мови потребує як володіння власне мовленнєвими уміннями – говорінням, читанням, письмом та аудіюванням, так і лінгвосоціокультурними параметрами, – так і володіння мовою в її культуроносії функції. Професійний користувач мовою

має бути обізнаний з культурою, побутом, поняттями та реаліями народу-носія мови, володіти культурно маркованими мовними одиницями, невербальними засобами спілкування, вербальною та невербальною поведінкою, – усе це сприятиме повноті та глибині розуміння мовлення іноземців, інтерпретації висловленого відповідно до інтенцій мовця, а також сприятиме продукуванню мовлення, інтеракції з носіями мови, які будуть адекватно розуміти мовлення та сприймати мовця. Володіння мовою в культурноносії функції уможливує встановлення та підтримку будь-якої кооперації з іноземцями. Саме тому для організації процесу навчання мови необхідно окреслити зміст навчання мови в її культурноносії функції.

Саме таке розуміння лінгвосоціокультурної компетентності охоплює лінгвальний та екстралінгвальний її аспекти, орієнтований на мовленнєві навички та вміння, інтегрує культурні та лінгвокультурні знання з мовленнєвими вміннями.

Науковці по-різному визначають зміст лінгвосоціокультурної компетентності.

Отже, науковці одностайні в тому, що лінгвосоціокультурна охоплює такі компоненти:

- екстралінгвальний – охоплює знання про культуру, побут, клімат, рельєф, державний устрій, соціальні відносини, історію країни, мова якої вивчається;
- мовленнєвий – здатність здійснювати різні види мовленнєвої діяльності з урахуванням ситуації;
- мовний – знання мовних одиниць з культурним компонентом семантики, навички вживання та розуміння культурно маркованих мовних одиниць;
- текстовий – знання структурних, жанрових, стилістичних особливостей текстів, вміння продукувати тексти різних жанрів та стилів відповідно норм;
- поведінковий – володіння вербальною та невербальною комунікативною поведінкою, адекватною для сприйняття носіями мови;
- стратегічно-комунікативний – здатність будувати своє мовлення, використовувати стратегії та тактики для досягнення комунікативних цілей;
- ціннісний – повага до культурних цінностей, толерантність, неупередженість, емпатія;
- інтерактивний – здатність вступати в комунікацію з представниками різних соціальних груп, в різних ситуаціях;
- контрастивний – усвідомлення відмінностей української культури та культури країни, мова якої вивчається.

Нині в методиці навчання іноземних мов сформувалася тенденція навчання лінгвосоціокультурного матеріалу інтегровано з мовним та мовленнєвим, розвиток лінгвосоціокультурної компетентності здійснюється у зв'язку з видами мовленнєвої діяльності [1, с.2], при чому, з одного боку, лінгвосоціокультурні знання та навички є передумовою говоріння, аудіювання, читання та письма, а з іншого боку, студенти набувають лінгвосоціокультурних знань у процесі говоріння, читання, письма, аудіювання. І це цілком виправдано, адже одиницею розвитку видів мовленнєвої діяльності є текст – текст, який студенти читають / слухають, усно чи письмово продукують. Лінгвосоціокультурна інформація

імплементується в текст – у зміст і сенс, у різні прошарки інформації (фактуальну, концептуальну, підтекстову, емотивно-оцінну тощо) у структуру, мовностилістичні засоби, лексичні одиниці, у прагматику, у невербальні засоби, вербальну та невербальну поведінку мовців.

Зважаючи на наведене вище визначення лінгвосоціокультурної компетентності, а також проаналізувавши її компонентний склад, робимо спробу визначити лінгвосоціокультурну компетентність у говорінні.

Список літератури

1. Кан Л. И. Проблемы обучения лингвострановедческому чтению на корейском языке на старшем этапе / Л. И. Кан. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2009. — № 8 (8). — С. 162-166. — URL: <https://moluch.ru/archive/8/573/> (дата обращения: 16.11.2021).
2. Кравченко А. О. Методика диференційованого формування англomовної лексичної компетентності в читанні у майбутніх філологів. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (германські мови). – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України. – Київ, 2019. – 22 с.
3. Поляренко В.С. Мова і культура: взаємодія та співіснування. Риси характеру українського народу як складова національної культури // «Молодий вчений» • № 5 (20) • Частина 3 . травень, 2015 р. – С. 8-10.
4. Санжина Д. Д. Язык и культура // Учёные записки ЗабГУ. Серия: Филология, история, востоковедение. 2012. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/yazyk-i-kultura-2> (дата обращения: 13.11.2021).
5. Сем'ян Н. В. Формування у майбутніх філологів англomовної лінгвосоціокультурної компетентності в читанні засобами поетичного твору. – Дис. канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (германські мови)». – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України. – К., 2019. – 234 с.

ПОНЯТТЯ «МЕДІАГРАМОТНІСТЬ» ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ РІВНЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ

Огороднійчук І.А.

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри філософії, політології,
психології та права
Одеська державна академія
будівництва та архітектури,
м. Одеса, Україна

Стрімкий розвиток в сучасному світі інформаційно-комунікаційних технологій і системи мас-медіа потребує цілеспрямованої підготовки особистості задля безпечного користування ними. Наразі все більше часу всі верстви населення України, особливо діти і молодь, взаємодіють з різноманітними медіа (книги, преса, радіо, кіно, телебачення, інтернет).

Медіа потужно та суперечливо впливають на освіту молодого покоління, стаючи одним з провідних чинників його соціалізації, стихійного соціального навчання. Загострення потреби у інтенсифікації розвитку медіаосвіти обумовлено відсутністю механізмів ефективної саморегуляції інформаційного ринку, що не допускали б недоброякісної медіапродукції, потрібністю протистояти зовнішній інформаційній агресії і пропаганді.

У документах ЮНЕСКО вказано, що медіаосвіта – це навчання теорії і формування практичних умінь задля опанування сучасних мас-медіа, котра визначається як частина специфічної, автономної галузі знань в педагогічній теорії і практиці. Її варто відрізнити від використання медіа як допоміжних засобів у викладанні інших галузей знань, таких як, наприклад, математика, фізика або географія [1].

Результатом медіаосвіти може бути підвищення рівня медіа компетенції, або її ще називають *медіаграмотністю*, котра полягає у сукупності мотивів, знань, умінь і можливостей, що сприяють добору, використанню, критичному аналізу, оцінюванню, створюванню і передаванню медіатекстів різних форм, жанрів, а так само аналізу складних процесів функціонування медіа у суспільстві. Основу медіаграмотності кожної особистості становлять її аналітичні здібності і критичне мислення, а саме: уміння порівнювати, групувати, узагальнювати факти, властивості, явища, встановлювати взаємозв'язки поміж ними, інтерпретувати, оцінювати інформацію, робити висновок на підставі наявної інформації, застосовувати отримані у результаті розуміння медіатекстів знання у повсякденному житті, формувати свою позицію щодо фактів, відображених в мас-медіа.

Американський науковець Р. К'юбі вважає, що медіаграмотність – це здатність використовувати, аналізувати, оцінювати і передавати повідомлення в різних формах. Тобто фактично усі науковці сходяться на тому, що

медіаграмотність – це набуті під час навчання навички аналізувати і оцінювати медіа [2].

Дж. Поттер вважає що, медіаграмотність полягає у здатності особистості контролювати споживання медіа. Медіаграмотна людина легше орієнтується у медіасвіті, легше знаходить інформацію, котра необхідна, і запобігає повідомленням, що можуть зашкодити [3].

Сила переконань особистості базується на кількості і якості структурованих знань, якими вона володіє. Своєю чергою, якість структурованих знань базується на наявних навичках й досвіді конкретної особистості. Можна наголосити, що люди, що діють на нижчих рівнях медіаграмотності, мають слабкі та обмежені погляди на медіа, мають більш поверхову і менш організовану структуру знань. Все це може формувати неадекватний погляд на значення медіаповідомлень.

Відповідно до європейських критеріїв медіаграмотності, Л. Найдьонова виділяє такі компоненти медіаграмотності: технічний, критичний, комунікативний [4].

1. Технічний компонент (користувацькі здібності) концентрується на взаєминах між індивідом і різними медіа (преса, радіо, телебачення, інтернет).

2. Комунікативний компонент (здатність до спілкування) концентрується на стосунках, що індивіди будують з іншими за допомогою медіа, засобами створення контенту, включаючи соціальні стосунки, громадську участь тощо. Комунікативний компонент пов'язаний частково з технічним і когнітивним, адже здатність спілкуватися за допомогою медіа вимагає і технічних знань, і когнітивних здібностей. Комунікативні здібності можуть проявлятися у різних сферах: соціальних стосунків, творчості і продукування контенту, громадської участі. У кожній з цих сфер здатність до спілкування передбачає *персональну відповідальність*

Виділяють три базові сфери застосування комунікативних навичок:

- *соціальні відносини* потребують здатності започатковувати й підтримувати контакт з іншими, кооперуватися з ними, засновувати різні види мереж і спільнот. Соціальні відносини охоплюють комунікативні навички на своєму основному рівні: здатність користувача розуміти основні медіаповідомлення і створювати власні, здатність презентувати себе на відповідних профілях і платформах, зокрема у новітніх інтернет-технологіях, зберігати контакти з іншими.
- *громадянська участь* стосується участі у громадському житті (електронне управління інституціями і залучення до громадської сфери). Комунікація і громадська участь з використанням медіа може бути різною за складністю: від простих відносин індивіда і державних інституцій до абстрактніших і витонченіших кооперативних дій, наприклад, заснування громадських самоврядних організацій.
- *створення продукції* стосується індивідуального і колективного створення нового медіа-контенту й продукування медіатекстів. Цей творчий компонент проявляється також у здатності оригінально використовувати й вигадувати застосування медіапродукції, проявляти новий зміст або розуміння

інформації через медіаповідомлення і тексти, так само уміння узагальнювати, концептуалізувати та розвивати нові змісти при виробленні контенту.

3. Когнітивний компонент (критичне розуміння) – щодо когнітивного аспекту критичного усвідомлення та оцінювання змісту медіа. Цей компонент концентрується на відносинах індивіду й змісту (контенту) інформації. Критичне розуміння – це лінгвістичні здібності, що стосуються медіазмісту і медіасистеми. Медіазміст (повідомлення) передається через той або інший вид медіа (платформу), отримується, декодується й використовується аудиторією. Користувач відповідно з розумінням (і відповідним опрацюванням, декодуванням) даного змісту створює сенс повідомлення. Це значить, що користувач знає код чи коди, використовує їх задля розкодування повідомлення і продукує смисл.

Отже, питання медіаграмотності потрібно розглядати з різних точок зору. Узагальнюючи, можна зробити висновок, що медіаграмотність – це одна із важливих компетентностей громадян сучасного інформаційного суспільства та можливість мати доступ до засобів масової комунікації.

Список літератури:

1. Aufderheide P., Firestone. C. Media Literacy: A Report of the National Leadership Conference on Media Literacy. Queenstown, MD: The Aspen Institute, 1993. – 87 p.
2. Buckingham D. Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture. Cambridge, UK: Polity Press, 2003. – 219 p.
3. Considine D.M., Haley G.E. Visual Messages. Englewood, Colorado: Teachers Ideas Press, 1999. – 371 p.
4. Найдьонова Л. А. Медіа освіта: основи рефлексивного підходу : підручник. Кіровоград: Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології, 2013. С.77-105.

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ В США

Палкуш Віталія Петрівна

аспірант кафедри загальної педагогіки

та педагогіки вищої школи,

Ужгородський національний університет, Україна

У ситуації постійних змін соціально-політичних, економічних і морально-етичних орієнтирів, важливою передумовою динамічного розвитку суспільства стає створення і підтримка високого рівня загального і професійного рівня освіти. Приклад високорозвинених країн підтверджує це. США, Великобританія, Німеччина, Японія і багато інших країни домоглися соціальної стабільності і вражаючих економічних досягнень в значній мірі завдяки потоку висококваліфікованих кадрів. Водночас, ситуація, яка склалася в Україні, в багатьох випадках свідчить про непрофесійність, некомпетентність людей, які приймають і реалізують життєво важливі для країни рішення. Гостро відчувається нестача грамотних, енергійних фахівців в різних областях соціальної життєдіяльності, які володіють різнобічними знаннями і вмінням знаходити ефективні і швидкі рішення у виникаючих складних ситуаціях.

Сьогодні до сучасних освітніх систем встановлюються підвищені вимоги стосовно якості їх функціонування, надійності, прогностичності, ефективності та результативності. З цієї точки зору цікавий і корисний досвід розвинених зарубіжних країн з проблеми підвищення якості освіти. Існує ряд загальних для багатьох країн проблем, які відображають світові тенденції розвитку систем освіти, що визначають, в свою чергу, спільність основних напрямків перетворень:

- зміна цілей і функцій освіти, посилення, поряд з традиційно професійною, економічною, гуманітарно-гуманістичною функцією, також і функції, спрямованої на розвиток людини, її здатності до інноваційної діяльності;

- прагнення до підвищення якості всієї системи освіти, яке розуміється неоднозначно. З одного боку, це підвищення якості підготовки кадрів, її відповідність реальним потребам суспільства. З іншого боку, це і підвищення ефективності діяльності самої системи підготовки фахівців.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що якість освіти включає багато складових. Найбільш важливі з них: формування запасу знань, вмінь і навичок, їх розвиток і вдосконалення, а також діагностика досягнень особистості, її прогресу і здатності застосовувати отримані в школі чи вищому навчальному закладі знання в реальних життєвих ситуаціях.

Використання досвіду зарубіжних освітніх систем (зокрема досвіду системи вищої освіти США) в практиці української освіти за умови адаптації та відповідного творчого осмислення є, на нашу думку, можливим і доцільним. Глибоке і всебічне вивчення, критичне осмислення зарубіжного досвіду дає можливість бачити перспективи та можливі перешкоди на шляху розвитку

освітніх систем в світлі нових підходів до навчання і виховання.

Якість освіти – поняття настільки масштабне і багатогранне, що його вивченню присвячено безліч наукових праць. При вивченні проблеми підвищення якості вищої освіти спостерігається досить багато суперечливих думок, уявлень, які складно, часом неможливо, привести у відповідність, виробити єдиний погляд на його розуміння.

Американський учений R. Millard справедливо відзначає, що сьогодні існує чимало помилкових суджень про вищу освіту і її якість. Наприклад, що високу якість освіти в США забезпечують тільки ВНЗ: з високою оплатою за навчання; великі та загальноосвітні заклади; високо селективні; національно визнані; зі значними ресурсами; з традиційними програмами, студентським складом і способами оцінки; які проводять велику кількість досліджень і чий професорсько-викладацький склад регулярно публікує результати своїх досліджень у провідних виданнях [1].

З цих уявлень будується так звана «піраміда престижу», на вершині якої розташовуються великі громадські і приватні коледжі та університети, «національні» університети.

Philip Crosby – фахівець з якості в корпоративному секторі, пропонує таке визначення: «Якість – це відповідність вимогам» [2, с.60]. Далі він розвиває цю думку, стверджуючи, що встановлення вимог допомагає відповісти на питання: що ми хочемо отримати від продукту або послуги? При цьому увага акцентується на більш чіткому визначенні очікувань результатів виробництва або надання послуг самих учасників цієї діяльності. Це просте, але слушне визначення може стати в нагоді при визначенні якості вищої освіти.

Один з найбільш авторитетних дослідників проблем підвищення якості освіти в США А. Astin вказує на існування чотирьох найбільш поширених підходів до розумінню високої якості освіти у вищих навчальних закладах США: висока якість як престиж ВНЗ; висока якість як ресурс; висока якість як результат освітньої діяльності; висока якість як зміст освітньої діяльності [3]. Учений пропонує своє визначення якості вищої освіти відповідно до концепції «розвитку таланту» студента: «Найбільш високою якістю володіють ті вищі навчальні заклади, які мають найбільший вплив, тобто, додають найбільшу цінність, як сказали б економісти, до знань і особистісного розвитку студентів та до наукових і педагогічних здібностей і ефективності роботи викладачів» [3, с.61]. Визначення А. Astin сконцентровано на результатах освітньої діяльності ВНЗ, на тому, що змінюється в знаннях, навичках і цінностях студентів у порівнянні з їх рівнем при вступі до ВНЗ, а також в професійному рівні викладачів під час педагогічної діяльності у вищому навчальному закладі.

Сьогодні в США існує складна схема визначення освітньої якості: акредитація, рейтинги і ранжування, аналіз результатів, ліцензування, огляди програм, перевірка виконання та ін. З'являються нові моделі забезпечення якості та збільшується число учасників цього процесу. До професорсько-викладацького складу приєднуються працівники освітньої системи і урядових рад, як координуючих агентств, регіональних об'єднань, законодавчих і виконавчих чиновників, а також уряд штатів і держави.

Всі ці новації спрямовані на якомога точніше та адекватне виявлення якості підготовки студентів, враховуючи їх спеціалізацію і багато інших чинників. Наприклад, для хіміка або фізика підходитиме експеримент, а філософу потрібна логічна аргументація. Юристи віддадуть перевагу двостороннім слуханням, соціологи – підрахунку думок, художники – раді експертів. Інженери зажадають системного аналізу, а економісти – аналізу фінансових результатів.

Таким чином, критерії якості вищої освіти різноманітні і розуміються по-різному. Однак про якість підготовки студентів вищих навчальних закладів найчастіше прийнято судити за критеріями теоретичної і практичної підготовки в різноманітних варіаціях і розподілом їх на різні складові. Очевидно, ефективним буде поєднання різних стандартів і критеріїв при пошуку рівня якості освіти. Важливо правильно підібрати поєднання можливих показників для кожного конкретного випадку визначення освітньої якості.

Значні вкладення інтелектуальних і матеріальних коштів у забезпечення якості в системі вищої освіти США дозволяють говорити про появу філософії якості, розробку і здійснення політики підвищення якості освіти в американських вищих навчальних закладах. Найбільш значущими тенденціями підвищення якості вищої освіти в США нині є:

- посилення відносин партнерства вищих освітніх установ з соціальною інфраструктурою;
- створення у закладах вищої освіти атмосфери, яка орієнтує студентів на постійне поліпшення якості освіти;
- досягнення відповідності діяльності професорсько-викладацького складу вищого навчального закладу вимогам до якості підготовки фахівців;
- орієнтування студентів на практичне застосування одержуваних знань;
- прагнення до максимального використання індивідуального потенціалу в умовах різнорівневої освіти;
- реалізація системи комплексної (множинної) оцінки якості освіти;
- прагнення до педагогічно ефективного використання об'єктивних протиріч освітнього процесу.

Список літератури

1. Millard R. Today's Myths and Tomorrow's Realities: Overcoming Obstacles to Academic Leadership in the 21st Century. San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 2001. 312 p.
2. Crosby Ph. Quality Without Tears. Washington, DC: National Academy Press, 1994. 221 p.
3. Astin A. Assessment for Excellence. NY: Harmond Marth., 2001. 178 p.

ЦИФРЛАНДЫРУ ЖАҒДАЙЫНДА ОҚЫТУДЫҢ ӨЗІНДІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Қамза Айнура Талғатқызы

Абай атындағы ҚазҰПУ,
«Академик Т.С.Садықов атындағы
Қазақстан тарихы» кафедрасының оқытушысы,
Гуманитарлық ғылымдар магистрі
Қазақстан Республикасы, Алматы қ.

Ғаламдық электронизация, компьютерлендіру және қазіргі ақпараттық қоғамның барлық салаларын цифрландыру және, тиісінше, ондағы адамдардың өмірі мен қызметі жоғары білім беруді дамытуда көптеген проблемаларды тудырды, бұл барлық дерлік оның аспектілері, ең алдымен, мысалы: ұйымдастырушылық-педагогикалық, психологиялық-физиологиялық, ғылыми-әдістемелік, моральдық-адамгершілік, ғылыми-зерттеу, ғылыми-техникалық, мәдени-ағарту жағдайында қатар қалыптастырды.

Цифрландыру және технология бір-бірімен тығыз байланысты. Бұл ретте технологияларды дамыту және мүмкін ретінде бәсеңдетуге оның, сондай-ақ жеделдету құқықтық реттеуге әсер етуі де заңды. Зияткерлік құқық институтының пайда болу тарихы технологияның дамуын ынталандырумен байланысты және бұл туралы ұмытпау керек.

Қазіргі уақытта Қазақстан цифрлық технологияларды реттеу саласындағы дамыған елдерден артта қалып отыр. Мемлекет басшысы тағы бір өзекті мәселе ретінде өңірлерді цифрландыру жағдайын айтты. Бұл жұмыста алға жылжу болғанмен, әр аймақта және барлық салада біркелкі іске аспай жатқанын жеткізді. «Біз басқа елдерде бірдеңе қабылдауды күтпеуіміз керек, басқалардың тәжірибесіне сүйенуіміз керек. Біз басқа елдерде әлі жоқ нормаларды қабылдаудан қорқудың қажеті жоқ. Бұл юрисдикциялар сайысы. Бәсекелестік технологияны дамытуға ғана емес, сонымен қатар таланттарды тартуға да мүмкіндік береді». Президент ақпараттық технология дамыған заманда мемлекеттік цифрлық қызметтер кез-келген қарапайым адамға түсінікті және қолжетімді болуы тиіс екенін жеткізді. Сонымен қатар қандай да бір қызмет түрлерін іске қосар алдында әртүрлі санаттағы азаматтардан құралған топтар жасақталып, оған халықты белсенді қатыстырып, кеңесу керек екенін айтты [1].

Интернет дематериализация әсерінің шынайы әсерін көрсетті. Бір кездері көп беттік әдеби шығармаларды жұқа дискеталарға жазу мүмкіндігі пайда болды, және бұл революциялық өзгеріс болып көрінді. Бірақ материалдарды беру үшін белгілі бір материалдық ортаны беру қажет болды. Электрондық жұмысты желіге беру кеңістіктік және уақытша кедергілерді жеңумен сипатталады, оны әлеуметтік қатынастардағы сапалы өзгерістерге жатқызуға болады. Алайда, объективті форма қалады, бұл тұрғыда біз әлі мүлдем басқа шындыққа бармаймыз. Бұл ғасырлар бойы қалыптасқан құқықтық құрылымдарды тастауға болмайды, оларды бейімдеу керек дегенді білдіреді.

Негізгі проблемалардың бірі цифрландырудың қажеттігі, халықаралық тәжірибені ескеру қажеттілігі, бір жағынан технологиялар мен инновациялардың дамуын шектемеу, екінші жағынан – құқық иесінің мүмкіндіктерін шектемеу үшін тәсілдерді келісу болып табылады.

Бұл жерде цифрландыру деген не? Ол білім беру салалары мен оқыту арасындағы қырлардың жойылуын нақтылайды. Ақпарат және технологиялар-әр салада, олар ортақ мәселеге айналады және заңның бірыңғай логикасын анықтай алады. Салалық шекаралардың құндылығы құқықтық шекарада төмендейді, оған сөзсіз әсер ететін тәжірибе және теория болады. Жалпы, жаңа технологиялардың әсері біртіндеп білім беру саласының мамандарының назарын аударады.

Өйткені, білім беру мен оқытуды цифрландыру орындары, үйде ғана емес (home office), бірақ кез-келген жерде (mobile office) де жүзеге асуы мүмкін. Білім беру ортасын құруға кешенді тәсілдерді пайдалану және оқу процесін дамытуға, икемді өзгертуге және ресурстарды құруды жоспарлау керек.

Қазіргі уақытта уақытылы, қолжетімді, сапалы және дербестендірілген ақпараттық ресурстарды талап ететін адамдардың жаңа буыны пайда болды. Төртінші ақпараттық революция аясында өмірдің барлық салаларын цифрлық қайта құру қажеттілігі туындады. Көп бөлігі цифрландыру бойынша ол «реттеушілердің көмегімен "цифрлық дәуірге дейінгі» жаңа құбылыстарды реттеу және «...адам құқықтарының, этикалық нормалардың және т.б. бұзылуына жол бермеу мүмкін емес» деп атап өтті [2, 7 б]. Сапалы жаңа қоғамдық қатынастар үшін негіз қалайтын нормативтік құқықтық базаны қалыптастыру мен өзгерту маңызды мәнге ие болады. Бұл цифрлық оқытудың мазмұнын анықтау, шетелдік тәжірибені, Қазақстан Республикасының заңнамасындағы жаңалықтарды талдау және ықтимал шешімдерді ұсыну арқылы цифрландыруды құқықтық реттеу аясында туындайтын негізгі проблемалар қарастырылады. Білім алушылардың сұраныстарына оқытуда бірыңғай жүйені бейімдеу, оқу нәтижелерін, оқу материалдарын, білім алушылармен өзара іс-қимыл, педагогикалық технологиялар және білім беру деректеріне негізделген құралдарды дайындау оқытушыдан жиі күтіледі, ол материалдар кез-келген уақытта және кез-келген жерде қол жетімді болуы керек

Құзыретті және нақты тұжырымдамалық аппаратты құру маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Қазіргі уақытта Цифрлық білім беру және оқыту ұғымын анықтауда біркелкі тәсіл жоқ. Бастапқыда бұл терминді американдық информатик, Массачусетс технологиялық университетінің профессоры Николас Негропonte 1995 жылы енгізген. Ол цифрлық сандық технологиялар арқылы экономикалық қызметті түсінді [3, 110 б]. Өз кезегінде, цифрлық оқыту деректерді өндірудің, өңдеудің, сақтаудың, берудің жана әдістеріне, сондай-ақ сандық компьютерлік технологияларға негізделген деп анықтайды. Айта кету керек, жаңа жағдайларда білім беру мен оқытуды қалыптастыру процесі, тікелей, қосымша және дәстүрлі модельдердің өзі өзгереді. Қастер Сарқытқан цифрлық экономика деп «адам қызметінің барлық салаларына ақпаратты сақтаудың, өңдеудің және берудің цифрлық технологияларын белсенді енгізумен және пайдаланумен сипатталатын экономика түрі» - деп неғұрлым кең түсінік береді [4, 147 б]. Цифрлық оқыту -

білім беру қызметінің барлық салаларында шешуші фактор болып табылатын деректерді цифрлық нысанда пайдалануға негізделген оқыту екенін негізге алатын боламыз.

Цифрландыру жағдайында оқыту бойынша ресурстарды жоспарлау төрт кезеңнен тұрады. Олар:

Бірінші, техникалық ресурстар, яғни бұл кезеңде қолда бар техникалық құралдарды бағалау қажет. Қашықтықтан оқыту курсының бағдарламаларын құру және пайдалану үшін қажетті ресурстармен қамтамасыз етілгенін тексеру қажет. Техникалық ресурстарды жоспарлау қай сала болсын материал іздеумен байланысты. Ақпаратқа қол жеткізу ресурстарын құру, түзету үшін оқу материалдарын сақтау және жеткізу, ақпарат алмасу және техникалық шешімдерді дұрыс пайдалана алу керек. Басқаша айтқанда, интернет желісі, қандай серверлерде оқу, неге қол жеткізуге болатындығын шешу керек.

Мысалы Цифрлы тарих саласында ежелгі дүние жүзі тарихынан бастап, барлық материалдар, қандай компьютерлерде және қайсысының көмегімен бағдарламалық қамтамасыз ету, бұл материалдарды жасау, қандай мультимедиялық фрагменттерді қоса, виртуалды зертханалар, бақылау кешендері болады, осы мәселелердің барлығын алдынала қарастыру керек.

Біздің елімізде цифрландырудың дамуының жалпы аясында біртіндеп компьютерлік телекоммуникацияны, ноутбуктар мен смартфондарды құқықтық білім беру саласында енгізу процесінен көрінеді және байқалады. Ақпараттық және коммуникациялық технологиялар оқушылар мен студенттерді ақпараттық қоғамдағы өмірге біртіндеп дайындайтын нақты оқу процесінде тікелей сабақтарда қолданылады. Бұл технологияларды көптеген мұғалімдер біртіндеп қоршаған әлемді тану құралдарының бірі ретінде тани бастайды.

Білім беруде Цифрландырудың ең қарапайым түрі-электрондық пошта, оның мәні келесідей: ол оқытушылар арасында тәжірибе алмасуды ынталандырады және жеңілдетеді; екіншіден, оқушылардың оқу курсына деген қызығушылығын арттырады; үшіншіден болашақ мамандар студенттердің коммуникативтік тәжірибесін кеңейтеді; және төртіншіден, жаңа оқу әдістерін қолдануға мүмкіндік береді,

Оқуда электрондық поштаны пайдалану әдетте келесі түрде жүреді алдымен студенттердің белгілі бір тақырыпқа арналған цифрлық тақырыптық жобалар жеке деректерін және электрондық пошта арқылы алынған мәліметтерді салыстыруға негізделген. Олар студенттердің дайындық жұмыстарының әртүрлі түрлерін қамтиды.

Цифрлық телекоммуникация құралдарының көмегімен оқушылар мен студенттер оқу ақпаратын беру, алу және талдау, сондай-ақ жүйелік талдау мен болашақта өзінің кәсіби қызметінде шешім қабылдаудың күрделі міндеттерін қолдауды үйренеді.

Үлкен жобалар мамандандырылған ұйымдарда жүзеге асырылады, олар АҚШ, Канада, Ұлыбритания, Жапония және т. б. оқу компьютерлік желілерінде жақсы дамығанда әлі Ресей мен Қазақстанда өз деңгейінде дамымаған және қазақстандық білім осы саладағы алғашқы қадамдарды жасауда.

Интернеттің ақпараттық және коммуникациялық мүмкіндіктерін кешенді

пайдалану үлкен әлеуетке ие. Олар таңқаларлық және іс жүзінде шексіз. Негізгі пайдалану идеялары білім беру контексіндегі телекоммуникациялық құралдар:

- еркін хат алмасу;
- жаһандық класс;
- электрондық кездесулер;
- электрондық оқыту;
- рөлдік ойындар [5, 147 б].

Мұның бәрі оқытуда цифрлық технологияны тиімді пайдалануды жоспарлауға, оның материалын оқу курсымен толығымен біріктіруге мүмкіндік береді. Бұл әсіресе құқықтық білім беруде маңызды, өйткені қазақстан заңнамасы азда емес, әр жарты жыл сайын жаңартылып отырады.

Аудиторияда мұғалім әрдайым қашықтықтан оқу процесінің тәртібін түсіндіреді, кездесетін қиындықтарды түсіндіреді, зерттелетін материалмен жұмыс істеудің оңтайлы әдістерін ұсынады. Мұның бәрін оқушы жоғалтпауы керек, Өйткені, мемлекет қашықтықтан оқуға шешім қабылдады. Мұғалім қашықтықтан оқыту процесіне қатыспауы үшін мәжбүрлеуге болмайды, дегенмен дүние жүзінен тараған еліміздегі пандемия жағдайында бұған қол жеткізуге болады. Сондықтан маңызды, қашықтағы курс пайдаланушылары үшін нұсқаулық жасау. Ең алдымен, Ол үшін оқушы үшін достық жылы тілмен Нұсқаулық жазылуы керек. Сонымен қатар, ол келесі ақпаратты қамтуы керек:

Білім беру мен оқытуда ең бастысы не; оқытудың мақсаты, міндеті қандай, ол-әлемдік құқықтық жүйенің даму заңдылықтарын, халықаралық қаржылық және валюталық-несиелік қатынастардағы жаңа үрдістерді зерттеуді жүзеге асыратынын айту керек. Сонымен бірге, валюта бағамдары мен валюталық дағдарыстардың құбылмалылық себептерін анықтау. Сондай-ақ әлемдік құқық негіздерінің, әлемдік қаржы нарықтарының мәні мен даму перспективалары жайлы мәліметтер қамтылатыны кірістіріледі.

Цифрландыру жағдайында білім беру мен оқу тәртібі қандай; оқушылар мен студенттің білім берудегі курстың орны немесе рөлі; жайлы айта келіп, курсты оқу барысында студентті не күтеді; болашақ қандай маман бола алады, яғни мектепте мұғалімнен бастап, әкімшіліктерде хатшы, лобарант мамандығын игеруге болатынын ескерту қажет. Сонымен бірге, ол қандай режимде жұмыс істеуі керек; қандай нақты тапсырмалар және ол қандай мерзімде орындалуы керек; бақылау тапсырмаларын қайда жолдау керек; курста білімді бақылаудың қандай формалары қолданылады; курс бойынша жұмысты сәтті аяқтау деп нені айтуға болады; егер студент курсты игермесе не істеу керек; курс бойынша оқытушылар мен тьюторлардан қалай кеңес алуға болады. Осы мәліметтер оқушы мен студенттерге алдынала беріледі.

Қашықтықтан оқыту кезінде оқушылар мен студенттерге дәріс өткізудің бірнеше әдістері бар.

Оның бірінші әдісі - А моделі - онлайн дәріс (вебинар, кестедегі сілтеме).

Оқытушы мен студенттер сабақ кестесі бойынша zoom не meet бағдарламасы бойынша жиналады, оқытушы мысалы, Құқық және экономика негіздерін Азаматтық құқық негіздерінен дәріс немесе мастер-класс өткізеді. Ол Есеп беру әдісі бойынша студенттер универ жүйесіне енгізілген силабус,

деректер қорындағы салынған дәрістер жинағымен алдынала таныса отырып дәрісті талқылауға қатысу, сұрақ-жауап, диалог, дәрістің негізгі идеяларымен чатты толтыру, рефлексия және т. б. Әдістер арқылы топпен Азаматтық құқықтың түсінігімен, қайнар көздерімен, қағидаларымен жан-жақты танысады.

Ал-екінші офлайн дәріс әдісі алдын ала көрсетілген уақытқа дейін оқу-баспа материалдарын қарау немесе дәрістердің бейнежазбаларымен танысу арқылы қысқаша конспект, сұрақтарға жауаптар, интеллект-карта, глоссарий және т. б. Тапсырмаларды жіберу арқылы жүзеге асады.

Үшінші әдіс - "төңкерілген сынып" технологиясы бойынша дәріс вебинар, кесте бойынша сілтеме арқылы кіреді. Оқытушы білім алушыларға дәрістерді алдын ала дайындайды, ол материалдар бейне дәріс және баспа материалдары және басқа да материалдар жібереді. Веб-конференцияда күрделі мәселелер талқыланады, Мысалы, азаматтық құқық негіздерінен мәміле, сенімхат, өкілдік, меншік нан дәріс материалдары бойынша зерттеу тапсырмалары беріледі.

Оған студент дәріс материалдары бойынша презентация дайындау, даму технологиясы бойынша дәріске сұрақтар құрастыру, сын тұрғысынан ойлау бойынша кластер құрастыру, Венн диаграммасы арқылы «Мен білемін», «Мен білгім келеді», «Мен білетінмін», деген шығу парағын және Идеялар қоржынын толтырады. Ол студенттің Азаматтық құқықтағы тақырыптар бойынша өз білімінің деңгейін өзі айтуына мүмкіндік береді. Және болашақта нені білгісі келетінін, нені білгендігі жауаптарын өзі береді. Ол Студенттің ойлау қабілетін, сөйлеу қабілетін, таным қабілетін арттырады.

Компьютерлік және интернет желілері ақпаратты өңдеу желілік технологиялар қазіргі заманғы ақпараттық жүйелерді цифрландыруды жүзеге асыру үшін негіз. Құқық және экономика негіздерінен соңғы ақпараттық-оқыту жүйелері он жыл ішінде үлкен дамуға ие болды, олар әлі күнге дейін жалпыға бірдей танылған психологиялық және педагогикалық емес компьютерлік оқыту теориясымен байланысты. Компьютерлік оқыту бағдарламалары оқытудың принциптері мен заңдылықтарын ескерусіз құрылып, қолданыла береді.

Өзінің конструктивтік және функционалдық ерекшеліктерінің арқасында заманауи цифрлық оқытуда және көптеген жаңа ақпараттық технологияларды құруға негіз болады:

- біріншіден оқу үдерісін жандандыруға;
- екіншіден оқуды дараландыруға;
- үшіншіден материалды ұсынуда көрнекілікті арттыруға;
- төртіншіден, теориялық білімдерден практикалық білімдерге ауысуға;
- бесіншіден, студенттердің оқуға деген қызығушылықтарын арттыруға [6, 14 б].

Қорыта келгенде, Білім беру мен оқытуды цифрландыруда дербес компьютерлер, лазерлік және оптикалық техника, бұқаралық ақпарат құралдары және коммуникацияның әртүрлі түрлері мамандарға қажетті уақытта барлық қажетті ақпаратты толық көлемде алу мүмкіндігін береді. Олардың кәсіби, білім беру, мәдени және тіпті күнделікті мүдделерін жүзеге асыруға да өте ыңғайлы.

Қазіргі заманғы коммуникациялық технологиялар толық және ғылыми-техникалық ақпараттың әлемдік ағындарына жедел қол жеткізу, ғылыми-техникалық деректердің халықаралық бөлінген базалары мен банктерін құру,

зерттеу мақсатында тиімді жаһандық мониторинг, шетелдік зияткерлік ресурстарды қашықтықтан пайдалану жасалды. Мұндай компоненттерді халықаралық деңгейде біріздендіру бағытындағы маңызды қадамдармен қатар стандарттар, сертификаттау жүйелері, зияткерлік меншік құқықтарын қорғау тетіктері және т. б. сияқты ғылыми-инновациялық инфрақұрылымдар да қазір көп болмаса да баршылық. Бұл Қазақстанда білім беру саласында цифрландыру жағдайында оқытудың өзіндік ерекшеліктерін көрсетеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Мемлекет басшысы «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасын жүзеге асыру жөнінде кеңес өткізді. 2020 жылғы 04 наурыз // <https://www.akorda.kz/kz/>
2. Меирбекова Г.Б. Игілігі мол цифрлы қоғам // Егемен Қазақстан. № 21(2841) 2018. - Б. 12.
3. Гейтс Б. URL: <http://www.radiomayak.ru/doc.html?id=5929&cid=44>
4. Қастер Сарқытқан. Адами капитал мамандық таңдаудан қалыптасады // President & Halyq.- 2018.- 64 б.
5. Курманбаева Ш.А., Тулентаева К.А. Цифрлы қазақстан: білім беру саласы мәселелері// Хабаршы ҚазҰМУ №4, 2018-357 б
6. Абай Асанкелдіұлы. Білім саласын цифрландыру мәселесі қаралды // Егеменді Қазақстан. № 57 (3947) 2018. 20 наурыз. - Б. 21.

SOCIAL AND DEMOGRAPHIC SEGMENTATION OF CORONAVIRUS PATIENTS (COVID-19)

Korzh Iuliia Viktorivna

candidate of Pharmaceutical Sciences,
associate Professor of Social Pharmacy
National University of Pharmacy

Tereshchenko Lyubov Vladimirovna

candidate of Pharmaceutical Sciences,
associate Professor of Social Pharmacy
National University of Pharmacy

Shanus Yuliya Leonidivna

student of higher education V course
National University of Pharmacy

One of the most significant and dangerous challenges of our time has been the outbreak of infection (COVID-19) caused by the new coronavirus SARS-CoV-2. [1-4]. Due to its rate of spread, routes of transmission and consequences, this infection has acquired the status of a pandemic, which was reported by the WHO on March 11, 2020 [5].

Most patients have mild symptoms of acute respiratory viral infection (ARI) and can be treated in an outpatient setting, but about 15% require hospitalization and 5% require various types of respiratory support in the intensive care unit. Among patients with COVID-19 in the United States, 19% were hospitalized and 6% were treated in the intensive care unit (ICU) [6].

To improve the process of providing medical and pharmaceutical care, it is necessary to analyze the segmentation of patients with coronavirus disease (COVID-19). For example, the results of this analysis make it possible to identify the main social groups of the population suffering from this disease and based on this information to develop treatment regimens based on the economic capabilities of patients and their needs.

To determine the clinical and epidemiological features of the course of coronavirus disease (COVID-19), we analyzed 63 medical cards (MC) of inpatients of the CHC of Ukraine.

According to the results of the analysis of MC of patients with coronavirus disease (COVID-19) according to gender structure, it was found that in the total population of patients was dominated by women - 77.78%, and the share of men was 22.22%.

To analyze the age structure of patients were divided into 6 groups. The first group included patients aged up to 50 years, the second - 50-55 years, the third - 56-60, the fourth group provided age - 61-65 years, the fifth - 66-70 years, the sixth - over 75 years. The results of the analysis of the age structure of patients with COVID 19 are shown in Fig. 1.

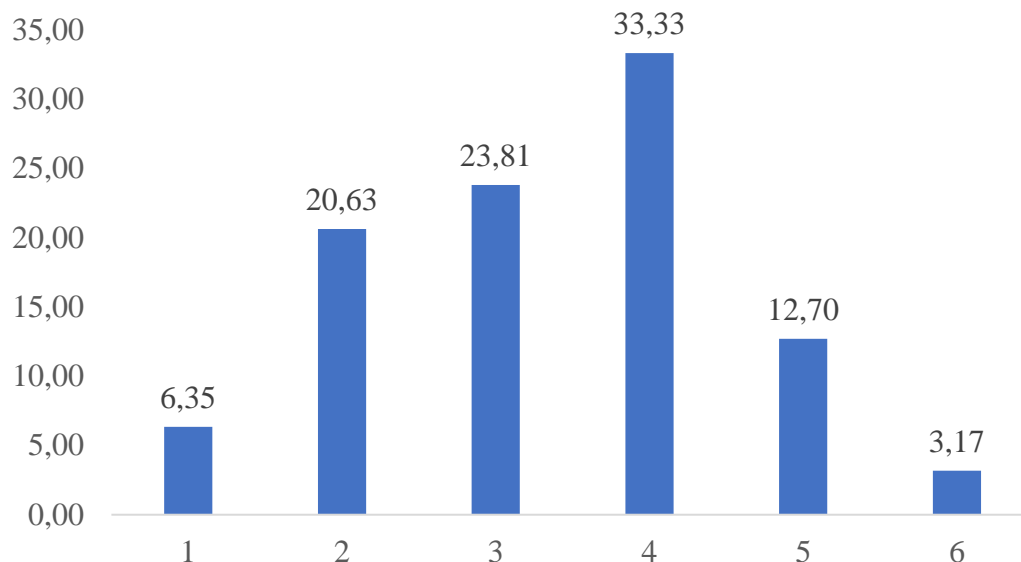


Fig. 1. The results of the distribution of patients with COVID 19 by age groups

According to the results of the analysis of social status, it was found that the largest group of patients were pensioners (49.21% of the total number of patients), the second - working citizens of non-retirement age (30.16%); the third is patients who are temporarily out of work (20.63%) (Fig. 3.2). In general, the share of socially vulnerable groups (pensioners; temporarily unemployed) was 50.8% of the total number of patients.

Given the results of the study of the IC, it can be argued that coronavirus disease (COVID-19) causes a significant burden on the state budget due to direct costs of pharmaceutical care, and indirect, which increase social benefits for temporary disability, disability pension, unemployment benefits, unemployment benefits admission to the State Fiscal Service of Ukraine from patients of working age.

Thus, it can be argued that it is necessary to improve the system of early detection of patients with coronavirus disease (COVID-19) and timely diagnosis by improving the effectiveness of preventive and dispensary monitoring.

1. Zhu N, et al. A novel coronavirus from patients with pneumonia in China, 2019. *N Engl J Med.* 2020; (published online Jan 24.) DOI:10.1056/NEJMoa2001017.
2. Lu R, et al. Genomic characterisation and epidemiology of 2019 novel coronavirus: implications for virus origins and receptor binding. *The Lancet.* 2020;395(10224):565–574.
3. Benvenuto D, et al. The 2019-new coronavirus epidemic: evidence for virus evolution. *J Med Virol.* 2020;92:455–459.
4. Rothe C, et al. Transmission of 2019-nCoV infection from an asymptomatic contact in Germany. *N Engl J Med.* 2020; doi:10.1056/NEJMc2001468.

5. “WHO Director-General’s opening remarks at the media briefing on COVID-19—11 March 2020”. World Health Organization. 11 March 2020. Retrieved 11 March 2020.
6. Team CDC. Severe Outcomes Among Patients with Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) – United States, February 12-March 16, 2020. *MMWR Morb Mortal Wkly Rep.* 2020;69:343–346.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ АВІАФАХІВЦІВ В ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ФАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Демченко Інга Володимирівна

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов
Льотної академії Національного авіаційного університету

Мартиненко Надія Олександрівна

аспірант
Льотної академії Національного авіаційного університету

Харламова Лілія Степанівна

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов
Льотної академії Національного авіаційного університету

На сучасному етапі підготовки авіаційних фахівців однією з найактуальніших проблем є професійна взаємодія в процесі виконання фахової діяльності. Наскільки ефективно спілкуються авіафахівці та володіють технікою професійної взаємодії, певною мірою залежить безпека авіаційного середовища, а також життя пасажирів. У процесі професійної взаємодії диспетчери та пілоти постають перед безліччю непередбачуваних та нестандартних ситуацій, у яких потрібно виконувати професійні завдання та налагоджувати взаєморозуміння. Переважна більшість авіакомпаній мають багатомовні інтернаціональні екіпажі, які часто з різних причин не здатні продемонструвати необхідні професійні навички, у тому числі з англійської мови, таким чином ризикуючи заподіяти шкоду пасажирам, навколишньому середовищу, майну та компанії. Важливу роль відіграє професійна комунікативна взаємодія, яка є надзвичайно важливою для безпеки авіаційного транспорту.

У теоріях міжособистісної взаємодії, О. Леонтьєв [4] та Б. Ломов [5] визначають як співпрацю, спільну діяльність, як процес, що супроводжуваний переданням руху й інформації. Міжособистісну взаємодію витлумачують у таких контекстах: 1) як випадковий або навмисний, приватний чи публічний, тривалий або короткочасний, вербальний чи невербальний особистий контакт двох і більше осіб, що породжує зміни їхньої поведінки, діяльності та установки; 2) як систему взаємно зумовлених дій, пов'язаних циклічною причинною залежністю, в процесі якої поведінка кожного з учасників слугує одночасно стимулом і реакцією на поведінку інших [6, с. 42].

Розрізняють два типи міжособистісної взаємодії: 1) співробітництво (кооперація) – коли просування кожного з партнерів до своєї мети сприяє або

хоча б не перешкоджає реалізації цілей інших; 2) суперництво (конкуренція) – коли досягнення мети одним з учасників взаємодії ускладнює або перешкоджає досягненню цілей інших учасників [1, с. 43].

Серед основних рис міжособистісної взаємодії як форми спілкування варто виокремити такі: 1) предметність – наявність зовнішньої мети стосовно взаємодії індивідів, досягнення якої вимагає об'єднаних зусиль; 2) експліцитність – доступність для стороннього спостереження й реєстрації; 3) ситуативність – чітка регламентація конкретних умов тривалості, інтенсивності, норм і правил інтеракції, від чого вона стає порівняно нестабільним, змінним феноменом; 4) рефлексивна багатозначність – можливість для міжособистісної взаємодії бути як виявом усвідомлених суб'єктивних намірів, так і несвідомим або частково усвідомленим наслідком спільної участі в складних видах колективної діяльності [6, с. 45].

Під час підготовки до професійної комунікативної взаємодії не завжди достатньо зосереджується увага на можливості отримання знань курсантами у єдності з розвитком певних властивостей, а саме: особистісних (мотивація, переконливість, моральність тощо) та психофізіологічних (увага, швидкість реакції, стійкість до монотонії тощо). У цьому контексті актуалізується необхідність конкретизації змісту та структури підготовки до професійної комунікації, пошуку інструментів діагностики й ефективних шляхів формування готовності до професійної комунікативної взаємодії.

Взаємозв'язок понять «взаємодія» та «спілкування» є очевидним, однак у наукових розвідках немає єдиної думки щодо поняття «взаємодія» та її місця серед інших явищ і процесів. Взаємодія інтерпретована і як самостійна категорія, і як інтерактивна форма спілкування, і як діяльність індивіда, і як окремий вид людської діяльності. Аналіз наукової літератури спонукав В. Желязкова прийти до висновку, що взаємодія проходить у двох формах – у формі спілкування й спільної діяльності. Така диференціація певною мірою умовна, оскільки спільна діяльність не може бути реалізована без спілкування, а спілкування натомість часто слугує засобом спільної діяльності. Учений трактував поняття «взаємодія» як організований та цілеспрямований комунікативний процес, який характеризується наявністю мети, предмету, способів здійснення і зворотним зв'язком та сприяє взаємопов'язаному і взаємообумовленому впливу суб'єктів один на одного. Взаємодія завжди виникає в разі наявності спільної основи та регламентована умовами конкретної ситуації [3].

У річищі опису професійної взаємодії не можна залишати поза увагою поняття «професійна комунікація», що впливає на діяльність людей у процесі навчання й роботи. Професійна комунікація – важливий складник комунікативної взаємодії авіафахівців.

Існує два підходи до окреслення співвідношення понять «спілкування» і «комунікація». Згідно з першим підходом, основною категорією вважають спілкування; у її структурі розрізняють комунікацію (обмін інформацією), інтеракцію (організацію взаємодії та впливу), перцепцію (чуттєве сприйняття як основу взаєморозуміння). Відповідно до другого підходу, базовою категорією постає комунікація, яка відбувається між людьми у формі спілкування як обмін

знаковими утвореннями (повідомленнями) [2]. Зазначимо, що ці два поняття мають загальні ознаки й відмінності. Усе залежить від того, у якій науці вони функціонують. З огляду на дослідницький контекст, наголосимо, що комунікація – більш широке поняття, яке охоплює спілкування, оскільки останнє передбачає лише вербальні засоби передавання інформації. У розрізі першого підходу поняття «спілкування» потрактовано як «процес взаємодії між двома чи кількома особами, що полягає в обміні між ними інформацією пізнавального характеру» [7, с. 334].

Спілкування – невід’ємний складник практичної взаємодії людей, що створює можливості для планування, реалізації й контролю спільної діяльності. Виокремлюють три основні аспекти спілкування: – комунікативний (обмін інформацією між індивідами); – інтерактивний (організація взаємодії між партнерами в спілкуванні); – перцептивний (сприймання один одного партнерами та налагодження взаєморозуміння) [7].

Професійна комунікація фахівців авіаційної галузі полягає в тому, що вона не може зводитися тільки до опанування фразеології радіообміну, використання технічних термінів та аббревіатур, її основою повинні бути професійно-мовленнєві вміння стандартного загальнономовленнєвого характеру, які є важливим складником професійної надійності авіафахівців; але знання загальної англійської мови є основним критерієм для успішної кар’єри та важливою конкурентною перевагою в процесі професійної діяльності в авіаційній галузі, оскільки, англійська мова – міжнародний еквівалент комунікації в сучасному світі через те, що економічне, політичне, наукове життя суспільства здійснюється англійською мовою.

Узагальнюючи викладене, фіксуємо, що спілкування та комунікація є процесами взаємозв’язку й взаємодії професійних спільнот, суб’єктів (особистостей, класів, груп), які передбачають обмін інформацією, діяльністю, досвідом, здібностями, вміннями й навичками, результатами професійної діяльності. Комунікацію варто характеризувати як спосіб передавання не просто інформації, а значення повідомлення за допомогою символів. Під поняттям комунікації розуміємо процес передавання повідомлення від диспетчера до пілота для розв’язання стандартних та нестандартних ситуацій на борту судна. Комунікативний процес починається з певної спільної діяльності, а обмін знаннями, ідеями, досвідом стосовно неї згодом стає результатом спільних зусиль щодо її організації та розвитку, тобто йдеться про професійну комунікативну взаємодію.

Список літератури:

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підруч. для студ., аспірантів та мол. викладачів вузів. Київ : Либідь, 1998. 560 с.
2. Грушевицкая Т. Г., Попков В. Д., Садохин А. П. Основы межкультурной коммуникации : учеб. для вузов / под ред. А. П. Садохина. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. 352 с.
3. Желясков В. Я. Професійне спілкування як передумова комунікативної взаємодії майбутніх судоводіїв. Збірник наукових праць Національної академії

Державної прикордонної служби України. Серія : педагогічні науки. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2018. Вип. 3(14). С. 189–198.

4. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. Москва : Политиздат, 1977. 304 с.

5. Ломов Б. Ф. Методологические и теоретические проблемы психологи. Москва : Наука, 1984. 445 с.

6. Словарь психолога-практика / сост. С. Ю. Головин. 2-е изд. перераб. и доп. Минск : Харвест, 2009. 976 с.

7. Степанов О. М. Психологічна енциклопедія. Київ: Академвидав, 2006. 424 с.

БІЛІНГВІЗМ Й ІДЕНТИФІКАЦІЯ

Демченко Володимир Миколайович,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри державного управління
і місцевого самоврядування,
Херсонський технічний університет

Якщо розглядати три чинники мовно-національної політики держави, то відзначаються кілька площин, пов'язаних між собою та взаємопроникних.

1. Білінгвізм (двомовність) – явище протистояння двох мов, які паралельно функціонують в одному соціумі. Також спостерігається протистояння й двох форм однієї мови в цьому ж функціональному аспекті – переважно літературної (будь-якою мірою – пуристичної чи розмовної високого стилю) та діалектної (територіальної чи соціальної – у нашому часі койне та сленгу / аргю). Однак ця дихотомія не впливає на національну ідентифікацію такою мірою, як білінгвізм.

2. Мовна ситуація у країні стає соціально значущою (загрозливою) саме тоді, коли білінгвізм стає реальним протистоянням, де одна мова є політично владною, а друга – підвладною, яку терплять, обмежено використовують або й забороняють. Зрозуміло, що йдеться про українсько-російську двомовність, де перший компонент – українська – підлягав усім трьом станам: її терпіли з кінця XVII століття до середини XIX-го та обмежено використовували, адже це була мова села, мова низів, мова аборигенів (у колоніальному вимірі); із початком її виходу на публічний рівень (через творчість І. Котляревського, Т. Шевченка та ін.) її заборонили з середини XIX-го, відчувши небезпеку національного пробудження українців як етносу (хоча й малоросів за тогочасною термінологією, але ж носіїв давніх діалектів – дулібів, полян, сіверян, деревлян та ін., які на європейському науковому рівні були визнані як складові однієї слов'янської мови – української).

3. Мовна політика саме й передбачає регулювання мовної ситуації в той бік, який зумовлений державним устроєм. В описаній ситуації йдеться про імперію із самодержавним правлінням, одноосібну монархію, та ще й Російську, яка від Івана Грозного до сьогодні живе за пріоритетами східного правління (від Чингізхана) з такими чинниками, як жорстка вертикаль влади, мілітаризованість, агресивна зовнішня політика, але зі своїми особливостями, серед яких відзначається поступова русифікація – як за етнічним показником (спочатку термін «великороси» об'єднує всіх, хто вважає себе росіянином із відповідною мовою, надалі термін «радянський народ» виконує ту саму політичну функцію), так і за мовним (конкретна 50-річна заборона публічного функціонування української мови, що лише завдяки західноукраїнським часописам і просвітителям вижила в тому нерівному протистоянні. У Російській імперії («союзи») така політика продовжилася в 50-60-ті роки XX століття, коли не лише матеріально стимулювалися вчителі російської мови та переселенці з Росії, але й дозволялося не вивчати місцеву українську мову в школі.

4. Національна ідентифікація безпосередньо залежить від пріоритетів мовної політики держави. Наприклад, окремі губернії Росії, де кількісно переважали етнічні українці (Курська, Воронежська, Білгородська) та які ніяк не приєднували до Української «радянської соціалістичної республіки» (усі три ці атрибути не відповідають своїй сутності за такого режиму), зазнали відповідно політичного тиску, і зрештою через півстоліття всі ці українці стали офіційно росіянами. Наразі ця ситуація повторюється на Донеччині та Луганщині.

Як бачимо, білінгвістичне протистояння в умовах обох імперій відбувалося на користь мови метрополії – російської, адже на це була спрямована мовна політика. І якщо в Російській імперії вона призвела до радикального акту – заборони підвладної етнічної мови (української), то в «Радянській» процес її знищення планувався на довгі десятиліття – паралельно з процесом формування «радянського» народу. На сьогодні наслідки цього процесу ще активні – на рівні мовлення це домінування російської мови в міському побуті, на рівні мовної структури – масив калькованих із цієї мови одиниць, які наявні в державних документах і законах України.

Отже, преференції від влади й режиму російській мові від 1958 року – право вибору шкільної мови навчання для дітей, зниження книговидавництва українською мовою, російськомовну вищу освіту, медіа тощо – залишили свій принциповий відбиток через 30 років, відповідь же з боку української від 1989 року [1] через аналогічний період має такі успіхи: декларування її як державної, функціонування в освіті та публічному управлінні, переважання на телебаченні як головному засобі подання інформації. Проте побутові сфери, зокрема й вуличне та сімейне спілкування в місті залишається без змін російськомовним. Учені додають сюди малу частку українськомовних періодичних видань і власної кінопродукції [2], а також негативну реакцію різних верств населення – як патріотів, так і представників радянсько-російської культури, які також вважають свою рідну мову приниженою [3].

Для вирішення цих проблем учені пропонують, по-перше, дотримуватися визначеного законом мовного режиму у владних структурах (зокрема в південно-східному регіоні України); формувати національносвідому еліту (правильніше сказати – рекламувати таку еліту в медіазасобах); підтримувати історичний соціокультурний тип українця-господаря (зокрема в сільському господарстві, що призведе до переорієнтації внутрішньої політики й освіти в напрямку села й на виробничі спеціальності – більш потрібні на землі); запобігати кризі української культури та, відповідно, національної ідентичності (дотримання національної безпеки у медіасфері, особливо на телебаченні); продовжувати в соціокультурному просторі України процес дерадянізації з утвердженням національної системи ціннісних орієнтацій [3, с. 56-57].

Зрештою потрібно зазначити, що визначальним підґрунтям мовної політики унітарної держави, якою є Україна, має бути ідея національної єдності, про яку вчені говорять упродовж усього періоду державної незалежності та яка довго залишалася лише декларацією. Причиною цього саме і є поділ населення на дві принципові частини. І як того не бажали б визнати національно свідомі романтики, натомість більше стає національно свідомих практиків за наявності

значної частки національно свідомих нігілістів, які аргументують свої погляди невірою в ефективність влади.

Список літератури

1. Закон «Про мови в Українській РСР». *Відомості Верховної Ради*. 1989. № 45. Ст. 631.
2. Діак І. Українське відродження чи нова русифікація. К.: Гранослов, 2000. 304 с.
3. Велика А. Проблема українсько-російського білінгвізму у вищих навчальних закладах Півдня України : дис... канд. філол. наук : 10.02.01. Одеса, 2012. 188 с.

ХЛЫСТОВСКАЯ И СКОПЧЕСКАЯ СИМВОЛИКА В ПОЭЗИИ АННЫ РАДЛОВОЙ

Рожченко Зоя Владимировна

Преподаватель
КНУ имени Тараса Шевченко

Имя русской поэтессы и переводчицы А. Д. Радловой мало известно современному читателю. Она была обречена на забвение тем, что после войны отбывала наказание в Волголаге, в Переборах возле города Рыбинска. Статья была серьёзная: за измену Родине и сотрудничество с оккупантами сроки были большими. Её мужу, известному режиссёру Сергею Радлову, присудили тогда 25 лет исправительных лагерей, ей самой – 10. Театр Радлова вывезли из блокадного Ленинграда по Дороге жизни в феврале 1942 года и отправили в эвакуацию в Пятигорск. Телеграмма с разъяснением пути дальнейшего следования по направлению к Намангану Узбекской ССР пришла с опозданием. Театр разделился на 2 группы: одна часть на попутных машинах из танкового училища успела выехать и под Нальчиком соединилась с уходившими пешком студентами и преподавателями Театрального института, другая часть готовилась выехать на следующий день [1, с. 44]. Ночью в город вошли немецкие войска. А. Э. Левитин-Краснов считал, что Сергей Радлов не просто согласился сотрудничать с оккупационными войсками, но сознательно медлил с эвакуацией в ожидании прихода немцев и пошёл к ним на службу добровольно [2, с. 50-51]. Анна Радлова так и умерла в лагере в 1949 году от инсульта на руках у мужа, тогда как Сергей Радлов всё-таки дождался реабилитации в 1957 году и даже смог работать по специальности в Риге. Современные литературоведы, профессионально занимающиеся исследованием творчества Анны Радловой, уже настолько отдалены от неё во времени, что не всегда знают и чувствуют, что именно послужило толчком к написанию тех или иных её произведений. Вместе с тем её поэзия, если разобраться в особенностях символики, звучит очень современно. Анна Радлова вполне осознанно стремилась приблизить своё творчество к народу. Это тем более удивительно, что простые и ясные слова её поэтических произведений построены на фундаменте её собственной философии, совершенно неожиданной у светской красавицы, каковой она была до войны.

О. Юрьев высказал мнение, что Анна и Сергей Радловы в своё время поддержали революцию: «Нет никаких сомнений в том, что Радлова и её муж рассматривали революцию 1917 года, Гражданскую войну и, самое главное, большевистское правление, сторонниками которого они были, как некий исторический реванш, как восстание объединённых народных сект во главе с самой тайной и жуткой из них» [3]. Что это была за секта, рассмотрим позднее. Но вот стихи Анны Радловой о революционном Петрограде (орфография и пунктуация первоисточников здесь и далее подаются без изменений):

Плывут ленивей и светлее дни

И солнце медлит к западу клониться,
 Стоит, как геральдическая птица,
 Крыла простёрши, а крыла – огни.
 Беременная шествует весна,
 На небе ночью виден след кровавый,
 Встревоженные девушки ждут славы,
 А женщины печальны и без сна.
 И сердце рвётся будто старый флаг,
 Колеблемый ветрами и победой.
 О сердце, людям песню ты поведай,
 Иль песней захлебнись, последний враг [4, с. 12].

Всё же есть некоторые сомнения, что подобные стихи можно трактовать именно как безоговорочную поддержку пролетарской революции. Автор стихов осознаёт неотвратимость перемен («беременная шествует весна»), но такое понимание ещё не свидетельствует о поддержке революции, скорее это принятие её неизбежности. Образ весны с её неотвратимостью неоднократно встречается и в других стихах Анны Радловой этого времени. «Геральдическая птица» (двуглавый орёл), с которой она сравнивает солнце в своих поэтических строчках, медлит уходить с небосклона с наступлением весны. Когда солнце не уходит с небосклона, должны наступить знаменитые петербургские летние белые ночи, однако вместо их рассеянного света поэтесса видит на небе кровавый след. В своём небольшом поэтическом сборнике «Корабли», куда вошло это стихотворение, Анна Радлова постоянно противопоставляет кровавую осень (революционный октябрь) и наступающую весну, которая должна прийти ей на смену [4]. Юные встревоженные девушки полны надежд в ожидании весны, а вот умудрённые женщины пребывают в ужасе и без сна, и нет ответа на вопрос, кто из них на самом деле прав. В другом стихотворении из этого же сборника, уже год спустя, Радлова снова высказывает свои сомнения:

В жилах победителей волчья кровь,
 С молоком волчицы всосали волчью любовь.
 И в России моей, окровавленной, победной или пленной,
 Бьётся трепетное сердце вселенной [4, с. 13].

Если современных исследователей ещё может вводить в заблуждение факт успешной работы Сергея Радлова в советском театре в качестве режиссёра, то во властных структурах тогда нисколько не сомневались, что супруги Радловы – чуждый советской власти элемент. Чтобы это понять, достаточно прочитать произведения Анны Радловой: она очень искренна. Недаром она перестала писать и публиковать собственные стихи в 1922 году, а последнее её прозаическое произведение, «Повесть о Татариневой», было написано в 1936 году (но так и осталось неопубликованным до 1997 года).

В сложный период 1920-30-х годов Анна Радлова обратилась в своём творчестве к теме русского сектантства, в частности, к хлыстовству и скопчеству. А. Эткинд в предисловии к книге А. Радловой высказывает мнение, что с этими ответвлениями от русского старообрядчества она была знакома лишь по письменным источникам [5, с. 10]. Скорее всего, это не так. Во-первых, среди

предков поэтессы были донские казаки, а в Области Войска Донского было немало старообрядцев, с которыми связана история хлыстовства. Именно на границах с мусульманскими странами и народами старообрядцы донского и терского казачества были востребованы, так как они не употребляли алкоголь и тем самым вызывали у мусульман больше доверия. Впоследствии из Центральной России на южные границы, на Кавказ и в Закавказье в качестве наказания ссылали хлыстов, скопцев и близких к ним молокан и духоборов. Во-вторых, хлыстовские общины были очень распространены и прекратили своё существование лишь в 50-60-х годах XX в. Скопцев же к концу XIX в. насчитывалось десятки тысяч человек, и, хотя в СССР скопческая секта была запрещена, упоминания об этих общинах исчезают лишь к концу XX в. [6]. Хлысты и скопцы возлагали большие надежды на русскую революцию, рассчитывая на послабления в репрессивной политике, которую проводило по отношению к ним царское правительство. Этим надеждам не суждено было сбыться. Идеи же хлыстов и скопцев были хорошо известны в поэтических кругах начала XX в. О своём участии в скопческой секте рассказывал поэт Николай Клюев: он якобы сбежал из этой секты после того, как его хотели оскопить. Известно также, что Вячеслав Иванов и завсегдатаи его «Башни», среди которых был и Михаил Кузмин, проявляли большой интерес к хлыстовству и встречались с хлыстовской богородицей. Об этом есть свидетельство Е. К. Герцык: «Мысли, владевшие тогда Вячеславом Ивановым, пробудили в нем интерес к хлыстовству, пьяному тем же вином духа. Насколько мне помнится, Пришвин, сам в то время увлечённый сектантством, повёз его к хлыстовской богородице. Обставленная тайной поездка на тройке куда-то за Петербург в глухие, дальние пригороды. В маленьком мещанском домике состоялась у В. И. с нею долгая беседа. А через несколько дней он читал публичную лекцию о «Древнем Ужасе», и среди привычной модернистской публики в первых рядах сидела женщина, молодая ещё, с красивыми строгими чертами, с головы до пят укутанная чёрной шалью. Это и была хлыстовская богородица» [7]. Анна Радлова входила в круг общения и Вячеслава Иванова, и Михаила Кузмина, так что о хлыстовстве она знала непосредственно от самих сектантов.

Поэтический сборник Анны Радловой «Корабли» пронизан хлыстовской тематикой и символикой, однако поэтесса сама подчёркивает, что эта символика понятна не всем:

Есть тайные слова, рожденные в смятеньи,
Внимающие им не знают их значенья.
Обломки черного большого корабля
Случайно приютит холодная земля [4, с. 27].

Корабль здесь – хлыстовский образ, и о хлыстовской мифологии и символике необходимо рассказать подробнее.

Хлыстовство возникло в России в середине XVII в. и сохранялось неизменным до середины XX в.: к этому времени относятся последние официально зарегистрированные советскими исследователями случаи [8]. Впрочем, до сих пор в народе появляются слухи о существовании хлыстовских

и скопческих общин, которые свою деятельность попросту не афишируют, сохраняя её в глубокой тайне и не допуская к себе непосвящённых. Само название «хлысты» происходит от обряда, при совершении которого последователи этой веры бьют себя, хлещут жгутами, прутьями. Этот обряд называется радением. Во время радения, которое происходит ночью, хлысты кружатся, бичуют себя и поют специальные песнопения, доводя себя до экстаза. Другое объяснение названия хлыстов – искажение слова «христы», «христовщина», так как община хлыстов управляется «христами» (официальное название руководителя секты). Сами себя хлысты так никогда не называли, их самоназвание – «люди Божии». Название «хлысты» было введено в документах Священного Синода в начале XIX в., поскольку высшее духовенство православной церкви сочло непристойным при названии этих сект упоминать священное имя Спасителя и Христа [9, с. 8]. Основателем хлыстовства считается крестьянин Костромской губернии Данила Филиппович (Филиппов), давший своим последователям 12 заповедей и провозглашённый Саваофом. Его преемники-мужчины стали называться «Христами», а женщины «Богородицами». Одним из первых в художественной литературе хлыстовство описал Павел Иванович Мельников (Андрей Печерский) в романе «На горах» [10]. Хлыстовские обычаи и обряды, описанные им, в частности, обвинения хлыстов в распутстве, до сих пор вызывают споры и сомнения.

Отдельные общины хлыстов (христововеров) называются кораблями. Эти корабли совершенно независимы друг от друга. Во главе корабля стоит кормщик, называемый Богом, Христом, пророком, апостолом, или кормщица, называемая пророчицей, восприемницей, богородицей или матушкой. Поэтому сборник «Корабли» у Радловой имеет двоякую символику: это и естественные ассоциации с кораблями, стоящими на рейде и символизирующими родной для неё портовый город, и отсылка к религиозной общине хлыстов. Хлысты ведут аскетический образ жизни, практикуют пищевое и половое воздержание. По некоторым свидетельствам, признаётся переселение душ: душа человека после смерти становится ангелом, если жила в хлысте, исполнявшем заповеди, при неисполнении хлыстом заповедей, душа воплощается в животное, соответствующее наклонностям этого человека. В свете этих представлений становится понятна символика образа орла в стихах из сборника Анны Радловой «Корабли», отсылающая также к державному гербу и создающая образ сложного кружения сознания, подобный кружению хлыстовских радений:

Когда я мирное изгнанье покидала
 Для города тревог и слишком кратких нег,
 На холмах уж сгорал последний хрупкий снег
 И теплая земля подснежники рождала.
 За лошадыми летел, как будто провожая,
 Огромный, бурый, злой, медлительный орёл,
 Орёл ли то живой смущал заснувший дол,
 Иль птичью плоть прияв, кружила страсть чужая? [4, с. 33].

«В жилах победителей волчья кровь» из цитированных ранее стихов того же цикла Анны Радловой – тот же хлыстовский образ переселения душ.

В начале XX в. хлыстовские верования с их апокалиптическим восприятием современного мира были очень распространены по всей Российской империи. Апокалиптические мотивы появляются также и в стихах Радловой («Полынь-звезда взошла над нашим градом») [4, с. 17]. Хлысты не признавали священников и святых, имели своеобразное представление о браке: отвергая церковный брак и приравнивая его к греховной связи, хлысты имели духовных жён, которые давались им христами и пророками на радениях. Следовательно, плотскую связь между духовными, а не венчанными (т. е. законными супругами) хлысты греховной уже не считали. Хлысты, не признавая традиционного церковного брака, оправдывали отношения, которые традиционной церковью считаются внебрачными, тем самым ставя превыше всего духовный брак. По всей вероятности, из-за такого своеобразного понимания ими церковного брака и распространился миф о распутстве хлыстов, не имеющий на самом деле ничего общего с реальностью.

Скопчество как секта оформилось ещё в XVIII в. на основе хлыстовских верований. Во второй половине XIX в. скопцев насчитывалось уже до 6 тысяч в Тамбовской, Курской, Орловской губерниях и в Сибири, куда они часто отправлялись добровольно, выкупая земли у местных жителей, и где жили очень богато. Скопцы считали, что единственным путём спасения души является оскотление. Себя они считали белыми голубями, в отличие от хлыстов – серых голубей. Их выражение «убелиться» – значит оскотиться.

В целом в хлыстовских и скопческих верованиях усматривают влияние религиозных сект как Запада, так и Востока. Скорее всего, в русских народных крестьянских верованиях (а хлыстовство возникло как раз в крестьянской среде) более сильным было именно восточное влияние, пришедшее через контакты купцов-старообрядцев Поволжья с иранскими суфиями. Здесь представлено теософское, митраистское в своей основе дуалистическое представление о том, что всё доброе в мире имеет божественное происхождение, а зло – порождение Сатаны. Влияние суфизма заметно также в обрядности хлыстовского и скопческого кружения (полная аналогия с кружащимися дервишами), самобичевания (уже более поздний исламский шиитский обряд ашурá, называемый в русских источниках Шахсей-вахсей), аскетического образа жизни и отказа от алкоголя.

На Анну Радлову хлыстовские и скопческие верования оказали особенно сильное воздействие. Хлыстовская тема появилась уже во втором её сборнике 1919 года «Корабли», ещё сильнее она прозвучала в сборнике 1922 года «Крылатый гость», а пьеса «Богородицын корабль» 1923 года уже целиком посвящена хлыстовской богородице Акулине Ивановне орловской, реальному историческому лицу. Последнее произведение Радловой, «Повесть о Татариневой», основана на подлинных документах эпохи.

Всю Россию Анна Радлова рассматривает как корабль христововеров, религиозная община которых в представлениях самих хлыстов выделяется среди других христианских течений своей истинной верой и духовностью. Вообще в христианской традиции корабль, по аналогии с Ноевым ковчегом, считался символом спасения. Образ корабля в петроградских стихах Радловой на первый

взгляд кажется вполне естественным в силу местоположения города у Балтийского моря, ведь корабли являются неотъемлемой частью городского пейзажа. Однако на самом деле чаще всего корабль в её поэзии является хлыстовским символом общины. Революцию, произошедшую на её глазах, она трактует как очищение через страдания и самобичевание, также видя в ней аналогию с экстатическим хлыстовским радением. Поскольку для хлыстов и скопцев важны собственные песнопения, Радлова придаёт большое значение поэтическому слову и считает роль поэта важнейшей для духовного развития. Стихотворная форма, избранная Анной Радловой, также в соответствии с хлыстовскими песнопениями и скопческими рóспевцами производит впечатление простоты, безыскусности. На самом деле Анна Радлова виртуозно владеет поэтической техникой, например, даже такими старинными формами европейской поэзии, как сонет или триолет. Небрежность её стиха можно считать нарочитой. В третьей книге стихов «Крылатый гость» она даже вводит в свои тексты цитаты из оригинальных скопческих роспевцев:

Была ты как все страны страной
 С фабриками, трамваями и калекками,
 С грешными городами и чистыми реками,
 И зимой была стужа, а летом зной.
 И были ещё просторные поля, буйный ветер и раскольничьи песни –
 – Сударь мой, белый голубь, воскресни –
 А Европа, слушая Шаляпина, ахала
 – Какого гения породила черепаха –
 Черепахой была ты, а стала от Чёрного моря до Белого лирой,
 Плоть твою голубь расклевал и развеял по полю ветер,
 Снится в горький вечер пустому миру –
 Ни трамваи, ни фабрики, ни Шаляпин, а песня –
 Сударь мой, белый голубь, воскресни [11, с. 13].

Михаил Кузмин, отрицавший существование искусства для искусства, но придававший большое значение воплощению в поэтической форме эмоций и духовных переживаний, высоко оценил третий сборник Анны Радловой, сравнивая его с «Кораблями» и подчёркивая, что его отличают «бóльшая свобода и твёрдость» [12]. Примечательно, что именно Михаил Кузмин, которого современники частенько (и совершенно безосновательно) обвиняли в мизогинии, разглядел глубинную женскую сущность поэзии Анны Радловой.

В соответствии с верованиями хлыстов и скопцев, Радлова в стихах практически ничего не упоминает о своих родителях, о своём сыне. У неё есть стихотворение, посвящённое погибшей сестре Вере. Сборник «Корабли» целиком посвящён Сергею Радлову; посвящены ему и отдельные её стихи. Есть у Анны Радловой и много стихов, посвящённых другим людям (в частности, Михаилу Кузмину, Владимиру Покровскому, Любови Блок, самому Александру Блоку, Валериану Чудовскому). Но родственных связей с её собственной матерью и сыном у Анны Радловой словно никогда и не было: любое упоминание о близких кровных родственниках в её поэзии отсутствует. Это вовсе не значит, что близости с родными по крови не существовало в реальности:

об этом есть свидетельства её современников. Таким способом в её творчестве подчёркнут приоритет духовного родства перед кровными связями. Такое соотношение становится частью её образной системы.

Список литературы

1. Райскин И. Листок между двумя безднами. Письмо Д. Д. Шостаковича С. А. Радлову // Музыкальное искусство в процессах культурного обмена. Сборник статей и материалов в честь Аркадия Иосифовича Климовицкого / Российский институт истории искусств [отв. ред. и сост. Г. В. Петрова]. – СПб, 2015. – с. 44.
2. Левитин-Краснов А. Э. «Рук твоих жар». (1941-1956). – Тель-Авив: Круг, 1979. – с. 50-51.
3. Юрьев, Олег. Третья богородица. К 125-летию Анны Радловой // Новый мир, №2, 2016. URL: https://magazines.gorky.media/novyi_mi/2016/2/tretya-bogorodicza.html (Дата обращения 10.12.2021 г.)
4. Радлова, Анна. Корабли. – Петербург: Алконост, 1920. – 60 с.
5. Эткинд А. Предисловие // Радлова, Анна. Богородицын корабль. Крылатый гость. Повесть о Татариневой / Публикация, предисловие и примечания Александра Эткинда. М.: «ИЦ-Гарант», 1996. – с. 10.
6. Клибанов А. И. Из мира религиозного сектантства: Встречи. Беседы. Наблюдения. – М.: Политиздат, 1974. – 255 с.
7. Герцык Е. К. Воспоминания. URL: http://az.lib.ru/g/gercyk_e_k/text_0030.shtml (Дата обращения 11.05.2020 г.)
8. Жукова, Людмила. Хлысты, скопцы и молокане: чем они отличаются. URL: <https://arzamas.academy/mag/377-sekti> (Дата обращения 11.12.2021 г.)
9. Криницкая Г. С. Тайные секты в России: исторический очерк. – Томск: Изд-во Томского политехнического университета, 2010. – 35 с.
10. Мельников П. И. (Андрей Печерский). На горах. В 2-х тт. – М.: Государственное издательство художественной литературы, 1956.
11. Радлова, Анна. Крылатый гость. – Петербург: Петрополис, 1922. – 55 с.
12. Кузмин М. А. Крылатый гость, гербарий и экзамены. URL: https://omskmark.moy.su/publ/essayclub/versethics/2014_m_a_kuzmin_gost/87-1-0-1848 (Дата обращения 10.12.2021 г.)

ВЕЛИКИЙ КАЗАХСКИЙ ПОЭТ АБАЙ О СМЫСЛЕ ЖИЗНИ ЧЕЛОВЕКА

Утеубаев Марат Толеутемирович

кандидат исторических наук, профессор Российской академии естествознания,
ассоциированный профессор кафедры социально-гуманитарных дисциплин
Экибастузский инженерно-технический институт имени академика
К.И.Сатпаева, г. Экибастуз, Казахстан.

Великому казахскому поэту и просветителю Абаю Кунанбаеву принадлежит особое место в осмыслении вопросов человеческого предназначения.

Поэтому, интересным будет рассмотреть один из аспектов решения вечного вопроса который волнует многих современников – смысла жизни в творческом наследии великого Абая, идеи которого как никогда актуальны и в наши дни.

Великий поэт и мыслитель Абай призывал к всеобщему просвещению народа, к применению достижений науки и техники.

Познание мира Абай считал не только способностью человека, но и его специфической особенностью и естественной потребностью. Эта потребность человека в познании окружающего мира, по мнению Абая, возникает спустя некоторое время после рождения человека. «Ребенок стремится ко всему – он тянется к блестящему предмету, пробует все на вкус, на ощупь. Заиграет музыка – ребенок тянется к ней; услышит лай собаки, или плач и смех – и сразу встрепетается. Позднее он начинает спрашивать: «Что это такое?», «Почему он это делает?», «Для чего это?». Ребенком овладевает высокое беспокойство» (1).

Если у человека отсутствует такая потребность к познанию мира, то он, утверждает Абай, не может называться им, тогда он только существует, а не живет полной жизнью человека, который интересуется происходящими явлениями, прошедшим и будущим. «Вот это и есть потребность души – стремление все видеть, все знать, всему научиться. Если пропадает это стремление, если не захочешь полностью знать все или узнавать хоть часть, то ты уже не человек. Если мы не стремимся к знаниям, то наша душа уже не душа человека» (2). Абай обращает здесь внимание на отличительной особенности человеческого познания. Он старается теоретически обосновать необходимость изучения науки, познания законов мира и просвещения.

Гуманистичны утверждения Абая о том, что люди от рождения наделяются природой одинаковой способностью, одинаковыми свойствами: «Человеку все люди друзья. Это потому, что живешь в мире, - твое рождение. рост, чувство сытости и голода. Печаль, смерть, строение тела... все одинаково для остальных людей». Но, указывает Абай, быть умным или глупым – это зависит от тех условий, в которых оказываются люди после рождения. Человек может стать умным, если он будет развивать и совершенствовать свои интеллектуальные способности путем изучения науки. Он может остаться глупым,

невежественным, если не будет развивать свои способности. «Что увидел, что услышал, что узнал – нужно быстро усвоить, - говорит Абай. – Усвоением не следует довольствоваться, надо знать, откуда в прошлом оно ушло, куда в будущем приведет. Мы должны умом постигнуть эти два направления и познания. Иначе не будет желаемой пользы от долгой учебы и больших знаний».

Таким образом, великий Абай выражал идею естественного равенства людей. Каждый человек, независимо от того, бедный он или богатый. Имеет высокое звание человека. Поэтому надо с бедными обращаться по – человечески. Не допускать унижения и оскорбления их человеческого достоинства. Абай пропагандирует идеи любви к человеку, идеи гуманизма. Человеческое сердце не может быть равнодушным к людским страданиям, оно должно подталкивать людей на совершение благородных, добрых поступков. «Будь милосердным, считай другого человека своим братом, желай ему того, чего желаешь себе. Вот хорошие правила для сердца, для того чтобы воспитать в себе правдивое сердце.

Следовательно, Абай указывает, что человек по своей природе должен быть склонным к добру, к жалости к бедным и обездоленным. Однако, с горечью заявляет Абай, люди испорчены, подлы. Жестоки, так как они не оберегали сердца в чистоте. А загрязняли его, оскверняли его.

Пропаганда идей гуманизма. Призыв, обращенный к богатым, оказать помощь к бедным и обездоленным характеризует Абая как мыслителя, искренне желающего народу благополучия.

При этом, Абай возвеличивает людей, занимающихся честным трудом. «Жить честным трудом, - пишет он, - это дело честного человека».

По Абаю, почетным человеком является тот, который достиг славы своим трудом. В одном из афоризмов он утверждает «Простолюдин, прославленный за ум, - выше царя, увенчанного счастьем. Юноша, продающий свой труд, - достойнее старика, торгующего своей бородой» (3).

Здесь заслуживает внимания то, что у поэта – мыслителя возвеличивание труда сочетается с возвеличиванием труда. Только в разуме и труде он видит самое высокое человеческое достоинство и вершину славы.

Богатство, собранное без труда, по мнению Абая, не может считаться действительным богатством. Истинное богатство только то, что добыто честным трудом. Он презирает стремление людей нажить добро обманом, подлостью, воровством.

В «Словах назидания» Абай особое внимание уделяет роли трех факторов в познании мира, какими он считает: волю, сердце и разум.

Так «Семнадцатое слово» назидания Абая посвящается выяснению роли воли, сердца и разума в процессе познания.

В произведениях Абая воля выступает в качестве той силы, благодаря которой делается практически возможным познание мира. Без воли, указывает поэт – мыслитель, никто не может чего-либо достигнуть. Только благодаря воле «люди отстраняют лень и настойчиво стремятся познать» законы мира, она заставляет людей действовать, упорно трудиться, предостерегает их от легкой наживы и злых повадок. Именно воля, говорит он, направляет людей на путь истинный, когда они его покидают» (4).

Говоря о роли разума в познавательном процессе, Абай утверждает, что разум позволяет нам познать смысл, сущность жизни. Между тем, указывает Абай, как в воле, так и в разуме имеются пороки. Воля толкает людей на действие, к совершению деяний. Воля может привести как к добру, так и к злу. Вместо пользы причинить ущерб. Что касается разума, то он равнодушно смотрит на добро и зло. Абай указывает «что разум является «руководителем и хороших и плохих людей», он ведет людей по пути добра и зла».

Что, касается сердца, то оно по пониманию Абая, является источником доброты и гуманизма. Только оно заставляет людей думать об обездоленных, толкает их на совершение добрых поступков. Из сердца исходит «все доброе – милосердие, скромность, справедливость, отзывчивость». Если сердце держать в чистоте и безупречном состоянии, то не будет между людьми обиды, люди будут отскакивать от зла, как от змеи, - говорит Абай в «семнадцатом слове». Абай считает необходимым соединить волю, разум и сердце. При этом руководящая роль должна принадлежать сердцу. Абай учил находить свое место в обществе, и все свое умение и таланты использовать для того, чтобы помочь народу освободиться от бесправия, унижения.

«Не рисуйся чем угодно,
Если ты талантлив – гордись,
Считай себя кирпичиком мироздания,
Найди в нем место и становись»! (5).

Абай указывал молодежи, что умными считаются те люди, которые перед собой ставят высокие цели и упорно трудятся над тем, чтобы добиться осуществления этих целей. Они не увлекаются второстепенными делами, не растрачивают своей энергии на что попало, а упорно и настойчиво работают ради выполнения поставленной задачи. В этом они получают удовольствие и находят свое счастье.

«Умный человек – подлинный человек, - пишет Абай, - конечно, и он увлекается. Но увлекшись. Он тратит все на достижение цели, и само время успехов остается для него в памяти лучшим временем жизни. Такой человек. Найдя достойный предмет страсти, идет с жадностью, и когда, вспоминая. Рассказывает, не смотря на трудности, которые были на пути, понимает, что он получил высокое наслаждение, и не жалеет, что жизнь его прошла». Советует своим современникам, ставшим перед собой благородные цели, не зазнаваться, не почивать на лаврах при достижении успехов, критически относиться к самому себе, к результатам своей деятельности. «Если ты сам хочешь быть в ряду разумных, - писал Абай, обращаясь к читателям, - то раз в день или раз в неделю, или хоть раз в месяц давай сам себе отчет, как ты за это время вел себя в жизни, совершил ли ты поступки, соответствующие благу и разуму, не совершил ли того, в чем следует раскаиваться? Думай о том, как ты провел свою жизнь, и заметил ли ты. Запомнил ли ты, как провел ее» (6).

Эти нравоучения великого Абая актуальны и в наше переломное время.

Бессмертные мысли Абая Кунанбаева многому могут научить человека, обдумывающего свою жизнь, ищущего ее смысл и пути самореализации. Обществу современного мира и особенно молодежи необходимо осваивать богатое духовное наследие великого Абая, чтобы не растратить. Не растерять. А сохранить его во имя будущих поколений.

Список литературы

1. Абай. Сочинения в 2-х томах. Том 2. С.242.
2. Там же. С.399.
3. Абай. Сочинения в 2-х томах. Том 1. Стихи и поэмы. Алма-Ата, 1986 г.
4. Абай. Сочинения в 2-х томах. Том 2. Переводы и назидания. Слово 17.
5. Абай. Сочинения в 2-х томах. Том 1. Стихи и поэмы. Алма-Ата, 1986 г.
6. Абай. Сочинения в 2-х томах. Том 1. Стихи и поэмы. Алма-Ата, 1986 г.

ЗНАЧЕННЯ КОНЦЕПТУ «BRAIN-PSYCHE-(MIND/CONSCIOUSNESS...)» В СОЦІАЛЬНІЙ ФІЛОСОФІЇ

Козобродова Д.,

к. філос. наук, психолог-консультант КЦ «Альфалогія»,
м. Одеса, Україна

Соціальна філософія як напрямок філософських досліджень має вивчати дві основні проблеми: людину та суспільство, яке нею створене. Та більш того, питання людини є центральною і навіть «вічною» соціально-філософською проблемою, бо суспільство не існує само по собі, а тільки завдяки існуванню людини. Отже, соціальна філософія прагне вивчати людину не тільки як живу біологічну істоту, а головним чином у її зв'язку з іншими людьми, завдяки чому утворюються соціальні відносини та суспільство взагалі. Соціальна філософія вирішує проблеми людини, природно, в рамках свого предмета: цілеспрямовано досліджує людину та її сутності в контексті буття суспільства. Іншими словами, буття людини розглядається у взаємозв'язку, в єдності з суспільним життям.

Зараз у сучасному суспільстві проблема людини та її існування у інформаційному («цифровому») суспільстві всіляко активується, оскільки трансформації, які сьогодні відбуваються («цифровізація суспільства»), а також виклики, які постають перед людством взагалі («загальні проблеми людства»), потребують нового рівня філософської рефлексії, пошуку нових засад буття людини і сумісного з її вихідними характеристиками суспільства. В історії соціально-філософської думки висувалися і висувуються в теперішній час різні підходи у визначенні людини та її сутності, соціального виміру людського буття.

Мета даної роботи – визначити роль та місце концепту «brain-psyche-(mind/consciousness...)» або («мозок-психіка-(розум/свідомість ...)») в сучасних соціально-філософських дослідженнях. Тому перш за все треба визначитись із сутністю та ідеєю цього концепту. Він був запроваджений у роботі І.В. Єршової-Бабенко «Гіпертеорія «brain-psyche-mind/consciousness» постнекласичне загальне вирішення проблеми і методології дослідження психомірності» (2019). Ця робота була присвячена явищу і поняттю психомірності, яке постає у психосинергетиці як нової галузі пізнання, що формується на стику психології та синергетики, і засновником якої є проф. І. В. Єршова-Бабенко [1]. Головним предметом психосинергетики є дослідження психіки людини як складної динамічної нелінійної системи, що розвивається за принципами нерівноважності, хаотизації, дисипативності та самоорганізації. Тобто психіка досліджується як синергетичний об'єкт, який має фазову структуру: «три фази відповідно періоду життя організму від зачаття до смерті: до життєва (до зачаття), прижиттєва («система психічної реальності») і після життєва (після

смерті)», а також міжфазові переходи та інші складні нелінійні структури, що виникають внаслідок динамічних різномірних процесів і проявів психічного [5; 8].

Тому основним поняттям у психосинергетиці постає поняття «психомірна система/ середовище», яке показує існування «внутрішньопсихічного середовища» людини, тобто воно визначає ті явища і процеси, що породжуються самою людиною у всередині себе. Але й є також «зовнішньопсихічне середовище» як продукт відносин людини з іншими внутрішньо- та зовнішньопсихічними середовищами як окремих людей, і груп, колективів, творів мистецтва тощо, а крім того, відносин людини з природою, космосом [4, с.116]. Запровадження концепту ««brain-psyche-(mind/consciousness...)» в психосинергетиці має важливе теоретичне і методологічне значення, оскільки він, з одного боку, демонструє цілісність, що притаманна людині як природній істоті впродовж її життя, а з іншого, показує складність і суперечливість людини, яка має і матеріальну (біологічну) природу, і водночас створює ідеальні предмети та явища. В історії філософії у Новий час суперечність і двоїстість людини отримала назву «психо-фізична проблема»: «декартівське протиставлення душі та тіла у наці отримало назву «психо-фізична (або психо-фізіологічна) проблема, над вирішенням якої ряд напрямків науки продовжують працювати і сьогодні, але важливим є той факт, що цілісність людини залишається при цьому під питанням» [7, с.30].

Дійсно, якщо говорити про цілісність людини, то це питання зараз є насущною проблемою соціальної філософії, оскільки наукове знання в принципі не дає цілісного знання про людину: кожна наука, яка пов'язана з вивченням людини, як природнича, так само і гуманітарна орієнтовані на виклад специфічних сторін цілісного об'єкта. Тому кожна з людинознавчих наук — біологія, психологія, соціологія, культурологія, історія тощо — не розглядає людину в цілому, а досліджує її у певній проекції.

Тому у психосинергетиці наголошується на необхідності синтетичного розгляду людини та її психіки на підставі введення концепту «brain-psyche-(mind/consciousness...)», тому що концептуальною основою існування концепту та його поведінки є філософський принцип/модель «Ціле-в-Цілому», також введений І.В. Єршовою-Бабенко [2]. Цю модель також можна визначити як «середовище в середовищі», кожна з частин, що входять до складу загальної цілісності є нелінійними; тож ми отримуємо «унікальне явище» - синтез нелінійних середовищ, який можна розглядати і як загальний нелінійний синтез. Отже, ця модель може описувати і цілісність, і середовище, і систему, і складність, і нерівноважність. Наприклад, вона підкреслює вихід за межі традиційних холистичних відносин «ціле-частина» у всіх прийнятих варіантах, наприклад, в таких, як: «ціле не дорівнює сумі частин», «ціле більше суми частин», «ціле не більше і не менше суми частин, воно якісно інше» тощо.

Висновки. Для соціальної філософії сьогодні вкрай важливою постає проблема цілісності людини, оскільки сучасне людство завдяки розвитку інформаційних або «цифрових» технологій рухається у бік суттєвих трансформацій соціального буття суспільства і людини. Але досягнути цього

рівня розуміння і осмислення цілісності вкрай важко і складно, тому науковий погляд на людину, який сьогодні є розвиненим і розповсюдженим, представляє людину тільки з специфічних сторін і у різноманітних проекціях. Тому в соціальній філософії ми пропонуємо запровадити психосинергетичний підхід до вивчення соціальної реальності, що є психомірною системою/середовищем, в якому психіка людини має системоутворююче значення [6]. Також концепт «brain-psyche-(mind/consciousness...)» може бути використаним у соціальній філософії, оскільки за його допомогою стає можливим розгляд людини як природної нелінійної цілісності, такої, що складається з інших нелінійних цілісностей, які можуть бути представлені окремо, але без яких неможливо утворення загальної цілісності.

Список використаної літератури:

1. Ершова-Бабенко И. В. 1992. Методология исследования психики как синергетического объекта : монография. Одесса : ОДЭКОМ, 124 с.
2. Ершова-Бабенко И. В. 2005. Психосинергетические стратегии человеческой деятельности. (Концептуальная модель): монография. Винница : NOVA KNYGA, 368 с.
3. Ершова-Бабенко И. В. 2015. Психосинергетика : монография. – Херсон : Изд-во Гринь С., 488с.
4. Ершова-Бабенко И.В. 2017. Психосинергетика // Людина в складному світі [зб. наук. пр.] / [В. П. Андрущенко та ін. ; за ред. Н. В. Кочубей, М. О. Нестерової ; вступ. слово В. П. Андрущенка]. Суми : Університетська книга, 2017. с. 118–141
5. Ершова-Бабенко И.В. 2019. Гипертеория "brain-psyche-mind / consciousness" — постнеклассическое общее решение проблемы психомерности // Norwegian Journal of Development of the International Science. № 29, part 3, pp. 45–50.
6. Козобродова Д. 2020. Проблема психомерности социальной реальности и ее роль в крайне неравновесном поведении социальных сред в контексте самоорганизации // Norwegian Journal of development of the International Science, № 45, с.45-52
7. Петрушенко В.Л. 2021. Целостность человека: в чем и как она проявляется? // Людина як цілісність: соціально-гуманітарний та природничо-науковий полілог : Збірник матеріалів IV Міжнародної наукової конференції (20 травня 2021 р., м. Одеса) / Одеськ. нац. мед. ун-т, каф. філософії та біоетики , психологічна служба, НВК ІТНІБО; Міжнародна академія психосинергетики та альфології та ін. ; ред. кол. : В. Б. Ханжи (відп. ред.) та ін. Одеса, с. 29-32
8. Психосинергетика. 2020: методологический статус, теория и практика: юбилейный сборник научных трудов профессора И. В. Ершовой-Бабенко / ред.-сост. В. Б. Ханжи, Н. В. Кривцова. Одесса : Фенікс, 256 с.

EXPERIMENTAL RESEARCH ON STRENGTH AND DEFORMATIVITY OF REINFORCED CONCRETE BEAMS

Bambura Olha Vasylivna

Candidate of Physical and Mathematical Sciences,
Associate Professor of Theoretical and Applied Mechanics
State University of Infrastructure and Technology
Kyiv, Ukraine

Panchenko Andrii Andriivych,

2nd year student majoring in 151
Automation and computer-integrated technologies
State University of Infrastructure and Technology
Kyiv, Ukraine

A characteristic feature of the construction fund of Ukraine are buildings and structures of old buildings. Prolonged operation of these buildings and structures leads to damage and defects that have expired or are within the normative service life and do not meet the requirements of normal operation. To eliminate this problem in this direction, new and effective technologies for strengthening and restoration of building structures have been developed.

In this paper, the aim is strength, rigidity, stability and crack resistance of reinforced concrete beams of rectangular profile, reinforced and restored with a polymer composition.

The following tasks were set in experimental studies:

- To establish features of work of the reinforced concrete beams strengthened and restored by a polymeric composition;
- To determine the influence of the polymer composition on the development of deformations on the development of deformations in compressed and stretched zones;
- To determine the influence of the polymer composition on the stiffness and development of cracks in reinforced concrete in reinforced concrete beams.

Three types of reinforced concrete beams of rectangular profile with a size of 100×200×2000 mm were used for experimental research, each type had three samples. Beams were reinforced with welded frames with longitudinal reinforcement.

Samples - beams, cubes and prisms were made of heavy concrete, formed in cassette formwork. At the same time, concrete samples were made from the same

concrete mixture - cubes and prisms, which were used to determine the physical and mechanical characteristics of concrete.

Reinforced concrete samples were reinforced with a two-component polymer composition. Mixing was carried out in a ratio of 1: 4.

The experimental beams were tested as free-lying on two supports statically loaded with concentrated forces F.

All beams were loaded in stages before the beam was destroyed. At each stage of loading, the exposure was performed for 10-15 minutes, during which the indicators on the devices were taken, the width of the cracks was measured and a visual inspection of the samples was performed.

The results of research have shown that the use of polymer composition makes it possible to increase the strength, stiffness and crack resistance of reinforced concrete beams and is both an effective and economical way to strengthen and restore building structures.

List of references

1. Babich E.M. Influence of polymer composition "Silor" on strength, deformability and crack resistance of reinforced concrete beams under static loads / E.M. Babich, V.S. Dovbenko // Resource-saving materials, structures, buildings and structures: Coll. Science. Works. - Rivne: NUWMES, 2009. - Issue 18. - P.442-448.
2. Shutenko L.N. The use of acrylic adhesives for the reconstruction and repair of buildings and structures / L.N. Shutenko, M.S. Zolotov, A.O. Harbuz, S.M. Zolotov // Building constructions: Coll. Science. Works. - K.: SRIBS, 2000. - P. 810-814.

ПОСТРОЕНИЕ ДИАГРАММЫ ВОРОНОГО С ОГРАНИЧЕНИЯМИ НА ПЛОСКОСТИ

Булгакова Гузель Талгатовна,

доктор физико-математических наук, профессор,
профессор кафедры математики

Уфимский государственный авиационный технический университет, Уфа,
Россия

Киреев Тимур Фаритович,

кандидат физико-математических наук,
инженер-исследователь ООО «ОКСИПИТАЛ», Москва, Россия

Математическое моделирование является основным инструментом на всех стадиях разработки нефтегазовых месторождений. Для эффективного освоения залежей такого типа требуется развитие математических инструментов для детального описания геометрии скважин со сложными типами заканчивания при наличии естественных и техногенных трещин в продуктивном пласте. На сегодняшний день при моделировании подземных течений углеводородов чаще всего используются структурированные расчетные сетки. Такие сетки не позволяют детально описать сложное структурное строение пласта и неоднородности распределения физических свойств в нем.

Неструктурированные сетки лишены этих недостатков, и открывают возможности для проведения более глубокого анализа разработки месторождения и создания более надежных прогнозных моделей.

Известно, что диаграмма Вороного имеет огромное множество применений. Одно из таких применений – построение расчетных сеток для численного решения задач гидро- и геомеханики. Для таких задач традиционно используются хорошо изученные сетки на основе триангуляции расчетной области, в частности, триангуляции Делоне [1]. По сравнению с ними, сетки на основе диаграммы Вороного имеют ряд преимуществ. Задача построения диаграммы Вороного часто рассматривается как задача построения триангуляции Делоне и наоборот, из-за двойственности между этими объектами. Однако триангуляция Делоне с ограничениями уже не является двойственной к диаграмме Вороного с ограничениями [2]. Узловые точки диаграммы, которая двойственна к такой триангуляции, будут лежать на ребрах триангуляции, поэтому ребра этой диаграммы всегда будут перпендикулярны структурным отрезкам, вместо того чтобы лежать на них.

Для учета ограничений в диаграмме Вороного чаще всего применяют метод отсечения, при котором ячейки Вороного обрезаются так, чтобы их границы лежали на структурных отрезках [3]. Недостаток этого подхода заключается в том, что ячейки вблизи структурных отрезков теряют свойство ортогональности и могут становиться невыпуклыми.

В данной главе изучается вопрос построения диаграммы Вороного с ограничениями, в которой ребра ячеек Вороного в точности формируют структурные отрезки ограничения, т.е. ячейки Вороного не обрезаются. Эта задача так же известна как обобщенная обратная задача Вороного (Generalized Inverse Voronoi Problem) [4]. Она заключается в том, чтобы по заданному ограничению найти набор узлов, для которых диаграмма Вороного будет являться диаграммой Вороного с ограничением. В предположении, что узлы диаграммы Вороного могут лежать сколь угодно близко друг к другу, очевидно, что решение этой задачи всегда существует (конструктивное доказательство этого факта приводится, например, в [5]). Открытой проблемой остается поиск оптимального решения, в котором множество узлов диаграммы было бы минимально [5].

Для случая, когда структурные отрезки ограничения разбивают плоскость на прямоугольники, существует простой алгоритм решения этой задачи с помощью решетки Ханана [5].

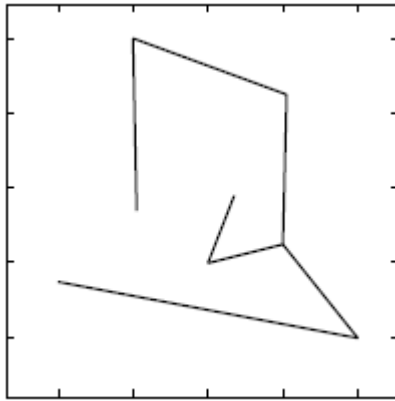
Один [2] из подходов для построения диаграммы Вороного с ограничениями заключается в использовании триангуляции Делоне. Сначала генерируется триангуляция Делоне с ограничениями, затем проводится локальная корректировка триангуляции: ее ребра перестраиваются так, чтобы они оказались перпендикулярны структурным отрезкам. В конце вычисляется диаграмма Вороного, двойственная к полученной триангуляции. Достоинство алгоритма заключается в том, что он прокладывает мост между триангуляцией с ограничениями и диаграммой Вороного с ограничениями. Так, например, можно использовать готовые алгоритмы измельчения или сглаживания триангуляции, чтобы получить измельченную или сглаженную диаграмму Вороного.

Второй подход заключается в формировании множества узлов диаграммы Вороного напрямую, без использования триангуляции Делоне [6].

В представленной работе на основе вышеуказанного подхода [6] предложен алгоритм построения диаграммы Вороного с ограничениями на плоскости. Доказано несколько утверждений и теорема о корректности алгоритма. Под корректностью алгоритма понимается то, что алгоритм выдает ожидаемый результат при любых ожидаемых входных данных.

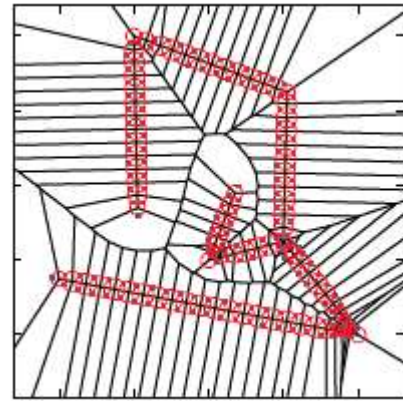
Предложен алгоритм построения диаграммы Вороного с ограничениями на плоскости, который может быть использован для решения широкого спектра задач, в частности, задач численного моделирования в гидро- и геомеханике.

На рисунке 1 а, б показана диаграмма Вороного с ограничением, построенная с помощью предложенного алгоритма.



(a)

Ограничение. Черными линиями показаны ребра ограничения



(b)

Диаграмма Вороного. Черными линиями показаны ребра диаграммы, синими точками – узлы диаграммы

Рисунок 1. Пример диаграммы Вороного с ограничением

Список литературы

1. Shewchuk, J. R. Delaunay refinement algorithms for triangular mesh generation // *Computational Geometry*. 2002. V. 22, no. 1-3. P. 21—74.
2. Branets L.V., Ghai S.S., Lions S.L. Efficient and accurate reservoir modeling using adaptive gridding with global scale up // *Proceedings of SPE Reservoir Simulation Symposium*. 2009. 11pp.
3. Yan D., Wang W., Levy B. Efficient computation of clipped Voronoi diagram for mesh generation// *Computer-Aided Design*. 2013.V.45, no.4. P.843-952.
4. Aloupis G., Peres-Roses H., Pineda-Villavicencio et.al. Fitting Voronoi Diagrams to planar tessellations // *Proceedings of International Workshop on combinatorial algorithms*. 2013. P. 349-361.
5. Banerjee S., Bhattacharya B.B. et al. On the construction of generalized voronoi inverse of a rectangular tessellation // *Ninth International Symposium on Voronoi Diagrams in Science and Engineering*. New Brunswick, NJ, 2012. P. 132-137.
6. Berge R. L. Unstructured pebi grids adapting to geological feautres in subsurface reservoirs: Master's thesis // *Norwegian University of Science, Technology*, 2016.

СОГЛАСОВАНИЕ АНТЕННОГО УСТРОЙСТВА КАНАЛА УПРАВЛЕНИЯ И ПРИЕМО-ПЕРЕДАЮЩЕГО МОДЕМА БЕСПИЛОТНОГО ЛЕТАТЕЛЬНОГО АППАРАТА

Сутько Анна Александровна

магистрант

Учреждение образования Военная академия Республики Беларусь, Беларусь

Полещук Мария Ивановна

начальник группы радиотехнического обеспечения батальона связи и

радиотехнического обеспечения полетов

116 гвардейская штурмовая авиационная база, Беларусь

Бойкачев Павел Валерьевич

кандидат технических наук, доцент,

докторант кафедры автоматизи, радиолокации и приемо-передающих устройств

Учреждение образования Военная академия Республики Беларусь, Беларусь

Двадцать первый век характеризуется стремительным развитием и совершенствованием вычислительной техники, аппаратуры различного назначения и функциональных устройств обмена информации. Это связано с широким развитием таких сфер применения радиоэлектроники, как космическая, спутниковая, персональная и сотовая связь, телекоммуникации, гигабитные системы передачи данных и многих других. Необходимость создания новых радиоэлектронных устройств стимулируется достаточно противоречивыми требованиями к радиоэлектронным системам: с одной стороны миниатюризацией устройств приемо-передающего тракта, а с другой - увеличением скорости, объемов, а также появлением новых стандартов передачи информации.

Влияние технологического прогресса не обошло стороной и авиацию, а обозначенные выше тенденции дают существенный толчок для развития беспилотной авиации с технической точки зрения. Ввиду большого спроса на компактные летательные аппараты появляется потребность создания универсальных беспилотных летательных аппаратов (БЛА). Разработка многоцелевых БЛА требует внедрения цифровых технологий и стабильной работы приемо-передающего тракта радиоканала управления, подверженных влиянию широкого диапазона условий эксплуатации и значительной изменчивостью характеристик под влиянием воздействующих факторов.

Современный БЛА представляет собой сложную систему, в состав которой в зависимости от решаемых задач входят подсистемы управления, навигации, разведки и др. Данные подсистемы, являясь потребителями или источниками

информации, имеют в своем составе антенные устройства (АУ): обеспечивающие управление БЛА (радиоканал управления – например, штыревая антенна) и осуществляющие обмен видеоданными с оператором (видеоканал – например, патч-антенна). В свою очередь, характеристики АУ (входное сопротивление) сильно зависят от внешних температурных факторов [1]. Изменение импеданса АУ, при проведении полетов, к примеру, до 3000 м, приводят к потерям мощности передаваемого или принимаемого сигнала из-за чего, нередко, имеют место ситуации, при которых они не способны обеспечить потребителя устойчивой связью с пунктом управления. Таким образом, возникает необходимость в анализе влияния возмущающих воздействий на характеристики АУ установленных на борту БЛА. В рамках данной работы, остановимся на одном из наиболее вероятных внешних факторов воздействия на БЛА - обледенение.

В качестве примера рассмотрим штыревую антенну, настроенную на частоту 433 МГц, которая установлена на борту БЛА (рисунок 1), работающую в составе канала управления летательным аппаратом.



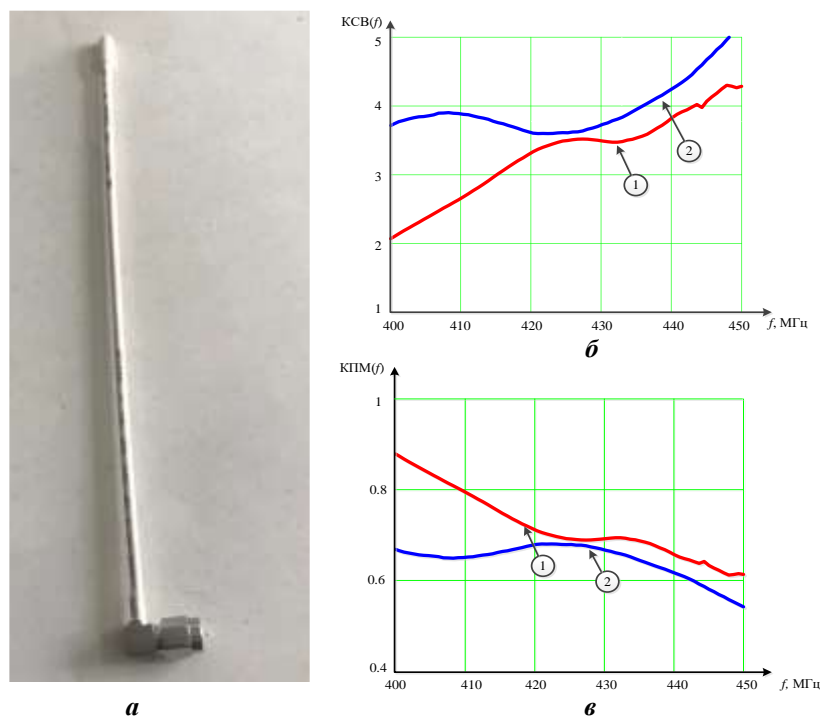
Рисунок 1. Беспилотный авиационный комплекс вертикального взлета «Талисман» компании «СКАЙТОРЕЗ» с установленной на нем штыревой антенны канала управления

Проведем экспериментальное исследование по оценке влияния изменений условий эксплуатации БЛА (в условиях обледенения и без него) на импедансные характеристики и как следствие на коэффициент передачи мощности и коэффициент стоячей волны. Снимки проведения эксперимента представлены на рисунке 2.



Рисунок 2. Измерение импедансных характеристик штыревой антенны канала управления

На рисунках 3 представлены зависимости коэффициентов стоячих волн (КСВ) и коэффициентов передачи мощности (КПМ) рассматриваемых антенных модулей при различных температурных режимах работы (в условиях обледенения и без него).



а) внешний вид АУ; б) КСВ: 1 – без обледенения АУ; 2 – в условиях обледенения АУ; в) КПМ: 1 – без обледенения; 2 – в условиях обледенения

Рисунок 3. Штыревая антенна канала управления БЛА

Проанализировав полученные зависимости (рис. 3), можно сделать вывод о том, что в различных условиях эксплуатации происходит смещение не только рабочего диапазона частот, но и уровня КСВ, что, в свою очередь, приводит к уменьшению КПМ на 5...15%. Такое изменение уровня КПМ приводит к уменьшению дальности радиосвязи на 3...8 %, что составляет 90...240 м устойчивой радиосвязи в зоне прямой видимости при максимальной дальности радиолинии $R_{\max} = 3000$ м.

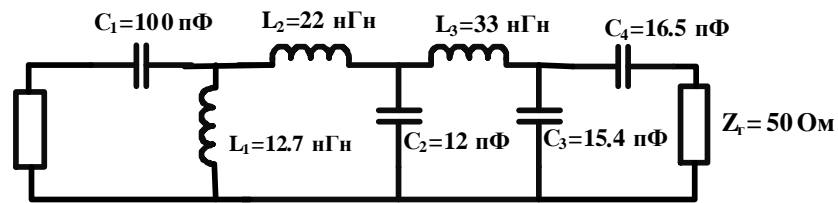
Изменение температурного режима работы приводит к изменению характеристик АУ во всем рабочем диапазоне частот, а на определенных частотах изменения весьма значительны. Отсутствие согласования в АУ приводит к падению уровня КПМ и, соответственно, уменьшению дальности радиосвязи и большему энергопотреблению.

Для решения данной проблемы предлагается представлять сложные импедансные нагрузки не в виде схемных реализаций, а в аналитической математической форме [2]. Данный подход позволяет не только анализировать любые изменения импеданса нагрузки в зависимости от условий эксплуатации, но и применять различные методы и способы широкополосного согласования, которые позволяют обеспечить максимальный уровень передачи мощности при изменении условий эксплуатации согласуемого устройства.

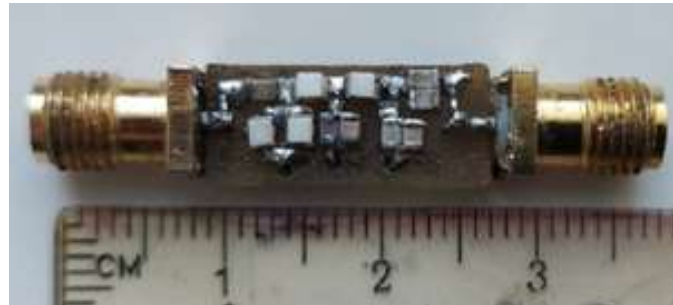
Широкополосное согласование, позволяет обеспечить передачу максимальной мощности в заданной полосе рабочих частот между источником сигнала и нагрузкой. В большинстве случаев при проектировании согласующих устройств (СУ) разработчики не учитывают нестабильность импеданса нагрузки, вызванную изменениями условий эксплуатации, особенно на подвижных объектах [3]. Для решения данной проблемы предлагается использовать СУ учитывающие нестабильность импеданса нагрузки, которые позволяют максимизировать передаваемую (принимаемую) мощность сигнала в нагрузку и обеспечивают устойчивую радиосвязь в различных условиях эксплуатации радиотехнической системы. Рассмотрим применение подобного СУ, синтезированного для АУ канала управления БЛА.

Проанализировав полученные зависимости (рисунок 3), можно сделать вывод о том, что при обледенении АУ наблюдается изменение уровня КПМ в худшую сторону. Также следует заметить, что уровень передачи мощности на рабочей частоте не является удовлетворительным (потеря мощности сигнала составляет примерно 30%), даже в штатных условиях проведения эксперимента (без обледенения).

Для обеспечения максимального уровня передачи мощности между АУ и приемо-передающим модемом в рабочей полосе частот, на основе метода вещественных частот [4] и теории чувствительности [5] по методике, представленной в [6] была разработана СЦ, лестничной структуры состоящая из семи элементов (рисунок 4).



а)



б)

а) принципиальная схема; б) внешний вид СЦ

Рисунок 4. СЦ, лестничной структуры состоящая из семи элементов

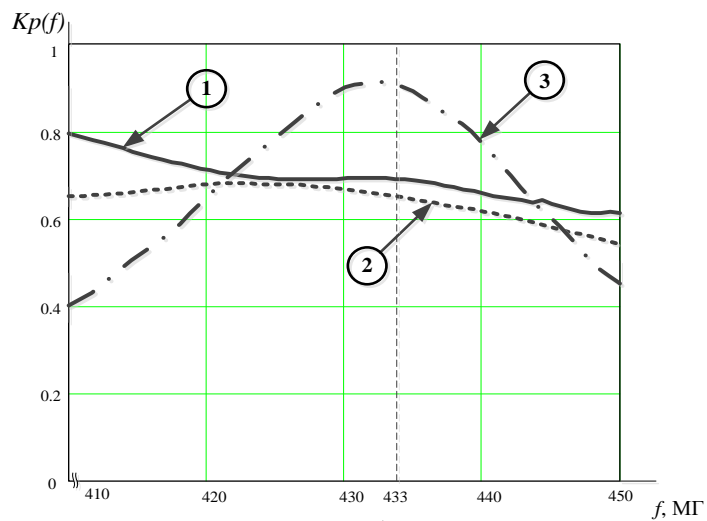
Применение СЦ в приемо-передающем тракте радиоканала управления БЛА обеспечивает уровень передачи мощности, представленный на рисунке 5.



а)



б)



в)

фото проведения эксперимента (АУ в условиях обледенения) а) без обледенения б) с согласующей цепью;

в) зависимость КПМ в рабочем диапазоне частот: 1 – без обледенения АУ; 2 – в условиях обледенения АУ; 3 – с СЦ (без обледенения и в условиях обледенения АУ)

Рисунок 5. Результаты проведения эксперимента

Таким образом, произведя анализ зависимостей, представленных на рисунке 5 (в) можно сделать вывод, что применение СЦ, синтезированной с

использованием метода вещественных частот и теории чувствительности обеспечивает уровень передачи мощности от источника сигнала в нагрузку стремящийся к максимальному значению (потери мощности в рабочем диапазоне частот не превышают 10%), как в штатных условиях, так и в условиях обледенения АУ, что позволяет обеспечить канал управления БЛА устойчивой радиосвязью в широком спектре естественных условий его эксплуатации.

Список литературы

1. Исаев, В.О. Влияние температурного режима на характеристики мобильных антенных устройств / В.О. Исаев, И.А. Дубовик // XIV Машеровские чтения: материалы междунар. науч.-практ. конф. Студентов, аспирантов и молодых ученых, Витебск: ВГУ имени П.М. Машерова, 2020. – С. 31-33. Казахстан, 2020. – С. 31-33.
2. Исаев, В.О. Математическая модель радиотехнических устройств / В.О. Исаев, И.А. Дубовик, П.В. Бойкачев, А.А. Сутько // II Международная Научно-Практическая Конференция «Endless Light in Science», г. Нур-Султан, Казахстан, 2020. – С. 27-33.
3. Бабков В.Ю., Муравьев Ю.К. Основы построения устройств согласования антенн // ВАС, 1980. – 240 с.
4. Yarman, B.S. Design of ultra wideband antenna matching networks / B.S. Yarman. – Istanbul: Springler, 2008. – 308 p.
5. Гехер К., ред: Ю.Л. Хотунцева. Теория чувствительности и допусков электронных цепей. М.Сов. радио. 1973.
6. Бойкачев, П.В., Метод синтеза широкополосных устройств с оптимальной характеристикой коэффициента преобразования мощности, согласующих изменяющийся во времени импеданс нагрузки / И. А. Дубовик, П. В. Бойкачев, В. О. Исаев // [Электронный ресурс] Журнал радиоэлектроники. – 2021. – №5. – Режим доступа: <https://doi.org/10.30898/1684-1719.2021.5.1>.

**КАРПАТСЬКИЙ ЄВРОРЕГІОН – ПЕРША
МІЖНАРОДНА РЕГІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ НА
КОРДОНАХ КОЛИШНЬОГО СРСР ТА КРАЇН
ВАРШАВСЬКОГО ДОГОВОРУ: МИНУЛЕ І
МАЙБУТНЄ**

Панов Ален Володимирович,
доктор філософії, професор-завідувач
кафедрою міжнародної політики,
Ужгородський національний університет, Україна

Слободянюк Альона Олегівна,
аспірант, асистент
кафедри міжнародної політики,
Ужгородський національний університет, Україна

14 лютого 1993 року в місті Дебрецен (Угорщина) створено Міжрегіональну Асоціацію “Карпатський єврорегіон [1]. Нормативною основою для організації стали Декларація міністрів закордонних справ Угорщини, Польщі, України, а також Статут [2].

ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ:

- зміна геополітичної ситуації в Центральній і Східній Європі;
- тимчасовий розрив існуючих двосторонніх економічних, торгівельних та культурних зв'язків;
- прийняття ряду документів, які мали на меті стимулювати міжнародне регіональне співробітництво (Мадридська Конвенція про ТКС).

МЕТА:

- I. гармонізація міждержавних відносин з метою недопущення виникнення конфліктних ситуацій;
- II. активізація транскордонної співпраці між регіонами-учасниками в різних сферах.

ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ МАСШТАБ:

На момент утворення державами-учасниками об'єднання були Угорщина, Польща, Словаччина, Україна. Загальна площа складала 53 000 кв.км,

населенням 5 000 000 чоловік. Організація охоплювала 17 територіальних одиниць вищого порядку. Максимальний територіальний масштаб структури охоплював 23 територіальні одиниці з Угорщини, Польщі, Румунії, Словаччини, України із площею 161 000 кв.км, та населенням 16 000 000 чоловік [3].

ОСОБЛИВОСТІ:

1. це перша транскордонна організація, створена на терені країн колишнього соціалістичного табору;
2. всі регіони, які є учасниками Карпатського єврорегіону, мають спільне історичне минуле і пов'язані між собою тісними культурними, геополітичними, економічними зв'язками;
3. регіони-учасники Карпатського єврорегіону володіють різним потенціалом та досягли різного рівня економічного розвитку;
4. майже всі учасники Карпатського єврорегіону є депресивними територіями у власних країнах, з точки зору рівня економічного і соціального розвитку;
5. Регіони-учасники Карпатського єврорегіону належать до сусідніх фізико-географічних областей - Карпатських гір та долини ріки Тиса.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ:

- 1.Зміна геополітичної ситуації у зв'язку з розширенням Європейського союзу та інтеграційними процесами в Європі
- 2.Фактичне досягнення Карпатським єврорегіоном своєї головної мети
- 3.Необхідність корегування мети та основних напрямків діяльності Асоціації:
 - Необхідність перетворення КЄ в міст між країнами-членами Європейського Союзу та Україною;
 - Використання існуючої системи співробітництва для зниження негативного ефекту нової “залізної завіси”;
 - Розвиток “місцевої дипломатії”; встановлення побратимських зв'язків між регіонами і муніципалітетами;
 - Участь у вирішенні проблем вільного переміщення громадян через кордони;
 - Реалізація конкретних міжнародних регіональних проектів (виставок, симпозіумів, семінарів) задля сприяння налагодженню міжнародних зв'язків між зацікавленими організаціями.
4. Перетворення Карпатського єврорегіону на „парасолькову організацію”
5. Реформування організаційної структури Карпатського Єврорегіону .

Список використаних джерел:

- 1.<http://www.karpacki.pl/>
- 2.<https://carpathianeuroregion.org/>
- 3.<https://alenpanov.org.ua/ua/article/9/12>

TOPICAL ISSUES OF MOTIVATIONAL MONITORING OF DEVELOPERS

Shcherbakova Iryna Nikolaevna,

associate professor,
candidate of philosophical sciences,
associate professor at the department of psychology
Sumy State A. S. Makarenko Pedagogical University

Annotation. The article predicated on theoretical analysis of developer motivation features elucidated the main characteristics of motivational monitoring in the development sphere. The specifics of the professional activities of developers have been determined. The need for motivational monitoring of the staff of development organizations is justified.

Keywords: motivation, motivational monitoring, development, developer, express survey.

Introduction. Development (from eng. *development*) – improvement, evolvment, the process of consistent actions of developers directed at creating a new product, which is a real estate object [2]. Construction development (from eng. *development* – development, improvement) is an activity related to a construction project; the process of sequential actions of developers directed at creating a new product (real estate object). The professional activity of developers has an increased material and moral responsibility associated with the significant amount of effort spent by the developer to implement the project. As subjects of labour, developers should be psychologically prepared for possible risks, for responsibility.

Aim. Theoretical justification of motivational monitoring of development organization employees.

Materials and methods. In the service of the aim, the following theoretical methods have been applied analysis, synthesis, comparison, generalization.

Results and discussion. The profession of «developer» is relatively new in the labour market of Ukraine, and for this reason, there is no complete professional description of it yet. According to the alphabet of professions, a developer is an entrepreneur profiting from construction projects (development) [2]. The developer's activities are usually characterized as multifunctional activities since it covers all stages of the construction project, which means responsibility for the management of financial, logistical and human resources. Such a peculiarity of professional activity requires high and stable motivation, high-stress resistance, determination, organizational abilities, and analytical mind both for working with project documentation and motivating other workers involved in the construction project.

We are convinced that in the development field, the motivation of developers should be constantly monitored and should be developed recommendations aimed at strengthening the motivation of developers for high-performance development activities. At the same time, it must be remembered that the motivation of employees is a combination of motives that intensify their activities and determine the direction, for this reason, the motivation of personnel must be subject to consistency: staff needs – staff interests – motivations of activities – actions [1].

In our opinion, the psychological analysis of the motivation of developers should be the subject of scientific research.

That is why we are sure that «When engaged in motivational monitoring in the field of development, it is necessary to pay attention to the level of qualification of workers, seniority, emotional work experience, the flow of personnel, their displacement, the dominance of the tendency to short-term employment, the presence of a shortage of labour and other criteria that can collectively negatively affect the professional consciousness of workers, reduce motivation, limit initiative, etc. Motivational monitoring of developers should be carried out at all stages of the project implementation» [3, p. 637].

The analysis of the motivational sphere of developers should be carried out as motivational monitoring using various psychodiagnostic tools. The simplest of which are express questionnaires. To understand the workers' motivation, it is necessary, at least, to have a general understanding of the structure of labour and to be aware of the specifics of motivation through the needs of labour subjects. It means that it should be understood that needs, under the influence of external conditions and circumstances, take the form of inducement to certain activities, the implementation of which meets these needs. It should be noted that the working site of developers is design institutions and construction companies. The professional activities of developers include many functions (design activities, land provision, construction, sale or lease). To provide for possible legal, financial and human risks, the work of developers should monitor the motivational and demand sphere of development entities.

Taking into consideration the dynamism of the professional activities of developers, in our opinion, should be selected appropriate research methods, such as surveys, questionnaires, testing, analysis of activity products, etc. At the beginning of monitoring, it is appropriate to conduct an express survey in which to invite the staff of the organization on the issue of a short express questionnaire. For example, the express questionnaire «Motivation: finding a comfort zone» (I.N. Shcherbakova). To do this, employees must carefully read ten questions and answer yes or no. If the person who answers the questions does not have an unambiguous answer, in this case, he can make written explanations (short notes).

Each leader tries to determine and understand how employees are objectively satisfied, how motivated they are to work. In our opinion, we are talking about the identification of the employees' probable motivational comfort zone because the motive is a conscious need, and the need, in its turn, is a state of the necessity for something. To do this, first ask the manager to answer the questions of the express questionnaire «Motivation: finding a comfort zone» (I.N. Shcherbakova), form A (for managers).

Option A (for the manager) of the express questionnaire has one question and provides for the answer «Yes» or «No» to the question «Do you think your employees are satisfied»: 1) with labour conditions; 2) labour content; 3) work schedule; 4) recognition of merit; 5) management attitude; 6) company culture; 7) wages; 8) the incentives scheme within the company; 9) internal recruitment; 10) assistance in neutralizing difficulties. The manager answers ten questions. After that, you should invite employees to answer option B of the questionnaire: «Motivation: search for a comfort zone» (I. N. Shcherbakova), or invite the manager to answer on behalf of employees.

Option B of the express questionnaire contains one question: «Are you satisfied?»: 1) with labour conditions; 2) labour content; 3) work schedule; 4) recognition of merit; 5) management attitude; 6) company culture; 7) wages; 8) the incentives scheme within the company; 9) internal recruitment; 10) assistance in neutralizing difficulties. After that, the attained results of the express questionnaire on forms A and B are compared and predicated on quantitative and qualitative analysis of the obtained data, adequate conclusions are made regarding the motivational comfort zone of employees and how management understands the motivational-and-needs sphere of employees. Predicated on such rapid surveys constant monitoring of the motivation of the organization's staff should be adjusted and appropriate recommendations should be made directed at establishing an efficacious external motivation of the organization's staff.

Conclusions. Consequently, the evolvement of development requires motivated participants in the investment and construction process; for this reason, it requires a constant search for innovative ways to motivate the efficient professional activities of labour subjects.

References

1. Щербакова І.М. Девелопмент: психологія мотивації девелоперів // Перспективи та інновації науки. 2021. № 4(4). С. 431-443.
<http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/659/662>
2. Щербакова І.М. Психологічний аналіз мотивації девелоперів // Trends and prospects development of science and practice in modern environment. Abstracts of X International Scientific and Practical Conference. Geneva, Switzerland 2021. Pp. 290-292. URL: <https://eu-conf.com>
3. Shcherbakova Iryna. Topical issues of motivation of developers // Modern directions of scientific research development. Proceedings of the 6th International scientific and practical conference. BoScience Publisher. Chicago, USA. 2021. Pp. 635-638. URL: <https://sci-conf.com.ua/vi-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-modern-directions-of-scientific-research-development-24-26-noyabrya-2021-goda-chikago-ssha-arhiv/>

ОСОБЛИВОСТЬ МЕХАНІЗМІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ

Бикова С.В.

кандидат психологічних наук, доцент
доцент кафедри філософії, політології,
психології та права
Одеська державна академія
будівництва та архітектури,
м. Одеса, Україна

Поняття психологічного захисту набуло важливого значення в усіх напрямках психології та психотерапії. Люди перебувають під постійним впливом зовнішнього психічного тиску, який чинять оточуючі, а механізми психологічного захисту забезпечують зниження емоційного напруження, яке може спричинити психічну травму.

Вперше термін «психологічний захист» був використаний в 1894 році З. Фрейдом у його роботі «Захисні нейропсихози». Автор використовував цей термін для опису боротьби «Я» проти хворобливих або нестерпних думок та афектів. Вчений розглядав психіку через взаємодію свідомого та неусвідомленого, які постійно перебувають у конфлікті.

А. Фрейд, послідовник психоаналізу, продовжила розвивати ідею З. Фрейда щодо зв'язку між окремими способами захисту та невротами та вказала на роль захисних механізмів як при нормальному, так і при патологічному розвитку. Науковець виділила захист від інстинкту і захист від афекту.

Два напрямки можна виділити у дослідженнях останнього часу. Перший стосується докладного вивчення представлених літературних джерел та носить суто теоретичний характер це можна прослідити у роботах В. Журбіна, О. Романова, Л. Гребеннікова. Інший напрямок стосується вивчення захисних механізмів у людей з різними психічними розладами, соціальними проблемами або людей з особливих соціальних груп, прихильниками та новаторами цього напрямку були М. Богданова, О. Максименко, та Д. Тітаренко [2].

На основі українських джерел В. Медведєв та О. Шевченко [1] проаналізували явище психологічного захисту як особливої форми психічної активності особистості. Одні дослідники зазначають, що концепція захисних механізмів, яка розроблялась у психоаналізі, цікава тим, «...що у неї добре вписуються життєві факти», інші вважають, що саме явище захисних механізмів може і має бути предметом наукового дослідження, а треті не погоджуються з тим, що рідко стає об'єктом вивчення у науковій психології використання психологічного захисту здоровими людьми у конфліктних та травмуючих ситуаціях. Наукові доробки з дослідження механізмів психологічного захисту особистості передусім розглядають психологічний захист особистості як спеціальну регулятивну систему стабілізації, яка спрямована на усунення або зведення до мінімуму почуття тривоги, пов'язаного з усвідомленням конфлікту.

Вагомий внесок у розробку проблеми психологічного захисту вніс Ф. В. Бассін. Він розглядає психологічний захист, як найважливішу форму реагування свідомості індивіда на психічну травму. На думку Ф. В. Бассіна, психологічний захист є нормальним, повсякденно працюючим механізмом людської свідомості.

Захисні механізми – це прийоми опрацювання інформації, за допомогою яких особистість захищається від внутрішнього та зовнішнього напруження. Захисні механізми дають змогу виключити реальність (заперечення), уникнути реальності (витіснення), перевизначити реальність (раціоналізація), надати реальності протилежного значення (реактивне утворення). Захисні механізми виносять внутрішні почуття особистості і приєднують їх до реалій зовнішнього світу (проекція), розщеплюють реальність на певні елементи (ізоляція), допомагають втекти від реальності (регресія) та переконструювати реальність (сублімація). Кожний механізм є перешкодою у продуктивному розумінні реальності світу та власної особистості [4, с. 45].

У своїй статті «Захисні механізми психіки людини» Д. Тітаренко здійснює аналіз найпоширеніших визначень психологічного захисту. Отже, психологічним захистом вважається: психічна діяльність, спрямована на спонтанну ліквідацію наслідків психічної травми, а також окремі випадки ставлення особистості хворого до травматичної ситуації або хвороби, що уразила його та засоби переробки інформації в мозку блокують загрозливу інформацію. Д. Тітаренко робить висновок, що психологічний захист – це система механізмів, спрямованих на мінімізацію негативних переживань, пов'язаних з конфліктами, які ставлять під загрозу цілісність особистості. Подібні конфлікти можуть провокуватися як суперечливими установками в самій особистості, так і неузгодженістю зовнішньої інформації та сформованого в особистості образу світу та образу «Я». Механізми психологічного захисту – це особлива психічна активність, що реалізується у формі специфічних прийомів переробки інформації, які можуть захистити особистість від почуття сорому за себе та втрати самоповаги в умовах мотиваційного конфлікту. Психологічний захист проявляється в тенденції зберігати звичну усталену думку про себе, відкидаючи або майстерно спотворюючи інформацію, що розцінюється як несприятлива і руйнівна для базових уявлень про себе та інших особливо значущих об'єктів. Механізми психологічного захисту рятують особистість від втрати самоповаги і спрямовані на те, щоб уникнути руйнування єдності образу «Я» [3, с. 65-66].

У цілому можна сказати, що психологічний захист – це особлива форма неусвідомлюваної психічної активності, яка дає змогу полегшити, хоча б на певний час, конфлікт і зняти напругу, а в конкретних ситуаціях так змінити смисл подій і переживань, щоб не нанести травми уявленням про себе.

Список літератури:

1. Бабчук О.Г., Бикова С.В., Особливості саморозвитку особистості майбутніх фахівців – збірника наукових праць «Теорія і практика сучасної психології» – 2020 № 1 (том 1) с.8 – 12
2. Vykova S. To the question of human nature (тези) Proceedings of the 1st

International Simposium on Intelektual economics management and education
September 20|. Vilnius Gediminas Technical University 2019 p. 286-289

3. Тітаренко Д. С. Захисні механізми психіки людини. Проблеми екстремальної та кризової психології. Вип. 6. Харків, 2009.

4. Шебанова В. І. Проблематика механізмів психологічного захисту. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки. 2012. Вип. 37. С. 246–249.

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ-КОНСУЛЬТАНТІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Комар Таїсія Василівна,
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології та педагогіки
Хмельницький національний університет, Україна

Криворучко Ірина Яківна
Магістрантка II курсу
Хмельницький національний університет, Україна

В Україні проблема фахової підготовки майбутніх психологів є актуальною, оскільки з'явилися виробничі потреби, реалізація яких вимагає допомоги кваліфікованих психологів-професіоналів. Результати психологічної допомоги людям значною мірою залежать від рівня готовності майбутніх психологів до консультативної діяльності, їх особистісного розвитку, розкриття й реалізації свого потенціалу. Тому, проблема формування готовності майбутніх психологів до консультативної діяльності є сьогодні актуальною як ніколи.

Нами здійснено теоретичний аналіз проблеми формування готовності майбутніх психологів до консультативної діяльності. Досліджено сутність та зміст понять «консультативна діяльність» та «готовність до консультативної діяльності», а також визначено структуру готовності майбутніх психологів до консультативної діяльності.

На основі проведеного аналізу наукових джерел було встановлено, що консультативна діяльність психолога полягає в урегулюванні відносин клієнта з навколишнім середовищем та людьми на основі діалогу та співпраці, яке позитивно впливає на зміну його поведінки, ставлення до себе, інших людей і взаємовідносини з ними, адаптації до ситуації та подолання труднощів, прийняття рішення та відповідальності, що відбувається завдяки конкретним прийомам, методам, формам взаємодії психолога з клієнтом з метою надання психологічної допомоги людям, які її потребують [1; 2].

Розглядаючи різні підходи до змістового наповнення поняття «готовності до консультативної діяльності», його визначено як цілеспрямований вияв потенціалу особистості студентів-психологів, що включає їх переконання, погляди, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, знання, навички, вміння. Готовність досягається в ході професійної підготовки, є результатом всебічного особистісного розвитку особистості майбутніх психологів з урахуванням вимог професійної психологічної діяльності. Отже, формування готовності до діяльності практичного психолога потрібно розглядати як результат його особистісно-професійної підготовки [4].

Структуру готовності майбутніх психологів до консультативної діяльності визначено як систему знань та практичних умінь, професійно значимих психологічних властивостей та здібностей особистості, що зумовлюють досягнення адекватного вимогам діяльності результату і є умовою для саморозвитку й самореалізації людини засобами професійної діяльності. У структурі виділено такі компоненти: особистісний, когнітивний, професійний та рефлексивний.

Виявлено, що проблема формування готовності майбутніх психологів до консультативної діяльності нерозривно пов'язана із необхідністю вдосконалення тих або інших професійних якостей, здібностей та індивідуально-особистісних особливостей, необхідних фахівцю відповідного профілю.

Дослідження проводилось на базі Хмельницького національного університету зі студентами старших курсів бакалаврського та магістерського рівнів вищої освіти спеціальності «Психологія».

Визначення рівня готовності майбутніх психологів до консультативної діяльності проводилось за допомогою наступних методик: тест-опитувальник особистісної зрілості Ю. З. Гільбуха, методика «Діагностика соціальної емпатії», експериментальний авторський опитувальник, методика виявлення комунікативних та організаторських схильностей (КОС), авторський опитувальник самооцінювання студентами готовності до консультативної діяльності.

В рамках експериментального дослідження була проведена діагностика рівня готовності майбутніх студентів психологів до консультативної діяльності, визначено рівень розвитку кожного компоненту готовності, розроблено та проведено тренінгові програму щодо підвищення рівня готовності майбутніх психологів до консультативної діяльності, після чого було проведено повторне дослідження рівня розвитку готовності студентів.

З проведеного дослідження можна відзначити, що на констатувальному етапі експерименту рівні сформованості готовності майбутніх психологів до консультативної діяльності у студентів контрольної та експериментальної групи були відносно однаковими. На даному етапі дослідження було виявлено недостатній рівень готовності майбутніх психологів до консультативної діяльності за всіма складовими елементами. В зв'язку з цим запропоновано тренінгову програму щодо підвищення рівня готовності майбутніх психологів до консультативної діяльності.

Програма тренінгу включала вправи на підвищення самооцінки, стимулювання позитивного ставлення до себе; розвиток емоційної та мотиваційної сфери; формування довіри; розширення ціннісних орієнтацій; розвиток особистісних здібностей, вдосконалення теоретичних та практичних умінь та навичок, розвиток рефлексивності [3].

Після завершення формувального етапу експерименту, під час якого впроваджувалась тренінгова програма щодо підвищення рівня готовності майбутніх психологів до консультативної діяльності, було визначено, що в експериментальній групі високий та середній рівні готовності підвищилися.

Отож, аналіз отриманих результатів діагностики студентів експериментальної групи на контрольному етапі експерименту показав, що впровадження тренінгової програми щодо підвищення рівня готовності майбутніх психологів до консультативної діяльності сприяло позитивним змінам у всіх компонентах готовності:

- в особистісному компоненті – високий рівень мотиваційної та ціннісної складової студентів досягнув 25 % (порівняно з 10% опитаних до впровадження тренінгової програми); середній – 40% (30% до впровадження тренінгової програми); високий рівень емоційної складової студентів зріс до 30% (15% до впровадження тренінгової програми); середній рівень досягнув 40% (30%);

- у когнітивному компоненті – спостерігався вищий рівень узагальнення і систематизації знань майбутніх фахівців про консультативну діяльність та особливості діяльності психологів загалом, професійні риси психолога, протипоказань щодо вибору даної професії, відмічалось більш вільне володіння студентами теоретичними знаннями;

- в професійному компоненті – високий рівень комунікативних умінь студентів досягнув 30% (на відміну від 15% до впровадження тренінгової програми); середній рівень - 45% (35%); високий рівень організаторських схильностей спостерігався у 25% опитаних студентів (порівняно з 20% до впровадження тренінгової програми); середній рівень – 50% (40%).

- у рефлексивному компоненті – підвищилася самостійність судження, якість самоаналізу, здатність до прогнозування й адекватної оцінки своїх дій та їх результату, здатність до оцінки своєї підготовки до професійної діяльності, а також сформованість характеру оцінки психологом себе як суб'єкта професійної діяльності. Високий рівень рефлексивності досягнув 25% (порівняно з 15% до впровадження тренінгової програми); середній рівень – 50% (40%).

На формульовальному етапі дослідження в експериментальній групі встановлена позитивна динаміка сформованості рівнів готовності майбутніх психологів до консультативної діяльності. У контрольній групі така динаміка також спостерігалася, але в меншій мірі, ніж в експериментальній. Результати експериментального дослідження підтвердили продуктивність тренінгової програми щодо підвищення рівня готовності майбутніх психологів до консультативної діяльності у процесі фахової підготовки.

Були проаналізовані результати впливу тренінгової програми на рівень готовності майбутніх психологів до консультативної діяльності. Порівняння змін у контрольній групі, де не впроваджувалась тренінгова програма і в експериментальній групі, зі студентами якої був проведений тренінг, дозволяє зробити висновок про позитивний вплив даної тренінгової програми на формування готовності майбутніх психологів до консультативної діяльності. Висновки, зроблені на підставі даних експериментального дослідження дозволяють стверджувати, що розроблена та апробована тренінгова програма має позитивне значення для підвищення рівня готовності майбутніх психологів до консультативної.

Список літератури:

1. Байбекова Н. Формування готовності майбутніх психологів до консультативної роботи у вищих педагогічних навчальних закладах / Н. Байбекова // Збірник наукових праць. – 2018. – Ч. 3. – С. 41 – 47.
2. Буняк Н. А. Аналіз готовності випускників вищої технічної школи до виконання професійних обов'язків / Н. А. Буняк // Галицький економічний вісник. – 2015. – № 2 (41). – С. 62 - 66.
3. Моторна С. Є. Тренінг як інноваційний метод рефлексивної діяльності конкурентоспроможного спеціаліста / С. Є. Моторна, Н. І. Недвига // Вісник Севастопольського національного технічного університету. - 2010. – Вип. 105. – С. 93 - 98.
4. Пеньковська Н. М. Основи психологічного консультування в методі позитивної психотерапії / Н. М. Пеньковська, Р. В. Шептицький. – Тернопіль : Крок, 2014. – 286 с.

АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ ДО УМОВ ЗАКЛАДУ ОЗДОРОВЛЕННЯ ТА ВІДПОЧИНКУ

Міщенко Вікторія Анатоліївна

Факультет психології та соціальної роботи
Кафедра соціальної роботи та соціальної педагогіки
Спеціальність Позашкільна інклюзивна освіта

У статті розглянуто існуючі напрацювання з проблематики адаптації дітей оздоровлення та відпочинку.. Визначені переваги та недоліки окремих методів адаптації дітей оздоровлення та відпочинку.

Адаптація є природною властивістю людини та має багатofункціональний характер. По-перше, адаптація є необхідною умовою і разом з тим засобом оптимізації взаємодії людини з природою, а також соціальним середовищем. По-друге, вона сприяє розвитку людини та є засобом вдосконалення навколишнього середовища. По-третє, саме через адаптацію відбувається формування соціальної сутності людини. По-четверте, вона є необхідністю при оволодінні людиною будь-яким видом діяльності. У сукупності все це дає підставу вважати адаптацію однією з основоположних, сутнісних ознак людини, а також розглядати її як основоположну умову та механізм людської життєдіяльності.

В останні роки в психології широко досліджуються проблеми шкільної адаптації та дезадаптації. Термін «шкільна адаптація» використовується для характеристики різних проблем і труднощів, які виникають у школі. Саме з цим поняттям науковці пов'язують відхилення у навчальній діяльності – труднощі в навчанні, неадекватну поведінку, конфлікти з однокласниками. Термін «дезадаптація» означає порушення окремих взаємозв'язків, які ґрунтуються на певній взаємодії людини з середовищем. Проблеми адаптації та дезадаптації дітей розглядаються в працях таких вчених, як: Л. Баженова, Ю. Василькова, О. Завгородня, О. Коструба, Н. Коцур, А. Гончарова-Чагор, В. Левенець, Р. Овчарова, О. Плєскач, Т. Пушкарьова, І. Рудницька, О. Якимчук та ін. Хоча деякі питання цієї проблеми якимось чином висвітлюються в дослідженнях, але сьогодні відсутній чіткий системний підхід до організації складного процесу адаптації дітей оздоровлення та відпочинку в соціально-психологічному сенсі.. Варто зазначити, що в спеціальній психолого-педагогічній літературі ця категорія дітей вивчалася вченими різних рівнів: психологічному (Б. Братусь, В. Татенко, В. Гульдєн), педагогічному (І. Мягков, В. Татенко), соціологічному (О. Мешалкін, В. Федоренко, Р. Онуфрієва), клінічному (Г. Сухарьова, О. Лічко, В. Ковальов). Певною мірою питання адаптації дітей та молоді з інтелектуальними порушеннями до умов їх життєвого середовища висвітлюються в дисертаційних дослідженнях вітчизняних вчених: О. Безпалько, Н. Грабовенко, В. Ляшенка, І. Матющенко, Н. Мирошніченко, В. Тєслєнка, М. Тютюнник, М. Чайковського, Ю. Чернецькоє та ін. Водночас слід

ззначити, що проблеми адаптації дітей з в закладах умов оздоровлення та відпочинку залишаються недостатньо вивченими.

Аналіз спеціальної та психологічної літератури показує, що важливим у процесі адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями є їх готовність до оздоровлення та відпочинку, що полягає у формуванні їхньої когнітивної, інтелектуальної, мотиваційної, емоційно-вольової сфер, комунікативних навичок тощо. У той же час соціально-психологічні аспекти адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями до закладу оздоровлення та відпочинку залишаються недостатньо вивченими, що, мабуть, пов'язано з тим, що ця проблема знаходиться на початковому етапі теоретичної розробки та практичної реалізації, хоча її актуальність на сучасному етапі розвитку є переконливим для потреби як нашого суспільства, так і світової спільноти. Обрана проблемна дослідження є багатоаспектною і недостатньо розробленою та вимагає ґрунтовного вивчення її соціально-психологічних аспектів. Актуальність проблеми дослідження дозволила сформулювати тему дослідження: «Сприяння соціально-психологічної адаптованості дітей в закладах оздоровлення та відпочинку».

Мета – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити соціально-психологічні умови сприяння адаптації дітей в умовах оздоровлення та відпочинку .

Теоретико-методологічна основа дослідження базувалась на такому науковому підґрунті: концепція індивідуального генетичного дослідження особистості (С. Д. Максименко, В. С. Мерлін,); вчення про психологічні аспекти діагностики аномального розвитку дітей (С.Д. Забрана, Б. В. Зейгарник, В. І. Лубовський, С. Я. Рубінштейн); навчання дітей з інтелектуальними порушеннями (С. Дерба, Л. Дробот, І. Жовта, В. Журова, А. Капська, А. Колупаєва, В. Миргородський, Ф. Мустаєва, С. Юдіна); вчення про адаптацію особистості в рамках її соціалізації (Г. Андрєєва, Л. Баженова, М. Зеленова, Н. Коцур, С. Максименко, А. Мудрик, А. Петровський, О. Плєскач).

Методи. Для розв'язання визначених завдань дослідження, досягнення мети, використовувалися такі методи: теоретичні: аналіз педагогічної, соціологічної, психологічної літератури, класифікація, порівняння та узагальнення з метою з'ясування сутності основних понять дослідження та обґрунтувань особливостей адаптованості дітей з інтелектуальними порушеннями до оздоровлення, розробки соціальних та психологічних умов сприяння адаптації; емпіричні: спостереження за типовими проявами поведінки учнів з інтелектуальними порушеннями на заняттях та під час перерв, стандартизовані психодіагностичні методики з метою визначення рівнів адаптованості дітей в умовах закладу оздоровлення та відпочинку з інтелектуальними порушеннями , педагогічний експеримент, з ціллю перевірки ефективності впровадження соціальних і психологічних умов сприяння адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями до оздоровлення та відпочинку; методи математичної статистики для визначення статистичної значущості отримуваних результатів у ході експерименту.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що нами розроблена та застосована методика визначення рівнів адаптованості дітей з інтелектуальними порушеннями до оздоровлення, індивідуальна програма розвитку для дітей, а також методичні рекомендації педагогам та батькам щодо сприяння адаптації до оздоровлення в умовах закладу оздоровлення та відпочинку.

Вивчення теоретичних підходів до визначення сутності адаптації дітей в умовах закладу оздоровлення та відпочинку свідчить про те, що адаптація дітей в умовах закладу оздоровлення та відпочинку в соціально-психологічному контексті визначається як процес і результат активної адаптації дитини в закладі оздоровлення та психолого-педагогічної системи, заходи, спрямовані на подолання проблем, що виникають у конкретного індивіда чи групи (діти з інтелектуальними порушеннями) на певних етапах його (їх) соціального розвитку.

Аналіз літературних джерел з проблем адаптації особистості до умов освітнього простору показав, що основними критеріями адаптації дитини молодшого, середнього та старшого віку в умовах оздоровлення та відпочинку показав такі критерії, як: критерій освітньої активності, поведінковий, ідейно-емоційний та психічний стан.

Найбільш повний стан адаптації до навчальної діяльності дітей в умовах закладу оздоровлення та відпочинку характеризується такими показниками: орієнтація на нову роль дитини та психологічна готовність до активної участі в освітньому процесі; оволодіння навичками навчальної діяльності та формування навчально-пізнавальних навичок; прояв ініціативи, активності, терпіння, творчості та зацікавленості у виконанні самостійних та домашніх завдань; здатність відповідати очікуванням, які висувають вчителі, батьки, класний персонал; пошук необхідних механізмів та форм поведінки при вирішенні внутрішніх та зовнішніх конфліктів; розробка механізмів регулювання рольової поведінки при виконанні вказівок батьків, вчителів; активність у спілкуванні; адекватне сприйняття себе та свого статусу в колективі; позитивне ставлення до закладу, її правил та вимог; відповідальність за самостійне рішення (відсутність почуття страху); самокритичність (визнання помилок і бажання їх усунути); здатність правильно реагувати на критику однолітків, вчителів, батьків та робити правильні висновки; здатність саморегулювати почуття, оптимістичне сприйняття життя; вміння самостійно долати труднощі, вирішувати повсякденні проблеми; можливість пережити стан самотвердження, власної гідності, значущості, прийняття навколишнього середовища.

Адаптованість молодших дітей характеризується трьома рівнями: високим, середнім, низьким.

Особливе місце в соціалізації особистості посідає соціально-психологічна адаптація, під якою розуміють процес пристосування людини до умов життєдіяльності у групі. В процесі такої адаптації особа прагне досягти гармонії між зовнішніми та внутрішніми умовами. Змістом процесу соціалізації та соціально-психологічної адаптації є оптимізація взаємовідношень особистості і групи, а проявляється вона передусім у задоволеності взаємостосунками з

однолітками, зниженій конфліктності, емоційному комфорту, відсутності тривожності та агресивності.

Висновок: Таким чином, нами були розглянуті адаптація дітей в умовах оздоровлення та відпочинку, визначення завдань дослідження які саме методи використовуються. Визначено сутність адаптації в умовах оздоровлення та відпочинку. У цій роботі ми розглядаємо інтегрований підхід дітей до оздоровлення та відпочинку як найбільш оптимальну форму навчальної діяльності для цієї категорії дітей, оскільки інтеграція забезпечує їх повний вхід в освітнє та соціальне середовище і не вимагає змін навчальної програми закладу. Адаптованість молодших дітей характеризується трьома рівнями: високим, середнім, низьким.

Проведене дослідження не вичерпує всіх її аспектів. Перспективу дослідження вбачаємо в подальшій розробці психолого-педагогічного забезпечення оптимізації соціалізації та адаптації дітей з порушеннями психофізичного розвитку на основі врахування недосліджуваних в контексті проблеми феноменів.

Список літератури:

1. Соціальна педагогіка: теорія і технології: підручник / за ред. І.Д. Зверєвої. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 316 с.
2. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: навчальний посібник / О. В. Безпалько. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.
3. Василькова Ю. В. Социальная педагогика: курс лекцій: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Ю. В. Василькова, Т. А. Василькова. – М.: Академия, 2011. – 440 с.

**USE OF ELEMENTS OF COMBINATION AND
TRANSFORMATION OF PAPER AS A METHOD OF
FORMATION OF PRODUCTS OF THE FASHION
INDUSTRY**

Babych Antonina

PhD, Associate Professor
Kyiv National University of Technologies and Design

Kernesh Viktoriia

PhD, Associate Professor
Kyiv National University of Technologies and Design

Bilous Polina

1st year student of the Faculty of Fashion Industry
Kyiv National University of Technologies and Design

According to one of the well-known theorists of design S. Khan-Magomedov, design is «a sphere of creativity associated with socio-functional and aesthetic problems of formation of subject-spatial environment»; one of the important areas of style formation, which has a growing influence on the overall formative processes and historical concepts» [1].

The problem of forming a creative personality, unique style and worldview – is the basis of the designer’s profession. It is these factors that determine and shape the diversity of creative approaches to the study of specific issues of formation and practical use of a number of concepts and methodological approaches to finding ideas, developing a creative source and solving problems [2-7].

One of the many skills of a designer of any specialization should be a spatial vision of the object being developed and the ability to create it both at the stage of creative thought and sketch design, and at the stage of modeling, layout and manufacturing.

Usually paper is used to make models of future products. With the help of a sheet of paper create the shape of the product, reproduce the design features to the smallest details and forms, develop technology for modular assembly of material or bonding elements of the form together.

Paper often acts as a material that forms the outer contour of the three-dimensional body, which forms the potential of the structural elements of the product. However, with the help of paper models you can achieve the functionality of the future product, working out in practice all possible options for the system of folding and

deployment of the paper plane. The visual method of product formation is combinatorics and paper transformation, in particular prototype.

Theoretical research on issues and problems of transformation of the subject to the products of the fashion industry from ancient Egypt to the present time is an interesting and relevant topic, which unfortunately is insufficiently covered in the scientific literature of both domestic and foreign researchers [1,2].

The issue of transformation and shaping of products is based on the analysis of theoretical periodicals and scientific information sources, and on modern research of historical prototypes and modern developments in the design of products of the fashion industry [3].

The history of product development in general is a part of the general history of culture and humanity and its material aspect. The study of this heritage in general, specified in the products, their evolution and transformation, can be the foundation for innovative developments of the future [4].

Transformer products from various industries, such as design and art, are part of general research on the development and improvement of design elements of an object or subject-spatial environment. However, in specialized scientific papers on the history of fashion design, furniture and interior design, they are not defined as a phenomenon, but are explored and studied as one of many types of products of a certain segment, style or historical period [5].

Unfortunately, all existing methods are still insufficiently studied and analyzed, so researchers and designers use them superficially [6,7].

Today, in the context of global development and transformation of society, stereotypes in society and consumer demands for products are rapidly changing, various technologies are developing, the process of reorganization and development of production is taking place, so the process of creating products for the fashion industry, classical design and use of 3D technologies. The developed product must meet the requirements of the most demanding consumer, be functional, environmentally friendly, modern and fashionable.

Transformation is a method of transforming the basic form of a product into another. It should be noted that today, during the environmental crisis, this method is primarily relevant because the transformation allows not only to make a product from a new material, but also to change kits and recycle old things into new ones without disposing of previous ones [2,7].

Origami is a classic method of working with paper to create product shapes. The purpose of this art is to create products by using the scheme of geometric folds and pleats. We try to use this technique in a scientific circle for students majoring in 182 – Light Industry Technology, educational program «Fashion Industry» in practice to develop creativity, technical skills in working with form and material, aesthetic vision. Such classes give a young person the opportunity to transfer their thoughts, ideas and dreams to paper and then to any other material and create a perfect, functional and aesthetically pleasing product or collection of products of the fashion industry and bring them closer to the concept of industrial design. Some works of students are presented in the figures (Fig. 1-2).

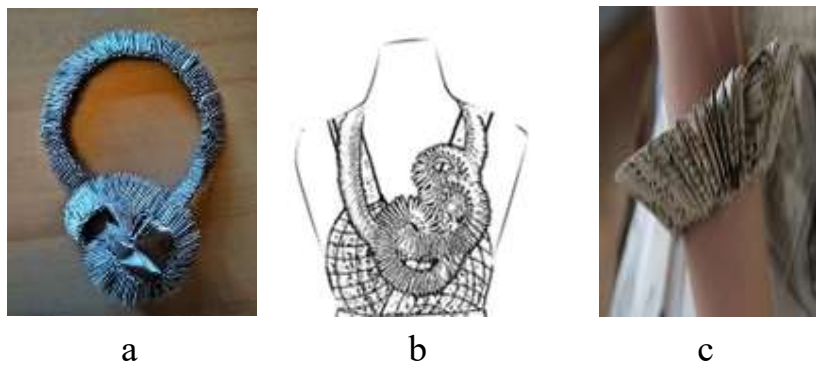


Fig. 1. Visualization of the idea of making accessories by the method of origami:
b – sketches; a,c – the finished product (necklace, bracelet-oversleeve)



Fig.2. Visualization of the finished product design ideas accessories in the material
(author's collection of the student's Kovtun N. is presented at the competition
«Pechersk Chestnuts», Kyiv): a – handbag in a closed form;
b– handbag-wallet in open form.

References:

1. S. Khan-Magomedov. Pioneers of Soviet design / S.O. Khan-Magomedov. – M.: Galart, 1995, - 423 p.
2. Elam. K. Geometry of design. Proportions and composition [text] / K. Elam. St. Petersburg: Peter, 2014. 108 p.
3. Bozhko Yu. G. Architectonics and combinatorics of form formation: textbook for art.-prom. Universities and architects. Fac. [text] / Yu. G. Bozhko. Kyiv: Higher School, 1991. 244 p.
4. Itten I. The art of form [text] / I. Itten. Moscow: Dmitry Aronov, 2009. 136 p.
5. Vasilieva T.S. Influence of new technologies on shape formation in clothing design: dissertation abstract for the degree of Cand. Of Art History 17.00.06 «Technical Aesthetics and Design» / T.S. Vasilieva – M.: 2011. – 38 p.

6. Chuprina N.V. Combinatorial formation in clothing: primary elements and methods of their search / N.V. Chuprina // Collection «Technology and Design» - №1, K.: 2011. – P.1-7.
7. Babich A.I., Vasilieva N.S. Formation of the range of women's bags with elements of transformation on the basis of marketing research. Research and production magazine «Fashion Industry ». 2021, № 3. P.36-47;

MODELING OF PROCESSES FOR MODERNIZATION OF INFORMATION AND DIAGNOSTIC SYSTEMS IN ELECTRICITY SUPPLY PROJECTS FOR TRANSPORT

Irina Voronko,

Candidate of Technical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Automation and Computer - Integrated Technologies, State University of Infrastructure and Technologies, Kyiv, Ukraine

Igor Shevchenko,

1st year student, specialty 151 Automation and Computer Integrated Technologies, State University of Infrastructure and Technologies, Kyiv, Ukraine

Summary: the ways of modernization of the architecture of computer systems for monitoring, control and diagnostics of network railway transport, focusing on the regime of infrastructural prerequisites for the implementation of comprehensive diagnostic functions, as well as full-fledged operational management are considered.

Keywords: computer systems, mode identification, power systems, lower information level, traffic modeling, transport power supply

Formulation of the problem. Implemented computer information and diagnostic systems of the railway power system provide

mainly the functions of monitoring and commercial accounting, but due to insufficient theoretical basis do not implement the solution of diagnostic and operational management. In addition, the introduction of computer methods that provide a qualitatively new level of automation of power supply control processes, today, is possible with strict requirements

security, which in turn requires the solution of information problems

protection against unauthorized access and increase the reliability of equipment.

Presenting main material. Microprocessor devices and computer network monitoring components and diagnostics form the lower level of the corporate computer system, on which is the formation of primary information. Primary information subject to intellectual processing and archiving, on the basis of which system control actions are formed at the level of power supply distances or the railway as a whole, as well as organized commercial accounting of electricity. At the lower level of the corporate system, a set of tasks is automatically solved, related to the registration of mode parameters and provides data transfer to higher levels of government [1].

Today, the basic configuration of local monitoring subsystems in power supply areas is widespread, which provides for the reliance on the considered level of the corporate network exclusively the tasks of forming the primary information space. In this case, the functions primary processing and control, as well as the formation of system events are provided by microprocessor registration devices, and based on the site server power supply functions of data processing and archiving are implemented. Complete processing of information to diagnose the condition or control modes relies on the upper hierarchical levels [2]. Significant development of microprocessor technologies to date significantly improves the computing power of recording devices with using digital signal processors (DSPs - Digital Signal Processors), multi-core processors (MCPs - Multi-Core Processors), processors on FPGA (Dynamically Reconfigurable Processors based on PLD). Methods of building microprocessor devices based on DSPs today time is the most advanced, and the software part is implemented on the basis of real-time operating systems (RTOS, Real Time Operating System).

The use of MCPs and parallel computing in signal processing and data processing allows to obtain a significant increase in productivity with the efficient distribution of tasks between computing cores. Construction of processor devices on FPGA allows to create problem-oriented high-performance computing platforms. In particular, a model is proposed in implementation of a processor with a modified RISC architecture (Reduced Instruction Set Computing - architecture with a reduced set of commands). Method of organization of high-speed controllers of parallel architecture with reconfigured structure on the basis of FPGA, focused on solving problems of increased intellectual complexity and dimensionality proposed in.

List of references

1. Hauer J. F. Descriptive model of a generic WAMS: PNNL-17138 [Electronic resource] /J. F. Hauer, J. G De Steese // Pacific Northwest National Laboratory. - Richland, Washington, 2007. - 45 p.- Access mode: http://www.pnl.gov/main/publications/external/technical_reports/PNNL-17138.pdf.
2. Stogniy B.S Information support of power systems control tasks /BS Stogniy, OV Kyrylenko, OF Butkevych, MF Sopol // Energy: economics, technology, ecology. - Kyiv: NTUU KPI. - 2012. - № 1. - P. 13 - 22.
3. Browse IBM systems [Electronic resource]. - Access mode: <http://www03.ibm.com/systems/hardware/browse/amdpro/>.
4. Maxfield Clive. FPGA design: a young fighter's course / Clive Maxfield. - M.:Dodeca, 2007. - 440 p.

CELIAC DISEASE - THE CURRENT STATE OF THE PROBLEM

Kambarova Zh .M,

Research Associate of KazNIIPPP

Baigenzhinov K.A,

Master of Technical Sciences,
Senior Researcher of KazNIIPPP

Zhusipov A.G.,

Master of Technical Sciences,
Research Associate of KazNIIPPP

Annotation. Celiac disease is an immune-dependent disease that primarily affects the gastrointestinal tract. It is characterized by chronic inflammation of the mucous membrane of the small intestine, which can lead to atrophy of the intestinal villi, malabsorption and various clinical manifestations in childhood and adults. The available epidemiological data show that the prevalence of celiac disease in different countries varies from 0.3 to 2% of the population. The solution to this problem is only strict lifelong adherence to a gluten-free diet, which ensures the quality of life of the patient, adequate physical and intellectual development, and also prevents the development of complications. In our country, the incidence of celiac disease is increasing every year, but the population consumes imported gluten-free products, which are characterized by a special high cost. The problem of providing celiac patients with gluten-free products has a pronounced social significance and belongs to global categories that play an essential role in ensuring the quality of life of the country's population

Keywords. Gluten, celiac disease, gluten enteropathy, gluten-free diet, small intestine, gluten-free products.

The need for dietary and preventive products is due to the general state of health of the population. Alimentary-dependent diseases that arise from an unbalanced diet are progressing. One of these diseases is celiac disease (gluten enteropathy), a chronic autoimmune disease that affects the small intestine of genetically predisposed (HLA DQ2 and HLA DQ8 genotypes) patients in response to contact with a protein of cereals toxic to them - gluten.

Celiac disease is a serious autoimmune disease that occurs in genetically predisposed people, in which the use of gluten leads to damage to the small intestine. When people with gluten disease eat gluten (a protein found in wheat, rye and barley), their body produces an immune response that attacks the small intestine. These attacks lead to damage to the villi, protrusions similar to small fingers that line the small intestine, which promotes the absorption of nutrients [1].

When your villi are damaged, your small intestine cannot properly absorb nutrients from food. Eventually, this can lead to malnutrition, as well as loss of bone density, miscarriage, infertility, or even neurological diseases or some types of cancer. If your gluten disease does not improve after at least a year of gluten absence, it is called refractory or immune gluten disease. Most people with gluten disease never know they have it. Researchers believe that only 20% of people with this disease get the correct diagnosis. Intestinal damage occurs very slowly, and the symptoms are so diverse that it can take years to make a diagnosis. Studies have not found the exact cause of celiac disease. It tends to be inherited and may be associated with certain genes. Stressful medical events, such as a viral infection or surgery, can cause it. As well as emotional trauma or pregnancy [2].

The available epidemiological data show that the prevalence of celiac disease in various countries varies from 0.3 to 2% of the population [3,4,5.]. The solution to this problem is only strict lifelong adherence to a gluten-free diet, which ensures the quality of life of the patient, adequate physical and intellectual development, and also prevents the development of complications [6,7.]. Elimination of gluten from food leads to restoration of the structure and function of the mucous membrane of the small intestine, relief of symptoms of the disease, reduction of serological markers [8,9,10,11,12.] .

According to current data, the prevalence of celiac disease in Europe is about 1%, however, the disease is clinically manifested and laboratory confirmed far from all cases, so the number of diagnosed and undiagnosed cases is in the ratio of 1:7 - 1:13. Screening studies by European scientists conducted over the past 20 years indicate that the incidence of celiac disease ranges from 0.2 to 1.9% in different countries. In particular, the lowest prevalence of celiac disease among European countries was registered in Germany by 0.3%. And the largest 2.4% is in Finland, the intermediate level is recorded in Northern Ireland 0.9% and in Italy. The prevalence of the USA among patients corresponds to European indicators from 1:57 to 1:250. In the United States of America, the total population is 1:133, and among patients with intestinal symptoms is 1:56. At the same time, the prevalence of the disease among African Americans and Asian Americans is significantly lower and is 1:236 [13].

In our country, the incidence of celiac disease is increasing every year, but the population consumes imported gluten-free products, which are characterized by a special high cost. In the nutrition of children and adults with celiac disease, it is recommended to use specialized gluten-free products made from gluten-free components, but imitating traditional gluten-containing products.

According to research conducted by the Scientific Center of Pediatrics and Pediatric Surgery of the Ministry of Health of the Republic of Kazakhstan, the prevalence of celiac disease among the child population is 1:262, with a ratio of typical to atypical forms of 1:5.

To date, most of the gluten-free products developed in the world belong to the largest companies in America and Europe, such as: Dr.Schaer, Aprotin, GLUTANO FARMO - Italy; GULLON - Spain; Bezglutenex, Balviten, Glutenex - Poland; Maddys - USA; Milupa, Hammermuhle, camidaMed - Germany; Taranis - France; Promin, The Bridge - Great Britain. All their products are protected by patents and are labeled "gluten-free" on the packaging. But, unfortunately, this category of products is very

expensive and is not always available for people suffering from celiac disease. And besides, products with the appropriate labeling are not produced in our country. On average, the cost of such products is 5-10 times higher compared to the cost of conventional flour products [14].

In Kazakhstan, the solution of this issue is not given due attention. Medical institutions where patients are observed are forced to find ways to provide special products themselves. There are also no enterprises producing similar products for this segment of consumers. Currently, gluten-free products are imported from European countries and have a high cost. They also have low nutritional value, since they consist mainly of starch products [15.].

The problem of providing celiac patients with gluten-free products has a pronounced social significance and belongs to global categories that play an essential role in ensuring the quality of life of the country's population. To eliminate this problem, it is necessary to establish our own production of gluten-free products of a wide range, with high quality characteristics through the use of high-quality domestic raw materials, vegetable enriching ingredients and new approaches in their production technology, which will, on the one hand, improve quality and competitiveness, and on the other hand, satisfy consumer demand in Kazakhstan.

References

1. <https://celiac.org/about-celiac-disease/what-is-celiac-disease/>
2. <https://www.webmd.com/digestive-disorders/celiac-disease/celiac-disease>
3. Szaflarska-Popławska A., Karczewska K., Żabka A. et al. Incidence of celiac disease in Poland – multicenter study // *Pediatr. Współcz. Gastroenterol. Hepatol. Żyw. Dz.* 2009. Vol. 11. P. 111–116.
4. Mustalahti K., Catassi C., Reunanen A. et al. The prevalence of CD in Europe: results of a centralized, international mass screening project // *Ann. Med.* 2010. Vol. 42. P. 587–595.
5. Barada K. et al. Celiac disease in Middle Eastern and North African countries: a new burden? // *World J. Gastroenterol.* 2010. Vol. 16, N 12. P. 1449-1457
6. Nachman F., Sugai E., Vizquez H. Serological tests for celiac disease as indicators of long-term compliance with the gluten-free diet // *Eur. J. Gastroenterol. Hepatol.* – 2011. – Vol. 23(6). – P. 473 – 480.
7. Paul S. P., Johnson D., Speed H. R. Clinical update: coeliac disease in children // *Community Pract.* – 2013. – Vol. 86(1). – P. 35 – 37.
8. Nachman F., Sugai E., Vizquez H. Serological tests for celiac disease as indicators of long-term compliance with the gluten-free diet // *Eur. J. Gastroenterol. Hepatol.* - 2011. - Vol. 23(6). - p.473 - 480.,
9. Laserna - Mendieta E.J., Pineda - Tenor D., Timup - Zapata J. A proposed reference change value for an Ig anti - tissue transglutaminase immunoassay to improve interpretation of serial results in celiac patients // *Clin. Chim. Acta.* – 2013. – Mar. 4.
10. Bel'mer S.V., Gasilina T.V. Celiakiya: ishody i novye podhody k diagnostike // *Lechaschii vrach. Pediatriya.* – 2012. – № 8. – S.56 – 60

11. Zaharova I.N., Korovina N.A., Borovik T.E. Celiakiya u detei: diagnostika i lechenie // Consilium medicum. Pediatriya. – 2008. – № 1. – С.20 – 25.
12. Bakker S.F., Tushuizen M.E., Stokvis - Brantsma W.H. Frequent delay of coeliac disease diagnosis in symptomatic patients with type 1 diabetes mellitus: Clinical and genetic characteristics // Eur. J. Intern. Med. – 2013. – Feb 12.
13. Alekhina, NN Grain Bread with Buckwheat Bran Flour for a Healthy Diet/N7N& Alekhina // Journal of engineering and Applied Sciences. - 2016. - 11. P. 2623-2627.
14. Internet sources: URL: http://stylab.ru/file/test_gluten220510.pdf
15. Sharipova M.N. Clinical, epidemiological and genetic features of celiac disease in children of Kazakhstan // Pediatrics. - 2009. - Vol. 87, No. 1. - pp. 106-108.

THEORETICAL ASPECTS OF RISK MANAGEMENT STRATEGY IN TRANSPORT INFRASTRUCTURE PROJECTS

Mykola Dmytrychenko,

doctor of technical science, National Transport University,
Kyiv, Ukraine

Ivan Kulbovskiy,

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the
Department of Automation and Computer-Integrated Transport Technologies, State
University of Infrastructure and Technologies, Kyiv, Ukraine

Ivan Bogdanov,

postgraduate, National Transport University,
Kyiv, Ukraine

Summary: The main principles and functions of developing a risk management strategy for transport companies, effective risk management strategies that allow the transport company to analyze its own strengths and weaknesses in order to identify prospects and threats in the market.

Keywords: risk, strategy, management efficiency, infrastructure, enterprise

Formulation of the problem. Risk in business is naturally combined with management and all its functions - planning, organization, operational management, use of personnel, economic control. Each of these functions is associated with a specific degree of risk and requires the creation of an adaptive management system.

Presenting main material. The study and accounting of uncertainty, conflict, multicriteria and related risks is an important area of modern economic theory. The object of situation management is characterized by multivariate development and the possibility of unforeseen situations. Therefore, the main qualities of a modern economist, financier, manager are the ability to work in conditions of uncertainty (incomplete information), to make rational choices from many possible alternatives, the ability to take risks within acceptable limits. Risk management strategy is the art of managing the enterprise in an uncertain economic situation, based on risk forecasting and methods of reducing it. First of all, it should be noted that risk management is a specific field that requires knowledge of the subject activities of the firm, insurance, analysis of economic activity of the enterprise, mathematical methods for optimizing economic problems. Risk management is a set of methods, techniques and measures that allow to some extent to predict the occurrence of risk events and take measures to reduce them [1].

When choosing a risk management strategy and techniques, a certain stereotype is often used, which consists of the experience and knowledge of the financial manager

in the process of his work and is the basis of skills in the work. The presence of stereotypical actions gives the manager the opportunity in certain typical situations to act quickly and most optimally. In the absence of typical situations, the financial manager must move from stereotypical solutions to finding the best risk solutions. Risk management of transport companies is a process of identifying these risks, their assessment and analysis of areas of influence and risk management, aimed at preventing them or minimizing their impact. Thus, the purpose of risk management in the enterprise should be to increase competitiveness by fully identifying existing risks to the enterprise and neutralize their impact [2].

The risk management strategy of transport companies should be developed based on the scope of their own risks and taking into account legal requirements in the field of transport safety. The construction of such a strategy can be divided into two stages [3]. The first stage. Ensuring compliance with legislation in the field of transport safety:

- development of a security declaration;
- reducing the risk to the required limits;
- implementation of measures to limit the amount of possible damage in the event of an accident;
- formation of reserves in case of adverse situation;
- liability insurance within the legally required limits.

The second stage. Implementation of additional risk management measures based on the scope of risks and capabilities of the enterprise:

- creation of a full-scale risk fund;
- personal insurance of personnel of enterprises;
- property insurance of enterprises, financial and commercial risks.

At any stage of a company's development, the ability to identify and manage risks is an integral part of success. Companies that claim market leadership should not avoid risks - they need to take control of these risks and reap the potential benefits. The risk to which the enterprise is exposed is the probable threat of ruin or financial losses that could stop the whole business [4].

List of references

1. Mashina NI Economic risk and methods of its measurement / NI Mashina. - Kyiv: Center for Educational Literature, 2003. - 188 p.
2. Podolchak N. Yu. Strategic management / N. Yu. Podolchak. - Lviv: Lviv Polytechnic National University Publishing House, 2006. - 224 p.
3. Chernova G.V. Risk management: a tutorial for students. universities / G.V. Chernova, A.A.Kudryavtsev. - M.: Prospect, 2008. --- 160 p.
4. Granaturov VM Risks of entrepreneurial activity: problems of analysis / VM Granaturov. Granaturov, ABOUT. Shevchuk. - K.: Зв'язок, 2000. - 152 с.

ВИВЧЕННЯ ПИТАННЯ РОБОТИ АСОЦІАТИВНИХ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ З БАЗОЮ ДАНИХ

Богданова Ліна Михайлівна

к.т.н., доцент кафедри
комп'ютерних інформаційних технологій
Донбаська державна машинобудівна академія, Україна

Слонь Світлана Ігорівна

магістр кафедри
комп'ютерних інформаційних технологій
Донбаська державна машинобудівна академія, Україна

В сучасному світі дані мають вибуховий зростаючий характер кожного року, але кількість вчених, інженерів і аналітиків, здатних аналізувати цю інформацію, залишається постійним. Щоб подолати цей розрив, необхідно вирішити такі дослідницькі проблеми:

- розробка алгоритмів для вилучення великих, об'ємних і багатовимірних множин даних;
- розробка алгоритмів для вилучення нових типів даних;
- розробка алгоритмів для вилучення розподілених даних;
- підвищення легкості використання систем вилучення даних.

Нетривіальний витяг, перш невідомої і потенційно корисної інформації з великих баз даних і називається Розробкою Даних (Data Mining) або ж Відкриттям Знань (Knowledge Discovery).

Методи видобування знань з баз даних [1]: інструментальні засоби запиту, статистична техніка, візуалізація, інтерактивна аналітична обробка, дерева рішень, асоціативні правила, нейронні мережі, генетичні алгоритми, класифікація, кластеризація, прогнозування, аналіз і виявлення.

Головними вимогами, що пред'являються до методів вилучення знань, є ефективність і масштабованість. Робота з дуже великими базами даних вимагає ефективності алгоритмів, а неточність і, найчастіше, неповнота даних породжують додаткові проблеми для здобування знань. Асоціативні мережі мають тут незаперечну перевагу, оскільки саме вони є найбільш ефективним засобом роботи з зашумленими даними [2].

У цьому випадку виграв за швидкістю доступу збільшується більш ніж у 100 разів, але потрібний більший обсяг пам'яті та складна організація даних при згортці. Завдання пошуку інформації за відомим ключем, який сам містить деяку частину інформації, що шукається, пов'язані з завданнями оптимізації роботи баз даних, а також способами асоціативного представлення даних.

Серед різних методів асоціативного запису та відновлення інформації можна виділити динамічні нейромережеві архітектури, що мають зворотний зв'язок. До найбільш відомих відносяться рекурентні багат шарові перцептрони – мережі Елмана [1] мережі Хопфілда, Хеммінга [3–4], двонаправлені мережі.

Під час отримання вхідних даних кожен вузол мережі Хопфілда є входом, в процесі навчання він стає прихованим, а потім стає виходом [4]. Як людина, що бачить половину таблиці, може представити другу половину таблиці, так і ця мережа, отримуючи таблицю, наполовину зашумлену, відновлює її до повної.

Мережа Хеммінга складається з двох шарів. Нейрони другого шару пов'язані між собою негативними зворотними синаптичними зв'язками. Єдиний синапс з позитивним зворотним зв'язком для кожного нейрона з'єднаний з його ж аксоном. Ідея роботи мережі полягає в знаходженні відстані Хеммінга від тестованого образу до всіх зразків. Відстанню Хеммінга називається число відрізняються бітів в двох бінарних векторах. Мережа повинна вибрати зразок з мінімальною відстанню Хеммінга до невідомого вхідного сигналу, в результаті чого буде активізований тільки один вихід мережі, відповідний входу [4–5].

Проте мережі Хопфілда, Хеммінга є автоасоціативними. Це означає, що вхідний образ може бути завершено або виправлено, але не може бути асоційовано з іншим. Даний факт є результатом структури асоціативної пам'яті, в якій вихідний вектор генерується на тих самих нейронах, на які надходить вхідний вектор. В результаті відновлений образ, що є точковим атрактором простору станів мережі, не може бути стимулом для генерації нової інформації [3–4].

Окремим випадком рекурентних мереж є двонаправлені мережі. У таких мережах між шарами існують зв'язки як в напрямку від вхідного шару до вихідного, так і в зворотному. Класичним прикладом є нейронна мережа Коско. Вхідний вектор надходить на один набір нейронів, а відповідний вихідний вектор з допомогою матриці ваг виробляється на іншому наборі. Отже, реалізується гетероасоціативна пам'ять, що дає можливість будувати асоціації між векторами А і В, які в загальному випадку мають різні розмірності. Процес навчання мережі реалізується згідно з правилом Хебба [6-7].

В роботі з базами даних такі мережі можуть вирішувати різноманітні завдання.

1. Контроль доступу автотранспортних засобів на територію, що охороняється. Це рішення автоматичного контролю доступу на територію, де застосовується мережа Хопфілда, яка розпізнає реєстраційні номери машин. Автоматичний контроль доступу здійснюється таким чином: фіксується час заїзду в конкретній зоні, автоматичний в'їзд і виїзд автомобілів, контроль наявності автотранспортних засобів в зоні обслуговування. Система може експлуатуватися на великих територіях паркування та контролю закритих зон, заборонених до в'їзду автотранспорту [8].

2. Підбір товарів для покупця. У роботі виконане рішення - підбір товару, що є найближчим до переваг покупця, за допомогою алгоритма пошуку найближчих об'єктів до заданих параметрів в базі даних, з використанням нейронної мережі Хеммінга [9].

3 Розпізнання людини за зображенням обличчя нейромережевими методами. В цій роботі вирішується контроль доступу на основі пошуку в базі даних зображень обличчя за допомогою мережі Хопфілда. Досліджується можливість розпізнавання на основі отриманих головних компонент та можливості

реконструкції зображення в залежності від наступних факторів: кількість навчальних циклів, число прихованих нейронів, роздільна здатність зображення, різна випадкова розбивка на тестову та тренувальну частини [10].

4 Неможливо розробити ефективні алгоритми без базових структур даних, а саме: списків, сховищ, черг, дерев. При моделюванні багатьох технічних процесів (наприклад, при різанні металу) традиційні структури даних що неспроможні адекватно відповідати цим процесам і тому стають недійсними. У зв'язку з цим пропонується нова структура даних на основі двонаправленої асоційованої пам'яті, яка може ефективніше моделювати процес обробки металу [11].

В даній роботі ставиться завдання порівняння успішності пошуку об'єктів в базі даних за заданими параметрами нейронними мережами Хопфілда, Хеммінга, Коско.

Розглядаються такі етапи для аналізу бази даних асоціативною мережею [12]:

1. Формування SQL-запиту до роботи з нейронної мережею.
2. Формування словника вмісту полів SQL-запиту.
3. Навчання нейронної мережі.
4. Пошук асоціацій чи прогноз значень полів БД.

Формування запиту. На цьому етапі користувач вибирає частину полів БД і надає їм деякі значення (використовуючи відповідні цим полям словники значень та набори інтервалів). У процесі функціонування система прогнозуватиме значення інших полів (відмінних від заданих користувачем) подібно до асоціативної пам'яті [12].

Підготовка вхідного вектора мережі. На цьому етапі для нейронної мережі утворюється вхідний вектор. Він «збирається» з підвекторів, які відповідають полям бази даних. При формуванні вектора нульові розряди підвекторів замінюються (-1). Ті підвектори, значення яких задає користувач, називаються «замороженими». Значення інших підвекторів формуються за допомогою датчика випадкових чисел.

Цикли функціонування нейронної мережі. Цей етап включає ряд циклів функціонування нейронної мережі. Перед кожним циклом на нейронну мережу подається вхідний вектор, сформований на попередньому етапі функціонування.

Формування вихідного вектора. Вектор, збережений у буфері, видається як вектор-відповідь, відновлений асоціативною пам'яттю по заданому користувачем фрагменту.

Таким чином, вивчення інформації з питання роботи асоціативних мереж дозволило сформулювати завдання і параметри порівняння роботи мереж (рис. 1), що проводиться на основі оцінки результатів їх роботи на тестових вибірках за такими показниками: точність вилучених знань, прогноз значень полів бази даних, точність прогнозу, витрачений час на тестування мережі, кількість помилок та вірно розпізнаних даних.

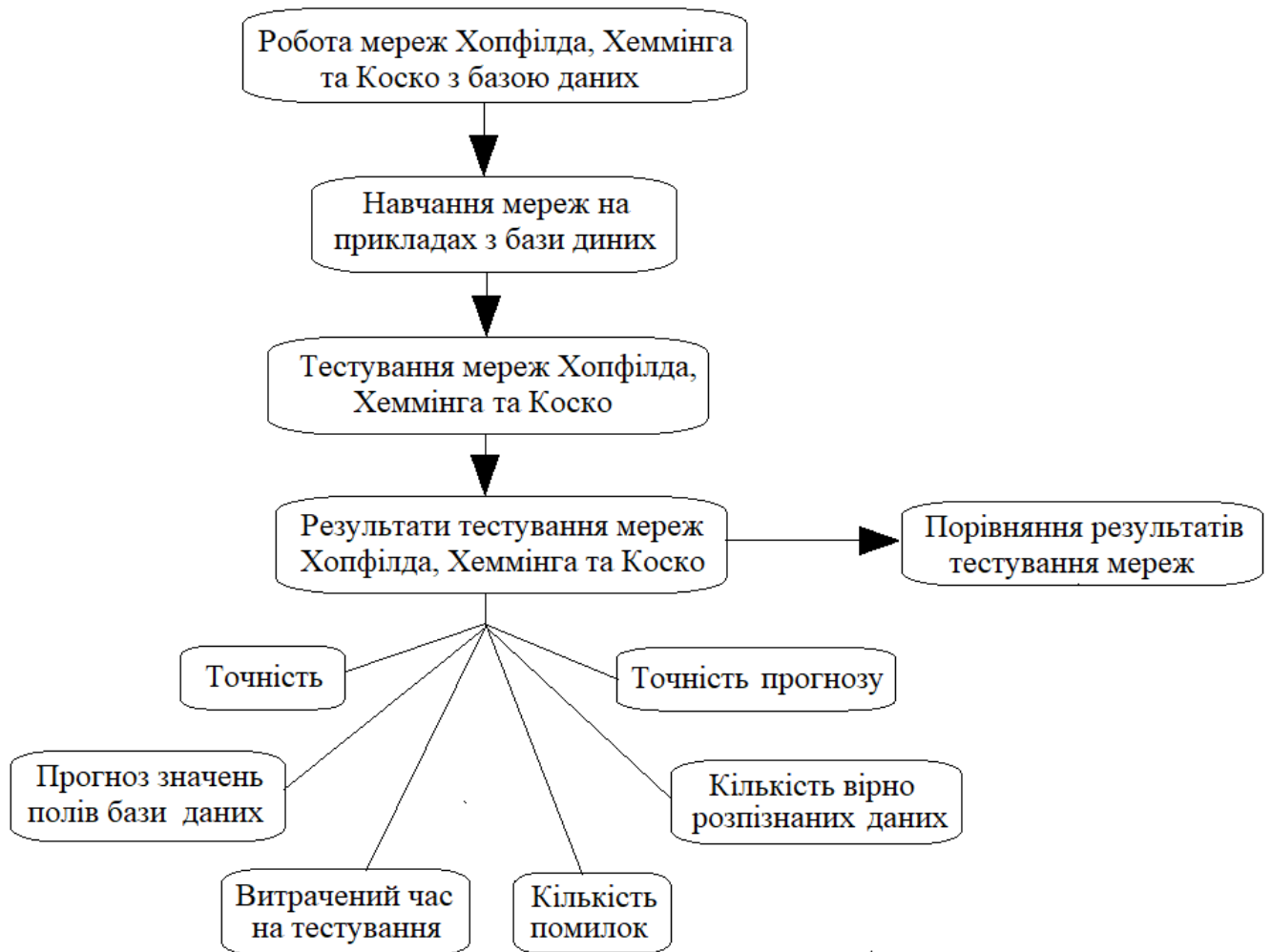


Рисунок 1 – Порядок роботи з мережами

Список літератури

1 Гафаров Ф.М Г12 Искусственные нейронные сети и приложения: учеб. пособие / Ф.М. Гафаров, А.Ф. Галимянов. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2018. – 121 с ББК 32.973.2-018+32.813 [Електронний ресурс] https://kpfu.ru/staff_files/F1493580427/NejronGafGal.pdf

2 Видобуток даних: процес, методи та основні проблеми аналізу даних Режим доступу: https://uk.myservername.com/data-mining-process#Efficiency_And_Scalability

3 Кальченко Д. Нейронные сети: на пороге будущего Даниил Кальченко // Компьютер ПРЕСС – [Електронний ресурс] <https://compress.ru/article.aspx?id=9663>.

4 Саймон Хайкин. Нейронные сети: полный курс = Neural Networks: A Comprehensive Foundation. — 2-е изд. — М.: «Вильямс», 2006. — с. 104 ISBN 5-8459-0890-6 (рус.)

5 Осовский С. Нейронные сети для обработки информации. — М.: Финансы и статистика, 2002. — 344 с. ISBN 5-279-02567-4

6 Kosko B. Competitive adaptive bi-directional associative memories. // In Proceedings of the IEEE First International Conference on Neural Networks, eds. M.Caudill and C.Butler. — San Diego, 1987. [Электронный ресурс] <https://www.osapublishing.org/ao/fulltext.cfm?uri=ao-26-23-4947&id=30894>

7 Нейронна мережа Коско [Электронный ресурс] https://znaimo.com.ua/Нейронна_мережа_Коско

8 Один из вариантов реализации системы контроля доступа автотранспортных средств на охраняемую территорию Т. М. Татарникова, В. В. Цехановский, Ф. Бимбетов [Электронный ресурс] <https://scm.etu.ru/assets/files/2021/scm21/papers/140-144.pdf>

9 Разработка системы подбора товаров с использованием нейронной сети Хэмминга 2016. [Электронный ресурс] https://dspace.tltsu.ru/bitstream/123456789/836/1/Иванов%20А.Н._МОБ_1201.pdf

10 Брилюк Д.В., Старовойтов В.В. Распознавание человека по изображению лица нейросетевыми методами. – Минск, 2002. – 54 с. (Препринт / Ин-т техн. кибернетики НАН Беларуси; № 2). [Электронный ресурс] http://uiip.bas-net.by/structure/1_ori/starovoitov/Starovoitov_Publication_section/11_Starovoitov02_prep.pdf

11 Основні структури даних на базі асоціативних нейронних мереж / Дмитрієнко В.Д., Леонов С.Ю., Бречко В.А. // Вісник НТУ "ХПІ". Серія: Інформатика та моделювання. – Харків: НТУ "ХПІ". – 2018. – № 42 (1318). – С. 148 – 159. УДК 84.5.015.2 [Электронный ресурс] http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/40686/1/vestnik_KhPI_2018_42_Dmitrienko_Osnovnye_struktury.pdf

12 Использование нейронных сетей в Data Mining [Электронный ресурс] https://ami.nstu.ru/~vms/lecture/data_mining/n_set.htm#_Toc122501157

ВИЗНАЧЕННЯ ВОЛОГОСТІ ТА ЦУКРУ В МЕДОВІ РЕФРАКТОМЕТРИЧНИМ МЕТОДОМ

Володавчик Вікторія Сергіївна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри товарознавства, торговельного підприємництва та експертизи товарів Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Україна

Здавна більшість людей використовують мед, не замислюючись над його якістю. Мабуть він був одним джерелом солодоців, а підробка або взагалі заміна його була неможлива. На сучасному ринку мед досить часто фальсифікований.

Найбільш правильну характеристику якості меду надають фізико-хімічні показники за умов присутності спеціальних пристроїв і оснащень. Ці показники визначаються у спеціальних лабораторіях щодо контролю якості харчових продуктів, в лабораторіях відповідно до сертифікації та інших організацій.

Нами, в лабораторних умовах, були використані найпростіші і найменш трудомісткі фізико-хімічні показники якості меду. Рефрактометричним методом досліджено вологість та вміст цукру.

Вимірювання проводились портативним рефрактометром RNB-92 АТС (Automatic Temperature Compensation System) при постійній температурі навколишнього середовища 20°C, який вимірює рівень цукру в продуктах з високою концентрацією в діапазоні 58-92% Brix і точністю $\pm 0,2\%$ Brix та вологість меду, яка повинна не перевищувати 21% для меду першого сорту та 18,5% для меду вищого сорту згідно діючого ДСТУ 4497:2005 «Мед натуральний» [1].

За допомогою рефрактометрів можемо бачити і контролювати концентрацію цукру в харчових продуктах, визначати їх вологість. Рефрактометри виконують важливу інформаційну роль для контролю якості продукції [2]

Об'єктом дослідження обрано три зразки меду, які реалізуються на ринку в м. Старобільськ Луганської області.

За допомогою піпетки нанесено на призму 2-3 краплини рідкого меду, потім закрито кришку, так, щоб рідина рівномірно розподілилась по поверхні призми без повітря. Через 30 секунд направлено призму на джерело світла та сфокусовано окуляр.

Результати дослідження щодо аналізу фізико-хімічних показників якості меду наведено у таб.1

Таблиця 1.
Результати фізико-хімічних показників якості меду

Показники	Зразок меду №1	Зразок меду № 2	Зразок меду № 3
Вологість, %	20	15	1
Вміст цукру, % Вгіх	83	80	81

Вміст води в медові характеризує його дорослість та визначає придатність для тривалого збереження. Дорослий мед має вологість не більше 21%, кристалізується на однорідну масу, може тривалий час триматися без втрати природніх достоїнств.

При певному значенні цукру (вуглеводи) перед впливом дріжджів і ферментів розпадаються на розряд продуктів: етиловий спирт, вуглекислий газ, воду, гліцерин, сивушні олії, високі спирти. З'являється оцтова кислота. Виникає неприємний аромат та присмак. Вуглекислий газ, що виділяється, посилює обсяг меду, на площині виникає піна. Для закисання меду більш сприятливі умови: температура - 14-20 ° С; наявність води – 21% [2, 3, 4].

Рефрактометрія, що виконується за допомогою рефрактометрів, вважається одним із популярних способів ідентифікації хімічних сполук, кількісного та структурного аналізу, визначення фізико-хімічних характеристик препаратів.

Отже, за результатами фізико-хімічних показників якості меду проведеного дослідження було визначено вологість та вміст цукру в медові, який реалізується на ринку в м. Старобільськ Луганської області відповідно до вимог ДСТУ 4497:2005 «Мед натуральний».

Список літератури

1. ДСТУ 4497:2005 Мед натуральний. Технічні умови [Чинний від 2007-07-01]. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 2007. 22 с.
2. Лабораторный анализ меда URL:<https://www.gluvexlab.com/articles/laboratory-analysis-honey/> (дата звернення 05.11.2021).
3. Експрес-методи дослідження безпечності та якості харчових продуктів [Електронний ресурс] : навч. посібник / В.В. Євлаш, С.О. Самойленко, Н.О. Отрошко, І.А. Буряк. – Х. : ХДУХТ, 2016. – 1 електрон.опт.диск (CD-ROM); 12см. – Назва з тит.екрана.
4. Хацевич О.М., Складанюк М.Б. Хімія та аналіз харчових продуктів: Лабораторний практикум. – Навчально-методичний посібник. – Івано-Франківськ: Вид. Супрун В.П., 2019. – 105 с.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ УПРАВЛІННЯ ТА БЕЗПЕКИ В ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ МЕРЕЖАХ

Гринкевич Ганна Олександрівна

доктор технічних наук, доцент
Державний університет телекомунікацій, Україна

Осипець Олексій Анатолійович

Студент VI курсу
Державний університет телекомунікацій, Україна

Важливою характеристикою системи управління телекомунікаціями, є те, як вона впливає на ефективність надання телекомунікаційних послуг. Тому критерій оцінювання системи управління повинен формуватися на основі показників, що характеризують якість надання послуг.

Якість телекомунікаційних послуг, як результату функціонування телекомунікаційних мереж та діяльності операторів, безпосередньо залежить від якості (ефективності) управління мережами телекомунікацій.

Сучасні системи управління телекомунікаційними мережами та послугами мають такі характерні ознаки: масштабованість; складність; розвиненість функціональних можливостей; спрямованість на забезпечення конкурентоспроможності діяльності оператора телекомунікацій; жорсткі вимоги до забезпечення захисту інформації; високу чутливість до помилок.

Відповідно до рівня якості (quality), до якого сукупність власних характеристик задовольняє вимоги. Виходячи з цього можна надати наступне визначення якості управління телекомунікаціями: якість управління телекомунікаціями - ступінь до якого сукупність власних характеристик системи управління телекомунікаційними мережами задовольняє установлені вимоги.

Як приклад, розглянемо сучасну автоматизовану систему управління телекомунікаційними мережами, метою створення і впровадження якої є забезпечення можливостей підвищення ефективності функціонування оператора телекомунікацій у різних умовах оточуючого середовища.

Головними показниками, що обумовлюють необхідність удосконалення методів та засобів автоматизованого управління телекомунікаційними мережами є:

- складність оперативного оцінювання великих обсягів інформації та скорочення часу на прийняття рішень;
- необхідність групового (колегіального) прийняття оперативних рішень;
- посилення несприятливого впливу людського фактору на якість управління за рахунок виникнення стресових ситуацій, роздратованість на зміни оточення тощо;
- посилення вимог щодо централізованого використання наявного ресурсу мереж та інших технічних засобів;

- необхідність якісного пріоритетного обслуговування певних категорій користувачів;
- потреба ефективної системи взаєморозрахунків між операторами.

Основою вирішення проблем автоматизації процесів управління та підвищення його якості є дослідження й розроблення інтелектуальних технологій управління, методів та засобів обробки знань, що забезпечить без участі людини можливість ефективного вирішення задач, які слабо можуть бути формалізованими, або підготовку прийняття рішень людиною–оператором (або групою операторів) за допомогою якісно нових можливостей обробки та подання інформації. Завдання інтелектуальної мережі - швидке, ефективне надання інформаційних послуг масовому користувачеві.

Перед операторами ставляться функціонально різні задачі управління. Але усі вони зводяться до необхідності оптимізувати – підвищити якість управління телекомунікаціями з метою досягнення найкращого використання мережних ресурсів і одержання від цього найкращих економічних і соціальних результатів.

Отже, ефективна система управління – система, що вирішує задачі управління та виконує свої функції за допомогою таких методів управління, які за мінімальних витрат забезпечують необхідні властивості та належний рівень показників якості та дозволяють досягти найбільш бажаних результатів з урахуванням всіх технічних, технологічних, економічних, організаційних й соціальних особливостей.

Для більшого розуміння всіх аспектів теми ефективного управління телекомунікаційними мережами визначимо основні властивості та критерії кількісної оцінки ефективності системи управління телекомунікаційними мережами (далі-система управління).

Будь-яка система управління з точки зору її призначення та функціонування вирішує п'ять головних задач, а саме:

- збирання інформації про об'єкти управління;
- доставку цієї інформації в орган (центр) управління;
- опрацювання (аналізування) інформації в центрі управління та прийняття рішень щодо певних впливів на об'єкти управління;
- доставку інформації про рішення центру управління до об'єктів управління;
- здійснення (реалізацію) впливів на об'єкти управління відповідно до обгрунтованих рішень.

Відповідно до задач, що вирішуються, визначаються властивості системи управління та критерії кількісної оцінки їх ефективності.

Кожен з можливих варіантів побудови системи управління на якісному рівні характеризується певною сукупністю властивостей (qualities) q_1, q_2, \dots, q_n .

Основні властивості системи управління телекомунікаціями:

- оперативність (q_1) – здатність системи управління працювати у темпі, що визначається потребою телекомунікацій;
- обгрунтованість (q_2) – здатність системи управління приймати обгрунтовані (правильні) рішення;

- безперервність (q_3) – здатність системи управління здійснювати прийняття рішень протягом усього часу функціонування об'єктів, якими управляють;
- повнота (q_4) – здатність системи управління одночасно управляти усіма об'єктами управління, що знаходяться у сфері її компетенції;
- гнучкість (q_5) – можливість модульного нарощування системи управління, узгодженість інтерфейсів взаємодії компонентів у межах системи та з зовнішнім середовищем;
- інтегрованість (q_5) – здатність системи управління управляти різнородними об'єктами управління (технічними засобами, мережами, послугами оператора тощо);
- витрати (q_7) – властивість системи управління, обумовлена витратами на її створення, впровадження та експлуатацію, що безпосередньо впливає на її ефективність.

Основні властивості досить повно характеризують будь-яку систему управління телекомунікаціями, яка функціонує у середовищі, що не чинить навмисної (свідомої) або випадкової (природної, техногенної, соціально-політичної) протидії.

Додатковими властивостями системи управління є:

- прихованість (q_8) – здатність системи управління захистити інформацію управління, що обробляють в ній, від можливості несанкціонованого доступу до;
- інформаційна стійкість (q_9) – здатність системи управління протидіяти спробам інформаційного впливу (ускладнення передавання інформації управління, її спотворення, дезінформація тощо);
- захищеність від фізичного впливу (q_{10}) – здатність системи управління протидіяти можливості її фізичного знищення (навмисного або випадкового);
- інваріантність (адаптивність) (q_{11}) – здатність системи управління успішно виконувати свої функції при зовнішніх впливах, змінах оточуючого середовища та зміні стану (виході з ладу, втраті роботоздатності) окремих компонентів системи.

Давайте визначимо основні принципи залежності якості телекомунікаційних послуг від якості (ефективності) управління телекомунікаціями та сформулюємо концепцію ефективного управління телекомунікаціями з позиції забезпечення високої якості телекомунікаційних послуг як кінцевого продукту діяльності операторів телекомунікацій.

Якість послуг (обслуговування) QoS (Quality of Service) у цілому забезпечує декілька складових (властивостей): забезпеченість, зручність, надійність, дійовість, неперервність, цілісність.

Реалізація названих властивостей залежить від якості функціонування мережі (Network Performance, NP), її властивостей, зокрема, здатності обробляти навантаження.

Для кількісного оцінювання кожної з властивостей вводяться відповідні показники. Наприклад, доступність характеризують ймовірність доступу,

середня затримка доступу тощо (усього десять показників). Кількість показників для інших властивостей: забезпеченості – десять, зручності – чотири, неперервності – шість, цілісності – чотири, безвідмовності – десять, ремонтпридатності – 12, забезпеченості технічного обслуговування (ТО) та ремонту – чотири, якості передавання інформації – два.

Таким чином проблему оцінювання якості послуг (обслуговування) можна розглядати у різних аспектах:

- оцінювання якості стану технічних засобів (елементів мережі);
- оцінювання якості експлуатації технічних засобів;
- оцінювання якості різноманітних процесів діяльності оператора, пов'язаних з наданням послуг;
- оцінювання якості власне послуг.

Спільною складовою у перелічених видах оцінок є залежність якості стану мереж, їх експлуатування, якості процесів діяльності, якості послуг від якості (ефективності) управління.

Необхідно зазначити направленість наведених оцінок: для споживача телекомунікаційних послуг зовсім неважливо, за допомогою яких технічних засобів, методів експлуатації, технологічних чи економічних методів ведення діяльності досягається належна робота мереж і забезпечується надання якісних послуг – це є проблемою оператора. Для споживача важливими є лише показники якості кінцевого продукту діяльності оператора телекомунікацій – послуг (у тому числі й їх вартість). Показники якості кожного виду телекомунікаційних послуг, що цікавлять споживачів й, звичайно, повинні цікавити конкуруючих операторів, можуть бути класифіковані за декількома ознаками, зокрема: за споживчими властивостями конкретного виду передавання інформації; за забезпеченням прав користувачів у процесі надання послуги; за забезпеченням безпеки життя та здоров'я як споживачів послуг, так і персоналу оператора, інших людей, охорони довкілля від небезпечних впливів у процесі надання послуги.

Для будь-якого оператора телекомунікацій реалізація вимог щодо якості послуг може бути досягнутою за таких умов:

- точного планування й нормування з урахуванням вимог споживачів, технічних особливостей та можливостей наявного мережного ресурсу, економічних показників оператора;
- вибору найбільш економічних способів надання послуг необхідної якості;
- створення оптимальної структури мережі;
- застосування оптимальних алгоритмів на усіх рівнях управління (у тому числі технічної експлуатації).

Як свідчить досвід, різноманітні механізми забезпечення QoS, зокрема класифікації трафіка (наприклад, протокол резервування ресурсів RSVP (ReSerVation Protocol)) є досить складними у функціонуванні й в управлінні. Тому для забезпечення наскрізної якості послуг достатньо встановити усього декілька класів (категорій) обслуговування, але вони повинні бути досить простими й ретельно підібраними.

У більшості мереж можливо обмежитись такими класами обслуговування:

I клас – для інтерактивного трафіка (мова/відео);

II клас – для високопріоритетного трафіка (мала затримка й невеликі втрати);

III клас – для низькопріоритетного трафіка (великі затримки високі втрати);

IV клас – для несуттєвих потоків, які обслуговуються за наявності вільного ресурсу.

Можна зробити висновок, що ефективне управління якістю телекомунікаційних послуг означає забезпечення постійної підтримки відповідних властивостей та показників мережних ресурсів, загального стану мереж та цілком залежить від діяльності операторів. Таким чином необхідно детально проаналізувати процеси й підпроцеси діяльності операторів телекомунікацій, оптимізувати механізми взаємодії окремих підпроцесів інтегрованої системи управління, визначити та обґрунтувати необхідний ступінь автоматизації цих підпроцесів.

Список літератури

1. Б.С.Гольдштейн Протоколы сети доступа// М.: Радио и связь, 2001
2. Дежардан Р. Реализация стандартов на взаимодействие открытых систем (ВОС) в мировом масштабе// Автоматика и вычислительная техника. 1988 № 3
3. Назаров А.Н., Симонов М.В. АТМ: технология высокоскоростных сетей //Эко-Трендз. М. 1998
4. Нетес В.А., Трубникова Н.В. Управление сетями: стандарты, проблемы и перспективы// Вестник связи.– 2000.– № 2.
5. Олифер В. Г., Олифер Н. А. Компьютерные сети. Принципы, технологии, протоколы// Питер, 2012 г.
6. Александр Филимонов Построение мультисервисных сетей Ethernet// БХВ-Петербург, 2007 г.
7. Дуглас Мауро, Кевин Шмидт Основы SNMP// Символ-Плюс, 2012 г.

КРИТЕРИИ КАТЕГОРИЙНОСТИ АЭРОДРОМОВ

Долженко Надежда Александровна,

К.п.н. ассоц. профессор,
кафедры лётной эксплуатации воздушных судов
Академия Гражданской Авиации, Казахстан

Немеренко Илья Александрович

Студент II курса группы ЛЭ(С)-20-6
Академия Гражданской Авиации, Казахстан

Аннотация. В данной работе говорится о системе и назначении КГС (ILS), а также о понятии категорийности аэродромов их метеорологических минимумов и о будущем развитии точной системы захода на посадку

Ключевые слова. КГС, ILS, снижение, посадка, категория

Курсо-глиссадная система или КГС (англ. *ILS (instrument landing system)*) — Точная система захода на посадку. В зависимости от длины волны КГС делятся на системы метрового и сантиметрового диапазонов.

Для работы ILS аэропорт должен быть оборудован курсовыми и глиссадными маяками. Кроме того, требуется маркерный радиомаяк. Без этих маяков самолет, даже оборудованный нужными устройствами, ILS использовать не сможет, так как его работа заключается в связи самолета и земли.

Курсовой радиомаяк (КРМ) представляет собой наземное радиотехническое устройство, излучающее в пространство радиосигналы, содержащие информацию для управления воздушным судном относительно посадочного курса при выполнении захода на посадку до высоты принятия решения.

Глиссадный радиомаяк (ГРМ) представляет собой наземное радиотехническое устройство, излучающее в пространство радиосигналы, содержащие информацию для управления воздушным судном в вертикальной плоскости относительно установленного угла наклона линии глиссады при выполнении захода на посадку до высоты принятия решения.[1]

Местом посадки самолётов у каждого аэродрома является ВПП, наземное оборудование которой осуществляет связь с оборудованием ЛА для осуществления точного захода на посадку. Стоит понимать что каждая ВПП может иметь различную категорийность, а значит и различные условия захода на посадку при одних и тех же метеорологических условиях.

Так точный заход на ВПП категории I осуществляется с высотой принятия решения не ниже 60 м (200 футов) над ВПП, а также при метеорологической дальности видимости не менее 800 м (2400 футов) или

дальности видимости на ВПП в зоне приземления не менее 550 м. Самолет, оборудованный в соответствии с I категорией, должен обеспечивать **полуавтоматическое снижение** до высоты 60 м (200 футов), а далее заход на посадку происходит в ручную.

Точный заход на ВПП категории II осуществляется с высотой принятия решения менее 60 м (200 футов) над ВПП, но не ниже 30 м (100 футов) и при дальности видимости на ВПП не менее 350 м (1200 футов). Самолет, оборудованный в соответствии со II категорией, должен обеспечивать **автоматическое снижение** до высоты предпосадочного выравнивания, а далее заход на посадку осуществляется в ручную.

Точный заход на ВПП категории IIIA осуществляется с высотой принятия решения менее 30 м (100 футов) над ВПП или **без ограничения** по высоте принятия решения и при дальности видимости на ВПП не менее 200 м (700 футов). Самолет, оборудованный в соответствии с категорией IIIA, должен обеспечивать **автоматическое снижение и предпосадочное выравнивание**.

Точный заход на ВПП категории IIIB осуществляется с высотой принятия решения менее 15 м (50 футов) над ВПП или без ограничения по высоте принятия решения и при дальности видимости на ВПП менее 200 м (700 футов), но не менее 50 м (150 футов). Самолет, оборудованный в соответствии с категорией IIIB, должен обеспечивать **автоматическое снижение, предпосадочное выравнивание и посадку**.

Точный заход на ВПП категории IIIC осуществляется при любых условиях видимости без ограничений. Самолет, оборудованный в соответствии с категорией IIIC, должен обеспечивать **автоматическое снижение, выравнивание, посадку и пробег по ВПП**, используя автопилот самолета и приборы, установленные вдоль поверхности ВПП.[3]

Таким образом, использование системы “Autoland” разрешается при заходе на ВПП категорий IIIB и IIIC

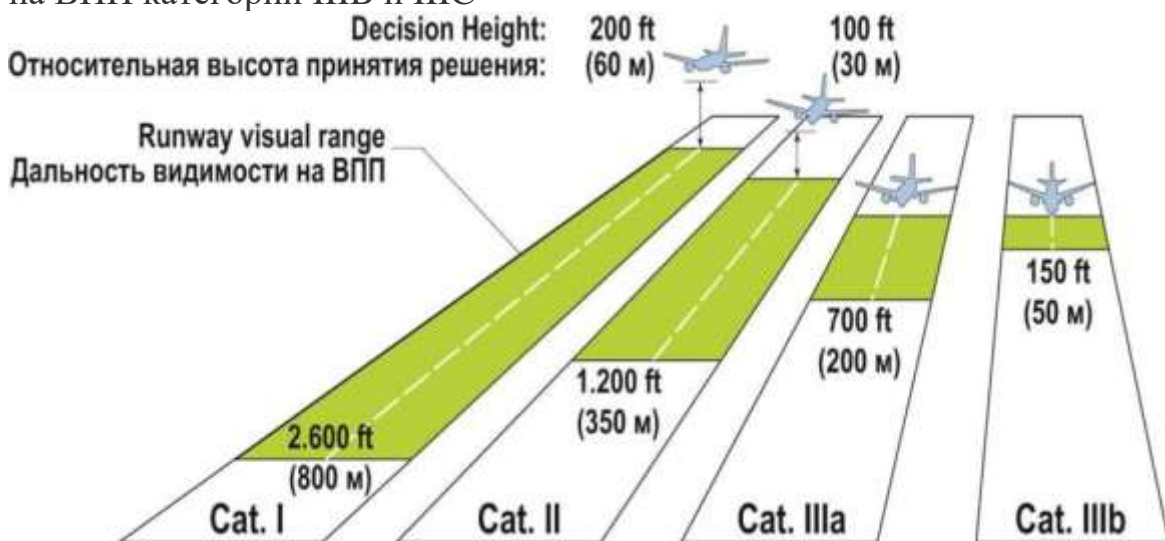


Рис 1. Категорийность аэродромов

Международная классификация аэродромов по характеристикам допустимого метеорологического минимума

Категория		Характеристика метеоусловий для точного захода на посадку и посадки ВС по приборам			
Кодовый номер	Кодовая буква	с высотой принятия решения		при видимости	при дальности видимости на ВПП
I	-	не менее 60 м	или	не менее 800 м	или не менее 550 м
II	-	менее 60 м, но не менее 30 м			и не менее 350 м
III	A	менее 30 м или без ограничения			и не менее 200 м
	B	менее 15 м или без ограничения			и менее 200 м, но не менее 50 м
	C	без ограничения			и без ограничения

[2]

Международная классификация аэродромов по характеристикам взлётно-посадочной полосы.

КОДОВЫЙ ЭЛЕМЕНТ 1		КОДОВЫЙ ЭЛЕМЕНТ 2		
Кодовый номер	Длина летной полосы	Кодовая буква	Размах крыла ВС	Расстояние между внешними колесами основного шасси ВС
1	менее 800 м	A	менее 15 м	менее 4,5 м
2	800-1200 м	B	15-24 м	4,5-6 м
3	1200-1800 м	C	24-36 м	6-9 м
4	1800 м и более	D	36-52 м	9-14 м
		E	52-60 м	9-14 м

[2]

Развитие глобальной системы позиционирования GPS создало альтернативу традиционным средствам радионавигации в авиации. Однако сама по себе GPS, без вспомогательных средств, не достаточно точна даже в сравнении с КГС I категории. Рассматривались разные способы повышения точности: Wide Area Augmentation System (WAAS), её аналог Европейская служба геостационарного навигационного покрытия (EGNOS). Они могут предоставить навигацию соответствующую I категории.

Чтобы использовать GPS в условиях заходов по II и III категориям, требуется точность большая, чем у этих систем. Локальная наземная система (ЛККС) соответствует только I категории, и разрабатываемые системы II и III категорий могут включить её в себя. Эта техника, возможно, заменит КГС, хотя они, наверное, останутся в использовании как резервное средство на случай выхода из строя оборудования.[2]

Выводы.

Как было показано в данной работе, у захода на посадку по категории IIIС гораздо больше преимуществ чем у захода на посадку по категории I, но главная причина почему не устанавливается высшая категория захода на посадку на все ВПП- вопрос стоимости оснащения ВПП соответствующим оборудованием позволяющим осуществлять заход на посадку со столь большой точностью.[1]

Список использованной литературы

1.

<https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%83%D1%80%D1%81%D0%BE>

-

[%D0%B3%D0%BB%D0%B8%D1%81%D1%81%D0%B0%D0%B4%D0%BD%D0%B0%D1%8F_%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B0](#)

2. <http://www.strategy-center.ru/page.php?vrub=inf&vparid=487&vid=787>

3. <https://aviateka.su/aircrafts-book/kategorii-icao/>

МҰНАЙ ӨНДІРУ ҚАЛДЫҚТАРЫ - КҮКІРТТІ ҚОЛДАНА ОТЫРЫП РЕЗЕҢКЕ РЕЦЕПТУРАЛАРЫН ӘЗІРЛЕУ

Жарылқасын П.М.,

PhD докторант

М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан
университеті, Шымкент, Қазақстан

Раматуллаева Л.И.,

Т.ғ.к., доцент

М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан
университеті, Шымкент, Қазақстан

Мезиани С.,

PhD докторант

Еуропа антиоксиданттар институты,
Нэнси, Франция

Кенжалиева Г.Д.,

Т.ғ.к., доцент

М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан
университеті, Шымкент, Қазақстан

Кочеров Е.Н.

Т.ғ.к., доцент

М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан
университеті, Шымкент, Қазақстан

Күкірт синтетикалық каучуктер негізіндегі көптеген композициялы қосылыстар, соның ішінде, техникалық резеңке бұйымдар үшін де негізгі вулкандаушы агент болып табылады. Оның сапасы мен химиялық құрамына айрықша талап қойылады: өнімнің тазалық дәрежесі және жоғары дисперстілік дәрежесі. Бұл сипаттамалар күкірттің вулкандаушы белсенділігін, каучуктегі оның диспергирленуін, резеңке мен резеңке қоспаларының технологиялық және техникалық қасиеттерін анықтайды. Полимерлі күкірт үрдіс барысында вулкандау жылдамдығын төмендетпей күкірт мөлшерін азайтуға мүмкіндік береді, нәтижесінде резеңке сапасын арттыруға әкеледі. Полимерлі күкіртті қолдану, өндірілетін резеңкенің икемділік қасиеттерін реттеуге мүмкіндік береді [1-3].

Мұнай өңдеу қалдықтарынан алынған күкірттің резеңке қоспасына қарапайым күкіртті ішінара немесе толық ауыстыру үшін енгізілді. Тәжірибе барысында протекторлы және брекерлі резеңке қоспалар қолданылды. Қоспалар

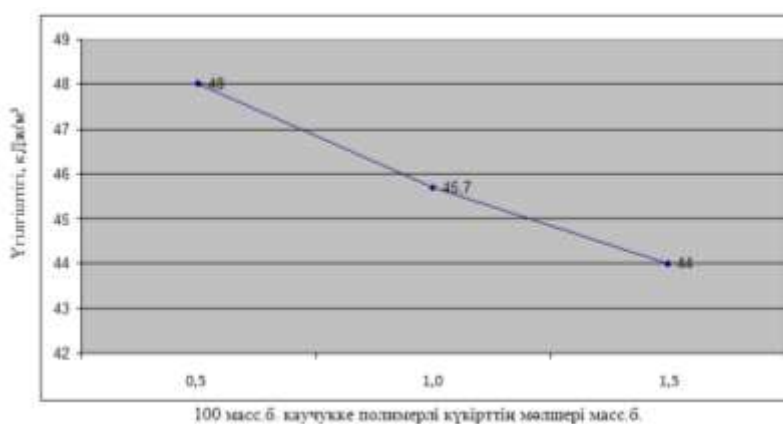
екі сатыда дайындалды, мұнай өңдеу кезінде алынған күкірт зертханалық біліктерде енгізілді.

Протекторлы және брекерлі резеңке қоспалардың рецептуралары 1 кестеде келтірілген.

Кесте 1. Резеңке қоспалардың рецептуралары

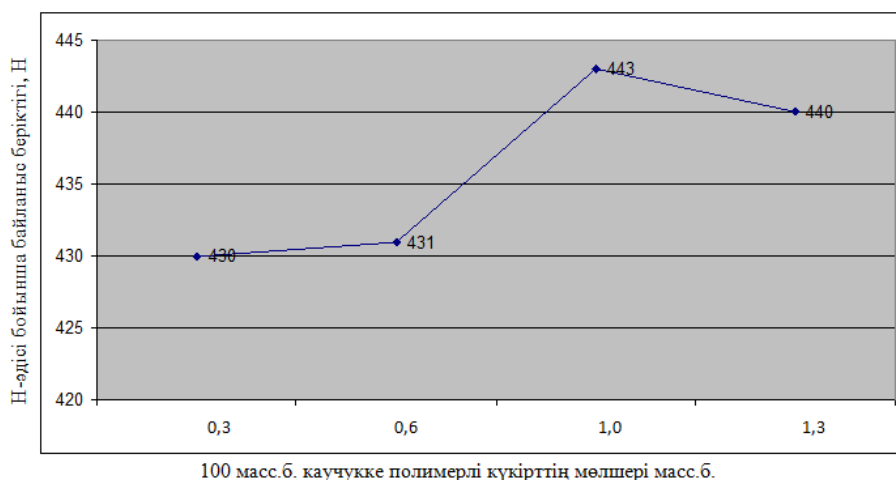
Атауы	Каучуктің 100 масс. бөлігіне	
	Протекторлы қоспа	Брекерлі қоспа
СКИ-3	50	100
СКД	50	-
Күкірт	1,8-0	1,6-0
Техникалық күкірт	0-1,5	0-1,3
М Сульфенамиды	1,5	1,4
Фталды ангидрид	0,3	0,3
Мырыш белиласы	3,0	2,5
Стеарин қышқылы	2,0	2,0
Ацетонанил Р	1,0	1,2
Октофор NN	2,0	2,0
Көмірсутекті шайырлар	4,0	4,0
ЗВИ балауызы	1,0	-
ПН-6Ш майы	4,0	4,0
Диафен ФП	1,5	1,5
Техникалық көміртек П-245	55,0	50,0

Араластыру технологиясы, резеңке қоспаларды қайта өңдеу және вулкандану технологиялық регламентте көрсетілген стандартты режимнен іс жүзінде айырмашылығы болған жоқ. Үлгілерді вулкандану 155°C температурада 15 минут бойында жүргізілді. Тозуға үлгілерді сынау автоклапта 393°K температурада 0,2 МПа қысым кезінде қаныққан су буының ортасында 40 сағат бойында, сонымен қатар 5% NaCl сулы ерітіндісімен тұрақты ылғалдандыру кезінде 8 сағат бойында жүргізілді.



Сурет 1. Протекторлы резеңкелердің физикалық-химиялық қасиеттерінің күкірт мөлшеріне тәуелділігі

1 суретте көрсетілгендей, тазаланған тенгіз күкіртін пайдалану кезінде протекторлы резеңкелердің созылуға шартты беріктігінің жоғарылауы және мүжілудің төмендеуі беріктік қасиеттерінің жақсаруын дәлелдейді.



Сурет 2. Брекерлі резеңкелердің физика-химиялық қасиеттеріне күкірт мөлшерінің әсері

2 суретте Брекерлі резеңкенің созылу кезіндегі шартты беріктігімен және резеңке мен тоқыма қордасының арасындағы байланыс беріктігімен сипатталатын беріктік қасиеттердің айтарлықтай жоғарылауы байқалады.

Тенгіз күкірт мөлшерлемесін композициялық материалдар сапасына тәуелділігі анықталды. Тенгіз күкіртінің оңтайлы мөлшерлемесі 100 масса.б. каучукке 3,5 масса.б. толтырғыш баулардың рецептурасында анықталды.

Тенгіз күкіртінің қолданылуы рецептурадағы күкірттің реакцияға түсуіне орай, эластомерлі матрицада молекулааралық байланыстар санының ұлғайуы есебінен беріктілік қасиетінің, соның ішінде толтырғыш бау резеңкесінің жылуға төзімділігінің жоғарылауына әкеліп соғады. Толтырғыш бау резеңкесі - алынған композициялық материалдардың сапасы МЕСТ 263-85 талаптарына және Технологиялық регламент нормативіне сәйкес келеді. Ұсынылған толтырғыш баулардың рецептуралары автокөлік доңғалағының сыртқы резеңкесі жұмысының үлкен ресурсын сақтайды.

Әдебиеттер:

1 Промышленная экология: учебник и практикум для СПО / Н.М. Ларионов, А. С. Рябышенков. - 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство Юрайт, 2018. - 382 с.

2 Миракова Т.Ю. Влияние состава полимерных композиций на основе полисульфидных олигомеров на их электропроводность. Вестник Казан. технол. ун-та. -2011. – Т.14, №1. -с.109-113.

3 Маннанова Ф.Г. Исследование влияния полимерной серы в качестве модифицирующей добавки на физико-механические показатели брекерных резин. Вестник казанского технологического университета. Казань, 2011. №12. – с. 238-240.

ПРОБЛЕМА НАСЫЩЕННЫХ И ТРАНСЖИРНЫХ КИСЛОТ В МАСЛОЖИРОВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Жусипов А.Г.,

Магистр технических наук,
Научный сотрудник КазНИИППП

Есимова Ж.А.,

Магистр техники и технологии,
Старший научный сотрудник КазНИИППП

Байгенжинов К.А,

Магистр технических наук,
Научный сотрудник КазНИИППП

По оценке всемирной организации здравоохранения, здоровое питание обеспечивает защиту от неинфекционных заболеваний, включая диабет, болезни сердца, инсульт и рак. Нездоровое питание и отсутствие физической активности являются основными рисками для здоровья во всем мире [1].

Потребление энергии (калорий) должно быть сбалансировано с ее расходом. Во избежание нездоровой прибавки веса общее потребление жиров не должно превышать 30% от общей потребляемой энергии [2]. Насыщенные жиры должны составлять менее 10%, а трансжиры – менее 1% от общей потребляемой энергии, причем при потреблении жиров необходимо заменять насыщенные жиры и трансжиры ненасыщенными жирами [3] и стремиться к исключению из рациона трансжиров промышленного производства [4].

Решением проблемы восстановления нарушений пищевого статуса населения является обогащение традиционных и новых продуктов эссенциальными компонентами пищи. В основе создания обогащенных пищевых продуктов лежит модификация традиционных продуктов питания массового потребления путем введения в их состав физиологически функциональных ингредиентов (витамины, минеральные вещества, полиненасыщенные жирные кислоты, пробиотики), особое место среди которых занимают пищевые волокна (микрористаллическая целлюлоза, крахмалы, пектин, хитозан, инулин, фруктоолигосахариды и проч.) с обоснованием выбора пищевой системы и с учетом их физиологической эффективности [5]. Такие продукты были названы функциональными.

Одной из категорий функциональных пищевых продуктов являются жировые продукты, которые при общей тенденции сокращения доли жиров в пищевом рационе с целью снижения его калорийности, относятся к незаменимым факторам питания как источники эссенциальных ингредиентов [6].

Консультативный комитет по диетическим рекомендациям проведенный в США (DGAC) в 2015 г. рекомендовал заменить животные жиры, включая сливочное масло, негидрогенизированными растительными маслами с высоким содержанием ненасыщенных жиров и относительно низким содержанием насыщенных жирных кислот [7].

Сливочное масло, сделанное просто из взбитых сливок и часто с небольшим количеством соли, примерно на 50 процентов состоит из насыщенных жиров, которые значительно повышают уровень холестерина [8].

Насыщенные жиры должны составлять менее 10%, а трансжиры – менее 1% от общей потребляемой энергии, причем при потреблении жиров необходимо заменять насыщенные жиры и трансжиры ненасыщенными жирами [9] и стремиться к исключению из рациона трансжиров промышленного производства [10]. Трансжирные кислоты – это ненасыщенные жирные кислоты, которые могут оказаться в составе пищевых продуктов естественным путем или в результате промышленной обработки.

Ни один из жиров, взятый в отдельности, не может полностью обеспечить потребность организма в пищевых веществах. Животные жиры, в том числе молочный жир, содержат витамины А и Д, а также лецитин, обладающий липотропным действием. Однако в них мало незаменимых ПНЖК и присутствует холестерин. Растительные масла содержат достаточное количество ПНЖК и токоферолы (витамин Е). В них отмечено наличие β -ситостерина, способствующего нормализации холестеринового обмена в организме, и незначительное содержание витаминов А и Д. Комбинирование молочного жира и растительных масел обеспечивает потенциальную возможность взаимного обогащения входящих в состав этих продуктов ингредиентов по одному или нескольким эссенциальным факторам и позволяет создавать продукты сбалансированного состава, в том числе специально разработанных целевых разновидностей. Животные и растительные жиры в равной степени необходимы человеку, в связи с чем вопрос создания биологически полноценных комбинированных жировых продуктов представляется актуальным и практически значимым [11].

Исходя из вышеперечисленного стоит отметить что перспективным направлением при производстве функциональных продуктов в масложировой отрасли является ограничение содержания трансжирных и насыщенных жирных кислот на этапе производства, исключение частичной гидрогенизации молочного жира и переэтификация масел химическим либо энзимным путем. Но учитывая увеличение стоимости конечного продукта из-за применения ферментов при переэтификации масел или очистки масел от остатков метилатов натрия или калия при химическом методе наиболее доступным способом снижения вредных жирных кислот является купажирование растительных масел, температура затвердевания которых наиболее близка к температуре молочного жира

Список использованных источников

1. Здоровое питание [электронный ресурс]: Всемирная организация здравоохранения, раздел Центр СМИ / Информационные бюллетени. – 31.08.2018 г. – URL: <https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/healthy-diet>, (дата обращения: 19.07.2021).
2. Diet, nutrition and the prevention of chronic diseases: report of a Joint WHO/FAO Expert Consultation. WHO Technical Report Series, No. 916. Geneva: World Health Organization; 2003.
3. Fats and fatty acids in human nutrition: report of an expert consultation. FAO Food and Nutrition Paper 91. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations; 2010
4. Guidelines: Saturated fatty acid and trans-fatty acid intake for adults and children. Geneva: World Health Organization; 2018 (Draft issued for public
5. . Доронин, А.Ф. и др. Функциональные пищевые продукты. Введение в технологии / А.Ф. Доронин [и др.]. – М.: ДеЛипринт, 2009. – 288 с.
6. Association of Consumer Food Organizations, 1 Jan. 1999. Web. 30 Mar. 2015.
7. Dietary Guidelines Advisory Committee. Scientific; Report of the 2015 Dietary Guidelines Advisory Committee (Advisory Report). In: U.S. Department of Health and Human Services (HHS) and the U.S. 3 Department of Agriculture (USDA), editor. 2015.
8. Melissa Meier - M Nutr Diet, BAppSc/Butter vs spread,Ex&SpSc,<https://www.healthyfood.com/healthy-shopping/butter-vs-spread/>
9. Fats and fatty acids in human nutrition: report of an expert consultation. FAO Food and Nutrition Paper 91. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations; 2010.
10. Guidelines: Saturated fatty acid and trans-fatty acid intake for adults and children. Geneva: World Health Organization; 2018 (Draft issued for public consultation in May 2018
11. Л. В. Терещук, А.С. Мамонтов, Оптимизация состава жировых композиций для спредов, Техника и технология пищевых производств. – 2014. – № 4. – С. 64-65.

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПОЖЕЖНОЇ АВТОЦИСТЕРНИ

Литовченко Дмитро

магістр 2 курсу

Національний університет цивільного захисту України

На підставі аналізу пожежної техніки ДСНС України виявлено, що станом на 2021 рік переважна кількість пожежних автоцистерн, які знаходяться на озброєнні пожежно-рятувальних підрозділів є автомобілі на базовому шасі ЗІЛ-130 та ЗІЛ-131. Зазначеним пожежним автоцистернам більше, ніж 25 років. Сучасна тенденція розвитку автомобільної індустрії диктує жорсткі вимоги з точки зору екології. Також виробники координують зусилля на розробці економічних транспортних засобів, прикладом яких є гібридні та електричні автомобілі [1].

Відомо, що привід насосів пожежних автоцистерн здійснюється за рахунок використання додаткової трансмісії від двигуна автомобіля. Під час роботи на пожежі з використанням насосу, двигун автомобіля повинен постійно знаходитись у ввімкненому стані, що потребує додаткове використання палива. Пропонується модернізувати додаткову трансмісію пожежної автоцистерни на прикладі автомобіля АЦ-40(130)63Б, за рахунок гібридної силової установки. Принципову схему ГСУ для пожежної автоцистерни подано на рисунку 1.

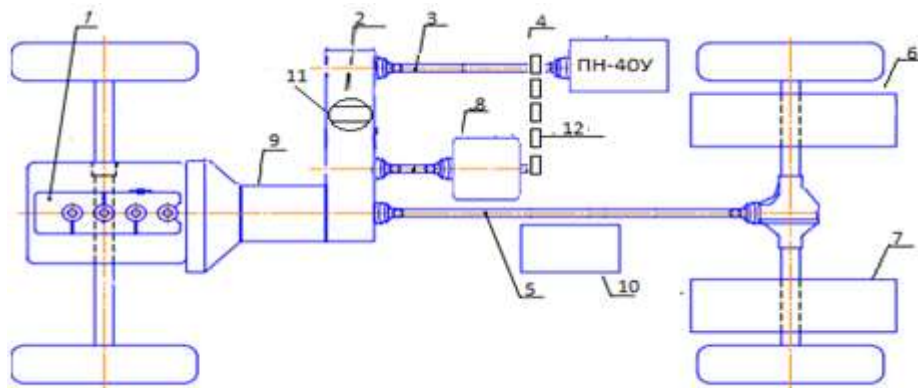


Рисунок 1. Схема встановлення ГСУ на АЦ-40 (130) 63Б:

1 – ДВЗ; 2 – КВП, 3 – вали, 4 – ПН-40У, 6,7 – АКБ, 8 – електродвигун ,
9 – КПП, 10 – електрообладнання ,11 – перемикач , 12 – ремінна передача

Завдяки модернізації приводу насоса пожежної автоцистерни за рахунок гібридної установки, суттєво зменшиться витрата палива під час роботи на пожежі, оскільки привід насоса буде здійснюватись за допомогою електродвигуна та акумуляторних батарей. Також відбудеться зменшення викиду продуктів згорання в навколишнє середовище, тому що електродвигуну не використовують рідкого палива.

Отже, модернізації АЦ-40(130)63Б за допомогою гібридної силової установки, сприяє зниженню витрат палива при роботі насосу, та підвищує екологічність транспортного засобу.

Література

1. Analysis of Published Hydrogen Vehicle Safety Research. US Department of Transportation National Highway Traffic Safety Administration. DOT HS 811 267. February 2010.

КЕРАМЗИТТІ БЕТОНДЫ ҚАБЫРҒАЛАРДЫҢ БУ СІҢІРГІШТІГІ

Макулбекова Г.О.,

PhD докторант

М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан
университеті, Шымкент, Қазақстан

Кочеров Е.Н.

Т.ғ.к., доцент

М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан
университеті, Шымкент, Қазақстан

Пивоваров А.А.,

Т.ғ.д., профессор

Днепровск мемлекеттік аграрлық-
экономикалық университеті, Днепр, Украина

Кенжалиева Г.Д.,

Т.ғ.к., доцент

М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан
университеті, Шымкент, Қазақстан

Казенова А.О.,

PhD доктор

М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан
университеті, Шымкент, Қазақстан

Мамитова А.Д.,

PhD доктор

М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан
университеті, Шымкент, Қазақстан

Су буы үшін құрылыс материалдарының бу сіңіргіштігі бу сіңу коэффициентінің шамасымен сипатталады. Ол берілген материал қабырғасы және су буының парциалды қысымы аралығындағы пропорционалдылық коэффициенті болып табылады.

Бұл жұмыста зерттелудегі керамзитті бетонның бу сіңіргіштік коэффициенті стандартты әдіс бойынша анықталды, оның негізі қысқаша келесіден тұрады [1]: диаметрі 100 мм және қалыңдығы 30-35 мм материал үлгісі металл жабынға салынады. Үлгінің бүйір беттігі алдын ала бу өткізбейтін құраммен жабылды. Аталған құраммен жабын мен үлгі арасындағы жырықтар жапсырылды.

Осындай жолмен дайындалған жабынды үлгілер резеңке прокладкаға орнатылды. Үлгінің астынан дистильденген су құйылған пластмассалы ыдыс орнатылады. Үлгі астындағы кеңістікте су буымен қанығу нәтижесінде 799,8-933,1 Па парциалды қысым айырмашылығы түзіледі. Бұл үлгінің төменгі жағынан жоғарыға бағытталған бу диффузиясын түзеді.

Бөлмедегі температура және ауа ылғалдылығы өзгерісінің ықпалын төмендету үшін үлгілерге сынақты жүргізу тәртібі арнайы шкаф ішінде жүргізілді. Тәулік бойында шкаф ішіндегі температураны, ауа ылғалдылығын және барометрлік қысымды өлшеу термографтың, гигрографтың және барографтың көмегімен жүзеге асырылды. Мұнан бөлек, шкаф ішіндегі ауа ортасының күйі Ассман психрометрмен бақыланды. Уақыт бойындағы үлгі арқылы өткен су буының мөлшері кезеңді таразылау жолымен анықталды, өлшеу кезінде пластмасса ыдыстың беті жеңіл қақпақпен тығыз жабылды.

Бу сіңіргіштік коэффициенті келесі қатынас бойынша анықталады:

$$\mu = \frac{P \cdot \delta}{F - P \cdot R_{п.в.}}, \text{ мг/(м} \cdot \text{сағ} \cdot \text{Па)} \quad (1)$$

мұндағы: P – үлгі арқылы уақыт бірлігінде өтетін су буының мөлшері, мг/(м·сағ·Па);

δ – үлгінің қалыңдығы, м;

F – бу ағымына перпендикуляр үлгінің геометриялық ауданы, м²;

$R_{п.в.} - R_{п.в.} = \frac{\delta}{\mu_{в}}$ формуласы бойынша анықталатын, үлгінің төменгі беттігі мен буландырғыш чашкадағы су айнасы арасындағы ауа қабатының кедергі диффузиясы, (м²·сағ·Па).

Берілген зерттеулерде тығыз құрылымды және кеуекті керамзитті бетон үлгілері пластина түрінде панель қалыңдығында кесіліп алынды. Әрбір материал үлгілері үшін олардың құрғақ күйіндегі тығыздықтары анықталды. Үлгілердің тығыздық шамалары кеуектенген құрылым үшін – 900-1080 кг/м³, тығыз құрылымды үлгілер үшін – 1050-1130 кг/м³ аралығында ауытқыды.

Сынақ нәтижелері көрсеткендей, жекелеген үлгілердің тығыздықтары бойынша айырмашылықтарына қарамастан, олардың бу сіңіру коэффициенттерінің айырмашылығы көп емес (кесте 1).

Кесте 1 – Түрлі құрылымды керамзитті бетонның бу сіңіру коэффициентін анықтау нәтижелері

№	Материал	Құрғақ күйіндегі тығыздығы, γ_0 , кг/м ³	Бу сіңіргіштік коэффициенті, μ , мг/(м·сағ·Па)
1	2	3	4
1	Кеуекті керамзитті бетон	1080/1140	0,066/0,058
2	- / -	1060/1105	0,068/0,061
3	- / -	1050/1100	0,070/0,066
4	- / -	1025/1095	0,071/0,073
5	- / -	1000/1080	0,072/0,074

1	2	3	4
6	- / -	950/1000	0,070/0,077
7	- / -	900	0,071
8	Тығыз құрылымды кремзитті бетон	1130	0,065
9	- / -	1110	0,067
10	- / -	1100	0,072
11	- / -	1080	0,073
12	- / -	1050	0,079

Ескерту: бөлшектің алдындағы мән көмір өндірісінің ішкі қазбалы жыныстары қосылған керамзитті грануляттар негізіндегі бетон, ал бөліміндегі стандартты креамзит негізіндегі бетон.

Тығыздығы 1010 кг/м^3 тығыздықты кеуекті керамзитті бетонның орташа бу сіңіргіштік коэффициенті $0,070 \text{ мг/(м}\cdot\text{сағ}\cdot\text{Па)}$ құрайды, ал тығыз құрылымды кремзитті бетон үшін ($\gamma_0 = 1075 \text{ кг/м}^3$) – $0,074 \text{ мг/(м}\cdot\text{сағ}\cdot\text{Па)}$. Кеуекті керамзитті бетонның бу сіңіргіштік коэффициентінің төмендеу тенденциясы керамзитті грануляттардың жоғары кеуектілігімен және дөңдер арасындағы кеңістіктің жақсы толықтырылуымен түсіндіріледі.

Жалпы кеуекті керамзитті бетон бу сіңіргіштігі бойынша өзге жеңіл толықтырғышты бетондармен шамалас және қоршауыш конструкциялық материалдарға қойылатын талаптарды толығымен қанағаттандырады.

Әдебиеттер:

1. Карпов Д.Ф. Тепловизионный метод определения влажностных полей поверхностей строительных конструкций зданий и сооружений. Вестник БГТУ им. В.Г. Шухова. 2019, №6. –с. 28-33.

НЕЩАСНІ ВИПАДКИ УЧАСНИКІВ ГАСІННЯ ПОЖЕЖІ

Попов Єгор

магістр 2 курсу

Національний університет цивільного захисту України

На підставі матеріалів розслідувань нещасних випадків, що здійснений за вимогами [1] на підставі звітів про стан охорони праці в ДСНС України за 2019-2020 роки, подано статистичні дані про нещасні випадки учасників гасіння пожежі (рисунок 1).



Рис. 1. Статистичні дані причин нещасних випадків учасників гасіння пожежі

З рисунку 1 випливає, що:

– більше половини нещасних випадків припадає на недоліки навчанні (26-46%);

– на другому місці стоїть низька організація оперативної роботи (від 15 % до 29 %);

– третю позицію займає незадовільний технічний стан будівель, споруд (від 25% до 30%);

– на четвертому місці порушення правил дорожнього руху при слідуванні на пожежу (ДТП) (від 7 до 14%).

У середньому на пожежі щорічно отримують травми близько 100 осіб, під час несення служби – 80.

Наведені дані можна використовувати при плануванні профілактичної діяльності зі зменшення кількості нещасних випадків під час гасіння пожеж.

Література

1. Інструкції про порядок розслідування, ведення обліку нещасних випадків в органах і підрозділах МНС України, затвердженої наказом МНС України від 18.08.2006 року № 540.

ВПЛИВ ПАРАМЕТРІВ ДВОСТАДІЙНОГО ОХОЛОДЖЕННЯ НА РОЗМІР ФЕРИТНИХ ЗЕРЕН БУНТОВОГО ПРОКАТУ

Сухомлин Володимир Іванович,

к. т. н., доцент
«Дніпровський державний технічний університет»
м. Кам'янське, Україна,

Корх Богдан Станіславович,

Студент III курсу
«Дніпровський державний технічний університет»
м. Кам'янське, Україна,,

За останні десятиріччя на металургійних заводах світу і України успішно впроваджуються новітні методи виготовлення литої заготовки з використанням машини безперервно литої заготовки. Така технологія дозволяє, не витрачаючи часу й додаткової енергії, спрямовувати заготовки для її подальшої переробки на прокатні стани і отримувати кінцевий прокат широкого призначення.

Сучасні технології виробництва бунтового прокату застосовують новітні процеси, що поєднують гарячу прокатку металу з контрольованим охолодженням прокату. Найбільше поширення отримали різновиди технологічного процесу під загальною назвою «Стелмор-процес» який був створений у 60-х роках 20 століття спільно фірмою з Канади «Steelco» та американською фірмою «Morgan» [1].

Поєднання технології безперервно литої заготовки з прокатним станом із застосуванням технологією «Стелмор-процесу» в стінах одного металургійного підприємства, призводить до значного збільшення виробництва прокату на тлі суттєвого зменшення енергозатрат і часу.

Але універсальній «Стелмор-процес» з двостадійним охолодженням дуже чутливий до температурно-часових режимів охолодження при виготовленні бунтового прокату зі сталі з різним хімічним станом. Зокрема, під час переробки низьковуглецевої катанки діаметром 6,5 мм на волочильному дрововому стані почали з'являтися обриви на етапі волочіння до діаметру 4,0 мм. З'ясувалося, що катанка мала підвищену міцність, а пластичність була замалою.

Дослідження мікроструктури катанки зі сталі SAE1006 проводили на растровому електронному мікроскопі PEM-106, виробництва підприємства SELMI, місто Суми. Аналіз структури (розміри феритних зерен) проводили за методикою [2], використовуючи 10 зразків для побудови гістограми розподілу розміру зерен фериту. Виходячи з того, що кількість феритних зерен в сталі яку досліджували, значно перевищує кількість перлітних колоній, саме феритна фаза відповідає за пластичні властивості катанки [3].

Хімічній склад сталі, що досліджували наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Хімічний склад сталі SAE1020

Марка сталі	C	Mn	Si	S	P	Cr	Ni	Cu
SAE1020	0,22	0,30	0,10	0,03	0,006	0,09	0,08	0,10

Приклад структури катанки виготовленої за режимами металургійного заводу наведена на Рис.1. На рисунку видно, що розміри феритних зерен має значний розбіг, а кількість зерен з розміром 3...6 мкм вельми значна що спричинило збільшення міцності катанки.

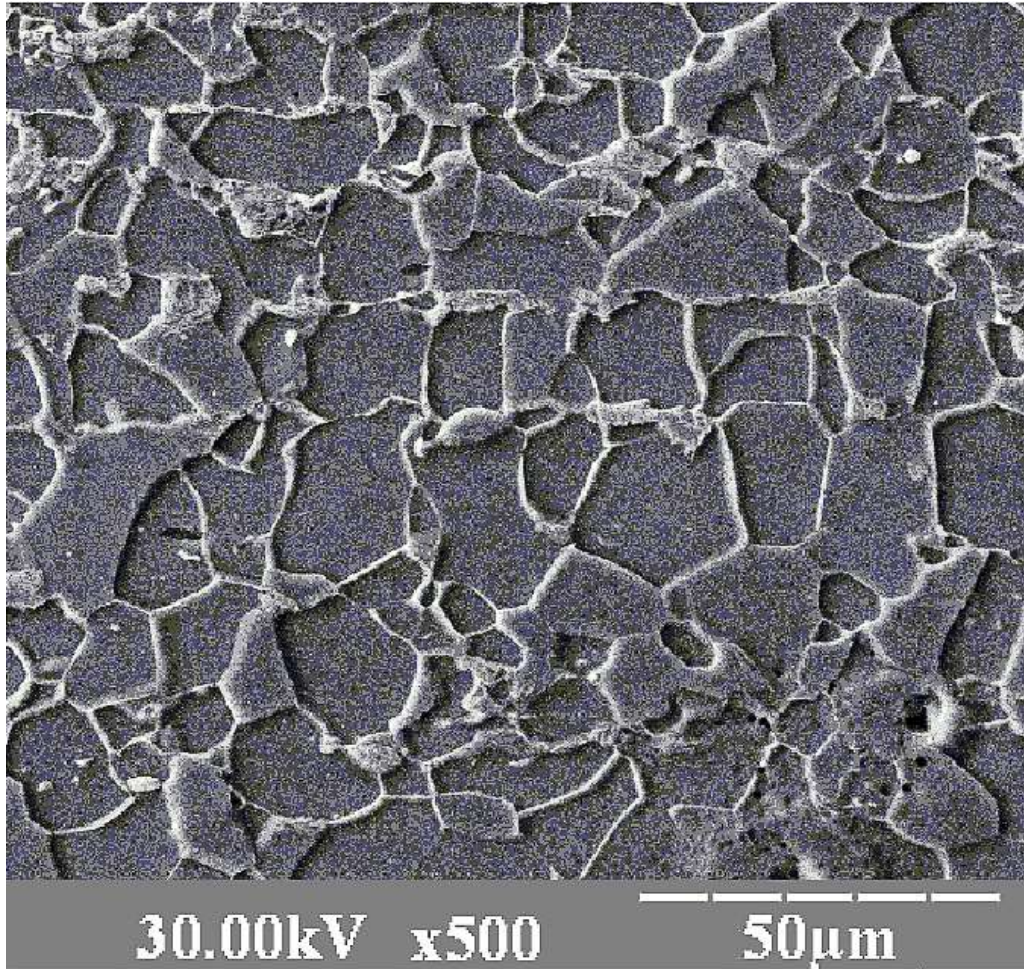


Рисунок 1. Мікроструктура катанки, виготовленої за технологією металургійного заводу.

На етапі холодного волочіння катанки на дрововому стані відбувалося швидке зміцнення за рахунок короткого шляху переміщення дислокацій в дрібних зернах фериту. Накопичення дислокацій на границях феритних зерен призвело до зародження мікротріщень, які під впливом подальшої деформації, перетворювалися на тріщини критичного розміру і метал руйнувався.

Таким чином, проблема знаходилася на етапі виготовлення катанки. Було проведено аналіз температурних режимів кінця гарячої прокатки, температури катанки після першої стадії охолодження у водяному боксі та на виткоукладачі

перед транспортером кінцевого охолодження. З'ясувалося, що температура кінця прокатки становила 1000...1060 °С, а після охолодження у водяному боксі 920...940 °С. та на виткоукладачі 880...900 °С.

Отже, значне переохолодження металу у водяному боксі призвело до збереження дрібного зерна аустеніту і високої щільності дислокацій, а на етапі виткоукладач-транспортер розпад аустеніту почався зі швидкого утворення дрібних зерен надлишкового фериту [4]. Кінцеву структуру цього процесу видно на Рис.1., а гістограму розподілу феритних зерен за розміром на Рис. 2.

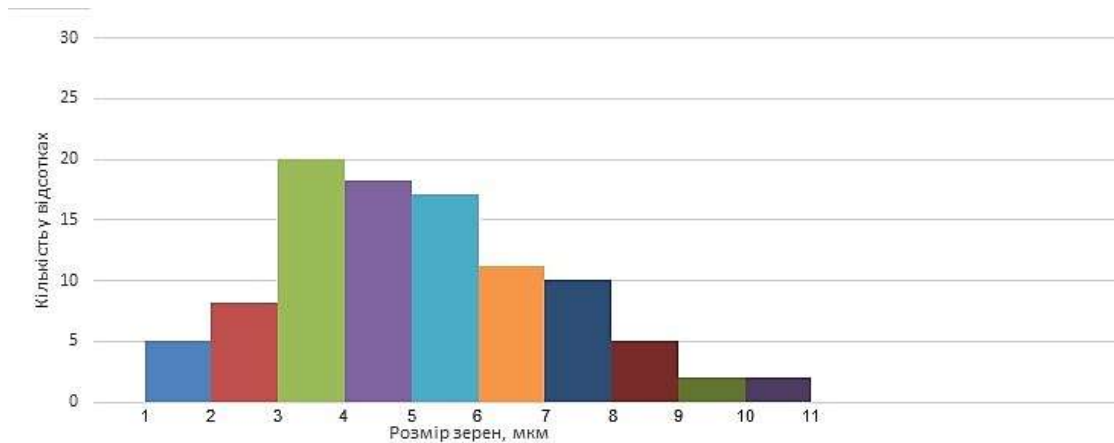


Рисунок 2 – Розподіл феритних зерен за розміром при штатних режимах.

Для усунення передумов формування дрібного феритного зерна було запропоновано змінити температурні режими на всіх етапах охолодження прокату. Кінець прокатки знизили до 960...1020 °С, після охолодження у водяному боксі до 900...920 °С та на виткоукладачі до 850...870 °С. При такому режимі охолодження був отриманий наступний розподіл феритних зерен за розміром (Рис. 3)

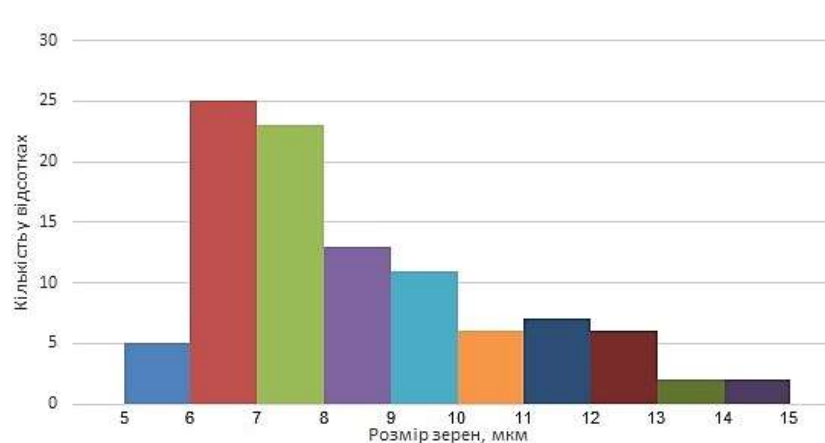


Рисунок 3 – Розподіл феритних зерен за розміром при нових режимах охолодження.

Зміни в структурі катанки, виготовленої на новою технологією, продемонстрована на Рис.4. Видно, що феритні зерна збільшилися і дуже дрібні зерна майже відсутні.

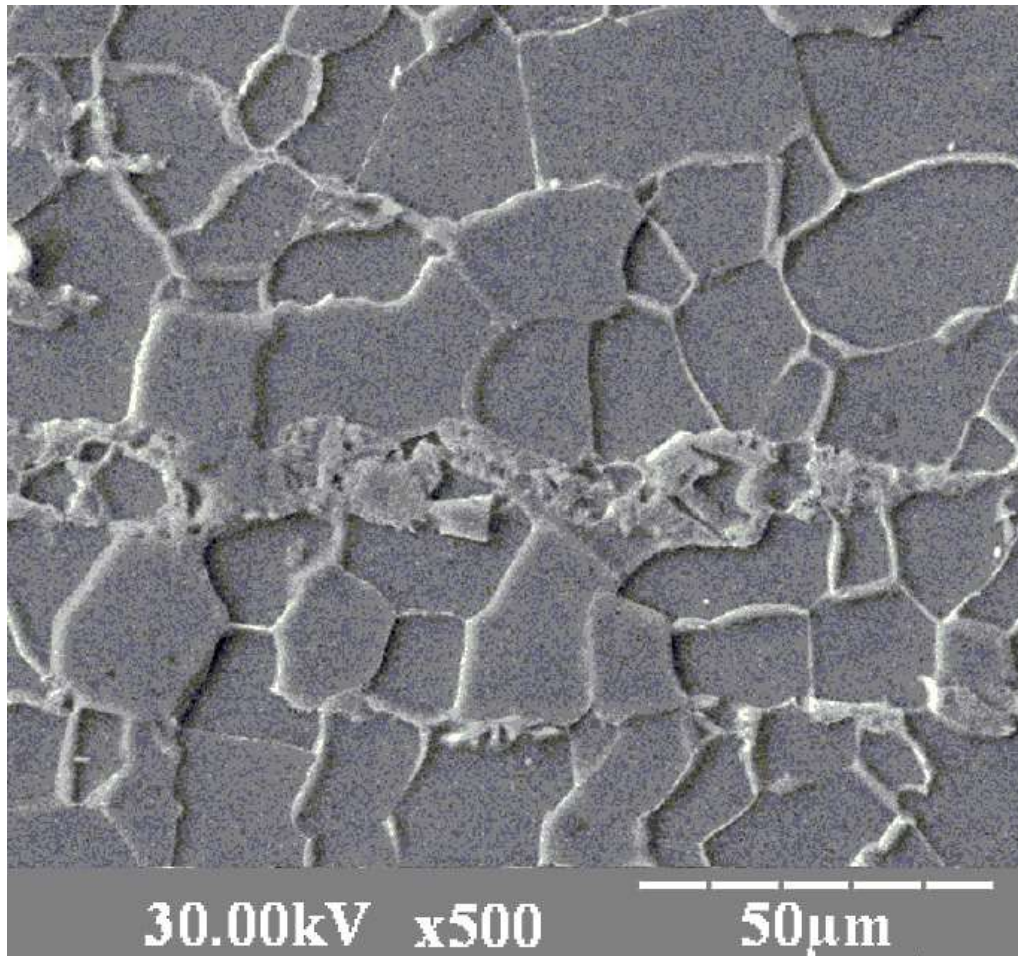


Рисунок 4 – Мікроструктура катанки, виготовленої за новою технологією

Аналіз отриманих результатів свідчить, що після виготовлення катанки за штатною технологією 45 % феритних зерен мають розміри 3...6 мкм, а при застосуванні нових режимів температурно-часових параметрів прокатки, більшість феритних зерен, а саме, 61 % мають розмір 6...9 мкм. Збільшення розміру феритних зерен дозволило дислокаціям, що утворюються при холодній деформації, мати довший шлях ковзання, а критична щільність їх накопичення на границях зерен, була зміщена в діапазон значно більшої деформації.

Проблема з руйнуванням катанки під час холодного волочіння дроту була усунута.

Список літератури

1. Патент США № 3231432 от 25.01.1966 г. МПК: B21C 47/262, C21D 9/525. Process for the quen-ching of hot rolled rods in direct sequence with rod mill/D.W. M'Lean, C.G. Easter. Morgan Construction Com-pany. Canada, Ontario.
2. Салтыков С. А. Стереометрическая металлография. М.: Металлургия, 1976. 271 стр.

3. Нестеренко А. М., Сычков А. Б., Сухомлин В. И., Жукова С. Ю. Тонкая структура катанки из стали Св-08Г2С повышенной деформируемости. // Журнал Metallurg, 2008, № 9, С. 48-51

4. Нестеренко А. М., Сычков А. Б., Сухомлин В. И., Жукова С. Ю., Мороз А. Н. Исследование микроструктуры катанки из стали Св-08ХГ2СМФ // Журнал Сталь 2009, №5, С. 64-66

КЕРНЕУЛІ-ДЕФОРМАЦИЯЛАНҒАН ЖӘНЕ БЕРІКТІГІ МЕН ДЕФОРМАТИВТІЛІГІ БОЙЫНША КОРРОЗИЯДАН ЗАҚЫМДАЛҒАН ТЕМІРБЕТОНДЫ ИІЛУ ЭЛЕМЕНТТЕРІН ЗЕРТТЕУ

Қаршыға Ғалымжан Орынбасарұлы,

техника ғылымдарының кандидаты,
Қорқыт Ата атындағы Қызылорда
университеті, Қазақстан

Камбаров Медетбек Абилдаевич,

техника ғылымдарының кандидаты, доцент,
Оңтүстік Қазақстан университеті, Қазақстан

Маматов Шаймерден Урустембекович,

II курс магистранты
Қорқыт Ата атындағы Қызылорда
университеті, Қазақстан

Агрессивті орта жағдайында темірбетон конструкцияларын ұзақ уақыт пайдалану кезінде коррозиялық зақымданулар салдарынан олардың кернеулі-деформацияланған күйін бағалау және қалдық қызмет ету мерзімін бағалау, арматураның көлденең қимасының ауданын азайтуды есепке алу қажеттілігі туындайды.

Темірбетон конструкциялары элементтерінің коррозиясы материалдардың беріктік сипаттамаларының, жобалау схемаларының өзгеруіне және құрылымдық бөлімдердегі күштерді қайта бөлуге, бетон мен арматураның бірлескен жұмысының бұзылуына және олардың пайдалану параметрлерін төмендететін басқа салдарға әкелуі мүмкін. Темірбетондағы коррозиялық процестердің дамуының ең қолайсыз салдары құрылымның жүк көтергіштігінің төмендеуі, олардың жарамдылығы, жобалық жүктемелер кезінде қауіпсіздік талаптары мен шекті күйлердің сәйкес келмеуі.

Арматуралық болаттың коррозиясы - едендердің темірбетон конструкцияларына жиі қолданылатын зақымдардың бірі. Бастапқыда бетонның сілтілі ортасында арматураның коррозия процесі мүмкін емес және жұмыс жағдайларының бұзылуынан, агрессивті ортаның әсерінен, бетонның қорғаныш қасиеттерінің төмендеуінен, конструкциялардың ақауларынан болады. Бұл жағдайда құрылымдарды пайдалану ресурсы айтарлықтай төмендеуі мүмкін.

Арматуралық коррозияның ең қауіпті түрі - хлоридті коррозия, өйткені хлоридтердің белгілі бір концентрациясы кезінде бетон арматураға қатысты қорғаныс қасиеттерін бірден жоғалтады, коррозия жергілікті және өзекке тереңдей түседі, бұл оның көлденең қимасының айтарлықтай жоғалуына әкеледі, көбінесе бетон бетінде көрінетіндей зақымдалмайды. Бассейндердің,

паркингтердің, көпірлердің едендерінің конструкциялары, сондай-ақ құрамында хлоридтер бар немесе ауа хлоридтерінің әсеріне ұшырайтын агрессивті өнеркәсіптік сулар жағдайында қолданылатын құрылымдар хлоридтердің әсеріне ұшырайды. Зерттеу хлоридті коррозия процестері бетон ортасында арматураның коррозиясы мәселелерін шешуге мүмкіндік береді.

Отандық құрылыс нормаларында коррозиялық зақымданусыз құрылымдарды жобалау және есептеу мәселелері қарастырылған. Бұл ретте бетон мен арматураның коррозиялық зақымдануларының болуын, сондай-ақ олардың конструкциялардың беріктігіне, деформативтілігіне және жарыққа төзімділігіне бірлескен әсерін ескеретін нақты талаптар мен ұсынымдар жасалмаған.

Темірбетон коррозиясы мәселелерін зерттеу коррозиялық зақымдануы бар құрылымдардың қалдық ресурстарын бағалау кезінде де өзекті, өйткені коррозиялық процестердің дамуы мен оларды болжау туралы талаптарды қажет етеді. Осыған байланысты коррозиялық зақымдануы бар темірбетон иілу элементтерінің беріктігі мен деформациясы бойынша зерттеулер жүргізілді.

Темірбетон конструкцияларындағы деградациялық процестердің дамуы және олардағы зақымданулардың жинақталуы құрылымдарға агрессивті қоршаған ортаның теріс әсерінің механизмімен, қарқындылығымен және ұзақтығымен анықталады. Әсер ету механизмі тұрғысынан темірбетон конструкцияларының жұмыс көрсеткіштерінің өзгеруіне әкелетін факторлар [5]:

- ішкі сипаттағы факторлар: пайдалану кезінде материалдарда болатын физика-химиялық процестер; конструкциялық факторлар; құрамдас материалдардың сапасы;

- сыртқы факторлар: механикалық жүктемелер; климаттық факторлар; қоршаған ортаның агрессивтілігі; биологиялық факторлар; пайдалану шарттары.

Темірбетон конструкцияларының қызмет ету мерзімін анықтайтын келесі негізгі себептері келтірілген:

- пайдалану ережелерін бұзу;
- абразия және тозу;
- мұздату және еріту;
- газ-ауа ортасының әсері;
- арматураның коррозиясы;
- шаймалау - коррозияның 1 түрі;
- суда ерітілген немесе бетонмен жанасатын қосылыстардың химиялық әсері;
- ішкі коррозия-цемент қосылыстарының агрегатпен реакциясы;
- бетон компоненттерінің сәйкес келмеуі-деформативті қасиеттердегі айырмашылық, жылу үйлесімсіздігі және т.б.

Бетондағы коррозиялық процестер бетонның кеуек кеңістігінде болатын физика-химиялық процестер түрінде ұсынылуы мүмкін. Н.К.Розенталь және т.б. [1] жұмысына сәйкес, жұмыс істеп тұрған құрылымдарда келесі зақымданулар жиі кездеседі:

- мерзімді мұздату және еру салдарынан бетонның деструкциясы, әсіресе тұз ерітінділерінің бір мезгілде әсер етуі кезінде;

- карбонизация және бетонға агрессивті тұздардың кіруінен болат арматураға қатысты бетонның қорғаныс әрекетін жоғалтуы;

- бетонның қышқылдардың техногендік және табиғи ерітінділерімен бұзылуы;

- капиллярлық сору және буланатын беті болған кезде ерітінділерден кристалданатын тұздармен булану аймағында бетонның бұзылуы;

- бетон қабаты арқылы суды сүзу кезінде бетонның шаймалаудан бұзылуы.

Құрылыс конструкцияларының беріктігі мен өнімділігіне әсер ететін негізгі факторлардың бірі - сыртқы агрессивті ортаның болуы. Темірбетон элементтері үшін ең үлкен қауіп сұйық агрессивті орта болып табылады, өйткені коррозиялық процестердің көпшілігі химиялық реакциялар болып табылады, олардың өту мүмкіндігі қалыпты температурада сұйық ортаның болуын талап етеді. Бетонның сұйықтықтармен жанасуы кезіндегі коррозиялық процестердің ең көп таралған және жалпы қабылданған жіктемесі В.М.Москвин [3,4], онда деградациялық процестер механизмімен анықталған коррозияның үш негізгі түрі анықталған. Айта кету керек, оның таза түрінде белгілі бір түрдің коррозиясы сирек кездеседі. Агрессивті ортаның әсерінен барлық үш түрдің коррозиялық процестері жүреді, бірақ әртүрлі дәрежеде.

Коррозияның бірінші түрі цемент тасының компоненттерін бетон құрылымынан еріту және алып тастау және орын алатын су мен су ерітінділерінің әсерін көрсетеді. Кальций гидроксиді портландцемент негізіндегі цемент тасының ең еритін құрамдас бөлігі болғандықтан, бетонның коррозиясы әк сілтіленуіне байланысты болады. Бірінші түрдегі коррозия цемент тасының едәуір ішкі бетімен судың жанасуы нәтижесінде қысым астындағы бетон денесі арқылы суды сүзу кезінде ең қауіпті болып табылады.

Бастапқыда $\text{Ca}(\text{OH})_2$ біртіндеп шаймалау кезінде бос кальций гидроксиді цемент тастан ерітіндіге өтеді. Оның едәуір бөлігі алынып тасталғаннан кейін кальций гидроксиді бөлініп, гидросиликаттар мен кальций гидроалюминаттарының гидролизі басталады. Ерітіндідегі CaO концентрациясы төмендеген сайын басқа гидраттар ыдырайды, олардың тұрақты болуы белгілі бір концентрациядағы кальций гидроксиді ерітінділерінде ғана мүмкін болады. Оның концентрациясының одан әрі төмендеуімен силикаттардың толық жойылуы орын алады: қатты фазада тек $\text{Si}(\text{OH})_4$ гелі қалады. 10% CaO жоғалғанда цемент тасының беріктігі 10% - ға, 20% жоғалғанда - 25% - ға, 30% жоғалғанда - 50%-ға төмендейтіні анықталды.

Шаймалаудың белгілері ауа көмірқышқыл газының әсерінен суда ерітілген кальций карбонатының карбонизациясынан туындаған судың кептіру аймақтарындағы ақ дақтары болуы мүмкін.

Шаймалау жылдамдығы бетонның өткізгіштігіне, сүзу жылдамдығына, температураға және бетонмен жанасатын судың құрамына байланысты. Ерітіндіде бірдей иондардың (Ca және OH) болуы төмендейді, ал бөгде заттардың болуы (SO_4 , O , K) сілтіленуді тездетіп, кальций гидроксидінің ерігіштігін арттырады.

Цемент тасының коррозияға төзімділігін жоғарылату гидросиликатты і-өзгерістердің негізділігін төмендететін цемент құрамына поззолан қоспаларын

енгізуге ықпал етеді. Бетонның беткі қабатын карбонизациялау процестері бетонның беткі қабаттарын тығыздайтын, еритін кальций карбонаттарының пайда болуына байланысты оның шаймалауға төзімділігін арттыруы мүмкін.

Коррозияның бірінші түрі сыртқы ортадағы қышқылдар мен қышқыл тұздардың химиялық әрекеттесу процестерін біріктіріп, цемент тасының құрылымдық элементтерін нығайтпайтын қосылыстар түзеді. Цемент тасының бұзылуы агрессивті ортаға тікелей жанасатын бетонның беткі қабаттарында болады. Ерімейтін реакция өнімдерінің пайда болуы бетонда коррозияның одан әрі дамуын анықтайтын берік қабат түзуі мүмкін.

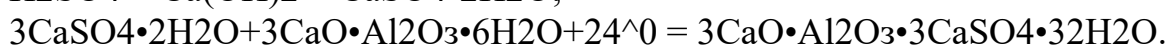
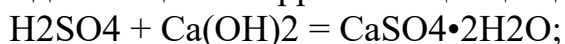
Егер В^+ , НСО_3^- , СО_2 иондары тепе-теңдік жағдайында болса, онда мұндай су бетонға агрессивті болмайды. Бұл жағдайда кальций гидроксидінің әсерінен бетоннан СаСО_3 шығарылады, ол бетонның тығыздығы мен беріктігін арттырады. Сонымен қатар, қорғаныс қабатының бетонын карбонизациялау оның депассивациясына байланысты арматураның коррозияға төзімділігін төмендетеді. Арматураға қатысты бетонның қорғаныш қасиеттерінің төмендеуі көбінесе құрылымның қызмет ету мерзімін анықтайды және тарауда толығырақ қарастырылады.

Көмірқышқыл газының құрамының жоғарылауымен тепе-теңдік күйінің бұзылуы мүмкін, бұл қоршаған ортаны агрессивті етуі мүмкін. Көмір қышқылының бұрын пайда болған кальций карбонатымен әрекеттесуі нәтижесінде кальций бикарбонаты түзіледі, ол бетон денесінен шығарылуы мүмкін оңай еритін зат болып табылады.

Коррозияның III-ші түрі қатты фаза көлемінің ұлғаюымен немесе сулы ерітіндіден қосылыстардың кристалдануымен жаңа қосылыстардың пайда болуынан туындаған ішкі кернеулерге байланысты бұзылу процестерді қамтиды. Коррозияның бастапқы кезеңдерінде, кеуектерде тұздардың жиналуы бетонды тығыздайды, оның беріктігін белгілі бір кезеңге арттырады. Коррозияның бұл түрін ерте кезеңдерде анықтау мәселесіне байланысты. Кристалл түзілімдерінің одан әрі өсуімен кеуектер мен капиллярлардың қабырғаларында айтарлықтай созылу күштері пайда болады, бұл цемент тасының құрылымдық элементтерінің бұзылуына және беріктіктің күрт төмендеуіне әкеледі.

Бетонның сульфатты коррозиясы - бұл коррозияның ең көп таралған түрі. Сульфаттардың бетонға әсері табиғи және ағынды сулармен, сондай-ақ күкірт қышқылы мен оның тұздарының ерітінділерін қолданатын өнеркәсіптік өндіріс орталарымен байланысатын құрылыс құрылымдарына тән.

III-типті коррозия процесінің негізі ион сульфатының кальций гидроксиді мен цемент тасының гидроалюминатымен әрекеттесуі болып табылады. Гипстің және кальций гидросульфалюминатының (эттрингит) пайда болуынан туындаған ең көп коррозиялық зақымданулар:



Кальций гидросульфалюминатының екі модификациясы бар: эттрингит үш сульфатты формасы $3\text{CaO} \cdot \text{Al}_2\text{O}_3 \cdot 3\text{CaSO}_4 \cdot 32\text{H}_2\text{O}$ және моносульфатты формасы $3\text{CaO} \cdot \text{Al}_2\text{O}_3 \cdot \text{CaSO}_4 \cdot 12\text{H}_2\text{O}$. Ең елеулі бұзылулар құрамында көп кристалдану суы бар және кальций гидроалюминатынан 5,1 есе асатын үш сульфатты эттрингит

кристалдарының өсуіне әкеледі. Зерттеулерге сәйкес [2] қалыпты температурада, ең алдымен, этtringит пайда болады, бірақ болашақта кальций гидроалюминатымен әрекеттесу нәтижесінде ол моносульфат формасына өтеді.

Зерттеушілердің көпшілігі цемент тастарының жойылуы кристалдану кезінде бетонның кеуек кеңістігінде пайда болатын ішкі кернеулердің өсуіне байланысты болады деп тұжырымдайды. Кейбір зерттеушілер қысым кезінде цемент тастарының бұзылуының негізгі себебі ретінде қарастырады. Сонымен, А.И.Шейкин және Н.Н.Олейников [7] этtringиттің пайда болуымен кальций гидроксидінің жоғары концентрациясы бар цемент тасының жартылай өткізгіш гель компоненті пайда болады деп санайды.

В.И.Бабушкин [8] қысымның пайда болуымен сульфат ерітінділерінің әсерінен бетонның жойылуын түсіндіреді. Цементтің сілтілері агрегаттың кремниймен әрекеттескенде пайда болған жартылай қатты гель материалдың созылу беріктігінен асатын кернеулерді тудырады.

ІІІ-ші типтегі коррозия процестерінің жүруі үшін үш кальцийлі алюминаттың болуы қажет болғандықтан, оның клинкердегі құрамын төмендету цемент тасының сульфатқа төзімділігін арттыруы мүмкін. Цементті ұнтақтаудың нәзіктігін арттыру, өз кезегінде, цементтің сульфатқа төзімділігін төмендететін сульфат иондарымен реакция жасай алатын үш кальцийлі алюминаттың мөлшерін арттырады. Бетонның сульфатқа төзімділігін арттыру үшін гипс қоспасын енгізуге болады, өйткені оны байланыстыру қатаудың алғашқы күндерінде қарқынды жүреді, ал деструктивті процестер цемент тасының құрылымын нығайту және тығыздау процестерімен бейтараптандырылады. Сульфатқа төзімділіктің жоғарылауына белсенді минералды қоспаларды, атап айтқанда шлак пен поцзолан қоспаларын енгізу арқылы қол жеткізіледі.

Әдебиеттер тізімі:

1. Гусев Б.В. Математические модели процессов коррозии бетона / Б.В. Гусев, А.С. Файвусович, В.Ф. Степанова, Н.К. Розенталь. - М.: «Тимп», 1996 - 104 с.
2. Ларионова З.М. Устойчивость этtringита в цементных системах / З.М. Ларионова // Труды VI Международного конгресса по химии цемента. Т. II, кн. 1. - М.: Стройиздат, 1975.- с. 321-324.
3. Москвин В.М. Коррозия бетона / В.М. Москвин - М.: Госстройиздат, 1952.- 342 с.
4. Москвин В.М. Коррозия бетона и железобетона, методы их защиты / В.М. Москвин, Ф.М. Иванов, С.Н. Алексеев, Е.А. Гузеев. - М.: Стройиздат, 1980. - 536 с.
5. Пухонто Л.М. Долговечность железобетонных конструкций инженерных сооружений (силосов, бункеров резервуаров, водонапорных башен, подпорных стен) / Л.М. Пухонто. - М.: Изд. АСВ, 2004. - 424 с.
6. Смоляго Г.А. Исследование аспектов хлоридной коррозии железобетонных конструкций / Смоляго Г.А., Крючков А.А., Дрокин С.В.,

Дронов А.В. // Вестник Белгородского государственного технологического университета им. В.Г. Шухова. - 2014. - №2. - С.22-24

7. Шейкин А.Е. Олейникова Н.Н. Влияние тепловлажностной обработки на сульфатостойкость бетона. - Бетон и железобетон, 1982, №4.

8. Бабушкин В.И. Физико-химические процессы коррозии бетона и железобетона / В.И. Бабушкин. - М.: Стройиздат, 1988. - 187 с.

МОДУЛЬДІК ТЕЗ САЛЫНАТЫН ҒИМАРАТТАР ҚҰРЫЛЫСЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Қаршыға Ғалымжан Орынбасарұлы,

техника ғылымдарының кандидаты,
Қорқыт Ата атындағы Қызылорда
университеті, Қазақстан

Сактаганова Наргуль Амановна,

Философия докторы (PhD),
Қорқыт Ата атындағы Қызылорда
университеті, Қазақстан

Ерболат Алтынбек Аябекұлы

II курс магистранты
Қорқыт Ата атындағы Қызылорда
университеті, Қазақстан

Қазіргі жағдайда аз қабатты индустриялық құрылыстың дамуы қала маңындағы аймақтарда тұрғын үй салуға үлкен қажеттілікпен, әскери қызметшілер мен ерекше және төтенше жағдайларда тұратын аудандардың тұрғындары үшін қысқа мерзімде тұрғын қалашықтар салу қажеттілігімен байланысты. Бұл өзекті мәселені шешу жақсартылған жылу және пайдалану қасиеттері бар модульдік типтегі жоғары зауыттық дайын толық құрастыру ғимараттарын қолдану арқылы сәтті жүзеге асырылуы мүмкін. Құрылыстың көрсетілген бағытын дамыту өндірісті жеткіліксіз дайындаумен және тиісті технологиялық қамтамасыз ету жүйесінің болмауымен тежеледі[1].

Модульдік ғимараттардың басты артықшылығы - жылдам орнату, осы құрылымдардың ұтқырлығы, сондай-ақ қайта құру кезінде үлкен мүмкіндіктер болып табылады. Көптеген компаниялар толық жабдықталған арнайы модульдерді ұсынады[1,2]. Бұл дегеніміз, тапсырыс берілген сәттен бастап ғимаратты пайдалануға аз уақыт шамасында жылдам құрылыс технологиялары нарықтардың жаңа бағыттарын тез басып алды. Өндірістің дамуымен және құрылыс қарқынының өсуімен тез салынатын ғимараттарға сұраныс артып келеді.

Модульдік ғимараттар құрылыс, өнеркәсіп, сауданың көптеген салаларында қолданылады:

- жазғы коттедждердегі моншалар мен уақытша үйлер;
- қонақ үйлер және жатақханалар, асханалар;
- әкімшілік ғимараттар, кеңселер;
- тұрмыстық мақсаттағы ғимараттар: себезгі бөлмелері, санитариялық тораптар, киім шешетін бөлмелер және т.б.;
- ЖПҚ бекеттері, күзет пункттері, бақылау-өткізу пункттері;

Модульдік ғимарат-блок-модульдерден тұратын ғимарат, әдетте, бір немесе бірнеше қабаттан тұрады. Ол сыртқы және ішкі панельдермен қапталған металл жақтаудан тұрады, олардың арасында жылу оқшаулағыш материал (минералды жүн, эко жүн, полистирол көбік және т.б.) бар, мырышталған парақ көбінесе шатыр ретінде қолданылады. Жылытқыштар да, ішкі және сыртқы қаптамалар да эстетикалық және экономикалық талаптарды ескере отырып, көптеген нұсқалардан таңдалады[2].

Дизайндағы маңызды сәт - бұл құрылымның бұрыштарындағы ерекше берік профиль және бір блок модулін екіншісіне бекіту үшін тиісті ұялар. Блоктар бір-бірімен бұрандалы немесе дәнекерленген түрде қосылады және барлық сыртқы тігістер көбікпен жабылады. Кейіннен бұл буындарды ғимараттың жалпы дизайнына арналған сәндік пластикалық панельдермен аяқтауға болады. Инженерлік коммуникациялар үшін жобалау кезеңінде металл профильдегі технологиялық тесіктер қалады, олар арқылы сымдар өтеді. Сыртқы әрлеу кез-келген, тапсырыс берушінің қалауымен мүмкіндіктері бойынша, сәндік панельдер, қасбет элементтері, кескіндеме және т. б. орындалады.

Модульдік ғимараттың құны, ең алдымен, оның орындалуына байланысты: металл құрылымына, сыртқы және ішкі безендіруге жұмсалған арзан материалдар мен құрал-жабдықтарға байланысты болады. Бірақ кейіннен мұндай үнемдеу өрт кезінде тым қымбат болуы мүмкін. Құрылымдық кемшіліктер ғимараттың деформациясына және құлауына әкелуі мүмкін. Бұл жағдайда жедел жөндеу мүмкіндігі болмауына байланысты, өндірушіге төмен бағалар болуы қажет. Сонымен қатар, жеткізушіні таңдағаннан кейін техникалық тапсырма жасау үшін, алдымен модульдік ғимараттың мақсаты қандай болатынын, қажетті блок-модульдердің санын, ғимараттың қабаттылығын, бөлмелердің санын, инженерлік коммуникациялардың құрылысын анықтау тиіс[3]. Кейбір мердігерлер жұмыстардың толық циклын ұсынады: жобалау, әзірлеу, дайындау, жеткізу, әкімшілік-тұрмыстық кешендерді, вахталық кенттерді, құрылыс қалашықтарын монтаждау және құрылыс аяқталғаннан кейін модульдік қалашықты бөлшектеу және жаңа алаңға ауыстыру тиімді болып келеді.

Блок-модульдердің пайдалану шарттары көптеген ерекшеліктерді қамтуы мүмкін. Сыртқы факторларға мыналар жатады: төмен температура -60°C , онда бөлме қажетті жылу оқшаулау қасиеттерін ($+20^{\circ}\text{C}$ ішіндегі температура), жоғары ылғалдылықты немесе керісінше құрғақ ауаны сақтауы керек. Ішкі факторлар модульдік ғимараттың мақсатына байланысты химиялық-аналитикалық зертхана болса, онда модуль өрт қауіпсіздігінің жоғары деңгейіне ие болуы керек, ол үшін ол жанбайтын материалдардан жасалады, белгілі бір терезелер орнатылады, желдету жүзеге асырылады, ауыр жабдықты орнату үшін еденнің жүк көтергіштігі күшейтіледі.

Егер модуль электр жабдығын, қазанды, генераторды орнатуға арналған болса, шатырды бөлшектеу мүмкіндігі көзделеді. Шкафтардың қосымша қозғалғыштығы үшін блок-модуль доңғалақ базасына (вагон-үйге) қойылады, бұл дизайн қарапайым жүк көлігінің көмегімен жылжи алады.

Модульдік ғимараттардың қосымша ерекшелігі - олардың кез-келген инженерлік желілерден, электр, кәріз, сумен жабдықтау, жылыту және

желдетуден автономия алу мүмкіндігі. Мұның бәрі қысқа мерзімде ең шалғай аудандарда, сондай-ақ күрделі құрылыс жүргізу мүмкін емес жерлерде бүкіл қаланы салуға мүмкіндік береді[4].

Сонымен, модульдік ғимараттардың артықшылықтары оларды жазғы коттеджден "мәңгі аязға" дейін өмірдің кез-келген саласында қолдануға мүмкіндік береді деген қорытынды жасауға болады. Күрделі құрылыспен салыстырғанда төмен шығындар, сондай-ақ құрылыстың жылдам мерзімі (20-30 күн) модульдік ғимараттарды құрылыс нарығында танымал етеді. Мұндай ғимараттардың нарықта, жол, құрылыс, зерттеу ұйымдары, мұнай және газ салалары үшін өзіндік сегменті бар деп айта аламыз.

Тез салынатын ғимараттарды толық зауыттық дайын модульдерден оларды жинақтау және құрылыс орнына тасымалдау әдістерін ескере отырып салу әдістерінің жіктелуі өндірістік процестер параметрлерінің құрылымдық-технологиялық және техникалық-экономикалық көрсеткіштерден өзара байланысы анықталады[5]. Ұтымды дизайн шешімдерін, көлік схемаларын, монтаждау әдістерін, жұмысты ұйымдастырудың нұсқаларын таңдау негізінде әр түрлі құрылыс жағдайларында тиімділігі дәлелденген. Сонымен қатар, ғимараттарды жобалау, жұмыс жобаларын әзірлеу және әртүрлі аймақтарында модульдік тез салынатын ғимараттар құрылысын салу кезінде қажетті сапаны, нормативтік жағдайларды және құрылыстың жоғары техникалық-экономикалық көрсеткіштеріне қол жеткізуді қамтамасыз етуде қолданылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Адам Ф.М. Анализ состояния проблем строительства малоэтажных зданий // Сборник материалов научно-практической конференции «Строительные конструкции 21 века»./ МГСУ. М., 2000. - С. 130.
2. Адам Ф.М. Объемно-модульное строительство // Вестник «Зодчий 21 век». -2000,- №2,-С. 65.
3. Адам Ф.М. Особенности монтажа быстровозводимых зданий// Монтажные и специальные работы в строительстве. М., 2001. - № 2. - С. 12-16.
4. Быстровозводимые здания модульной конструкции // Финский торговый журнал. 1982. - № 1. - С.19.
5. Афанасьев А.В., Афанасьев В.А. Организация строительства быстровозводимых зданий и сооружений. Быстровозводимые и мобильные здания и сооружения: перспективы использования в современных условиях. Стройиздат СПб. 1998.-с.226-230127.

ДОСВІД СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ ГЛЕМПІНГІВ ЯК БІЗНЕС-ІДЕЇ

Галасюк Світлана Сергіївна,

Кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу
Одеський національний економічний університет, Україна

Дослідження науковців та практиків, проведені останнім часом, переконливо свідчать про існування позитивної динаміки розвитку глемпінгів у світі. Так, за результатами звіту «Glamping Market Size 2020-2028» з'ясовано, що зараз світовий ринок послуг глемпінгів оцінюється у \$2,35 млрд, а щорічні темпи його зростання за період 2021-2028 рр. прогнозуються на рівні 14,1% [1]. Під час пандемії коронавірусу та карантинних обмежень цей тип засобів розміщення здобуває все більшу популярність [2]. Крім запровадження ідеї поширення екотуризму [3; 4], очікується, що створення глемпінгів буде позитивно впливати на розвиток оздоровчого, подієвого, розважального та пригодницького видів туризму.

Відповідно до звіту, опублікованого «Kampgrounds of America», 83% споживачів були згодні, що глемпінг забезпечує унікальний відпочинок на свіжому повітрі, 81% респондентів хотіли, щоб їх перебування супроводжувалось послугами та зручностями, яких немає у звичайних кемпінгах, а 56% опитуваних висловили побажання проживати у глемпах унікальних типів і форм [5]. Власники глемпінгів, намагаючись задовольнити запити своїх клієнтів, встановлюють у глемпах індивідуальне кухонне та санітарно-технічне обладнання, проводять Wi-Fi, пропонують додаткові послуги для біологічного відновлення організму, а також розважальні заходи. Зростаюча тенденція проведення весіль, корпоративних заходів та вечірок в автономних місцях з приголомшливими краєвидами також є одним із основних драйверів збільшення частки цього сегменту.

Найактивніша аудиторія клієнтів глемпінгу – туристи віком 18-32 роки, питома вага яких наблизилась до 45% у 2020 р. [5]. За прогнозами, очікується й збільшення частки людей віком 33-50 років, які також воліють відпочивати у «гламурних кемпінгах» зі всіма зручностями на свіжому повітрі.

В регіональному аспекті глемпінги здобули найбільше поширення в США, Франції, Великій Британії та Австралії. Частка Європи у глемпінг-русі є домінуючою та становить 34,9% за підсумками 2020 р.

Найбільший інтернет-ресурс, який об'єднує місця для розташування глемпінгів, – glamping.com. Завдяки цьому порталу можна знайти глемп на будь-якому континенті, практично в усіх країнах світу. Цінові пропозиції стартують

від \$/€ 30-45 на добу і сягають 1000, що також не є межею. Особливою популярністю на сайті користуються точки для глемпінгу на пляжах і в національних парках [6].

У цей час ситуацію на ринку послуг глемпінгів висвітлюють три профільні журнали. Великі зарубіжні гравці ринку утворюють професійні асоціації з глемпінгу. В таблиці 1 систематизовано інформацію про дві найбільш впливові асоціації – Американську та Британську – на підставі відомостей з їх офіційних сайтів.

Таблиця 1

Порівняння Американської та Британської Асоціацій Глемпінгів
за певними параметрами

Параметри для порівняння	Американська Асоціація (AGA)	Британська Асоціація (Glamping Association)
Місія	Стимулювання розвитку нових та існуючих глемпінгів; користування можливостями сильної глемпінг-мережі; надання відповідних інструментів та ресурсів; пропонування індивідуальних рішень для розвитку глемпінг-бізнесу	Надання допомоги новим учасникам в організації глемпінгу та у вирішенні проблем існуючих закладів; інформування про відповідні стандарти; організація роботи за двома напрямками: для підприємців та для туристів (Glamping Club)
Переваги членства в Асоціації	<ul style="list-style-type: none"> – галузеві знижки на товари та послуги для розвитку глемпінг-бізнесу; – юридична підтримка членів асоціації; – доступ до консультацій з експертами щодо планування бізнесу на всіх етапах; – щотижневий зв'язок між членами та експертами галузі для обговорення актуальних тем; – ексклюзивні галузеві заходи (коворкінг) 	<ul style="list-style-type: none"> – надання інформації про місця для розташування глемпінгів; – забезпечення електронного бронювання місць у глемпінгах; – наявність Кодексу поведінки членів Асоціації задля гарантування, що вони не порушують стандарти та вимоги законодавства; – надання знижок для учасників галузі на відповідні продукти та лобювання інтересів галузі в уряді; – регулярна підтримка зв'язку, організація зустрічей в межах членства
Поліграфія	Журнал Glamping Business Americas став офіційним виданням АГА. Перший випуск журналу відбувся у лютому 2021 р. і тираж перевищив 4000 примірників. Це єдине видання, яке обслуговує виключно Америку	Профільного журналу немає

Продовження табл. 1

Параметри для порівняння	Американська Асоціація (AGA)	Британська Асоціація (Glamping Association)
Партнери	Перевірка партнерів, які надають товари та послуги, та рекомендування їх профільній спільноті в разі дотримання ними норм чинних стандартів галузі	Впровадження логотипу GA Approved, який дозволяє покупцям продуктів для глемпінгу знати, що продукт пройшов найсуворіші випробування у галузі та схвалений для комерційного використання у глемпінгах
Франшиза	Надає можливість стати частиною повністю підтримуваної франчайзингової мережі Timberline Glamping Company	Немає
Переваги членства в асоціації	<p>Завдяки щорічному або щомісячному внеску йде підтримка індустрії глемпінгу, а також інструментів та ресурсів, які Американська асоціація глемпінгу надає своїм членам.</p> <p>Членство надає ресурси, необхідні для створення процесу галузевої акредитації, можливостей онлайн-маркетингу для окремих підприємств, надійної галузевої мережі, огляду бізнес-планів та доступу учасників до галузевих ресурсів та новин. Члени з річною або щомісячною ставкою, зазначеною нижче, також матимуть можливість подати заявку на акредитацію AGA:</p> <p>річне членство – \$250, щомісячне членство – \$25 щомісяця, пріоритетний партнер – \$50 щомісяця, щорічний пріоритетний партнер – \$550 кожен рік, консультація – \$600</p>	Логотип Glamping Association виступає знаком якості для учасників Асоціації
Консультації та навчання	Проведення консультацій для членів асоціації	Асоціація створила комплексні онлайн-курси навчання, що підходять для нових учасників, а також доповнюють існуючі знання та освіту діючих операторів. Ці курси з акредитацією CPD доступні в інтернеті на сайті i2Comply за £50. Курс охоплює широкий спектр питань

Параметри для порівняння	Американська Асоціація (AGA)	Британська Асоціація (Glamping Association)
Інформаційна підтримка	Здійснення інформаційної підтримки членів асоціації	Асоціація надає безкоштовну інформацію про безпеку та заходи, щоб допомогти підприємцям та гостям провести безпечний та законний відпочинок у глемпінгу
Структурне фінансування	Фінансова допомога членам Асоціацій, інвестування у проекти створення глемпінгів	

Авторська розробка. Складено за джерелами [7; 8]

Аналіз відомостей таблиці 1 дозволив зробити такі висновки:

- глемпінги на світовому рівні вже мають власну позицію та підтримку, яка сприяє розвитку даного напрямку відпочинку;
- профільні асоціації (AGA та Glamping Association) мають спільну мету – стимулювання розвитку глемпінг-індустрії завдяки долученню нових членів до Асоціацій, а також надання допомоги вже існуючим закладам;
- рух глемпінг-туризму сприяє підвищенню екологічної обізнаності у глобальному масштабі. Завдяки підтримці Асоціацій надається унікальна можливість для власників місць для глемпінгу співпрацювати з перевіреними постачальниками, а також забезпечувати відпочинок туристів в екологічних умовах, що відображує сучасну світову тенденцію.

Поки в Європі та США глемпінги б'ють рекорди за популярністю серед туристів, у країнах Східної Європи цей сегмент ринку готельних послуг дотепер не дуже поширений, а в Україні взагалі знаходиться на початковому етапі розвитку. Проте наша держава поступово долучається до світового глемпінг-руху. Наприклад, стали з'являтися компанії, що займаються виробництвом глемпів. Одними з перших цей бізнес запустили підприємці Андрій Родкін та Олександр Коновалов, які відкрили у 2017 р. на Рівненщині виробництво глемпів «під ключ» – їхня компанія Glamping.UA розробляє та реалізовує повноцінні рішення для глемпінгів, починаючи з інженерної конструкції і закінчуючи дизайнерським оформленням. На підставі інтерв'ю, даного українськими виробниками глемпів А. Родкіним та О. Коноваловим порталу Delo.UA [9], можна зробити такі висновки щодо глемпінгу як бізнес-ідеї:

- мета проживання у глемпінгу – відпочинок на природі з комфортом;
- місце розташування глемпінгу – території з нерозвинутою інфраструктурою, але привабливими умовами для відпочинку в екологічно чистій, мальовничій місцевості;
- умови проживання – стаціонарні глемпи різних форм та розмірів, завчасно зібрані та готові до використання;
- матеріали для виробництва глемпів – метал, деревина, ПВХ-тент і внутрішній тент з брезенту або іншого схожого матеріалу. Завдяки повітряному прошарку у 20 см між двома шарами тканини у глемпі є можливість

підтримувати оптимальну температуру (наприклад, коли на вулиці +35°C, внутрішній тент не пропускає спеку);

– витрати на запуск проекту з виробництва глемпів – розмір основного інвестиційного фонду склав близько \$50 тис. Переважна частина коштів витрачена на виробництво та матеріали (метал та деревина закуповувались в Україні, промислова тканина ПВХ – в Іспанії). Витрати на дизайн та інженерію становили по 20% від стартової суми інвестицій відповідно. Крім того, велика стаття витрат належить маркетинговим дослідженням, рекламі та просуванню продукції до споживачів;

– команда зі створення глемпів – на постійній основі працюють 10 осіб (інженери, візуалізатори, дизайнери); залежно від завдань залучаються додаткові спеціалісти;

– бізнес-модель глемпінгу – B2B2C, тобто виробники глемпів розробляють їх для підприємців, зацікавлених у створенні глемпінгів, які, в свою чергу, працюють з кінцевими споживачами – туристами. Тому безпосередні покупці глемпів – ті, хто має землю та готові вкладати у неї кошти (об'єднані територіальні громади, підприємці, інвестори, готел'єри). До речі, саме готел'єри не дуже охоче прагнуть встановлювати глемпи на власній території, тому що воліють спочатку забезпечити завантаження основного номерного фонду;

– сертифікація виробництва глемпів – сертифікат відповідності вимогам безпеки оформлює Центр стандартизації, сертифікації та метрології у вигляді технічних умов, що підтверджують рівень якості (у сертифікаті написано «намет для відпочинку – глемп»; це – перший сертифікат на такий продукт в Україні);

– юридична документація на введення в експлуатацію – землевідведення не потрібно, тому що глемп класифікується як звичайний намет; його можна поставити практично будь-де, хіба що варто узгодити це з лісництвом – якщо це глемпінг у лісі чи в заповіднику, – або з підприємством, що має це місце на балансі. У деяких випадках вони можуть стягувати за це плату.

– термін окупності виробництва глемпів – досягнення точки беззбитковості за 3 роки;

– термін окупності для власників глемпінгу – 2 роки, що набагато швидше, ніж у готеля (7-10 років). Попередні розрахунки показують, що комплекс із 10 глемпів при 40% заповнюваності може генерувати 1,86 млн грн. прибутку щорічно.

Таким чином, глемпінг є новим типом засобів розміщення, що здобуває все більшого поширення по різних країнах світу та користується підвищеною увагою туристів. Сприянням розвитку глемпінгів почали займатися нещодавно створені профільні асоціації, що об'єднують підприємців, які працюють у цьому сегменті ринку готельних послуг.

Список літератури

1. Glamping Market Size 2020-2028. URL: <https://www-grandviewresearch-com.translate.google/industry-analysis/glamping-market>.
2. Галасюк С.С., Парфенюк Д.В. Аналіз конкурентного середовища на ринку послуг глемпінгів Одеського регіону. About modern problems in science and

ways to solve them: Abstracts of XII International Scientific and Practical Conference, 06-08 December 2021. Graz, Austria, 2021. Pp. 405-411. URL: <https://eu-conf.com>.

3. Давиденко І.В. Глемпінг як перспективна форма розвитку екотуризму. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2017. № 26 (1). С. 10-13.
4. Поколотна Н.М., Полчанінова І.Л., Рябаєв А.А. Глемпінг як перспективний різновид туризму та готельного бізнесу. Бізнес-інформ. 2021. № 6. С. 157-169.
5. KOA: Camping, Campgrounds & Campsites. URL: <https://koa.com>.
6. Портал Glamping.com. URL: glamping.com.
7. American Glamping Association. URL: <https://americanglampingassociation.net>.
8. Glamping Association of United Kingdom. URL: <https://www.glampingassociation.co.uk>.
9. Рай в шалаше: что такое глэмпинг и как на нем заработать в Украине. URL: <https://delo.ua/special/raj-vshalashe-chto-takoe-glemping-i-kak-na-nem-347323>.

БЕНЧМАРКІНГ У СФЕРІ HOReCA

Назарчук Анна Олегівна

студентка кафедри готельно-ресторанної справи
Національного університету харчових технологій, Україна

Люлька Олександр Миколайович

кандидат технічних наук,
доцент кафедри готельно-ресторанної справи Національного університету
харчових технологій, Україна

Губеня В'ячеслав Олександрович

кандидат технічних наук,
доцент кафедри готельно-ресторанної справи Національного університету
харчових технологій, Україна

В циклі Демінга (планування, виконання, перевірка, вдосконалення) під час першого та третього етапів будь-яка діяльність потребує інформації про ключові показники ефективності (КРІ) аналогічних напрямів на ринку. Дієвим методом збору таких відомостей є бенчмаркінг.

Бенчмаркінг у сфері гостинності спрямований на безперервний моніторинг КРІ підприємств-конкурентів з метою порівняльної оцінки їх операційних показників з власними, завдяки конфіденційному обміну інформації, що дає змогу утримувати та поліпшувати свої позиції на ринку та фінансові показники.

Сучасний ринок готельно-ресторанних послуг дуже динамічний, тому щоб лишатися в тренді, важливо користуватися ефективними інформаційними інструментами. Серед гравців ринку HoReCa зростає попит на послуги спеціалізованих інформаційних ресурсів, які в режимі реального часу формують аналітичні звіти на основі зібраних анонімних даних про КРІ еталонних готельних підприємств за вибірковий період. В Україні набувають популярності декілька сервісів, які допомагають готелям зібрати та проаналізувати інформацію про базові показники ринку.

Сутність та доцільність користування бенчмаркінгом можна проаналізувати на продукті HotelMatrix. Програма Hotel Matrix дає змогу порівнювати показники готелю з показниками конкурентів [1]. Програма складає звіти за такими показниками роботи готелю:

- Ossurance (завантаженість готелю);
- ADR (середній дохід з проданих номерів);
- REVPAR (показує яка частка доходу від продажів номерного фонду припадає на кожний доступний номер);
- TREVPAR (загальний дохід на номер);
- TREVPES (загальний дохід від одного гостя);
- REVPATH (показник дохідності СПА);

- REVPASH (середній дохід на посадочне місце в закладі ресторанного господарства);
- REVRAM (показує ефективність оренди конференц залів, банкетних залів тощо і розраховується як дохід на квадратний метр залів).

Послугами HotelMatrix щодо бенчмаркінгу користуються більш ніж 150 готельних підприємства України, зокрема [1]: Fairmont Grand Hotel Kyiv 5* (м. Київ); Holiday Inn Kyiv 4* (м. Київ); Premier Hotel Lybid 3* (м. Київ); Premier Hotel Rus 3* (м. Київ); Premier Palace Hotel 5* (м. Київ); Hotel Dnipro 4* (м. Київ); President Hotel 4* (м. Київ); Bratislava 4* (м. Київ); Grand Hotel Lviv Luxury & Spa 5* (м. Львів); Ramada Lviv 3* (м. Львів); George Hotel 3* (м. Львів); Green Park Hotel 4* (м. Трускавець); Friday Hostel 2* (м. Одеса); Wall Street Hotel 4* (м. Одеса); Khortitsa Palace Hotel 4* (м. Запоріжжя) та ін.

Закордонними аналогами інструментів бенчмаркінгу є: HotStats Operational Benchmarking [2], dSTAR [3], Fairmas Hotel Benchmarking [4].

Названі програмні продукти мають схожі функції та призначення, але визначальним є кількість еталонних учасників, тому краще обирати для свого підприємства продукт, який наявний та широко вживаний на вітчизняному ринку.

Список літератури

1. HotelMatrix [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <https://www.hotelmatrix.report/> (дата звернення 15.12.2021 р.). – Назва з екрана.
2. HOTSTATS [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <https://www.hotstats.com/hotel-profit-benchmarking> (дата звернення 15.12.2021 р.). – Назва з екрана.
3. dSTAR [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <https://str.com/data-solutions/dstar> (дата звернення 15.12.2021 р.). – Назва з екрана.
4. Hotel Benchmarking [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <https://fairmas.com/en/solutions/hotel-hostel-benchmarking/> (дата звернення 15.12.2021 р.). – Назва з екрана.

Scientific publications

MATERIALS

The XIV International Science Conference
«Theoretical and practical foundations of science»

Rome, Italy. 300 p.

(December 20 – 22, 2021)